Gracy

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
13
1 H
35

SPECVLVM
Visitatorum ac Commissariorum,
SIVE
METHODVS AC RATIO
Procedendi, Processusq; absolutè Formandi

In causis Criminalibus criminaliter contra Clericos Regulares, atque Seculares motis, quam maxime perspicua;

Quæ eo iudicio, ac rerum usu explicatur, ut PRAXIS absolutissima tum Ecclesiasticis, tum Secularibus Magistratibus in huiusmodi causis administrandis habeatur.

DVAS IN PARTES DIVISVM, PROVT LATIVS infra post Epistolam ad Lectorem patebit.

Auctore ADMODVM R. D. ALFONSO VILAGVT A NEAPOLI, Monacho Monasterii Sancti Seuerini eiusdem Ciuitatis, Ordinis S. Benedicti de obseruantia, Congregationis uero Cassinen: aliàs Sanctæ Iustinæ de Padua; Abbate Monasterii Sancti Benigni à Ianua.

Cum Indice materiarum, atque rerum notabilium locupletissimo.

SVPERIORVM PERMISSV, AC PRIVILEGIIS.

bibliothecæ S. Honuphrij

VENETIIS, MDCI.

Apud Baretium Baretium.

An° 1605

ADMODVM
REVERENDO P.
D. HIERONYMO
DE ROSELLIS

A Perusio Præsidi, & Reuerendis Patribus Diffinitoribus mœritissimis Capituli generalis Congregationis Cassinensis.

D. Alphonsus Vilagut à Neapoli humilis Abbas monasterij Sancti Benigni à Ianua eiusdem Congregationis Casinensis.
S. P. D.

I Homines (Admodum Reuerendi, & eruditissimi Patres) in tam breui vita sua cursu, innocentia ab iniurijs iniquorum tuti esse possent, naturale hoc iter peragentes, nulli infensi, fœlicem demum, & ab omnibus regularibus optatum finem consequi possent: nec dum in humanis agunt, alicui rei magis quàm æternæ saluti, nominisq; perpetui-

tati incumberent: nec eis difficile fore existimandum est. Cum animi quies vitam cuiq; quietam paret. Verum euenire sæpe soleat, quòd quis quanto magis se nulli inuidum agnoscit, multis se inuidiosum esse comperit. Quò fit ut (velut nauis placidum mare scindens ventorum turbinibus aggressa, huc illucque impulsa diræ tempestati cum maxima sua iactura cadere coacta) Nec animi tranquillitati, nec integritati suæ fidendum agnoscat. Quod quam plurimis regularibus sufflante maligno spiritu contigisse indies aduertimus. Quàpropter nisi Reuerendi Patres cuiusque religionis Zelo iustitiæ accensi re ipsa & uerbis demonstrarent se paratissimos (consulendo totis nixibus paci ac quieti filiorum suorum) ad debellandos, & comprimendos regulares immodestos, & inuidos alterius pacis: ipsi regulares utique desperarent de propria eorum salute: cùm eis videretur non posse assequi in religione illam pacem, & animi tranquillitatem, pro qua fruenda uoluntariè se alterius imperio subdiderunt. Quod animaduertentes nonnulli Reuerendi Prælati nostræ Congregationis Cassinensis precibus mecum egerunt, ut pro comodo Reuerendorum Visitatorum, & Commissariorum cuiusque religionis, opusculum ederem, in quo ipsi Reuerendi Visitatores, & Commissarij instruerentur

rentur

rentur de norma & forma procedendi, tam in uisitando regularium monasteria, quàm clericorum secularium ecclesias sibi quomodolibet subiectas (eorum uisitationi, ac iurisdictioni de iure commissas) quàm de forma legitimè compilandi processus in causa qualibet criminali criminaliter mota, tam contra personas ipsas regulares, quàm clericos seculares. At quoniam de esse ipsis Reuerendis Prælatis (quibus summopere debebam) mihi fas non esset. Plurimùm, ergo, confisus de ope diuina, pro uiribus, oratione præuia illud aggressus, tandem ipso Deo Optimo Maximo annuente, perfeci. Verum cùm omnes sibi aliquem ducem in eorum scriptis publicandis (sub cuius tutela exeant) proponant. Id mihi summè necessarium fore sentiens: nihilque magis unicuique meritò conuenire cognoscens: quàm se suaque, sui Præsidis mæritissimi (antiquissimi & spetialissimi protectoris) defensioni committere. Tibi ergo, prudentissime, ac benignissime Præses, (quem olim in compilandis processibus in regno Siciliæ solertissimum præceptorem habui) & admodum Reuerendis collegis tuis hoc opusculum dicare operæ pretium duxi. Idque eo libentius perfeci: cùm tu me singulari quadam animi pietate pro tua sola humanitate, semper amplexus sis. Suscipe, igitur, iustis-

iustißime Præses cum tuis zelantißimis collegis hoc meum opusculum. Quod & in singularem gratiam recipiam. Valete in Domino semper columnæ fortißime domus, & familiæ Congregationis Caßinensis. Datum in Monasterio Sanctorum Seuerini, & Soßij à Neapoli Congregationis uerò Cassinensis. Decimo Kalendas Maij 1601.

AVTHOR AD LECTOREM CANDIDISSIMVM.

CCIPE solertissime lector prę tuis mundissimis manibus hoc opusculum, & illud accuratissimè perlegas, exoro; pro certo sciens tibi (Deo optimo maximo annuente) acceptum fore: cùm in ipso quã breuissimo sermonis periodo, & inusitata forma agendi, contineatur quicquid scitu dignum, & necessarium sit Reuer. Visitatoribus meritoriè, & laudabiliter procedere cupientibus in uisitandis regularium monasteriis, & clericorum secularium Ecclesiis una cum personis earum sibi plæno iure subiectis, uel delegationis iure. Necnon & iudicibus delegatis, seu Commissariis in ritè compilandis processibus, In causis criminalibus criminaliter motis contra personas regulares, & clericos seculares. Et si tibi in pertractandis huiusmodi materiis ibi contentis satisfactum putabis: Dabis non mihi indigno Dei seruo, sed ipsi Deo optimo maximo (à quo omnia bona procedunt) laudem, & gloriam, & ora pro me. Sin uerò aliud tibi contigerit, non adscribas meæ mentis supercilio opus assumptum. Verùm potius studio obsequendi aliorum mandatis & præcibus: ac pro uiribus consulendi decori clericorum regularium, atque ipsorum saluti, & paci subnixè obsecro, atque obtestor. Vale.

HEAC

HAEC ERGO PRAXIS DIuiditur in Duas Partes.

N Prima quarum quàm breuissimo, ac elegantissimo sermonis periodo agitur de forma procedendi in Visitationibus monasteriorum Regularium, & Ecclesiarum Clericorum Secularium, & personarum earumdem, omniumque Reorum: Nec non de omnibus, quæ necessariò erunt obseruanda in ipsis peragendis iuxta sancita Sacrorum canonum tam Pontificii antiqui, quàm moderni Sacri Concilii Tridentini, atque Declarationum illustrissimorum Cardinalium super Decisiones eiusdem Sacri Concilii.

In Secunda uerò parte traditur acuratissima norma Compilandi Processus quoscunque in Causis Criminalibus criminaliter motis contra personas ipsas, tam Clericorum Regularium, quàm Secularium: Nec non contra quoslibet etiam Laicos criminosos, ac per consequens de Testibus examinandis tam in processu informatiuo, quàm in plæno iudicio, de Reis interrogandis, de Defensionibus ipsis Reis indulgendis; De Tortura Reorum, ac Testium, & denique de Sententiis definitiuis fulminandis contra eosdem, atque insuper De modò procedendi contra Contumaces, & Bannitos, usque ad Sententiam Diffinitiuam inclusiuè.

INDEX LOCVPLETISSIMVS EORVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR

ordine alphabetico digestus.

Com-

B Con-

Dele-

Ociositas

DePur-

Processus informatiuus fol. 48

Reus

C Requirem

C 2 Testium

visitatio monast. fol. 4

FINIS.

SPECVLVM RR.RVM VISITATORVM, AC COMMISSARIORVM,

In causis criminalibus criminaliter motis contra Clericos Regulares & Seculares.

AVCTORE

ABB. D. ALPHONSO VILAGVT A NEAPOLI, ET

Monacho Ordinis Sancti Benedicti de Obseruantia, Congregationis Cassinensis.

Iudices quoad clericos regulares, & seculares in quotuplici sint differentia. Cap. I.

SVMMARIVM.

1 *Iudices in sua prima diuisione in quotuplici sint differentia.*
2 *Iudices ordinarij in quotuplici sint differentia.*
3 *Iudices ordinarij regularium, dicti ordinarij per se, qui sint; et quare ita sint appellandi.*
4 *Iudices ordinarij per accidens, qui sint dicendi.*
5 *Ratione contractus quis sortitur subditum, qui aliàs non esset sibi subditus, & in hac materia quæ veniant appellatione contractus.*
6 *Criminis ratione quis sortitur subditum, aliàs non suum.*
7 *Rei, de qua agitur, quis sortitur subditum, aliàs non suum.*
8 *Respectu identitatis rationis, vt puta, in mutua recõuentione quis sortitur subditũ, aliàs non suum.*
9 *Appellatione mediante quis efficietur iudex ordinarius alicuius, sibi aliàs non subditi.*
10 *Recusationis proprij iudicis causa, is, qui aliàs non fuerat iudex ordinarius recusantis, erit effectus ordinarius iudex.*
11 *Iudex Compromissarius stãte partium consensu efficietur iudex ordinarius ambarum partium compromittentium, qui aliàs non fuisset.*
12 *Delegatos iudices, seu Commissarios quis creare possit.*
13 *Delegati iudices qui sint dicendi: & an fines mandati sint diligenter custodiendi.*
14 *Delegati iudices in quotuplici sint differentia.*
15 *Visitatores monasteriorum delegati à Capitulis generalib. dicentur delegati generaliter: & quod sit eorum proprium munus.*
16 *Delegati specialiter qui sint dicendi.*
17 *Visitatores regulariũ an possint*

iure proprio subdelegare alicui munus visitandi aliquod speciale monasterium sine speciali facultate subdelegandi sibi indulta à Capitulo generali: et quid sit dicendum de iudicibus specialiter delegatis, qui aliàs dicuntur Commissarij.

CTURI de forma & modo legitimè procedendi contra personas regulares, & clericos seculares sibi subditos in foro fori, in eorundem delictis puniendis: nonnulla notatu dignissima fore præmittenda ad maiorem dilucidationem & intelligentiam producendorum, tam in hac prima præsentis praxis parte, quàm secunda, operæpretium duximus.

1 Quapropter. Primò sciendum nobis erit, quod Iudices in sui prima diuisione dicendi erunt, esse in duplici differentia. Nam alij dicuntur iudices ordinarij, alij delegati: & rursus. Hi iudices ordinarij sunt in duplici differentia. Nam alij dicendi erũt iudices or-
2 dinarij per se, alij iudices ordinarij per accidens. Iudices ergo or-
3 dinarij per se personarum regularium erunt dicendi. Præsidentes capitulis generalibus (ad quos spectat, quæ communiter seruanda sint in qualibet religione: & vt de nostra Congregatione Cassinensi exemplificemus) sunt Reuerendus Præsidens, & Reuerendi diffinitores ab Abbatibus, vel alijs prælatis (ad quos talis electio spectat) canonicè electi: necnon infra annum, vel annos, in quibus huiusmodi generales regimen totius ordinis, vel congregationis retinent. Hi ergo, dicentur habere ordinariã iurisdictionem in temporalibus, & spiritualibus, & super personas regulares cuiuslibet monasterij suæ congregationis, vel ordinis iuxta formam, & tenorem tamen priuilegiorum indultorum cuilibet religioni, seu congregationi à Summis Pontificibus. Iudices quoque ordinarij erunt dicendi omnes prælati singulorum monasteriorum suæ curæ, & administrationi (per capitula generalia, vel prouincialia, siue dietas) commissorum. Et hi omnes iudices ordinarij (personarum regularium) per se erunt dicendi: quoniã eo ipso, quod fuerunt electi generales, seu præsidentes, vel prælati alicuius specialis monasterij ordinario iure poterunt, & tenebuntur procedere contra sibi subditos delinquentes. a quod si non fecerint vè ipsis: cùm contra eos sermo diuinus, & sacri canones acerrimè inuehant: vt latiùs dicemus infra. b Nec alicui debebit hoc ipsum mirum videri: quoniam sicut summus Pontifex dicitur, (& re vera est) iudex ordinarius quorumcumque iudicũ ordinariorum in foro ecclesiastico: & Episcopi ipsi atque Archiepiscopi iudices ordinarij diœcesium singularium sibi assignatarum, & clericorum ibi degentium: sic, ergo, arguendo ab identitate rationis, Generales (qui aliàs assolent appellari præsidentes cuiusque religionis), & hi dicendi erunt iudices ordinarij cuiuslibet monasterij suæ religionis, nec non & regularium personarum ibi degentium: idipsum dicimus de inferioribus prælatis à præsidentibus (supra recensitis) capitulo ipsi generali, vel prouinciali, siue dietis, & destinatis ad singula monasteria regẽda: nam & ipsi meritò dicendi erunt iudices ordinarij singularum

a per omnes canones sub tit. de offic. ordin. contentos, & ibi per Doct.

b infra in capit. 5.

gularum personarū regularium ibi degentium iuxta priuilegia sedis apostolicæ vnicuique religioni indulta. Et vt loquamur de iurisdictione generali nostrę Congregationis Casinensis, (qui aliàs præses communiter appellatur) sciendum erit ipsum habere omnimodam iurisdictionem supra omnibus monasterijs, & monachis nostrę cōgregationis, vt apud nos est clarissimū. *a* Idipsum asseneramus de singulis prælatis eiusdem nostræ Congregationis, super ipsa monasteria sibi peculiariter deputata, & personas regulares ibi degentes. *b* Iudices verò ordinarij per accidens, hic di-

4 cendi erunt, qui (iure communi sic disponente, & meritò) acquirunt iurisdictionē super alias personas clericorum regulariū, & secularīū, sibi aliàs de iure non subditas, aliqua de causa accidentali, & sic per accidens. Nam in dictis casibus (statim hic subdendis) pro prius iudex ordinarius talium regularium, aliàs dictus iudex ordinarius per se nō poterit de proprij subditi crimine iudicialiter cognoscere, ac per consequens nec ipsum de iure aliqua pœna punire, aut ab aliquo ipsorum criminū obiecto absoluere: cùm inde iurisdictio, (quoad ipsos casus statim enumerandos, euanuerit eius iurisdictio.

5 Et horum casuum primus est ratione cōtractus: *c* Attamen memorię erit commēdandum, quod cōtractus hic sumitur largissimè: siue sit verus cōtractus, siue quasi contractus, vel aliud vnde obligatio oriatur: *d* Nam hoc ipsum erit intelligēdum, siue reperiatur huiusmodi reus, siue nō, debet enim illùc remitti: sicut in criminibus dicetur, cùm in hoc parificentur, *e* Item & vbi quis soluere promisit poterit legitimè conueniri. *f*

Idem prorsus dicēdum erit de personis exemptis cōtrahentibus in loco non exempto. *g*

Secundus casus est ratione criminis ab aliquo quomodolibet perpetrato, vt communiter tenetur. *h* Etsi non negemus huiusmodi iudicem effectum ordinarium ratione criminis perpetrati in territorio subiecto suæ iurisdictioni posse dictum criminosum remittere puniendum à proprio illius ordinario: quàmuis ad hoc ipsum faciēdum nullo iure compellatur: licèt ipsum remittere nō debeat, nisi ex causa. *i* Nam legimus in Sacrosancto Euangelio, Pilatum remisisse dominum nostrum Iesum Christum ad Herodem, postquàm audierat ipsum esse de iurisdictione, seu potestate Herodis tanquam Galilęum, cùm ille præesset regimini Galileæ. *K* Et quod ratione criminis quis sortiatur iurisdictionem in alienum, aliàs, subditum, consultissimè statuentes declarauerunt Reuerendi Patres regiminis congregationis nostræ Casinensis. *l* Sciendum, tamen, quod ordinarius loci, in quo quis deliquit: licèt de iure possit punire (vti diximus) delinquentes aliàs non sibi subditos pro dicta causa: non tamē propria manu priuabit eos suis bonis confiscandis forsan de iure, si illa fuissent in alia diœcesi, vel monasterio: sed solùm per sententiam: cuius verò executio spectabit ad iudicem ordinarium loci, in quo dicta bona sic confiscata existūt. *m*

7 Tertius casus est, cùm quis pro Reo accusatur, nam actor regula-

A 2 riter

a In Declaratorio Regulæ S. Benedicti parte 2. cap. 1. per totum.
b Vbi supra in prima parte, cap. 64. de ordi. Abbate, & in cap. 53. de hospitib. suscipi. in diuis. 2. nu. 12. §. fratres autem nostri. & in nu. 16. §. hospites suscepti, in fine. vbi eadem auctoritas daē super hospitibus monachis.
c c. dilecti filij, & c. fin. extrà de foro compet. l. Hæres absens ff. de iudi. & ibi per Doctores.
d dicta l. hęres. §. j. l. omnem obligationē. l. Interdū. §. vltimo. ff. de iudic. & ibi per Doctores.
e Authē. Vt nulli Iudic. §. si verò qs comprehē-sorum, & §. seq. col. 9. & ibi per Doctores.

f c. P. & G. extra de offic. delega. & ibi in gl. in ver. iurisdictioni pręesse: citans ad hoc l. 1. & 2. ff. de re dic. l. si conuenerit. ff. de iurisdict. om. n. iudic. c. dilecti filij, extra de foro cōpet. & c. Romana, §. cōtrahentes, de foro cōpet. in 6. & ibi communiter per Doctores.
g c. 1. de Priuilegijs, in sexto.
h c. 1. 3. q. 6 ad uerbū. & in l. fina. ff. de accus. & ibi p Doctores.
i l. non dubium, ff. de custo. & exhibit. reorū, & ibi p Doctores.
K Luc. c. 23.
l In Declaratorio Regulæ supre cap 53. nu. 12. ver. Fratres autē nostri. & rursus ibidem, nu. 16. ver. hospites suscepti.

m c. Postulasti, & c. fin. extra de foro compet. & c. 1. de priuileg. in 6. & ibi per Doctores.

riter tenebitur sequi forum Rei. a

8 Quartus casus est. Nam ratione rei, de qua agitur Iudex aliàs non ordinarius alicuius personæ propter rem ipsam, propter quā quis cōuenitur in iudicio, efficietur iudex legitimus & ordinarius ipsius. b

9 Quintus casus est. Quoniam respectu rationis similis, vt in mutua reconuentione. Nam tunc actor efficietur subiectus iurisdictionis iudicis ordinarij Rei conuēti, ante quem actor comparuit: si à Reo reconueniatur: cùm in casu reconuentionis non solùm iudex ordinarius Rei, verùm etiā delegatus compellet actorem (qui aliàs de iure esset alteri iudici subiectus) ad respondendum Reo in causa reconuentionis: & vtrâque causam ordine successiuo simul audiet, & vnica sententia omnia terminabit. c

10 Sextus casus est. Nam ratione appellationis Iudex, ad quem dirigitur appellatio, efficietur iudex ordinarius appellantis, & eius cōtra quem fuit facta appellatio: & si huiusmodi de iure non fuissent aliàs subditi ipsius iudicis appellationis. d

11 Septimus casus est: quoniam recusationis iudicis ordinarij ratione, ille, qui deputabitur ad causam ipsam decidendam esse debebit neutri parti suspectus. e etsi in causis regularium hæc non habebunt locum regulariter: cum agatur in eis ad imponendas pœnitentias secundum regularia instituta: quoniam nec ipsis concedetur facultas ab ipsis appellādi: Tamen non negabimus, quòd in causis ipsorū regularium arctuis, in quibus veniret infligenda pęna mortis, vel carceris perpetui, vel alterius grauissimæ pœnę. Nam tunc & ipsis regularibus fas erit vtique & appellare, & allegare in iudicio suspectionem legitimam Commissariorum, vel Visitatorū: & essent vtiq; audiendi: & tunc cum eis esset procedendum prout docebimus infra. f

12 Octauus casus est. Quando actor, & Reus consentiunt in aliquem, ei compromittendo proprias controuersias, vel pretensiones. g

13 Supra nominatis, ergo, iudicibus adest potestas delegandi huiusmodi ad se deuolutam iurisdictionem, & tales dicendi erunt iudices delegati: qui in causis & negotijs sibi commissis fungentur vicibus & potestate ordinariorū: & executioni mandabunt ea, quę expedienda fuerant sibi commissa ad unguem iuxta pręcisam formā sibi traditā à delegantib. in mandatis, seu commissionalibus literis

14 sibi indultis expressam: scientes, quòd fines mandati egredi non poterunt intantum, quòd aliàs attentata contra formam mandati essent omnino irrita & nulla ipso iure: cùm mandati forma sit accuratissimè obseruanda à mandatario. h

15 Iudices, ergo, huiusmodi delegati, & ipsi sunt etiam in duplici differentia. Nam aliqui ipsorum sunt generaliter delegati: alij verò

16 specialiter delegati. Visitatores enim creati, & deputati, ac directi à Capitulis generalibus ad visitanda omnia monasteria alicuius prouinciæ, Cum generaliter mittantur (vt latissimè infra probabit i) ad corrigendos, & reformandos mores monachorum, & prælatorum, & ad prouidendum, vt monasteria tam in spiritualibus, quā in temporalibus iuxtà legem diuinam, pontificias, & speciales ordinationes, & statuta cuiusque religionis

a c. Nemi-nem, & cap. Pulsatus, 3. q. 6. c. Cùm sit generale. & c. si clericus laicum, extra de foro cōpet. & c. experientiæ, & c. seq. 11. q. 1. & in l. fin. C. vbi in rē actio. l. Quia etiā. ff. de alien. iudic. mut. cau. fac. Authen. Vt clerici apud propriū episcopū resp. col. 6. & ibi communiter per Doctores.

b c. Sanè, & c. fin. extra de foro cōpet. & c. 2. de foro cōp. in 6. & ibi communiter per Docto. & p gl. in c. 1. ver. extra, pain. ciam. 3. q. 6.

c c. 1. extra de mutu. petit. & ibidē per Glos. in ver. Respondere. & alios Docto. communiter.

d Per oēs canones, & leges clausas in vtroq; iure, sub titulo de Appellat. & ibi per Doct.

e c. Si quis contra clericum, extra de foro cōpet. c. cùm speciali. §. statuimus, & c. ad hęc. extra de appellat. & ibi cōmuniter per Doctores.

f Infra in c. 15. num. 9. partis secundæ.

g l. Est receptum, ff. de iurisd. omn. iudic.

h c. Cū dilecta, extra de rescrip. c. cū olim. & c. ex literis, §. si verò. & cap. cùm venerabilis, extra de off. dele. & in l. si procurator. C. de procurat. & ibi communiter per Doct. & gl. sing. in cap. cùm olim, in ver. ad talia, extra de præb. & ibi per Docto. & infra in c. 4. num. 5.

i Infra in c. quarto.

ligionis regantur, atque gaubernentur: merito dicentur Iudices
17 delegati generaliter à Principe. Delegati verò iudices specialiter directi ad vnam, vel plures causas motas, vel lites dirimendas, aut de specialibus criminibus perpetratis ad aures regiminis, seu præsidentis, vel generalis alicuius congregationis, vel ordinis deductis ad processum conficiendum: meritò ergo erunt dicendi iudices specialiter delegati, seu commissarij.

Memoriæ insuper tenacissimè commendandum erit, quòd cùm Visitatores (quos iudices generaliter appellauimus) eo ipso, quod fuerunt delegati à capitulo gene-
18 rali habente vices & voces Reipublicæ, seu Principis, ex priuilegijs sibi indultis (quo ad subdelegandi potestatem) cōparandi meritò eruant cœteris delegatis à Principe, quibus à iure *a* reperit potestas subdelegandi vices et voces suas alijs. Idipsum expressum reperitur de potestate huiusmodi subdelegandi indulta Reuerendis Visitatoribus nostræ Congregationis Cassinensis. *b* Reliqui verò iudices delegati à non principibus, vel à non Republica gerente vices Principis, non possent propria auctoritate, & voluntate vices suas subdelegare, non obstante consensu delegantis; nisi solùm si adfuerit consensus ambarum partium, qui à iudice ordinario delegato fuerat, & partes procurauerant ei causam cōmunem committi, etiam fuisset iussum, vt personaliter negotium exequeretur, cum inde nulli generetur preiudiciū in iure, aliàs sibi acquisito. *c* Iudices ergo specialiter delegati, qui iure optimo aliàs erunt dicendi Commissarij: cùm eorum iurisdictio non emanauerit ex proprio suo fonte, ac officio, sed alieno. *d*

a cap. fi. extra de offic. deleg. & ibi per Doct.

b In secunda par. Constit. Congregationis Cassinensis c. 2. nu. 1. in fine.

c c. fin. §. is autem cui. extra de officio deleg. & ibi per Doctores.

d cap. fin. el 2. & cap. cū n olim, extra de officio deleg. & ibi per Doctores.

Visitatio quid sit. Cap. II.

SVMMARIVM.

1 *Visitatio quid sit.*
2 *Visitator de quibus debeat inquirere, & quando.*

CVM ignoratis primis principijs rei, de qua agitur, non possit deueniri ad perfectam cognitionem ipsius rei, nec ad disserendum congruè de ipsa re. *e* & nos decreuerimus de munere Visitatorum verbum facere in hac prima parte. Iccircò summopere memoriæ cōmēdandū erit: quòd hic terminus *Visitatio*, & si multipliciter reperiatur diffinitus: nihilominus duplices eius diffinitiones afferre satis esse credentes, dicimus primo, quòd Visitatio est quædam diligens, & accurata inuestigatio, seu inquisitio facta de omnibus rebus, ad quas obseruandas tenentur personæ ipsæ uisitandæ, ad quas visitator dirigitur à superioribus illarum: cùm ad hoc ipsum principaliter sit ipsa Visitatio instituta: nempè vt regularium, & secularium clericorum saluti, cultui diuino, decoriq; cōgregationis, vel ordinis, seu ecclesiarum (quibus illi deseruiunt) per ipsos visitatores cōsuleretur. *f* Poterit & secundariò sic definiri. Visitatio est exquisitio, & discus- 1
sio facta proposito verbo Dei, in loco visitando per Visitatorem ecclesiasticum ordinarium, vel delegatum de his rebus, & circa eas res, quas potest & debet ipse Visitator iure suo ordinario, vel delegato; pro animarum salute promouenda

e l. 2. ff. de orig. iur.

f Latiùs in seq. cap.

mouenda, cultu diuino manutenendo, & eo collapso restituendo, secundum qualitatem & conditionem personarum & locorum visitandorum exquirere & discutere cum ordinatione, correctione, & reformatione eorum, quæ ordinatione, correctione, & reformatione indigebant. Diximus in hac diffinitione seu descriptione *exquisitio & discussio* cùm in iure a reperiatur tantum quòd Visitator debeat exquirere & discutere: Nam in concilio Toletano quarto cap. 35. leguntur hæc, videlicet: *Episcopus per cunctas diœceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, vt exquirat quo vnaquæque basilica in reputatione sui indigeat: quod si ipse aut languore detentus, aut alijs occupationibus implicatus explere nequiuerit: præsbyteros probabiles, aut diaconos mittat: qui reditus basilicarum, & reparationes ministrantium vitā inquirant.* & subsequitur. *Placuit omnibus episcopis, vt per singulas ecclesias episcopi, & per diœceses ambulātes primùm discutiant clericos, quomodo ordinem baptismi teneant, vel missarum, & qualiter quæque officia in ecclesia peragant: & si rectè quidem inuenerint, Deo gratias agant, sin autē minimè docere debēt ignaros etc.* Diximus, *Proposito verbo Dei.* iuxta Decretū ecclesiæ. b ibi proposito verbo Dei. Diximus, *In loco visitando.* Quoniam Visitator ad locum visitandum debebit se conferre, c ibi per singulas ecclesias: & hoc intelligēdum erit verum, si commodè accedere poterit, vt ibi dicitur. d Diximus, *Pro salute animarū promouenda, cultu diuino manutenēdo, & eo collapso restituendo,* ad differentiam visitationis, quæ fit propter aliū finem. Diximus, *iuxta qualitatem & conditionē personarum, et loci visitati,* quia de aliquibus exquiritur, & discutitur in ecclesia, de quibus nō exquiritur in monasterio, & è contra: nec in loco pio: & de aliquibus in ecclesia curata, & circa personam, quę gerit curam: de quibus nō exquiretur, nec discutietur in ecclesia non curata, & circa personam, quæ non gerit curam: Insuper & de aliquibus exquiretur in ecclesia collegiata, de quibus nō inquiretur de ecclesia non collegiata, & sic de singulis.

a c. Episcopum, & c. seq. quē. 10. q. 1. & ibi per Doctores, & infra in seq. capit.

b c. 1. §. sanè, de censibus, in 6. & ibi per Doctores.

c c. Placuit, 10. q. 1. & dicto c. 1. circa principiū, iuncta glos. super ver. accedere, & ibi per Doct.

d Socin. in tract. Visitationis, lib. 8.

Visitatio monasteriorum regularium & personarum ibi degentium, & ecclesiarum & clericorū secularium ibi deseruientium quolibet anno, an necessariò facienda sit propter præceptum aliquod diuinum, aut Pontificium: & quis sit scopus ac finis huiusmodi visitationis: & Visitatorū quæ sit potestas. Cap. III.

SUMMARIUM.

1 *Visitare in sacra scriptura sumitur etiam pro punire.*

2 *Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt.*

3 *Deus omnipotens per semetipsum visitauit Adam in Paradiso terrestri, seu voluptatis, post transgressionem præcepti diuini.*

4 *Ordo seruatus à Deo in visitando Adam obseruādus accuratissimè erit à Visitatoribus quibuscūque, procedentibus ad visitandas personas clericorum regulariū & secularium, degentium in altero Paradiso terrestri, scilicet, in mona-*

sterijs,

steriis, & ecclesiis.

5 *Deum quomodo visitasse Cain probetur.*

6 *Deus, quòd visitauerit genus humanum, recẽsetur, tempore Noe.*

7 *Deus qualiter visitauerit Sodomitas, enarratur.*

8 *Iacob visitauit filios suos mediante persona Ioseph fratris illorum; & indè deducitur moralitas, ac figura visitationis, quæ hodie fit in ecclesia Sancta præcepto Summi Pontificis patris omnium Christianorum.*

9 *Reuerendi Visitatores Congregationis Cassinensis quam iurisdictionem exercere poterunt super monachos & prælatos monasteriorũ eorum, visitationi subiectorum.*

10 *Dauid, quomodo fuerit deputatus ab Isai patre suo Visitator fratrũ suorum existentium in bello, & an fuerit figura Reuerendorũ Visitatorum personarum clericorum regularium & secularium.*

11 *Ecclesiam Sanctã præcepisse visitationem tam monasteriorum, & regularium personarum ipsorum, quàm ecclesiarum clericorũ secularium & personarum eorum, ibi deseruientium quolibet anno repetendam, probatur.*

12 *Scopus ac finis huiusmodi præcepti de visitandis monasteriis & personis regularibus ibi degentibus, ac ecclesiis clericorum secularibus & ipsismet clericis, est delinquentes punire, & præmia bonis repertis tribuere, ac mores, obseruantias, & ritus ecclesiasticos reformare (si huiusmodi reformatione egentes repererint ipsi vigiles & accurati Visitatores.)*

QVAMVIS laudabilem morem visitandi quolibet anno monasteria, & regulares ibi degentes, & clericos inseruientes ecclesiis reliquis, originem duxisse à iure diuino, sine clici posse à gestis, quæ in sacra historia recensentur facta tam à Deo ipso optimo maximo, quàm à viris prudentib. inspiratione diuina nullus (forsan) hucusque expresse præsumpserit (ni fallimur) asseuerare: Tamen ponderantibus nobis scopum ac finem uisitationis cuiusque monasterij ac ecclesiæ, & personarum ibi deseruientium; perspicuum visum fuit nos posse (ope diuina adiuti) non tantùm affirmare, verùmetiam probare hoc munus visitandi quolibet anno monasteria: & ecclesias tam in capite, quàm in membris in spiritualibus, & temporalibus, traxisse originem ab his, quæ gesta narrantur in iure diuino: cùm proculdubio scopus visitationis alius non sit, quàm accuratissimè inquirere, an regulares clerici & seculares obseruent ea, ad quæ de iure diuino, pontificio, statutisq; tam regularibus, quàm synodalibus (referendo singula singulis) ipsi teneantur (vt latiùs infra dicemus) & vt inde trãsgressores dictorum statutorum debitam suorum demeritorum recipiant: & è contra, ipsorum executores laude & præmio decorentur. Nec poterit quis meritò mirari pro eo quod dicemus, quòd Visitare in sacra scriptura accipiatur pro punire: Nam legimus hac præcisa forma verborum vsum ibi fuisse Deum ipsum, dum loqueretur de transgressorũ præceptorum suorum vltione iustissima faciẽda per ipsum, videlicet: a *Ego sum dominus Deus tuus, fortis, zelotes, visitans iniquitatẽ patrũ in filios in tertiam, & quartam generationem eorum, qui me oderunt.* Quàpropter meritò poterimus sine rubore dicere Deum ipsum 1

a Exo. c. 20. in princ.

ipsum optimum maximum tradidisse legitimam normam ipsis visitatoribus procedendi in visitandis ac puniendis criminosis repertis iuxta D. Pauli sententiã, *a* dicentis: *Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Audiant, ergo, & tenacissimè Reuerendi Visitatores, memoriæ retineant, & opere perficere studeant ordinem ac modum visitandi monasteria: & ecclesias, ac regulares, & clericos seculares ibi deseruiẽtes. Legitur enim Deum per semetipsum visitasse Adã post eiusdem trãsgressionem præcepti diuini de non comedendo de ligno vetito, scilicet scientiæ boni & mali sub pœna mortis, eo quòd sacra scriptura *b* his pręcisis verbis vtatur, videlicet: *Vocauitque Dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait, vocem tuam audiui in paradiso, & timui, eo quod nudus essem, & abscondi me: Cui dixit Dominus: quis enim indicauit tibi, quòd nudus esses, nisi, quòd ex ligno, de quo præceperam tibi, ne comederes, comedisti?* Ex his, ergo, Domini Dei verbis duo elicimus seruanda à Visitatoribus: scilicet, Primum, quod ipsi Reuerendi Visitatores ad visitandos subditos se personaliter cõferant, vel visitandos ipsos ad se vocare studeant, illosque interrogabunt de statu ipsorum: Cùm dicendo Adæ Deus, Vbi es? voluerit ipsum ad recognitionem proprij sceleris perducere, & sic ad salubrem pœnitentiam & confessionem illius: Nam ideo dixit, Vbi es? Id est, In quem statum miserrimum te impulit trãsgressio mei præcepti? Secundum est, vt Visitatores neminem inauditũ puniant: sed primò ipsum interrogent de facto prætenso, & postea ei indulgeant terminum & facultatem proponendi, & probandi in sui fauorem quæcumq; in excusationem criminis prętensi contra ipsum haberent: quod ipsemet Adam intelligens dictis Domini Dei verbis sibi tacitè fuisse indultam facultatem ab ipso se tuendi, & producendi quæ putaret facere in sui defensionem: statim protulit hęc pręcisa verba, videlicet: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit de ligno, & comedi.* ac si apertè dixisset. Quid infœlix ego peccator dicam in meę transgressionis excusationem, nescio: cùm hoc solùm mihi occurrat, scilicet, quòd causa huius transgressionis fuerit Eua vxor mea; & sic confessus fuit propriam præuaricationem, de qua interrogabatur: at quoniam producta in sui defensionem fuerant nullius virtutis: sed ex ipsis magis ac magis ipsum dignum pœna se effecerat: cùm debuerit suggerentẽ sibi vxorem repellere ac corrigere, & non assensum eius consilio præstare: meritò ergo, Deus optimus maximus, ac iustissimus iudex contra ipsum Adam post eius confessionem, & sibi indultam defensionem, pœnalem sententiam protulit dicens: *c Quia audisti uocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo pręceperam ne comederes, maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cũctis diebus vitæ tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Fecit quoque dominus Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, & ait: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus*

a Roman. cap. 5.

b Genes. cap. 3.

c Gen. c. 3.

ctus est, sciens bonum & malum. Nūc ergo nè fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. Emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terram, de qua sumptus est, eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, & his præcisis verbis fuit promulgata à Deo iustissimo iudice sententia lata contra Adam in causa transgressionis diuini præcepti ab ipso perpetratæ. Ex quibus, ergo, omnibus Deus ipse facto suo docuit, nos normam visitandi criminosos, & sententiam contra illos fulminādi: quod & rursus nos docuit, antequā promulgasset sententiam contra fratricidam Cain illum. Nā legitur quòd [a] *cùm offerret Cain de fructibus terræ munera domino: Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit dominus ad Abel, & ad munera eius: Ad Cain autem, & ad munera illius non respexit. Iratusq; est Cain vehementer, & concidit vultus eius: Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Nonne si benè egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit: sed sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*. Ex quibus domini verbis & actibus apertissimè elicitur Deum ipsum de peccato fratricidij propositi Cain aduersus Abel fratrem suum voluisse ipsum Cain monere ad hoc, vt à cogitatis resiliret pœnitendo de sua impia voluntate, ac per consequens indè comprobatur Deum optimum maximum tunc visitasse Cain: qui cùm noluisset ponderare vim verborum Dei: at potiùs in sua iniquitate perseuerare, illā-

a Gen. c. 4.

que opere exercere: subditur ibidē. [b] *Cain dixit ad Abel fratrem suum egrediamur foras; cumque essent in agro, consurrexit aduersus fratrem suum Abel, & interfecit eum: quo mortuo Deus vocauit Cain, & interrogauit eum de fratre suo dicens. Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, nescio, nunquid custos fratris mei sum ego? Dixitq; ad eum quid fecisti? Vox*
5 *sanguinis fratris tui clamat ad me de terra*: & cū Cain in sui defensionem nihil protulisset, statim Deus iustissimus index protulit sententiam diffinitiuam dicens. [c] *Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: cùm operatus fueris eam nō dabit fructus suos, vagus & profugus eris super terrā*. & rursū id-
6 ipsum nos docuit Deus facto suo dum visitare dignatus fuisset genus humanum [d] & *cognouisset multam malitiam hominum creuisse super terram, & quòd cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, dixit pœnituit me fecisse hominem in terra, & præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus: delebo* (inquit) *hominem, quem creaui à facie terræ ab homine vsque ad animantia, à reptili vsque ad volucres cœli: pœnitet me fecisse eos: & cùm corrupta esset terra coram Deo; pro eo quòd omnis caro corruperat viam suā super terram*. Volens ergo Deus proferre iustā sententiam contra huiusmodi homines peccatores, & alia animalia, qui corruperant vias suas, subdidit Deus, dicens [e] *Finis vniuersæ carnis venit coram me; repleta est terrra inquitate eorum, et ego disperdam eos cum terra*. Et volens à tali pœna eximere innocentes,

b Gen. c. 4.

c Gen. c. 4.

d Gen. c. 6.

e Gen. c. 6.

a Gen. c.6.

b Gen. c.7.

& eos honorare;præcepit Noe dicens. *a Vt faceret sibi arcam,tradiditque sibi formam ipsam fabricandi,in qua ipse Noe cum sua familia, & reseruanda ab aquis diluuij animalia fuerant : qua arca ędificata, et in eam ingressis Noe, & familia sua,& dictis animalibus,inclusit eum dominus deforis: factumque est b diluuium quadraginta diebus super terram: & multiplicatæ sunt aquæ, & eleuauerunt arcam in sublime à terra, consumptaque est omnis Caro,quæ mouebatur super terram, volucrum,animantium,bestiarum omniumq; reptilium,quæ reptant super terram. Vniuersi homines & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra,mortua sunt: & deleuit Deus omnem substantiam,quę erat super terram ab hominem vsque ad pecus. Remāsit autem solus Noe, & qui cum eo erant in arca.* Ex quibus ergo relatis patuit, quid debeāt facere visitatores: nec non & claruit Visitationem introductam in Sancta Ecclesia, originem duxisse à gestis ipsis diuinis, ac per consequēs radicaliter illam esse de iure diuino.

7 Cùm & hoc ipsū annuerit ipse Dominus Deus loquens de iusta pœna mox infligenda sodomæ, & aliarum ciuitatū conuicinarum, ciuib. ad Abraham & dicens. *c Clamor sodomorum & Gomorreorum multiplicatus est,& peccatum eorum aggrauatum est nimis. Descendam & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: au non est ita vt sciam.* de quibus sodomitis legitur *d* insuper, quòd ipsi cognoscentes quòd tres Angeli in forma adolescentulorum hospitati fuissent apud Loth, accedentes ad domum Loth, volebant per violentiam indè extrahere illos Angelos, & abuti eis:& cęcis illis effectis diuina iustitia, monitus fuit Loth ab Angelis, vt quàm celerrimè vnà cum sua familia egrederetur ciuitatem illam: quoniam iusto iudicio diuino omnes habitantes in ea, vnà cum ipsa ciuitate, & alijs cōuicinis forent illico igne cōburendi pp eorum scęlera. Quibus auditis Loth & reliqui de sua milia egredi ciuitatem illam festinantes, salui facti sunt, habitantibus verò in illis igne sulfureo de cęlo submisso peremptis. Quapropter ex hucusq; allatis patuit, quid sit faciendum Visitatoribus ipsis tam clericorum regulariū, quam secularium, scilicet, eos oportere honorare ac protegere ipsos repertos morigeratos & Deum timentes, *e* nec non & punire iuxta qualitatem suorum demeritorum reprobos : *f* prout fecisse Deum iustum Visitatorem ac iudicem ex suprà allatis apertissimè didicimus. Inde etiam emicuit Visitationem ipsam esse, quæ hodie est in Sancta Ecclesia, esse conformē ac consonā iuri diuino.

c Gen.c.18. & in c.Qualiter & quādo,el 2. ext. de Accusat.

d Gen.c.19.

e Hie.c.21.

f Timoth. c. 5. & in c. Audi denique 11.q.3.

g Gen.c.37

8 Nōnē Patriarcha Iacob præcepit Ioseph filio tuo, vt quamprimùm se conferret ad visitandos fratres suos morantes tunc in Sichem & pascentes gregem ipsius Iacob patris eorum his præcisis vtens verbis? videlicet *g Fratres tui pascūt oues in Sichimis, veni, mittam te ad eos, quo respondente, præsto sum: ait, vade & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, et pecora, & renuntia mihi quid agatur.* Et quidem hæc omnia in figura contingebant illis pro nostra instructione. Iacob enim significabat summum Pōtificem, qui est pater omnium tribuum ac filiorum Sanctæ Ecclesiæ. Filij ipsius pascentes gregis patris sunt Archiepiscopi, episco-

episcopi, & alij prælati, ac curati, quibus cura animarum fuit delegata: meritò ergo Iacob misit Ioseph (qui dicitur additus adiunctus) ad uisitandos fratres suos, scilicet prælatos, & gregem scilicet populum Christianum illis ad pascendum commissum: & hic Visitator destinatus dicitur Ioseph, idest, adiunctus: quoniam est additus numero propriorū prælatorū cuiusq; diœcesis, & monasterij, qui de iure tenētur visitare singulares subditos propriè diœcesis, & monasterij.a Sed ne videamur præterire materiā ex professo hic tractandā,

a latissimè in sequenti cap. 4.

Dicimus & firmissimè asseueramus Generalem Præsidem alicuius religionis, ordinis, seu congregationis personarū regularium repræsentari per Iacob: cùm mittat vnum ex filijs suis ad visitandos alios filios ipsius mittentis pascentes greges patris eorum, dirigendo scilicet ipsos in visitatores electos ad visitādos prælatos singulorum monasteriorum: & ad videndum si cuncta sint prospera erga dictos fratres ipsius Ioseph, alios scilicet prælatos monasteriorū sibi subiectorum, & pecora ipsa (idest) monachos seu regulares ipsos subditos illorum prelatorum, scilicet ad accuratè inquirēdū, an superiores & inferiores degentes in monasterijs laudabiliter studeant exequi proprium munus. At quoniam aliqn ipsi Visitatores sine scandalo non possent punire mala ibi reperta: icircò cōsulto ibidē subditur. b à Iacob Patriarcha *& renuncia mihi quid agatur.* Et quidem hoc ipsum quam prudentissimè fuit statutū per Reuerendos patres Congregationis nostrę Cassinensis. Nā declarantes potestatem traditam à Capitulo generali ipsis destinatis Visitatoribus, his præcisis verbis

b Gen. c. 37

vsi fuerunt, videlicet. c *Possint autem prædicti Visitatores, prælatū, si quem in notabilem excessum deprehenderint incurrisse, aut minus idonum ad regimen adeo quod non absque manifesto scandalo, seu graui damno monasterij vsque ad capituli generalis tempus tolerari possit, suspendere, & alium pro eo subrogare. Ad euitāda tamen scādala, nisi duorum ad minus officio Visitatorum, & Præsidentis consensus accesserit, id facere non possint: & si alias in monasterio quietè, & pacificè morari noluerit, cum amouere, & ad aliud monasterium congregationis nostræ transmittere, prout eis videbitur expedire. d Possint insuper omnes & singulos seniores, & officiales monasterij ab eorum curis & officijs suspendere & absoluere, si iudicauerint expedire, & ab eorū monasterijs remouere. e Ea tamen, quæ visitatores reperirent in suis visitationibus alicuius ponderis, seu nota digna, aut quæ ipsi cōponere nequiuerint, reducant in vno folio, Diffinitoribus tempore capituli generalis referenda.*

c in secūda part. Const. Congregationis Cassin. c. 2. nu. 18.

d in secūda par. Const. c. 2. nu. 19.

e Vbi supra num. 20.

9 hæc statuerunt dicti Reuerendi Patres: & quidem meritò, cum idipsum nos docuerit sacra scriptura referendo præceptum factum Dauid à patre suo. Nam *dixit Isai f ad Dauid filium suum. Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei, has deferas ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agant, & cum quibus ordinati sunt disce.* Audiuimus Nos (Reuerendi lectores) docente sacra scriptura, quid præceptū fuerit Dauid constituto Visitatori fratrum suorum. Audiamus modò quid contigerit ipsi Dauid in actu fra-

f 1. Regum c. 17.

trum visitationis & post eorum visitationem, ad hoc vt & ipsi Reuerendi Visitatores sequentes vestigia Dauid possint gloriæ Dei, & saluti visitandorum facillimè prospicere. sciant ergo quòd Dauid *a* visitare iussus à patre suo proprios eiusdem fratres commorantes in exercitu Saulis regis, pergēs ad ipsum exercitum pro visitandis fratribus ibi existentibus, & animaduertens omnes existentes in exercitu trepidare à facie Goliç Filistei Gigantis exprobrantis aciem Dei viuentis, ita vt nemo astantiū auderet occurrere ei, & secum præliari: ipse Dauid & si cognosceret se adolescentem: tam ea confisus in Deo omnipotente pro liberandis fratribus proprijs., & populo Dei insurgens contra Gigantem Goliam in lapidibus & funda interfecit eum, & caput ipsiu: abscindens & deferens Sauli regi liberauit fratres & populum suum. Nō

a 1. Regum c.17.

10 immeritò ergo dicere possemus Dauid figuram fuisse Visitatorum Deum timentium, qui non aufugit à facie lupi, vel tyranni volentis mactare, & dispergere oues. Nam ipsi Visitatores misticè & tacitè dum pergunt ad visitādos fratres suos recipiunt ab ecclesia sancta, & summo Pontifice patre omnium Christianorum decem panes deferendos fratribus suis, scilicet, sępius debebunt intimare auribus eorum præmia promissa & præparata à Deo obseruantibus decem pręcepta decalogi, quorum obseruantia confirmat cor nostrū contra Diabolum & eius suggestiones, quemadmodum panis cōfirmat cor hominis & pœnas hic & in futuro seculo infligēdas pro transgressione ipsorum: nec non & alia ibi virtualiter contenta, vt sunt obseruationes propriorū votorum & præceptorum, quæ in dies ab eorum prælatis intimantur: quod si ipsi Visitatores animaduerterint in monasterijs repe riri contemptores suorum votorū & in ecclesijs clericorum secularīū contemptores statutorum synodalium diœcesanorum suorum: tunc insurgere debebunt contra eos, illos iuxta sacrorum canonum & regularū, seu propriorum cuiusque diœcesis, vel ordinis seu congregationis statutorum normam, punire nōn omittant, nè sanguis eorum de manu sua requiratur (vt latius infra) ad hoc vt tali pacto procedendo in eis occidatur Gigas Golia, scilicet, diabolus illis mala suggerens opera: Nec debebunt ipsi Visitatores pertimescere, vel curare, quòd indè aliqui ex fratribus visitandis, aut visitatis murmurent: cum & Dauid spreuerit, & pro nihilo duxerit murmurationem propriorum fratrum factam aduersus eum propter aduētum eius ad exercitum, intendens etiam contra eorum voluntatem consulere eorum saluti. Quapropter meritò ad memoriā propriam ipsi Reuerendi Visitatores reuocare debebunt finē pugnę Dauid pro salute fratrum murmurantium, & tribulationis illatæ sancto Patriarchæ Ioseph à proprijs fratribus visitatis iussu Iacob patris eorundem. Cum ex ipsamet tribulatione sibi ab illis impijs procurata (dum indè venditus fuit, & quasi in profundum malorum demersus) Deus ipse omnipotens (& infatigabile bracchium obedientium & Zelantium honorem ipsius Dei, et prospicientiū saluti animarum fratrum suorum) eleuauit eum ad dominium totius terræ Ægypti: ita vt esset primus princeps *b* post regē Ægypti: & tandem

b Gen. c.41.

dem fuit gloriosus saluator non tãtùm totius terræ Ægypti,& con uicinarum, verùm etiam propriorum fratrum a tradendo tempore generalis famis eis victualia abundantissimè. Reuerendi ergo Visitatores prudenter & intrepidè exequantur munus proprium, recolentes quòd primus Visitator fuerit Deus, & post eum quamplurimi sancti prudentissimi viri, qui semper à Deo fuerunt potentissimè adiuti: & sicut Ioseph cũ regnaret in tota terra Ægypti, & videret impios fratres fame perire, & ad se pro frumẽto recipiẽdo recurrere(quãuis illi tunc nõ cognouissent illum pro Ioseph fratre eorum) Ipse tamẽ Ioseph immemor iniuriæ sibi ab illis illatæ, tot bonis eos ditauit: ita et Reuerendi Visitatores dum tali muneri incumbũt, immemores esse debent cuiusque iniuriç sibi à visitãdis antea forsan illatæ: sed procedant in ipsa visitatione tanquam ministri Dei absq; aliqua passione, prçmia elargiendo clericis regularibus & secularibus, quos virtute præditos repererint, & alios immorigeratos puniãt, seruatis accuratissimè tamen his, quæ infra afferemus. b Et quamuis de Visitatione huiusmodi generaliter facienda tam clericorum regularium, quàm secularium fuerit factus sermo breuis supra: c hic tamẽ dicẽda erunt specialiter aliqua de precepto uisitandi, & de scopo Visitantium clericos regulares,& infra d de modo, forma, & ordine seruando in Visitatione clericorum seculariũ,

11 & eorundem ecclesiarum. Sciendum ergo, quòd Visitatio clericorum regularium, & eorum monasteriorum in temporalibus & spiritualibus sit prçcepta etiam de iure positiuo, hoc ipsum attestantibus non nullis Constitutionibus tam summorum Pontificum & Conciliorum generaliũ, quàm peculiaribus cuiusque ordinis, religionis, & Congregationis regularium ipsorum. e Memoriç insuper erit tenacissimè commendandũ, quòd Visitationis huiusmodi

12 scopus & finis (vt diximus) f intentus ab ecclesia sancta est immorigeratos & rebelles regulares monere, corripere, punire, ac reducere statum monastici ad pristinam obseruationem regularum & constitutionum peculiarium cuiusque religionis. Sed vt faciliùs in memoria Reuerendorum Visitatorum supradicta imprimantur, hic subinferemus ad verbum, quæ de hoc scopo Visitatorum & visitationis statuerit sacrosanctũ Concilium Tridentinum. Sciant ergo Reuerendi Visitatores sacrosanctum Concil. Tridentinum g his præcisis verbis vsum fuisse, videlicet: *Visitationum autem omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam expulsis hæresibus inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populum cohortationibus, & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamque accendere, prout locus, tempus, & occasio feret ex visitantium prudentia ad fidelium fructum, constituere. Quæ vt facilius, feliciusq; succedant, monentur prędicti omnes, ad quos visitatio spectat; ut paterna charitate, Christianoque zelo omnes amplectantur. Ideoque modesto contenti equitatu, famulatuque studeant quàm celerrimè, debita tamen cum diligentia, visitationem ipsam absoluere.* hæc ibi. & rursum ipsum Concil. Tridentium h his prçcisis verbis vtitur, videlicet: *Quoniam non ignorat sancta synodus*

a Gen. cap. 45. & 46.

b In cap. 5. num. 4.

c In cap. 2.

d In cap. 8.

e c. In singulis. c. fin. extra de statu monach. & in sacro Cõcil. Trid. in sess. 24. de reform. cap. 3. & in sess. 25. de reforma. cap. 1. & 8. & in secunda par. Constit. Reuerẽdorũ Patrũ Congregationis Cassinẽsis cap. 2. per totum.

f In cap. 2.

g In sess. 24. de reforma. cap. 3.

h In sess. 25. cap. 1.

nodus quantum ex monasterijs piè institutis in ecclesia Dei splendoris, atque vtilitatis oriatur: necessarium esse censuit, quo facilius, ac maturius, vbi collapsa est vetus, & regularis disciplina, restauretur, & constantius vbi conseruata est, perseueret: præcipere prout hoc decreto præcipit, vt omnes regulares tã viri, quàm mulieres ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum, vitam instituant, & componant. Ad quæ in primis, quæ ad suæ professionis perfectionem, vt obedientiæ, paupertatis, & castitatis: ac si quæ alia sunt alicuius regulæ & ordinis peculiaria vota, & præcepta ad eorum respectiuè essentiam, nec non ad communem vitam, victum, & vestitum cõseruanda, pertinentia fideliter obseruent: omnisque cura & diligentia à superioribus adhibeatur tam in capitulis generalibus, quàm in eorum visitationibus, quas suis temporibus facere non prætermittant: vt ab illis non recedatur. Cùm compertum sit ab eis non posse ea, quæ ad substantiam regularis vitæ pertinent, relaxari. Si enim illa, quæ bases sunt, & fundamentum totius regularis disciplinæ exactè non fuerint conseruata: totũ corruat ædificium necesse est. hæc ibi. Probauimus ergo, quòd visitatio monasteriorum & personarum regularium sit aliquo pacto & tacitè de iure diuino, expressè verò de iure pontificio: Nec non quis sit scopus ac finis huiusmodi visitationis, & quid præcipuè intendere debeant Visitatores in visitandis monasterijs regularium personarum tam in capite, quàm in membris.

De obiectionibus, quæ fieri possent Visitatoribus, antequam admitterentur ad vsum suę iurisdictionis. Cap. IIII.

SVMMARIVM.

1 *Visitatores quæ ponderabunt, antequam accedant ad visitanda monasteria.*

2 *Acta egredientis fines mandati erunt ipso iure nulla.*

3 *Prælati monasteriorum quando non tenebuntur admittere Visitatores ad uisitanda propria eorum monasteria sibi cõmissa, & quare.*

4 *Visitator seu iudex delegatus nolens ostendere literas commissionales de visitando, & ideo si non fuerit admissus à prelato dicti monasterij, & hac de causa excommunicasset ipsum prælatum hanc causam exprimendo in excommunicatione, huiusmodi excommunicatio erit ipso iure nulla, et quare.*

5 *Sententia lata contra leges & canones, etiamsi ab ea non sit appellatum, erit nulla, & quare.*

6 *Error iudicis nõ poterit excusare sententiam ipso iure nullam.*

7 *Sententia contra ius lata à iudice æstimante illud non iuuare causam, quando sit valida.*

8 *Prælatus ordinarius quando teneatur admittere visitatores, ac iudices delegatos, non ostensis sibi literis commissionalibus.*

9 *Visitator, aut Iudex delegatus, quomodo procedet contra prælatũ calumniosè prohibentẽ ipsum Visitatorem fungi officio suo.*

10 *Visitator aut Iudex delegatus in quibus casibus alijs nõ tenebitur ostendere prælato monasterij visitandi originale mandatum, & quare.*

11 *Inquisitio facta contra aliquam*

persona m

personam super certis criminibus, non præcedente inquisitione de fama, quando sit valida.

12 *Nemini licet iurisdictionem super se competentem ordinario suo iudici, tradere alteri iudici, inconsulto ordinario, licèt compromittere controuersiam quis posset alteri tãquam arbitro cum consensu partis aduersæ.*

13 *In Visitatoribus nostræ Congregationis Cassinensis non habent locum quæ diximus de ostensione literarum commissionalium, & quare.*

14 *In delegatis iudicibus, qui aliàs appellandi erunt Commissarij, quæ supra diximus, habent locum etiã in delegatis Cõgregationis nostræ Cassinensis, & quare.*

CVM præsens nostra praxis nõ solum deseruire poterit ꝓ dirigẽdis Reuerẽdis Visitatorib. tyronibus regularium personarum nostræ Congregationis Cassinensis, verùm etiam cuiuslibet religionis, qui illa vti non dedignabuntur. Iccirco in præsenti capitulo afferendum nobis erit ea, quæ ad notitiam potestatis & iurisdictionis ipsorũ Visitatorum nos per-
1 ducere poterunt. Quapropter primo ipsos Reuerendos oportebit memoriæ tradere, quæ hic erunt afferenda, ne fines mandati, ac sibi indultæ iurisdictionis egredientes iniuria afficiant delegantem visitandi munus, nec non & ipsas visitandorum personas: & faciant acta nulla: cùm dicantur & sint iudices delegati, quibus non licet transgredi fines mandati, sed ipsos accuratissimè obseruare: quia mãdatarijs egredietib. fines mandati, acta ipso iure sunt omnino nul-
2 la. *a* secundò Reuerendi Visitatores debebunt deferre secum literas commissionales, seu mandatum sibi factum de visitandis ipsis monasterijs à generalibus religionis suæ: quoniam aliàs Prælati monasteriorum ipsos non tenebuntur admittere ad exercitium talis iurisdictionis tãtùm sibi præiudicialis, nisi ostensis dictis literis: quibus non ostensis non co-
3 gentur dictis eorum præstare fidem. *b* Imò expressè prohibitum reperitur à Cœlestino Papa III. *c* his præcisis verbis vtente, videlicet: *Cùm à nobis & infra, & canonica & ciuilia iura sequentes districtiùs inhibemus, nè vnius Iudicis quantæcumque fuerit auctoritatis verbo credatur in causis, siue super testamentis, siue quibuslibet alijs contractibus quæstio agitetur, nec rescriptum eorum (nisi testium adminiculo fulciatur) eam obtineat firmitatem: quin ei possint & debeant duorum, vel trium testium bonorum testimonia prævalere. Salua in omnibus sedis apostolicæ auctoritate*, & ratio istius decisionis est: Quoniam in præiudicialib. iuri tertio acquisito non creditur Principem aliquid concessisse: vulgaribus iuribus, quod & latissimè per nos fuit probatum in nostris decisionibus. Tertiò, sciant Reuerendi Visitatores, quòd intantùm sint vera, quæ huc usque attulimus, quòd si ipse iu-
4 dex delegatus, siue Visitator ostendere nollet mandatum supradictum, vel aliter probare se fuisse delegatum vel, creatum Visitatorem à superiore iudicis ordinarij, seu prelati illius monasterij, quod visitare intẽdit, & ideo ipsum prelatum ordinarium iudicẽ in monasterio sibi commisso, mandato dicti visitatoris non parentem ipse Visitator excommunicasset: ipsa ex-

a c. Cùm dilectam. ext. de Rescrip. c. Cũ olim, & ex litteris, §. si verò, & cap. Cũ venerabilis. ext. de off. delegat. & in l. si ꝓcurator, C. de Procurat. & ibi cõmuniter per doct. & per glo. singularẽ, in c. Cũ olim. ĩ ver. Ad talia, extra, de præben. & ibi per Doctores.

b c. Nobilissim⁹, di. 97.

c. Cũ in iure peritus, ext. de off. deleg. & ibi Doctores.

c in c. Cũ à nobis, ext. de Testib. c. Quoniã cõtra, §. Nec pro ipsius, ext. de Probat. l. Vnica, C. de mãdatis Principum, & ibi ꝓ Doctores.

sa excommunicatio esset ipso iure nulla: si huiusmodi prætensa excommunicationis causa exprimeretur, vt puta, si dicat ipse Visitator non admissus ad visitandum: excommunico te R. P. D. . . . . . Abbatem monasterij . . . . quia noluisti me admittere ad vsum iurisdictionis ad te ordinario iure spectantis, eo quòd non ostenderim tibi instrumentum meæ delegationis: & ratio istius nostræ decisionis elicitur ex iam allatis iuribus in probationẽ, quòd iudex ordinarius non teneatur credere asserenti se esse delegatum ad visitandum eius monasterium: cùm ergo huiusmodi excommunicationis sententia sit lata contra ius scriptum, & per consequens contineat expressè intolerabilem errorem, inde sequitur, quòd de iure sit nul-
5 la. *a* prout expressius docuerunt infrascripti Põtifices summi. Nam Gregorius Papa his præcisis verbis vsus fuit. *b* *sententia contra leges canonesuè prolata, licèt non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure*. & rursus alibi dicit textus. *c* *si sententia contra ius scriptum feratur, veluti dum defunctus, & minor 14. annis fuisse, & testamentum iure fecisse dicitur: nullas vires obtinet, nec contra eam est necessarium auxiliũ prouocationis.* Idipsum adhuc apertius docuit Innocentius III. *d* his præcisis verbis vtens, *examinata causa, quæ vertitur inter te, & milites cãpanicos super ecclesia sancti Angeli, perpendimus arbitrium, quod Vicedominus Sabinensis dicebatur super eodem negotio promulgasse contra formam iuris, & compromissi fuisse dictatum. Vnde non obstante confirmatione C. Papæ prędecessoris nostri, qui confirmauerat illud, sicut prouide latum, & ab vtraque parte receptum, decernimus ipsum irritum & inane*. & ratio potissima est: quoniam cùm error iudicis nõ possit excusare sententiam ipso iure nullam, *e* stantibus etiam singularibus iuris regulis. *Non firmatur tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit*, *f* & *Quæ contra ius fiunt, debent vtique pro in-*
6 *fectis haberi*. *g* Nec præsenti nostræ decisioni poterit de iure obstare, quòd sententia contra leges lata à iudice æstimante illas non iu-
7 uare causas, sit valida. *h* Non obstat (inquam) cùm non simus in casu, quando esset sententia fulminata contra ius litigatoris, de quo agitur in dicta l. Cũ prolatis, quæ vtique transit in rem iudicatam, si ab ipsa tempore statuto à iure non fuerit appellatũ: vt apertè colligitur ex iuribus supra recensitis. *i* Non autem idem dicendum erit de sententia lata cõtra ius constitutionis, vt ex supra recensitis emicuit. Quarto Reuerendi Visitatores non obliuiscantur, quòd tunc ordinarius prælatus non teneatur admittere delegatos, & Visitatores, nisi ostensis literis com-missionalibus: quando nõn esset
8 notorium illos fuisse destinatos iudices delegatos, vel visitatores monasterij, cui ipse præest, & ordinariam exercet iurisdictionem. Nam publicè constaret illum legitimum esse Visitatorem monasterij, & à dicto prælato iuridicè nihil fuerat obiectum: cùm tunc cõuincatur prelatum ordinarium maliosè asserere se dubitare de huiusmodi mandati valore: & nõ obstãte supradicta notorietate facti, si ipse ordinarius allegasset falsitatem
9 rescripti, seu mandati; Vel quid simile, ipse delegatus seu Visitator recurrat ad amplectenda duo re-

media

a c. Per tuas. §. nos igitur credim⁹, extra de sent. excommunication. c. Inter cęteras, extra de sent. & re iudic. c. Cũ olim Abbas, ext. de offic. deleg. c. ad præsentiam, ext. de Appellat. & ibi p Doct.
b c. Sententia, extra de sent. & re iudic. & ibi per Doct.
c c. Ei, q ap pellat §. itẽ si sententia, 2. q. 6. & ibi per Doct.
d c. Examinata, ext. de confir. vtil. vel inutil. & ibi p Doct. commu.

e l. 1. in principio, ff. quę senten. sine appel. & ibi per Doct. & per glo. singularẽ, in c. Ei, qui appellat. §. Itẽ si sententia cõtra ius, in vers. contra ius, 2. q. 6. & ibi per Doct.
f c. Non firmat, de reg. iur. in sexto, & ibi p Doct.
g c. Quę cõtra ius, de reg. iur. in sexto, & ibi per Doct.
h l. cum prolatis ff. de Re iudicata.
i c. Ei, q appellat. § si verò contra ius litigatoris, & c. Cũ inter, in fine, extra de sent. & re iudic. vbi communiter per Doct.

media contra ordinarium ipsum. Primum quorũ est, vt per semetipsum exequatur sententiam latam ab ipso: cùm hoc de iure posſit. a secundum: vt puniat ordinarium, si sibi iudicialiter constiterit ordinarium malitiosè opposuisse: ad cauillandas ipsas literas commissionales, & ipsum punire poterunt Visitatores. b Quintò, sciãt Visitatores, quòd in casibus duobus alijs non tenebuntur ostendere literas commissionales. Primus quorũ est; si ipse Visitator vel delegatus (Licèt non ostenderit originale mandatum) tamen Prælato ostendisset exemplum, seu copiam dicti mandati originalis solemniter extractam à suo originali præuia citatione partis, de cuius interesse agebatur: attamen si non apparet de detrimento alicuius, tunc præmisso edicto generali dicendo, Quicumque putabit sua interesse compareat ad contradicendum infra terminum dierum ... iuxta doctrinam doctorum. c secundus casus est si huiusmodi commissio, seu delegatio fuisset exemplata partibus consentientibus, vel præsentibus, & non contradicentibus, & in actis inserta: d & ratio huius decisionis est, quia in partium præsentia etiam in earum præiudicium acta facient fidem de originali tenore, e cùm videantur partes consentijsse: secus dicendum esset si solus notarius exemplasset ipsum mandatum originale reducendum ad actorum tenorẽ: quia cùm producuntur instrumẽta, sola productio est de actis, & non tenor, f id est, si notarius scripserit in actis, quòd talis pars produxit instrumentum huiusmodi, creditur notario de productione, g sed nõ super tenore instrumenti, seu mandati huiusmodi: cùm hoc solùm probetur per ostensionem originalis, vel copiæ illius extractæ cum supradicta solemnitate. & hæc omnia videtur docuisse etiã Bonifacium VIII. Papam h (arguendo ab identitate rationis) qui his præcisis verbis vsus fuit: *Si is, cui contra te commissa fuerat simpliciter inquisitio super certis criminibus facienda, processerit te præsente, nec reclamãte, aut quicquam super hoc excipiente (infamia inquisitione omissa) ad veritatem eorundem criminum inquirendam: Processum huiusmodi, ex eo quòd non fuit primitus de infamia inquisitum, vlterius impugnare nequibis.* Hæc tamen intelligenda erunt vera, si corã ipso prelato ordinario huiusmodi mãdati copia à suo originali fuisset extracta, & non aliter; cùm agatur etiam de suo interesse (vt patet ad sensum) cùm cõsensus ambarum partium non possit præ-
12 iudicare de iure, acquisito iuri ipsi iudici ordinario super suos subditos: & ratio potissima & irrefragabilis est, quoniam subditi non possunt renunciare foro sui ordinarij, & alterius iurisdictioni se subdere iuribus vulgaribus i: qđ & videtur docuisse Innocentium Papam IIII. k his præcisis verbis vtentem, videlicet: *Nec appellationis articulo prætermisso, nec aliàs etiam cùm minimè appellatum extiterit, Remensis Archiepiscopus, vel eius officialis de causis clericorum tãquàm iudices (licèt in ipsos ijdem clerici de facto consentiant) absque diœcesanorum voluntate cognoscant.* Et sciãt Reuerendi Visitatores nos loquutos fuisse de ijs, qui aliquem in iudicem eligunt sine consensu iudicis ordinarij, non autem de consen-

C tiendo

a c. In literis, extra, de off. deleg. & ibi p Doct.

b arg. in l. 2. C. de leg.

c Panor. in c. Cũ in iure, extra de offic. deleg. & Syluester in sũma in ver. delegatus. §. 3. nu. 4. ver. secundo per exẽplum, & in ver. Tabellio, §. fin.

d Hostien. in sua summa. tit. De delegato.

e Arg. in l. 1. C. de relat. & ibi p Bar. & alios Doctores.

f Innoc. relatus à Syluest. vbi supra.

g c. Quoniã contra, ext. de probat.

h c. 1. de accusat. in 6. & ibi p Doctores.

i l. Priuatorum, C. de iurisd. omn. iudic. & ibi communiter per Doctores.

k c. 1. in primo respon. de foro cõpet. in 6. & ibi cõmuniter per Doctores.

a cap. Cùm tempore. c. dilecti filij, extra, de arbitris, & ibi per Doctore assignantes rationē differentiæ.

tendo in aliquem tanquàm arbitrum ei compromittendo decisionem alicuius subortæ quæstionis: quoniam hoc possent facere. a

Sextò. Notandum, quòd ea, quæ hucusque attulimus non habent
13 locum in Reuerendis Visitatoribus creatis à Capitulis generalib. nostræ Congregationis Cassinensis ordinis Sācti Benedicti de obseruantia: cùm vetustissimus (& maxima ratione fultus) mos vigeat in ipso Capitulo generali ipsos Visitatores creari, & gradatim in cedula generali, vbi annotātur Reuerendi Abbates ascripti, & asciti in regimine singulorum monasteriorū, postquam expressum fuit nomen cuiusque monasterij, statim exprimitur nomen Reuerendi Abbatis, qui ei præficitur, qui si fuisset creatus Visitator, & talis titulus adijcitur. exempli gratia: In Sancto Benedicto Reuer. P.D. Hieronymus à Perusio Abbas & Visitator, & sic de singulis fit, quia cedula lecta publicè coram ipsis Reuerendis Abbatibus, & alijs monachis, & notario publico seculari, & testibus, ipsius cedulæ copiæ auctenticæ transmittuntur ad alia monasteria, ita ꝙ ad singula monasteria nostrę Cōgregationis copia ipsius cedulæ perducitur. Quàpropter nullus Prælatorum nostrę Congregationis poterit prætendere ignorantiam de tali demandata ipsis Visitatoribus iurisdictione: & si non negemus, quòd omnia, quæ attulimus supra asserendo, & probando, quòd prælatus ac iudex ordinarius non teneatur obedire Visitatori, aut delegato, nisi sibi ostensis mandatis: adhuc habeant locum in delegatis omnib. in specialibus negotijs etiam in congregatione nostra Cassinensi, & in alijs religionibus. Nam huiusmodi iudices requisiti à prælatis monasteriorum, in quibus opus esset eis exequi mādatum sibi factum, & ipsi ostendere tenebuntur speciale eorum mandatum, seu huiusmodi literas commissionales suas de procedendo in causis sibi delegatis. At quoniam huiusmodi delegati dicuntur, & sunt appellandi Commissarij: & de ipsis latissimus fiet sermo in secunda parte præsentis praxis: icircò ipsa missa faciēs remitto Lectorem ad dictam partem, in qua traditur (Deo optimo maximo annuente) forma procedēdi in causis criminalibus motis contra regulares à principio processus cōpilandi, & inde procedendi vsque ad sententiam diffinitiuam promulgandi inclusiuè. Ad rem nostram ergo regredientes, dicimus ꝙ eadem, quę in pręsenti capitulo supra attulimus, & exemplificauimus in persona Reuerēdorum Visitatorum nostrę Congregationis Cassinensis, volumus repetita in persona aliorum Visitatorum monasteriorum cuiuscumque religionis alterius, & idem de iudicibus delegatis alterius religionis: seruatis tamen ab ipsis Visitatoribus, & delegatis aliquibus ritibus & formis procedendi consuetis in eorū religionibus, tam circa creationem, & admissionem eorum ad vsum suæ iurisdictionis, quàm in forma procedendi contra reos, seu in causis sibi delegatis: cùm huiusmodi speciales ritus & consuetudines sint habendæ pro legibus.

Reue-

Reuerendi Visitatores quomodo procedere debeant in visitandis monasterijs, ac regularibus personis ibi degentibus. Cap. V.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Visitatores quid primò faciẽt, cùm peruenerint ad vnumquodque monasterium per eos visitandum.*
2 *Visitatores de quibus monebunt in capitulo visitandos.*
3 *Visitatores de quibus inquirant à visitandis.*
4 *In visitatione reperti criminosi per quos puniendi erunt.*
5 *Visitatores puniunt contumaces et rebelles absque personarum delectu.*
6 *Reuerendi prælati monasteriorũ singulorum executioni mandent ea, quæ sibi iniuncta fuerint à Reuerendis Visitatoribus.*
7 *Reuerendi Visitatores obseruare tenebũtur in visitando ritum consuetum suæ religionis.*
8 *Reuerendi Visitatores quando nõ deferent iuramentum visitandis de dicenda veritate, & quando deferent.*
9 *Reuerendi Visitatores in interrogandis ipsis visitandis quando necessario exigant iuramentum ab ipsis, & sub qua forma.*
10 *Quis ordo iudicij à visitatoribus sit seruandus, quando dicetur sibi à fide dignis Prælatum, vel aliũ esse infamatum de aliquo crimine, & quare.*
11 *Quæ forma procedendi cõtra aliquem antiquitus seruabatur, & quæ modo, & quare.*
12 *Hodie non exigitur ab accusante, vel querelante, vt se inscribat ad pœnam talionis, tamen si non probauerit, punietur pœna talionis.*
13 *Reuerendi Visitatores quare ad visitanda monasteria mittantur.*

REVERENDI Visitatores regularium quàmprimùm peruenerint ad singula monasteria per eos visi-
1 tanda. Primo se conferant ad ecclesiam, & ibi facta breui oratione antè sanctissimum sacramentum, ingredientes claustrum dicti monasterij recipiendi erunt à Prelato, & monachis dicti monasterij, & die eodem vel sequenti (prout temporis & valetudinis opportunitas suggesserit) congregatis monachis & commissis vnà cum eorum prelatis in capitulo dicti monasterij proposito verbo Dei, *a* palàm facient causam aduentus sui, monachos monendo quòd ad ipsos studeant vera & probabilia deferre: *b* sed si falsa, aut non probauerint obiecta, sciant se pœna talionis puniendos fore, *c* & quòd accusato-
2 rum personas non accipiant sine libello eorum manu scripto, quãuis si sine ipso secundum vsum modernum possint procede. *d* Secundò ipsi Reuerendi Visitatores certiores reddant visitandos se nõ fore recepturos delationem illorum criminum, de quibus non fuisset instatum apud proprium prælatum, vt ipse ad inquisitionem & punitionem procederet, nisi illa essent notoria, cùm in his meritò possit notari ordinariorũ negligentia. *e* quàpropter primo inquirãt de notorietate criminum delatorum, vt possint animaduertere ad se deuolutam fuisse iurisdictionem super illis inquirendi, & liberè puniendi criminosos huiusmodi delatos. sed si repererint aliquem solùm infamatum de aliquo crimine, tunc ipsi Visitatores

a c. 1. §. sanè, de censi. in 6. & ibi per Doct.

b c. sciant. 2. q. 8. & ibi per Doct.

c c. Qui crimen, & cap. Quisquis. 2. q. 8. & c. 2. de calum. & ibi Doct.

d c. Accusatorũ. 2. q. 8. & ibi p Docto, & infra in 2. par. c. 2. nu. 14.

e d. §. sanè, in ver. Notoria. & ibi latissimè p Doctores.

præcipiant ordinarijs, vt super his inquirant solemniter cótra taliter infamatos: si ipsis Visitatoribus videbitur expedire. *a* Tertio sciant ipsi Visitatores se accuratissime inquisituros fore de statu monasteriorum in temporalibus & spiritualibus, & de ipsorum regularium vita, moribus, conuersationibus & obseruantijs, & correcturos, & reformaturos ea, quæ viderint corrigenda & reformanda: ita tamen quod monachos, vel alios regulares per proprium prælatum mandent corrigi, eisque iniungi faciant pœnitentiam salutarem iuxta Beati Benedicti regulam & apostolica instituta: & non secundum normam prauæ alicuius subortæ (forsan) consuetudinis, quæ quasi pro lege in quibusdã monasterijs inoleuit. *b* quæ omnia intelligenda sunt si non reperterint dicta crimina fuisse notoria, in quibus ipso iure ad ipsos Visitatores fuisset deuoluta plena iurisdictio, vt supra probauimus. *c* Quòd si reperterint ipsi Visitatores aliquos ex regularibus contumaces & rebelles: tunc absque personarum delectu auctoritate apostolica iuxtá modũ culpæ censuræ percellere eos poterunt, nec illis pareant ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum illorum, quin huiusmodi oues morbidas eijciant ab ouili, ne inficiant oues sanas. *d* Non ignorare volo Reuerendos Abbates & alios prælatos, quod si exequi studiosè noluerint, q̃ Visitatores mãdauerint circa punitionem criminosorum: erunt & ipsi proclamandi, & corripiendi, atque puniendi publicè in Capitulo generali, itaque pœna ipsorum sit alijs in exemplum. *e* Quid verò Reuerendi Visitatores nostræ Congregationis Cassinensis possint circa punitiones criminosorum monachorum, & prælatorum iam retulimus in præcedenti capit. 5. Nam etsi prædicta sint verissima; tamen Innocentius Papa quartus de modo & forma seruanda in Visitationibus tam clericorum secularium, quàm regularium personarum loquens his præcisis verbis vsus fuit, videlicet: *Hanc autem visitandi formam ab vniuersis etiam episcopis, alijsque prælatis ordinario iure suos subiectos visitantibus plenè obseruari præcipimus: saluis super hoc rationabilibus et approbatis religiosorum cõsuetudinibus, & regularibus institutis. f* Quàpropter Congregationis nostræ Cassin. Visitatores obseruabũt quæ statuuntur in secunda parte constitutionum Reuerendorum Patrum dictæ Congregationis in capitulo secundo per totum: quorum magis essentialia retulimus in præcedenti capit. 5. num. 9. Quartò animaduertant Reuerendi Visitatores, quòd in visitationis articulo interrogare teneantur visitandos ipsos absque aliqua exactione iuramenti, & ipsorum depositiones describi faciant ab actuario vel altero ipsorum Visitatorum, & subscribi faciant ab ipsismet visitatis in actis visitationis cuiusque monasterijs sigillatim: *g* & talis est mos in nostra Cassinensi Congregatione: nam Reuerendi Visitatores in Visitando interrogãt absq; exactione iuramenti, excepta vnica interrogatione, scilicet, dum in principio examinis exigunt iuramentum de dicenda veritate, an sciant aliquem hæreticum, aut apud se retinentem libros prohibitos à sancta Romana Ecclesia, & hoc expressè protestantur. Hoc tamen

Marginal notes:

3 — a dicto §. sanè, ver. q; si de aliqbus.

4

b c. fin. in prin. ferè ad verbum, extra de statu monach.

c c. 1. §. sanè, in ver. Notoria, de censib. in 6.

5

d dicto c. fi. ad verbum, ext. de statu monach.

6

e dicto c. fi. ad verbum, ext. de statu monach.

7

f c. 1. §. fin. de censibus, in 6. & ibi per Doct.

8

g c. 1. §. sanè, de censibus, in 6. ad verbum.

intelligant ipsi Visitatores habere locum, quãdo monasterium illud non esset infamatum de aliquo crimine: nam si infamatum esset &
9 talis infamia iuridicè deuenisset ad aures superioris, scilicet generalis alicuius ordinis, vel delata fuisset ad Patres Capituli gñalis, aut ad præsidentes: & non fuisset in specie infamata aliqua singularis persona dicti monasterij: nam tunc exigent iuramentum à dictis visitandis sub hac forma verborum, videlicet, vt curent ipsi regulares visitandi, q. super his, quæ sciunt, vel credunt esse in eorũ monasterio reformanda tam in capite, quàm in membris (exceptis occultis criminib.) meram & plenã dicant ipsis Visitatorib. veritatẽ. *a* Quintò memoriæ cõmendent ipsi
10 Reuerẽdi Visitatores ordinem iudicij seruandum ab ipsis, quando à fide dignis audirent aliquem prælatum esse infamatum de aliquo crimine: nam priùs tenebuntur inquirere de huiusmodi infamiæ origine, & testium depositiones (iuramento delato ipsis præuio) in actis mandent describi, & infine subscribi ipsos testes: etsi repererint verè ipsum esse infamatum, postea examinabunt, delato iuramento veritatis forma tradenda in secunda parte præsentis praxis capitulo 6. nu. 2. quotquot habere poterunt testes super veritate delicti seruando formam procedendi in compilando huiusmodi processu traditam in dicta secunda parte, interrogantes eos de delictis solùm, de quib. ille prælatus fuisset infamatus: aliàs processus corrueret, & esset nullus, quapropter virtute deductorum, & probatorum in ipso processu dictus prelatus non posset de iure puniri, prout expressè docuit Ionnocentius. I I I. & alij Põtifices: *b* & ratio est quoniã non fit inquisitio de occultis, sed de manifestis, saltem, de quibus præcessit
11 infamia *c*. Sexto. Sciant Visitatores, quòd & si antiquitùs forma procedendi contra aliquem ex officio fuerit, quòd priusquam iudex ordinarius vel delegatus inquireret de criminis prętensi veritate, debuerint prius capere informationem in scriptis examinãdo secretè testes sup infamia & si reperissent ipsum infamatum de tali crimine: tunc demum illum iudex citabat ad informandum: etsi comparuisset, debebat illi tradere capitula, super quibus specialis contra eum fuisset facienda inquisitio *d*. Sciant (inquam) Reuerendi Visitatores, quòd huiusmodi norma procedendi recesserit ab aula maximè in inquisitione facieñda cõtra regulares: sed omnino obseruent praxim procedẽdi traditam in parte 2. præsentis praxis: Non obliuiscantur, volo insup ipsi Visitatores quòd nec obseruãda erit
12 praxis procedẽdi, quę traditur in iure. *e* Nã antiquitus non recipiębatur accusatio, nisi accusator se inscripsisset ad pœnam talionis, idest, se obligasset expressè & in scriptis ad sustinendam pœnam eãdem, si ipse accusator non probasset obiecta crimina, quæ de iure infligenda fuisset accusato, si accusator probasset. Hodie verò puniuntur huiusmodi accusatores non probantes obiecta crimina, etiam si nõ se inscripserint ad dictam pęnam talionis, vt latissimè probant communiter criminalistæ & Doctores *f*, & ratio est, quoniam aliàs viderẽtur compro-
13 bari indè calumniatores. Septimò, memores sint Reuerendi Visitatores se missos ad reformãdos mores

a c. Qualiter & quando, el 1. §. Formã verò, extra de Accusat. & ibi p Doct.

b c. Inquisitioni §. Ad hæc, c. Qualiter & quãdo el. 2. §. ex quibus auctoritatib. c. Cũ oporteat. extra de Accus. & arg. in c. 1. & 2. de Accusat. in 6. & glo. et Doctores omnes in citatis iuribus c ca. si peccauerit. & capit. Deus omnipotẽs. 2. q. 1.

d c. Qualiter. & quando. el. 2. ext. de Accusat. & ibi per Doct.

e c. sup his ext. de Accusat. & ibi per Doct. c. Quisquis. & ca. Qui crimen. 2 q. 8. & ibi p Doctores.

f in c. 2. ext. de Calum. & ibi communiter per Doct.

mores regularium, & extirpandas abusiones ipsorum: ac per consequens ad inquirendum de illis, vt possint purgare monasteria eorũ Visitationi commissa[a]. Quapropter operæpretium duximus de ipsis verbum facere: vt facilius sit ipsis Visitatoribus inde interrogatoria formare: vt de ipsis specialiter interrogentur ipsi regulares Visitãdi ad Dei omnipotentis laudem profectum eorundem in via Dei, & Decus Congregationis seu ordinis ipsorum.

a c. Insingulis. c. fin. extra. de statu monach. & in sacro Cõcil Triden. sess. 14. de reformatione cap. 3. & in sess. 25. de reformatione, c. 1. & 8. & in 2. par. constitu. Reuerẽdorũ patrum Congregationis Cassin. ca. 2. per totum.

De quibus interrogandi erunt à Visitatoribus ipsi visitandi regulares. Cap. VI.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Visitatores generaliter de quibus interrogabunt visitandos.*

2 *Prima claustraliũ abusio est prælatorum negligentia circa punitionem regularium subditorũ peccantium.*

3 *Regulares quomodo puniãtur pro verberib. vel iniurijs illatis alijs regularibus.*

4 *Prælati quare intrepidè & prudenter teneantur punire sibi subditos peccantes multipliciter probatur.*

5 *Prælati non excusantur si propter eorum incuriam ad eorum nõ perueniant notitiam peccata subditorum.*

6 *Prælati non increpantes sibi subditos errantes, illos occidunt.*

7 *Pœna (qua puniendi sunt prælati negligentes punire subditos delinquentes) quæ sit de iure, & quare, num. 11.*

8 *Prælatus sciens subditos peccare, & illos non puniens, dicetur illorũ deprauatis moribus consentire.*

9 *Prælatus non puniens subditos peccantes appellatur a S. Augustino, canis impudicus.*

10 *Prælatus non corrigens subditos maledictus erit apud Deum & homines, & corripietur increpatione seuerissima.*

12 *Prælati quomodo punire subditos doceantur à Sanctissimo nostro Patriarcha Benedicto.*

13 *Reuerendi Visitatores, sentẽtias Sacræ scripturæ per nos recẽsitas, poterunt referre inobedientibus regularibus, vt illis auditis resipiscant & retrahantur à tam pessimo veneno, quo hausto insipienter ab ipsis, innumera mala incurrent.*

14 *Inobedientiæ virus ad quæ mala inobediẽtes perduxit Sacram scripturam multa tradendo exempla, & sententias nos docuisse comprobatur.*

15 *Contra inobedientes quid statuerint Summi Pontifices & Concilia, traditur.*

16 *Obedientiæ virtus quę bona nobis contulerit, Sacræ scripturæ sententijs, & exemplis ibi enarratis edocemur.*

17 *Ociositas adolescentum religiosorum quàm sit damnabilis, innumeris Sacræ scripturæ sententijs & exemplis ibi enarratis probatur.*

18 *An Adam & Eua fuerint in Paradiso terrestri ociosi, quando ad eos decipiendos accessit diabolus suadens eis comestionem de arbore vetito à Deo*

19 *Otiosi an dicendi sint, qui vacant ludis & comessationibus, & vaniloquijs.*

20 *Dauid dum esset ociosus adulterij & homicidij macula se fœdauit.*

21 *Salomõ dum marcesceret otio incidit in pessimum peccatum Idololatriæ.*

22 *Quàm sit Deo et hominibus odibilis*

bilis pertinacia in senibus, volentibus inniti proprio cõsilio, & contemnentibus consulere iuniores in negotijs arduis, multis sentẽtijs & exemplis excerptis à Sacra scriptura peroptimè probatur.

23 Regularibus personis prohibitum esse velle fungi officio causidicorum & deseruire curiæ principum & quare, multis auctoritatibus probatur. nu. 26.

24 Monachi proprium munus quale sit, describitur.

25 Monachus vnde dicatur.

27 Monachus aliquid retinens de redditibus monasterij ad restitutionem tenetur.

28 Monachus accedẽs ad curias principum quando incidat in excommunicationem.

29 Monachis Congregationis Cassinensis quando sit prohibitum gerere negotia secularium, & ad tribunalia se conferre.

30 Furti definitio per optima traditur, & illius singula verba declarantur.

31 Reuerendi Visitatores quæ ponderare debeant, si ad eos delata esset donatio facta de bonis nouitij alicui monasterio; si postea ex ipso egressus, fuerit ingressus aliud, & ibi professionẽ emisisset.

32 Ad professum in aliquo monasterio quando regrediantur bona ab ipso donata ipsi monasterio quando eius professio fuisset ipso iure nulla.

33 Bonorum alicuius professi vsumfructum, quando monasterium, in quo quis legitimam & validam professionem emiserat, teneatur assignare alteri monasterio.

34 Bona legitimè professi iam acquisita monasterio per illius validam professionem: monasterium (in quo professionem emiserat ille) semper retinebit, etiã si ille legitimè fuisset translatus ad aliud monasterium, vel prælaturã & quare, sed non alia per ipsum acquisita post adeptam suprascriptam prælaturam.

35 Regularem tenentem peculium inconsulto suo Prælato, meritò dicendum fore furem & latronem, licèt illud peculium aliũdè quam ex redditibus uel eleemosinis factis monasterio acquisierit, probatur peroptimè.

36 Quoad periculum animæ iniustè aliquid detinere, uel inuadere alienum, non differunt.

37 Regularis post emissam professionem quare testari non possit.

38 Regularis professus qua pœna sit puniẽdus, si cũ peculio reperiatur, & quare, multipliciter probatur.

39 Reuerendi Visitatores quod consilium dabunt prælatis super proprietate regularium sibi subditorum.

40 Delatio pretiosarum vestium in regularibus quàm pessimum sit, & contra propriam professionem multipliciter probatur.

41 Quam pestiferum sit regularibus velle uesci cibis et uinis pretiosis, multipliciter probatur.

42 Silentij uiolatio in regularibus quæ incommoda & mala eis afferat probatur.

43 Regularium contentio cum suo prælato quàm sit damnabilis, probatur.

QVAMVIS ipsi Reuerẽdi Visitatores teneantur inquirere generaliter omnes Visitandos, an sit inter eos hæreticus vel suspectus de hæresi, vel teneat aliàs libros prohibitos à Sancta Ecclesia Romana
1 & Catholica, de diuinis laudibus persolutis horis competentibus, de regulari obseruatione, de scriptum

pturarum ipsius monasterij accurata custodia, de studijs, ac lectoribus: de Visitatoribus præteriti anni. De Abbate seu prælato monasteri, de Priore, siue vicario, De magistro Nouitiorum; De cellerario, siue syndico. De Decanis. In specie verò de omnibus his tali pacto videlicet.

De Visitatoribus.

Num modestè, accuratè, & intrepidè exequuti fuerint proprium munus.
Num perlustrauerint libros computorum redditium monasterij anni præteriti.
An correxerint, aut corrigi mandauerint monachos immorigeratos repertos per proprium prælatum.
An prouiderint quæ erant prouidenda pro communi pace regularium dicti monasterij visitati.

De Abbate.

An Abbas sit vitæ & doctrinæ integritate præditus.
An frequenter sit cum monachis in choro & cōmuni refectione.
An curam habeat, vt hospitibus, & infirmis accuratè deseruiatur.
An maiori studio incumbat temporalibus, quam spiritualibus.
An beneficia, aliaq; loca sibi subiecta quolibet annno visitet.
An sit acceptor personarum sine meritis eorum.
An sit negligens in puniendis publicè subditis, publicè peccantibus, & occultè, peccantibus occultè. circa hanc tamen multa infra erunt afferenda, in §. 1.

De Priore.

An sit vigil in obseruantia regulari die & nocte.
An officina monasterij visitet temporibus suis.
An obediat Abbati suo.
An moneat ac puniat delinquentes cum grauitate, & lenitate.

De Magistro nouitiorum.

An sit accuratus circa eruditionem nouitiorum, illosque probet in omni patiētia iuxta Sanctissimi Patris nostri Benedicti mandatum.
An sit grauibus moribus & competendi doctrina decoratus.
An sit idoneus ad animas lucrandas.
An eos doceat ritus religionis & cerimonias.

De Cellerario monasterij.

An sit prouidus, prudens, & modestus in negocijs agendis.
An sua imprudentia grauauerit ære alieno monasterium.
An pauperum, & infirmorum necessitatibus prospiciat.
An ratiocinia rectè dispōsita, & eorum libros seruet.
An denegat necessaria victus fratribus suis, tempore suo.
An præsumat aliquid facere sine iussu Abbatis sui.
An curam gerat, vt possessiones & redditus monasterij augeātur.

De reliquis regularibus Inferioribus.

An obedientiam & reuerentiam exhibeant eorum superioribus.
An inter seipsos charitatē habeāt.
An exercitia sibi commissa accuratè, & cum proximi ędificatione expleant.
An feruentes sint in choro diurnis & nocturnis horis.
An studio vel otio vacent.

Quòd

Quòd decem sint Claustralium abusiones, & de Prima, Nempè de Negligentia Prælatorum in puniẽdis subditis criminosis. §. primus.

HÆc omnes interrogationes generaliter erunt faciendæ à visitatoribus, ex quibus proculdubio eliciuntur decẽ abusiones, quibus deturpantur regulares non opere perficientes ea, de quibus præfatę interrogationes testantur. Quapropter ipsi Visitatores volentes munere proposito legitimè & meritoriè fungi, sciant quòd nõ sine causa diximus supra fore interrogandos ipsos regulares de negligentia Abbatis & aliorum superiorum in puniendis sibi sub-
2 ditis peccatoribus: cùm hæc sit perniciosissima claustralium abusio Prima: quæ & infrascriptis auctoritatibus sacræ scripturæ & exẽpli comprobatur Deo odibilis & honoribus Deum timentibus. Sciant ergo ipsi Reuerendi Visitatores qđ contra huiusmodi prælatos exclamet Apostolus Paulus a dicens qđ publicè peccantes, publicè arguendi sint: cuius saluberrimæ doctrinæ non auditorem surdum se ostendens Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus nobis tradidit normam executioni mandandi dictam Apostoli sententiam, b ac per consequens puniendi pręsumen-
3 tes verberare aut iniurijs afficere fratres suos regulares. Vbi & quã elegantissimè idipsum fuit statutũ per Reuerendos Patrẽs nostrę Congregationis in ipso declaratorio regulæ in supra citato loco: ꝙ & repetitum fuit ab Innocentio III. c qui his præcisis verbis vsus
4 fuit, videlicet. *Irrefragabili Constitutione sancimus, vt ecclesiarum prælati ad corrigendum subditorum excessus maximè clericorum, & reformandos mores prudenter ac diligenter intendant, nè sanguis eorum de suis manibus requiratur.* Idipsum sed breuius statuit Gregorius VIIII. d dicens. *Ne religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ, detrimentum incurrant: & sanguis eorum de manibus prælatorum requiratur.* hoc ipsum ponderans Cœlestinus Papa III. dixit. e *licèt Heli summus sacerdos in se bonus existeret: quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam excepit: dum filijs eius in bello peremptis, ipse de sella corruens fractis ceruicibus expira-uit. ad corrigendos igitur subdito-rum excessus tantò diligentius de bet prælatus assurgere, quãtò dam
5 nabilius eorum offensas desereret incorrectas.* Et quòd prælati non excusentur in peccatis subditorũ: si propter eorum incuriam ad ipsorum notitiam illa non deuenirent: docuit nos diuus Gregorius Papa dicens. f *Non potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & Pastor nescit.* Idipsum rursus docuit ipsemet Sanctus Gregorius dicens. g *Ephesiis Paulus dicit, Mundæ sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum, non enim subterfugi, quominus nunciarem omne consilium Dei vobis. Mundus ergo à sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium an-
6 nunciare noluisset: quia cum increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio tacẽdo pastor occidit.* Quapropter meritò huiusmodi prælati ex tali notabili incuria cũ tanta subditorum pernicie erunt
7 à tali pastorali officio deponendi: imò & aliquando carceri mancipandi tanquam cooperatores ma-

a 1. Thi. c. 5.

b In sua sanctissima, & discretissima regula c. 70.

c c. Irrefragabili, extra de offic. ordin. & ibi ꝑ Doct.

d in c. fin. in princip ext. de regularibus, & ibi per Doct.

e in c. licèt Heli, ext. de simonia. & ibi ꝑ Doct.

f in registro, & habetur, in c. Quãuis causæ, extra de reg. iur. & ibi ꝑ Doct.

g in c. Ephesijs, dist. 43. & ibi ꝑ Doctor.

a in c dictū, dist. 81. & ibi p Doct.

b in c. eaq;. ext. de off. Archid. & ibi per Doctores, & in l. Qui mercedem, ff. locat. cap. Tres. 23. q. 4. l. si quis ex argentarijs, §. vlt. ff. de Eden. & in. l. vlt. ff. de Custod, & exhibit. reor. l. Bona fides, ff. de deposito, vbi communiter p Doctores.

c in si quis. dist. 83. & ibi per Doctores.

d in ca. Error. dist. 8. & ib. p Doctores.

leficiorum peractorum à proprijs subditis docuit nos Concilium Magociense a dicens. *Dictum est nobis præsbyteros propter suam negligentiam canonicè degradatos, & seculariter gradu amisso agendæ pœnitentiæ gratia in monasterium, aut in canonicam regularem mittantur: si verò hoc causa quælibet prohibuerit, vbicumque sint, pœnitentiam agere non desistant: si autem amisso gradu seculariter viuere voluerint, & pœnitentiam agere neglexerint, ab ecclesiæ communione separentur.* Et q huiusmodi prælati; quorum negle ctu, & verecundia animę subditorum pereant, puniri bebeant tanquā depositarij Custodes, quorum desidia thesaurus furtiuè à lattronibus fuit ablatus: cū vtrq; huiusmodi custodes equiualēs reddere dominis rerū sibi in custodia tradita rū teneatur, prout apertissimè docuit Gregorius Papa III. dicens b. *Scire te volumus, quòd à te districtè quæsituri sumus, quia vel propriæ ecclesiæ, vel ea, quæ de diuersis ecclesiis criminalia sunt collecta, non sub omni solicitudine, & fide seruantur: quod siquid ex eis, vel negligentia, vel cuiusquam fraude deperijt: tu hoc reatu astringeris, qui per Archidiaconatus ordinem custodire eiusdē ecclesiæ artius deputaris.*
8 Idipsū & infrascripti summi pōtifices nos docuerūt apertiùs: Nam Gregorius VII. Papa dixit. c *Siquis episcopus fornicationē presbyterorū Diaconorū: vel crimen incestus in sua parochia pretio, vel prece interueniente consenserit, vel commissum auctoritate officij sui non impugnaue rit: ab off suspendatur.* Innocētius Papa dixit. d *Error, cui non resistitur: ap robatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur:*

Negligere quippe, cum possis perturbare peruersos, nihil est aliud, quam fouere. Neque caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desiuit obuiare. Pius verò Papa dixit. e *Quid enim prodest illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti?* & rursus Gregorius Papa dixis: f *Consentire uidetur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Sicut autē quis aliorum vitia palpare non debet, ita nec malorum laudibus delectari.* Quapropter meritò diuus Augustinus dixit. g *Nemo quippe nocet in ecclesia Dei amplius, quàm qui peruersè agens nomen, vel ordinem sanctitatis, et sacerdotis habet: delinquentem namque hunc redar-*
9 *guere nullus præsumit: & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Episcopus itaque. qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus quàm episcopus.* Contra hos prælatos etiam inuehit Isidorus dicens: h *Qui peccantibus consentit, & defendit alium delinquentē, maledictus erit apud Deū, & homines, & corripietur increpatione seuerissima:* Hinc et quidā
10 sanctissimus pater ait, *siquis peccantem defendit, acrius, quam ille, qui peccauit, coercetur.* Hinc & alius Pater ait, *Si quis alterius errori consentit: sciat se cum illo similimodo culpabilem iudicandum.* Audiamus, obsecro, quibus verbis Innocentius III. Papa monuerit Prælatos i. *Abbas verò (cui omnes in omnibus reuerenter obe-*
11 *diant) quantò frequentiùs poterit, sit cum fratribus in conuentu: Vigilem curam, & diligentem solicitudinem gerens de omnibus: ut de officio sibi commisso dignā Deo possit*

e in c. Quid. n. dist. 83. & ibi p Doctores.

f in c. Consentire. dist. 83. & ibi p Doct.

g. in c. Nemo dist. 83. & ibi p Doctores.

h in c. Qui peccātibus. 11. q. 3. & ibi p Doct.

i in c. Cùm admonitionem. §. Abbas. extra, de statu mona. & ibi p Doctores.

possit reddere rationem. Quòd si praeuaricator ordinis fuerit, aut contemptor, seu negligens, aut remissus pro certo se nouerit non solùm ab officio deponendum, sed & alio modo secundum regulã castigandum: cùm offensa non solùm propria, verùm etiam aliena de suis manib. requiratur. Quid verò Sãctissimus Patriarcha noster Benedictus sẽferit de huiusmodi prę
12 latis negligẽtib. nos docuit dicẽs. a *Memor sit semper Abbas, quia doctrinę suae, vel discipulorum obedientiae vtrarunque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio: sciatque Abbas culpae pastoris, incũbere quicquid in quib. paterfamilias vtilitatis minus potuerit inuenire*: & paulòpost. *In doctrina sua namq; Abbas Apostolicam illam semper formam seruare, in qua dicit; Argue, obsecra, increpa, idest, miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta, dirum magistri, pium patris ostendat affectum: idest, indisciplinatos, & inquietos debet durius arguere: obedientes autem & mites & patientes, vt meliùs proficiant, obsecrare: negligentes autem & contemnentes, vt increpet, & corripiat monemus: neque dissimulet peccata delinquentium.* Ex his hucusque allatis, & innumeris similibus, quae afferri possent, comprobatur in quo pessimo statu reperiantur praelati, qui hac turpissima macula sunt respersi: & haec pauca de multis attulisse sufficiat in reprehensionem amplectentium huiusmodi primam claustralium abusionem perniciosissimam.

a in Regula Sanctiss. Benedicti capitulo secũdo inter alia.

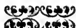

De secunda claustralium abusione, scilicet, de inobedientia ipsorum erga suos superiores, & de poenis inobedientibus, & praemijs obedientibus debitis. §. II.

NEminem fugere ex regularibus, quàm pessima sit abusio eorum qui nolunt obedire mandatis superiorum contra peculiare eorum votum; etsi nobis perspicuum sit: nihilominus operaepretiũ duximus ad confusionem inobedientium, & profectum obędientium, & solamen prę latorum Zelantium salutem suorum subditorum nonnullis sacrae scripturae sentẽtijs et exemplis, quàm sit dispar finis vtrorumque antè omnium regularium oculos ponere, vt saltem tali incusso terrore inobedientes resipiscant; & obedientes in dies fruantur optimis fructibus Sanctae obedientiae. Sed Primùm de statu inobedientium, & pessimis effectibus inobedientiae sermo erit habendus; ac deinceps de fęlici & trãquillo statu obedientiũ: Memores ergo sint Reuerẽdi
13 Visitatores ad memoriã visitando rũ regulariũ reuocare scriptum. b *Peribitis si inobedientes fueritis.* & alibi: c *Qui autem superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit: vt nullus deinceps intumescat superbia.* & dixit Ecclesiasticus. d *Quòd si non obierit curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem.* & Apostolus dixit. e *omnis anima potestatib. sublimiorib. subdita sit: nõ est enim potestas nisi à Deo: quae autẽ sunt potestates à Deo ordinatae sunt:*

b Deut. c. 8. in fine.
c Deut. c. 17. & in c. Absit 11. q. 3.
d Eccl ca. 33.
e Rom. ca. 13.

C 2 itaque

itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt: Nã principes non sunt timor bonorum operum, sed malorũ. Vis autem non timere potestatem, bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim est tibi minister in bonum. Si autẽ malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat: Dei enim minister est: Vindex in iram ei, qui malum agit: ideoque necessitate subditi estote non solùm propter iram, verùm etiam propter conscientiam. qui Apostolus testatur [a] dicens. *Sicut enim per inobediẽtiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi.* Idipsum docuit Petrus Apostolus dicens. [b] *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter dominum, siue regi quasi præcellenti, siue præsidibus tamquã ab eo missis ad uindictam quidẽ malorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Audiamus obsecro

a Rom. c. 5.

b Petri. c. 2.

14 quid contigerit nonnullis propter eorum inobedientiam exhibitam mandatis suorum superiorum. Nonne primi nostri parentes existentes in Paradiso propter inobedientiæ peccatũ receperunt maledictiones illas, transmittendas etiam ad nos miseros eorum filios, & quidem maledictio, quã indè incurrit Eua, transmigrauit ad filias eius scilicet [c]. *In dolore paries filios, & sub potestate viri eris & ipse dominabitur tui.* & maledictio, quam incurrit, Adam transijt ad nos miseros filios eius, scilicet, maledictio illa Dei contenta his verbis, videlicet. *Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: In laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitę tuæ: Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: In sudore vultus tui uesceris pane: donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, et in puluerem reuerteris.* Et vt & nos posteri cognosceremus quid nobis conferat peccatum inobedientiæ scriptum reperitur: quid aliud mali contigerit ipsis nostris primis parentibus. [d] *Fecit quoq; dominus Deus Adæ, et uxori eius tunicas pelliceas, et induit eos, et ait: Ecce Adã quasi unus ex nobis factus est, sciẽs bonum et malum: nunc ergo, nè forte apponat manum suam, et sumat etiam de ligno uitæ, et comedat, et uiuat in æternum: emisit, eum Dominus Deus de Paradiso uoluptatis, ut operaretur terrã, de qua sumptus est: eiecitque Adam, et collocauit antè Paradisum uoluptatis Cherubim, et flammeum gladium, atque uersatilem ad custodiendam uiam ligni uitæ.* Ex his ergo veraciter enarratis poterit quisque subditus aduertere quanti mali fuerit causa, ipsa inobediẽtia diuini præcepti in persona hominis plasmati ad imaginem, & similitudinem Dei, & dũ esset in loco sic nobili & delitijs affluente, vt erat Paradisus terrestris, cuius miserrimæ pęnę nos participes esse docuit Apostolus dicẽs. [e] *Sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Sed regnauit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccauerunt, in similitudinem preuaricationis Adæ, qui est forma futuri, igitur sicut per unius delictum in omnes homines in cõdemnationem, et per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi.* & rursus

c Gen. c. 2. & 3.

d Gen. c. 3. in fine.

e Rom. c. 5.

a Rom.c.6.

b Sap. c.1.

c Sap.15.

d 3.Reg.c.13.

rursus idem Apostolus docuit dicens. *a Stipendia peccati mors, gratia autem Dei uita aeterna.* Quapropter & meritò dicendum erit nobis, quòd stipendia peccati inobedientiæ mors sit, quam quidem ipse regularis inobediens incurrit, & quodammodo sibi generat transgrediēdo votum obedientiæ: & quod Deus non creauerit mortem Salomon nos docuit dicens. *b Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ: neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum, quoniam Deus mortē non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Creauit enim vt essent omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorum regnū in terra. Iustitia enim perpetua est, & immortalis: iniustitia autem mortis est acquisitio: Impij autem manibus et verbis accersierunt, & æstimantes illam amicā deffluxerūt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam morte digni sunt, qui sunt ex parte illius.* & quod inobedietiæ peccatum ac malum incurrentes digni sint morte, audiamus Salomonem hoc expressè docentem. *c Malorum amatores digni sunt morte.* quantum verò inobedientiç peccatum displiceat Deo optimo maximo, ex pçnis indè inflictis quàm facillimè poterimus colligere. Non ne scriptum reperitur. *d cum Deus præcepisset cuidam prophetç non comedere in quodam loco: occurrit ei alius Propheta Domini dicens. Angelus locutus est mihi in sermone Domini dicens. Reduc eum in domum tuam, vt comedat panem & bibat aquam: & cùm fidem daret dictis occurrentis sibi, secum abijt & in domo illius bibit et comedit, propter quod factus est sermoni domini ad illum dicens, quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum, quod præceperat Deus, & comedisti, non inferetur cadauer tuū in sepulchrū patrum tuorum. Cumq; comedisset & bibisset, strauit asinum suum propheta; qui cùm abijsset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectum in itinere. Asinus autem iuxta illum, & leo stabat iuxta cadauer. Quod cùm audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus Leoni, & non comedit Leo de cadauere, nec læsit asinum.* ex his ergo apertissimè colligitur quam sit punibile peccatum inobedientiæ voluntariæ regularium personarum post emissum votum obedientiæ: si inobedientia, ferè, inuoluntaria pœna mortis fuerit punita. Nonne & Artaxerxes cùm præciperet sibi subditis non lædi sed honorari Iudæos precibus Ester euictus: huiusmodi pręcepto apposuit hęc verba. *e Omnis autem prouincia & ciuitas, quæ noluerit solemnitatis huius esse particeps, gladio, & igne pereat: & sic deleatur, vt non solùm hominibus, sed etiam in uia bestijs sit in sempiternū, pro exemplo contemptus, & inobedientiæ.* & quòd inobedientia accipiat iustā retributionem nos docuit Apostolis dicēs. *f Propterea oportet abundantius nos obseruare ea, quæ audiuimus, nè fortè pereffluamus: si enim, qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio, & inobedientia accepit iustam mercedis retributionē.* Nonne & ipse Deus omnipotens elegerat Saulem filium Cis in ducem populi sui cum esset melior cunctis filijs Israel, & ab humero & sur-

e Esther. c.16.

f Heb c.2.

& sursum emineret super omnẽ populum, & vnxit eum oleo Samuel in regem Israel iussu ipsius domini Dei: b & tãdem cùm contra præceptum expressum Dei sibi intimatum à Samuele reseruasset viuum Agag, regẽ Amalech, & ex optimis gregibus multa animalia reseruasset, c iussu Dei Samuel ipsum corripiens de inobedientia, dixit. *Nunquid vult Dominus holocausta, et uictimas, & non potius ut obediatur uoci domini? Melior est enim obediẽtia, quàm uictimæ, & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum: quoniam peccatũ ariolandi est repugnare: & quasi scelus idolatriæ, nolle acquiescere. Et subdidit Samuel. Pro eo ergo quod abiecisti sermonem domini, abiecit te Dominus, ne sis Rex.* quem finem habuerit dicti Saulis inobedientia non purgata medicamẽto pęnitẽtię: audiamus quid nobis de ipso testetur sacra scriptura: etenim nos docuit. d quòd cum fuisset Saul egressus in prælium, & fuisset acerrimè vulneratus, & præ cordis angustia voluntariè se transfixisset, & incubuisset super astam suam, & vocasset adolescentem Amalachitem, & rogasset vt ipsum Saulem interficeret sibi dicentem: sta super me, & interfice me, quoniam tenent me angustię: & adhuc tota anima mea in me est. quo audito ille adolescens ipsum Saulem interfecit: & sic diem nouissimum infelicissimè (& merito propter inobedientiæ peccatũ pęnitentia vera non deletum) clausit. Quid verò de inobedientiæ Datan; & Abiron punitione sic miraculosa, ac seuera? Cùm de ipsa hæc scripta reperiantur, e inter alia, videlicet. *Surrexitque Moyses, & abiit ad Datan, & Abiron, & sequentibus eum senioribus Israel, dixit ad turbam. Recedite à tabernaculis hominum impiorum, et nolite tangere, quæ ad eos pertinent, nè inuoluamini peccatis eorum; cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum: Datan et Abiron stabant in introitu papiliorum suorum cum vxoribus & liberis, omnique frequentia, & ait Moyses. In hoc scietis, quòd Dominus miserit me, ut facerem uniuersa, quæ cernitis, et non ex proprio ea corde protulerim; si consueta hominum morte interierint, et uisitauerit eos plaga, qua et cœteri uisitari solent; non misit me Dominus. Sin autem nouam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos: et omnia, quæ ad illos pertinent: descenderintque uiuentes in infernum; scietis, quòd*
15 *blasphemauerint Dominum. Confestim, igitur, ut cessauit loqui dirupta est terra sub pedibus eorum, descenderuntque uiui in infernum operti humo, et perierunt de medio multitudinis.* & sic Condigna pęna à Deo puniti fuerunt pro sua inobedientia. Denique audiamus obsecro quid cẽserit de inobedientibus Anterius Papa. f Nonne his præcisis verbis vsus fuit, videlicet. *In ueteri quidem lege habetur. Quicumque sacerdotibus non obtemperasset: Aut extra claustra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contemptũ expiabat cruore. Nunc uerò inobediens spirituali animaduersione truncatur: aut eiectus de ecclesia rapido ore dæmonum decerpitur.* & Papa Gregorius dixit. g *Si quis uenerit contra Decretum episcopi, ab ecclesia abiiciatur.* In libro regum legitur *qui nõ obedierit principi morte moriatur.* & in concilio Agathensi, quod anathematizetur. Innocentius Papa III. dixit. h *Cùm*

a 1. Reg. c. 9.
b 1. Reg. c. 10.
c 1. Reg. c. 15.
d 2. Reg. c. 1.
e Num. c. 16.
f c. Absit. 5. in veteri lege. 11. q. 3 & ib. per Doct.
g c. 2. extra de maior. & obed. & ibi per Doct.
h c. Illud. extra de maio. & obed. & ibi p Doct.

Cùm spiritualia sint temporalibus digniora, et obedientia melior sit quam uictima, et auscultare magis quàm adipem arietum offerre: non debuerat Ildesemensis episcopus pro temporali commodo inobedientiæ notam incurrere, et apostolicis iussionibus contraire. qui Innocentius III. denuo idipsum docuit dicens, a quòd inobedientes man latis superioris excommunicari poterunt. Idipsum nouissimè docuit nos sacrum Conciliū Tridentinum dicens: b *Prohibet Sancta Synodus ne quis regularis sine sui superioris licentia, prædicationis, uel lectionis, aut cuiusuis pij operis pretextu subijciat obsequio alicuius prelati, Principis, uel Vniuersitatis, uel communitatis, aut alterius cuiuscumque persone, seu loci: Neq; ei aliquod priuilegium, aut facultas ab alijs super his obtenta suffragatur. Quòd si contrafecerit, tanquam inobediens arbitrio superioris puniatur. Nec liceat regularibus à suis conuentibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi: nisi ab eisdem missi, aut uocati fuerint. Qui uerò sine prædicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit ab ordinarijs locorum tanquam desertor sui instituti puniatur.* hæc 16 ibi. Et nè diu moram traham in alijs auctoritatibus & exemplis recensendis de pœna debita inobedientibus, me transferam ad enarranda merita, quæ indies obedientibus accrescunt. Non nè de obedientiæ præconijs scriptum reperitur. c Vir obediens loquetur victorias: & ecclesiasticus equiparauit obedientem filio altissimi dicēs. *d Et eris tu uelut filius altissimi obediēs.* et alibi: *e melior est obedientia, quàm victimę.* & Apostolus dixit: *f sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionē iusti cōstituētur multi.* Et q d dicēdū nobis erit de vtilitatibus, quas nobis obediētiæ virtus affert? Nonne pp obedientiæ meritū Noe saluus factus est cum familia sua in arca ab ipso fabricata mandato Dei: et si ab hominibus propter eius fabricam æstimatus fuisset mente captus? g Loth nonne obediendo monitis angelorum saluatus fuit vnà cum duabus filiabus suis ab incendio ciuitatis Sodomę, & aliarum conuicinarum? h Obediētia exhibita Deo ab Abraham in prompta immolatione sui vnigeniti filij Isaac, nonne attulit ei benedictionem illam mirabilem, & promissionem, quod in semine suo benedicendę fuissent omnes gentes? i Patriarcha Iacob nonne meruit obtinere benedictionem paternā (quę potius debebatur Esau fratri suo maiori natu) obediendo Rebecchę matri suę sibi præcipienti afferri duos ędos optimos? K Quot verò bona obuenerint ipsimet Iacob propter obedientiam exhibitam Isaach patri suo de non contrahendo matrimonium cum filiabus Chanaan, sed cum filiabus Laban auunculi sui: Nonne constitutus in itinere arrepto mandato Isaach dignus fuit videre scalam illam, cuius cacumen cœlos tangebat: & ibi angelos descendentes & ascendentes: & denique meruit benedici ab angelo, & ab ipso recipere promissionem de danda terra (in qua nocte illa dormierat) in possessionem sibi, & semini suo: et quòd semen ipsius Iacob futurum foret tantę multitudinis quasi puluis terræ: & tandem cùm ipse Iacob peruenisset ad Labā, & accepisset sibi in vxo-

res

a c. Cùm in ecclesijs, extra de maior. & obed. & ibi p Doctores.
b In Cōc. Trid. sess. 25. ca. 4. incip. prohibet.
c Prou. ca. 21.
d Eccl. c. 4.
e 1. Reg. c. 15.
f Rom. c. 5.
g Gen. ca. 6. & 7.
h Gen. c. 19.
i Gen. c. 22.
K Gen. cap. 27.

res duas Laban filias, & ex eis suscepisset duodecim filios futuros patriarchas,& quàmplurimas diuitias,dignus fuit cum salute propria & filiorum reuerti ad solum paternum,& tandem in senectute bona mori astantibus sibi filijs inter quos erat Ioseph, qui dominabatur in tota terra Ægypti? a Quid dicemus de effectu simplicis obedientiæ ipsius Ioseph exhibitę patri suo Iacob præcipienti sibi visitationem fratrum (cooperantibus ipsiusmet impijs fratribus per accidens) à quibus venditus Ismaelitis peruenit ad tam excelsam dignitatem, vt esset secundus Rex Ægypti? quamuis ad tantum honorem per multas tribulationes iniustè sibi illatas, peruenetit. b & cùm fructus sanctę obedientiæ passim recenseatur in sacra scriptura, & à Doctoribus, & historiografis:iccircò solùm nobis sufficere videmus afferre alias paucas numero sententias,sed grauissimas auctoritate. Reuocabimus ergo ad memoriam verba Saluatoris nostri dicentis: c *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit:et qui spernit me, spernit eũ,qui misit me.* & alibi. d *Sup Cathredam Moysi sederunt scribę, & pharisęi:quæ dicunt facite,quę autem faciunt, facere nolite.* & hæc quidem Dominus Iesus nos docere studuit:vt ex cordibus nostris euelleret omnes excusationes insulsas,quibus nos falli à dęmone et proprijs passionibus possemus. Ad hoc ipsum nos hortans Apostolus dicebat. e *Obedite prępositis uestris, non tantùm bonis et modestis,sed etiam discolis:ipsi enim uigilant tanquam redditurí rationem de uobis.* Denique audiamus qd nos docuerit sanctissimus Patriarcha nr̃ Benedictus de qualitate obedientiæ, quæ Deo optimo maximo & ministris eius pręlatis placeat. Sanctissimus ergo Patriarcha his precisis verbis vsus fuit. f *Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora.* Hæc conuenit ijs, qui nihil sibi Christo cariùs existimant, propter seruitium sanctum,quod professi sunt, seu propter metum gehennæ, gloriam vitæ æternæ. & mox vt aliquid imperatum à maiore fuerit, ac si diuinitùs imperetur, moram pati nesciunt in faciendo. De quibus Dominus dicit. *Obauditu auris obediuit mihi.* & item dicit doctoribus: *Qui uos audit,me audit:* ergo hi tales, relinquentes statim quæ sua sunt,& voluntatem propriã deserentes,mox ex occupatis manibus, & quod agebant, imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede, iubentis vocem factis sequuntur. Et veluti vno momẽto pędicta magistri iussio, & perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ambę res communiter citiùs explicãtur. quibus ad vitam ęternam gradiẽdi amor incũbit:ideo angustam viam arripiunt:Vnde Dominus dicit. g *Angusta uia est, quæ ducit ad uitam.* Vt non suo arbitrio viuentes, vel desiderijs suis & voluptatibus obedientes:sed ambulantes alieno iudicio, & imperio in cœnobijs degentes: Abbatem sibi pręesse desiderãt. sine dubio hi tales illã Dñi sententiam imitantur,qua dicit. h *Non veni facere voluntatẽ meã, sed eius, qui misit me.* Sed hęc ipsa obedientia tunc erit acceptabilis Deo, & dulcis hominibus, si quod iubetur, non trepidè, non tardè, non tepidè, aut cum murmure, vel cum responso nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ maiorib. prębetur, Deo exhibetur. Ipse

a Gen.c.28
b Gen.cap. 37. 38. 39. & 41.
c Luc.c.10.
d Matth. c. 23.
e Hebr.ca. 13.
f Sanctissimus Benedictus in sua reg. c. 5. de obediẽtia discipulorũ.
g Matt.c.7.
h Ioan. c.5.

a Matt. c. 10. Ipse enim dixit: *a Qui uos audit, me audit*. & cum bono animo à b 2. Corin. c. 9. discipulis præberi oportet, quia *b Hilarem datorem diligit Deus*. Nam cum malo animo si obedit discipulus, & non solùm ore, sed etiam corde si murmurauerit: etsi impleat iussionem, tamen acceptum iam non erit Deo, qui cor respicit murmurantis: Et pro tali facto nullã consequitur gratiam, imò murmurantiũ pœnam incurrit, si non cum satisfactione emendauerit. hæc omnia sanctissimus noster Benedictus. Quæ vtique omnium regularium essent memoriæ imprimenda: ne macula pessimæ secundæ claustralium abusionis fędarentur, Deo optimo maximo annuente.

De tertia abusione claustralium, nempè de ociositate adolescentum. §. *III.*

QVàm pestiferum virus afferat non solùm adolescentib. claustralibus, verumetiam laicis marcescere otio, infrascriptis auctoritatibus sacræ scripturæ quãfacillimè comprehendi poterit, c Prou. c 12 cùm scriptũ reperiatur: *c Qui operatur terram suam, satiabitur pa-*
17 *nibus: qui autem sectatur ocium, stultissimus est*. & rursus: *Ecce hæc fuit iniquitas sororis tuæ, superbia, saturitas panis, abundantia & otium ipsius, & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant, & eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas sicut vidi*. d Ezech. c. 16. *d* & rursum: *Qui sectatur otium replebitur egestate*. e Prouerb. cap. 28. *e* & iterum: *Cibaria, & virga, & onus asino: panis & disciplina, & opus seruo: operatur in disciplina, & quærit requiescere, laxa manus illi, & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ: seruo & maleuolo tortura & compedes: mitte illum in operationem ne vacet: multam enim malitiã docuit ociositas: in opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quòd si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem, verùm sine iudicio nihil facies. f* f Ecclesiastici cap. 33. Ex his ergo auctoritatibus sacræ scripturæ, & alijs similibus apertissimè elucet hominẽ ociosum, & præcipuè religiosum adolescentem (cui totis nixibus insidiatur diabolus, caro propria, & mundus:) esse indignissimum nobilissimo nomine hominis: cũ in hoc comprehendetur ipsum esse viliorem ac imprudẽtiorem formica, quæ est animal tam exiguũ: quod animaduertens Salomon his præcisis verbis vsus fuit. *Vade ad formicam ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, quæ cùm non habeat ducem & præceptorem, nec principem: parat in æstate cibũ sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequo piger dormies? quando consurges à somno tuo? paulullum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus tuas vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. g* g Prouerb. cap. 6. à quo pessimo morbo studẽs sua doctrina Diuus Hieronymus nos eripere dixit: h S. Hieronymus. *h Sẽper aliquid boni operis facito, vt te semper diabolus occupatum reperiat*. Quàpropter Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus *i* i In sua regula c. 48. tam prudentissimè diuisit tempora, & horas nocturnas atque diurnas, destinatas ad diuersas operationes: ita vt monachus illas operè perficiẽs nullo

pacto ocio marcesceret: Vbi nõnulla notatu dignissima Reuerendi Patres nostræ Congregat. Cassin. addiderunt ad perfectam dilucidationem ipsius regulæ textus: ad quem formalem textum remittimus pium lectorem. Enimuerò quis non animaduertat quid contulerit ocium primis nostris parentibus? nonne ex pęnitentia iustissimè à Deo sibi imposita elici poterit ipsos peccasse, cùm essent ociosi in illo fęlicissimo paradiso terrestri? cùm Deum dixisse (scriptum reperiatur)[a] post illorũ præuaricationem præcepti de nõ comedendo de ligno vetito: *Mulieri quoque dixit Deus, Multiplicabo ærumnas tuas, et cõceptus tuos. In dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adę verò dixit: Quia audisti uocem vxoris tuæ, et comedisti de ligno: ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra, in laboribus comedes ex ea cũctis diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui uesceris pane, donec reuertaris in terram, de qua sumptus es.* Nec obstare poterit nostræ assertioni id, quod scriptum reperiatur.[b] *Tulit ergo Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso uoluptatis, ut operaretur, et custodiret illum.* quasi indè prima fronte videretur posse elici contrarium, scilicet, quod imò Primus homo & parens noster non fuerit ociosus in paradiso, sed occupatus in operando terram eius & custodiendo paradisum iuxta Dei iussum. Ad quam obiectionem dupliciter respondebimus, Deo ipso dante. Nam primò, quod etsi ipsi Adæ tale opus iniunxerit Deus: antè præuaricationem non reperitur scriptum ipsum incepisse operari terram: nec hoc erit verisimile, cùm ab hora creationis suæ, & transgressionis effluxerint solummodo horę...... infra quod tam breue temporis spatium uerisimile non est ipsum Adam composuisse instrumenta, quibus operari terrã posset: eò magis quòd nondum terra fuerat maledicta: & indè sequitur, quod tanquam benedicta ex se producebat herbas bonas & fructus: & non indigebat labore Adæ in producendo fructus suos: quemadmodum ipsa terra indiguit post peccatum ipsius Adæ. Respondemus & secundo cum Diuo Thoma, quod ille terminus ibi positus, *vt operaretur*, non denotet necessariam defatigationem Adæ in operando, sicut post eius peccatum: sed solùm aliqualẽ delectabilem operationem, & occupationẽ: prout & hodie videmus hoc perfici à principibus, ac alijs magnatibus, qui in aliqua diei hora, vel post prandium, aut cœnam delectantur circumire viridaria, & euellunt herbas malas è medio bonarum, & florum. Vel in abscindendo ramusculos aridos de paruulis plantis, aut arboribus: quod quidem opus non arguit hominem fuisse occupatum semper, seu defatigasse, sed solùm semetipsum recreasse huiusmodi iocundis occupationibus le-
19 uibus. Ad quod accedit, quod otio languere meritò dicendi erunt, qui etiam pro maiori parte diei occupantur in ludo alearum, taxillorum & similium, licèt aliquo respectu dici poterũt fuisse occupati: & quòd peccatum Sodomitarum fuerit productum ex ocio, cui incũbebant ciues Sodomæ & aliarũ quinque ciuitatum conuicinatum, quas Deus omnipotens consumpsit igne & sulfure.[c] ex attestatione

Eze-

[a] Gen. c. 3.

[b] Gen. c. 2.

[c] Gen. c. 19.

Ezechielis prophetæ supra relata
a Ezec.c.16. 20 didicimus. *a* Nonne Dauid dum occuparetur in pascẽdo grege patris sui fuit fortior vrso & leone, quos interfecisse ipsemet testatus est coram Saule, & denique virtute diuina interfecit Goliam gigantem in lapide & funda, dum
b 1.Regum c.17. esset adolescens, *b* & post multas assequutas victorias, dum otio languesceret, surgens de strato suo post meridiem videns Bersabeam vxorem Vriæ fidelißimi serui Dauid, lauantem se, adamauit eam, peccauit secum, & mandauit interficiendum fore ipsum Vriam gladio aduersariorum? Quàpropter polluit se peccato adulterij,
c 2. Regum c.11. & homicidij. *c* Quid ergo putamus producturum in adolescentibus regularibus? si tam immane scelus otium produxerit in Dauid homine sic prudente & Deo
d Psal.88. charo, de quo scriptum est. *d* In-
21 ueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo vnxi eum. Memorię imprimamus, obsecro, hoc pesßimum virus ocij quomodo peruerterit cor sapiẽtißimi Salomonis. Nam postquam requieuisset à bel
e 3. Regum c.5. lis, vt ipsemet testatur, *e* de quo Dñs Deus loquens ad Dauid dixit: ego ero ei in patrem, & ipse
f 2.Regum cap.7. mihi in filium. *f* & faciam eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hác causam pacificus vocabitur, & pacẽ & otium dabo in Israel cunctis diebus eius: ipse ædificabit domũ nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmabo solium regni eius super
g Paralip. c. 22. Israel in æternum: *g* & tandem cùm perfecisset ędificium domus Dei, & suæ, & omne quod optauerat: expletis autem annis vi-
h 3 Reg. c.9 ginti postquam ædificauerat dictas duas domos ipse Salomon, *h* & esset ociosus, de tam sapiente homine & honorato à Deo subsequentia scripta reperiũtur, *i* videlicet: *Rex autẽ Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiã quoq; Pharaonis, & Moabitidas, Idumęas, & Sydonias, et Cœtheas, de gẽtib. quas dixit Dominus filijs Israel. Non ingrediemini ad eas, neq; de illis ingredientur ad vestras, certißimè.n. auertent corda vestra, ut sequamini Deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentißimo amore: fueruntque ei vxores quasi reginę septingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerterunt mulieres cor eius: cumque iam esset senex deprauatum est cor eius per mulieres, vt sequeretur Deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo: sicut cor Dauid patris eius: sed colebat Salomon Astarthen Deum Sydoniorum, & Chamos Deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum. Fecitque Salomon, quod non placuerat coram Domino: & nõ adimpleuit, ut sequeretur Dominũ, sicut Dauid pater eius. Tũc ædificauit Salomon phanũ Chamos idolo Moab in monte, qui est contra Hierusalem: & Moloch idolo filiorum Ammon: atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabat dijs suis. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quòd auersa esset mens eius à Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundo, & præceperat de verbo hoc ne sequeretur Deos alienos, & non custodiuit quæ mandauerat ei Dominus Deus: Dixitque Dominus Salomoni. Quia habuisti hoc apud te, et non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, disrumpens scindam regnum tuum: & dabo illud seruo tuo: Ve-*

i 3 Reg. c.11.

rumtamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum. Et quidem (meo iudicio) omnia supradicta describenda essent litteris aureis: Cùm ex ipsis quàm facillimè deprehendatur, quàm pestilentissimum sit vacare ocio, & non coartare carnem deseruire spiritui, cùm ancilla sit, & non domina: nè incurratur absurdum illud, scilicet, Ancillam dominari, & dominam ancillari. Quapropter meritò Sanctissimus Patriarcha noster Benedictus studuit nos monere abstinere ab ociositate tãquam ab inimica animæ in sua Sanctissima regula, *a* quod quidem prius nos edocere exoptabat Salomon recensendo laudes mulieris fortis. Nam inter alia hæc præcisa verba protulit dicens. *b* ***Considerauit semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.*** Fugiant ergo omnes Christi fideles, & præcipuè regulares otium: sin aliàs (credãt mihi) velint nolint, incident in laqueos diaboli ex propria eorum vecordia incursa propter culpam præcedentem voluntariam, quam pœnitentiæ medicamento non curarũt purgare: cùm non sint sanctiores Adam & Dauid, nec sapientiores Salomone.

a In ca. 48. vbi agit de disponendis horis diei, & nobis.

b Prouer. c. 31.

De quarta claustralium abusione, idest, de Pertinacia senum volentium inniti proprio consilio. §. IIII.

QVæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta esse attestante Apostolo didicimus. *c* Quapropter nè & nos incurramus malum culpæ, & pœnæ
22 præparatum ijs, qui sibi sapientiores reliquis reputantes non solùm in negotijs grauibus peragendis alios non consulunt, Verumetiam si casu aliquis charitatis ardore aliquod consilium præbere illis tentauerit, contra eundẽ acerrimè insurgũt: ac si iniuria eos grauiter affecisset, & hoc præcipuè si huiusmodi consultor esset iunior illis, re ipsa declarantes se esse immemores paternæ monitionis Sanctissimi Patriarchæ nostri Benedicti in sua Sanctissima regula, *d* dicentis, quòd sæpe Deus reuelet iuniori quod fieri expediat: & rursus loquens de monachis peregrinis suscipiendis inter alia his præcisis verbis vsus fuit, videlicet. *Si qua tamen rationabiliter, & cum humilitate charitatis reprehendit, aut ostendit, tractet Abbas prudẽter, nè fortè eũ propter hoc ipsum Dominus direxerit.* *e* Nonne Salomon dixit. ***Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & nè innitaris prudentiæ tuæ: in omnibus vijs tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos: ne sis sapiens apud temetipsum.*** *f* & paulò post. *Custodi legem atque consilium, & erit vita animæ tuæ, gratia faucibus tuis, tum ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget; si dormieris non timebis; quiesces, et suauis erit sõnus tuus.* *g* cuius sapientis consilium Apostolus perpendens scribendo ad Romanos dixit. *Nolite esse prudẽtes apud vosmetipsos.* *h* Nonne in dedecus Hebræorum scripturum reperitur. *Gens absque consilio est, & sine prudentia, vtinam saperẽt, & intelligerent, ac nouissima prouiderent.* & alibi, *i* *si intrauerit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia seruabit te, vt eruaris à via mala, ab homine, qui peruersa loquitur; qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur,* cùm

c Rom. ca. 15.

d In c. 3. & 61.

e In Regula Sanctissimi Benedicti. c. 61.

f Prou. c. 3. Diuus Hieron. in parabolis Salomonis. & habetur, in c. Nè innitaris, extra de Const. & ibi per Doct.

g Prou. c. 3.

h Ro. c. 12.

i Prou. c. 2.

cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis, quorum viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorum. & rursum ipsemet Salomon dixit. a *Vbi non est gubernator, populus corruet, salus autem vbi multa consilia*; & iterum. b *Qui increpationes odit, morietur, non amat pestilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Cor sapiens quæret doctrinam, & os stultorum pascetur imperitia. Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi verò sunt plures consiliarij, confirmantur. Auris, quæ audit increpationes vitæ in medio sapientum commorabitur. Qui acquiescit increpationibus, possessor est cordis.* & rursus. c *Via stulti recta in oculis eius, qui autem sapiens est, audit consilia;* & alibi. d *Inter superbos semper iurgia sunt, qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia. Astutus omnia agit cum consilio.* & rursum. e *Audi consiliũ, & suscipe disciplinam, ut sis sapiẽs in nouissimis tuis.* & iterum. f *Cogitationes consilijs roborantur.* & rursum. g *& erit salus vbi multa consilia sunt*, & iterum. h *Cum fatuis consiliũ non habeas, non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent: coram extraneo non facias consilium, nescis enim quid pariet*, & rursum. i *Non affigas temetipsum in consilio tuo.* & iterum. k *Vir consilij non disperdet intelligentiam, alienus et superbus non pertimescet timorẽ: etiam postquam fecit cum eo sine consilio: et suis insectationibus arguetur. Fili sine consilio nihil facies, et post factum non pœnitebis.* ex his auctoritatibus Sacræ scripturæ, & alijs similibus, quæ non referentur breuitatis gratia, conuincuntur hi, qui indignè ferunt, & abhorrent consulere alios in negotijs grauibus & arduis, pessimè errare in caput suum: & si non minus sint dedecore & pœna plectendi, qui monitiones, ac consilia sibi à iunioribus exhibita cum modestia exectantur, cum comprobentur eos transgredi consilium nostri Sanctissimi Patriarchæ Benedicti supra relati. & quòd Deus sæpe reuelet iunioribus, quę à senioribus abscondit, Sacra ipsa scriptura nos docuit, dum recensuit quomodo Deus reuelauerit puerulo Samueli ruinam domus & familiæ Heli sacerdotis pro eo, quòd ipse Heli non punierit filios indigna agentes, & scandalizantes populum. l Daniel nonne erat adolescens quando à Deo & populo fuerat constitutus iudex pro eò quod Deus sibi reuelasset innocentiam Susannæ & calumniam impiam illorum duorum pręsbyterorum, seu senum? Nam hæc ad verbum nobis retulit Sacra Scriptura contigisse post promulgatam sententiam impiam à dictis senibus, videlicet. m *Exclamauit voce magna Susanna, et dixit. Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant. Tu scis, quia falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior: cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt aduersus me. Exaudiuit autem Dominus vocem eius. Cumque duceretur ad mortem, suscitauit dominus Spiritum sanctũ pueri iunioris, cuius nomen Daniel: & exclamauit voce magna, Mundus ego sum à sanguine huius. Et conuersus omnis populus ad eum dixit. Quis est iste sermo, quem tu locutus es? Qui cùm staret in medio eorum ait, sic fatui filij Israel, non iudicantes, neq; quod verum est*

a Pro. c. 11.
b Pro. c. 15.
c Pro. c. 12.
d Pro. c. 13.
e Pro. c. 19.
f Pro. c. 20.
g Pro. c. 24.
h Eccl. c. 8.
i Eccl. c. 30.
k Eccl. c. 32
l 1. Reg. c. 3
m Dan. c. 13

est cognoscentes condemnastis filiam Israel? Reuertimini ad iudicium, quia falsum testimonium locuti sunt aduersus eam. Reuersus est populus cum festinatione: & dixerunt ei senes: Ueni & sede in medio nostrũ, et indica nobis, quia tibi Deus dedit honorem senectutis. Et breuiter recensendo finem historiæ dicimus ibi subsequenter haberi, quòd senes illi fuerunt comprobati à Daniele falsum testimoniũ dixisse aduersus Susannã: quapropter innocẽs Susanna à morte liberata fuit, & senes lapidibus obruti interierunt, omni populo benedicente Deum, qui liberat innocentes. Ex his ergo patuit quam fatui sint illi senes, qui nolunt audire bonum cõsilium adolescentiorum, ac per consequens apertissimè constitit regularium abusionem hanc esse.

De Quinta claustralium abusione scilicet, de Curialitate eorum: Nam esse causidicos eis est prohibitum, sicut & obsequiũ præstare in curijs Principum & vagari extra claustra. §. *V.*

QVàm maxima abusio sit regularẽ effici curialem, ex pœ-
23 na talib. de iure inflicta, & infligenda facillimè deprehendetur. Sed vt omnia afferenda magis percipi possint, operæpretium duximus ethymologiam ipsius termini præmittere. Sciendum igitur quò Curialis (quoad rem nostram attinet) dicetur is, qui nexib. curiæ ligatus principibus adulatur. *a* Non negabimus quoq; quòd curiales dicantur aduocati & procuratores in causa sanguinis & etiã ciuili, & milites seu officiales exercẽtes sequa. *b* largissimo verò sum pro hoc vocabulo, curiales, veniũt omnes officiales curiarum. His ergo breuiter præmissis hoc munus curialitatis omnibus regularibus esse prohibitum comprobatur. *c* Nam *Monachus (vt docuit Sãctus Hieronymus) nõ docentis, sed plan-*
24 *gentis habet officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & domini pauidus præstoletur aduentum.* idipsum rursus docuit Idem Hieron. scribens ad Paulinum. *d Si cupis esse quod diceris monachus, idest solus: quid facis in Vrbibus, quæ vtique non sunt solorum habitacula, sed multorum: Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, nè aliorum supplanteris insidijs:* Audiamus modò quid de hoc senserit Eugenius Papa vtens his præcisis verbis. *e Placuit communi nostro concilio vt nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nephandissimo ausu præsumat; Neque pœnitentiam dare, neque filium de baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepellire, neque ad ecclesiam secularem transire: neque alijs quibuscumque negotijs sese implicare: sit claustro suo contentus, quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio monachus: sedeat itaq; solitarius & taceat, quia mundo mortuus est; Deo autem viuit, agnoscat nomen suum. Monos enim*
25 *grecè, latinè est vnus: Achos grecè, latinè est tristis. Vnde dicitur monachus vnus tristis: sedeat ergo tristis, et officio suo vacet.* Cõciliũ autẽ Calcedonense his verbis idipsum docuit *f*. *Quidam monachi nihil habẽtes sibi iunctum à proprio episcopo, interdũ verò etiam illi, qui ab eo fuerunt excommunicati, veniunt ad ciuitatem Cõstantinopolitanã: et in ea pertubationes*

a elicitur ex ca. Nonne. dist. 37. ex c. Qui in aliquo. dist. 51. & ibi p Doct.

b c. Aliquãtos. & c. sequen. dist. 51. & ibi p Doct.

c ca. Monachus. 16 q. 1. & ibi per Doct.

d c. si cupis. 16. q. 1. & per Doct.

e c. Placuit. 16. q. 1 & ibi per Doct.

f c. Quidã Monachi. 16. q. 1. & ibi p Doct.

nes trãquillitati Ecclesiasticæ inferunt, & diuersorum domos corrumpunt; statuit igitur Sancta Synodus hos primùm commoueri, vt exeant à regia ciuitate, demùm eos inuitos eijci, ac indè per defensorem compelli, vt ad sua loca redeant. Pelagius, verò Papa scribens ad Paulinum solitarium his præcisis verbis vsus fuit. *a Probinum Samariæ & Milianum, atque Probiniaunm, vel alios pseudomonachos Ioanni defensori præcepimus, vt eos debeat detiuere, quatenus (si quam desiderant suæ contentionis rationem cognoscere) ad nos vt informentur, debeat exhiberi. Certè si sola obstinatione ab ecclesiastico corpore sunt scissi, in Reatina, sicut petisti, insula, vt exulent; prædicto defensori duximus iniungendum.* Ipsemet Pelagius rursus eadem docens dixit. *b De Præsentium portitore, quòd defensor factus non est, nulla uobis animi molestia sit; quia satis ualde*
26 *amarissimum habeo de isto proposito ad aliud officiũ homines deduci; in quo nullo modo quæ à monachis Deo promissa sunt, ualeãt adimpleri: omnimodo enim est illius habitus, & istius officij diuersitas; illuc enim quies, oratio, labor manuum; at hic causarum cognitio, cõuentiones, actus, publica litigia, & quæcũque, uel ecclesiastica instituta, uel supplicantium necessitas poscit; faciat autem Deus, ut tales sint hi, uel qui à nobis in isto habitu nutriuntur, uel in monasterijs crescunt; ut prouecta ætate, & uita probata non ad litigiorum officia, sed ad sacerdotium ualeant promoueri.* Innocentius verò III. Papa de hoc idem loquens apertius procedit dicens. *c Quãtò deuotio religiosorum*, & infra. *Ad audiẽtiam nostram noueritis peruenisse quòd monachi, canonici, & alij regulares tuæ prouinciæ cùm deberent potius in claustro iuxta regularia constituta diuinis obsequijs uigilare de obediẽtijs & redditibus, quorum curam gesserunt; pecunia congregata claustrum abhorrentes per curias Principum et potentiũ discurrere non uerentur. Mandamus quatenus quoscumque tales inueneris, ad commonitionem tuam resipuerint, vt proprium in manibus prælatorum suorũ sine difficultate designent, conuertendum in vtilitatem domus secundum Abbatis consilium, & regularem vitam obseruẽt. Si prælati eorum post tuam commonitionem id exequi negligenter omiserint per suspensionem officij & beneficij, appellatione remota, compellas.* de eadẽ materia Eugenius Papa scribens ad lucensem episcopum his precisis verbis vsus fuit. *d Sacerdotibus & clericis tuis denunties publicè, ne ministri laicorum fiant, nec in rebus eorũ procuratores existãt. qđ si postmodum facere præsumpserint occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam deprehendantur in fraude: indignum est eis ab ecclesia subueniri, per quos cõstat in ecclesia scandalum generari.* Alexander verò Papa III. apertiùs idipsum prohibuit dicẽs. *e Si verò exierint, & ad claustrum suum infra duorum mentium spatium non redierint; sicut excommunicati ab omnibus euitentur, & in nulla causa (si patrociniũ præstare voluerint) audiantur. Reuersi autem in choro, capitulo, & mensa, & cæteris vltimi fratrum existant: & nisi fortè ex misericordia sedis apostolicæ, totius spẽ promotionis amittant.* Qui Papa Alexãder idipsum statuit dicens. *f Sed nec procurationes*

a ca Probinum. 16. q. 1. & ibi per Doct.

b c De præsentium. 16. q. 1. & ibi per Doct.

c c. Quantò deuotio. extra de off. ordin. & ibi per Doctores.

d c. sacerdotibus, extra ne Cler. vel mona. & ibi per Doct.

e c. Nõ magnopere. §. fin. ext. Ne cler. vel monach. & ibi per Doct.

f c. Sed nec. ext. ne cler. mona. & ibi per Doct.

tiones villarum, aut iurisdictiones etiam seculares sub aliquibus principibus, & secularibus viris, vt iustitiarius eorum fiat, clericorum quisquã exercere præsumat: si quis autem aduersus hæc venenire tentauerit (quia contra doctrinã Apostoli) dicentis, [a] (Nemo militans Deo implicet se secularibus negotiis) seculariter agit: ab ecclesiastico fiat ministerio alienus: pro eo q officio clericali neglecto fluctibus seculi, vt potestatibus placeat, se immergit. Districtiùs autẽ decernimus puniendum: si religiosorum quisquam aliquid prædictorũ ausus fuerit attentare. Qui Papa Alexander III. eadem scribens Londonensi Episcopo repetijt dicens: [b] *secundum instituta prædecessorum nostrorum sub interminatione anathematis prohibemus, ne monachi, nec clerici causa lucri negotientur, & ne monachi à clericis vel laicis suo nomine firmas habeant.* & rursus idẽ Alexander III. dixit. [c] *Relatum est, quod monachi de H. seculariter viuunt, & alios exemplo suo corrumpunt: Ideoque mandamus quatenus eos ad obseruantiam regulæ, appellatione remota, compellas: vel si tibi restiterint ausu temerario: eis eiectis, fratres alterius ordinis (si non potest prescriptum monasterium reformari) in illud inducas, vt labores impiorum iusti edant: & illi tandem rubore perfusi ad sui ordinis obseruantiam reuertantur.* Idipsum prohibuit Clemens Papa V. dicens. [d] *Quia verò nonnulli monachorum ipsorum (sicut accepimus) suaui iugo obseruantiæ regularis abiecto: interdum proprijs relictis monasterijs se in eis securè nõ morari fingentes, vel alio colore quæsito, per curias Principũ euagando discurrunt, & nisi à prelatis eorum, petita pensio, vel subuentio assignetur eisdem, conspirantes in illos, eisque proditionem, vel alia grauia imponentes, eos capi & incarcerari, ipsorumque monasteria comburi procurant: et interdum ipsorum monasteriorum bona in totum, vel in partem non modica occupare præsumunt. Nos eorum in hac parte reprobis ausibus obuiare volentes: hoc edicto perpetuo prohibemus, ne monachi, aut regulares canonici administrationem aliquã non habentes ad curias Principum absq; speciali prælatorum suorum licentia se conferre præsumant: quod si vt suis prælatis aut monasterijs damnum aliquod inferant, ad dictas curias se cõferre presumpserint: excõicationis sententiam eos incurrere volumus ipso facto. Prælatis eorum districtè nihilominus iniungentes, vt ipsos à prædictarum curiarum accessu, & alijs quibuslibet vagationibus, & discursu diligenter compescere, ac super hoc non parentes eisdem, seuerè corrigere non omittant.* Audiuimus hucusque quid decreuerint summi Pontifices circa curialitatem monachorum, audiamus modò quid præceperit nobis sanctissimus Patriarcha noster Benedictus & Reuerendi Patres regiminis Congregationis nostræ Cassinensis. Quàpropter sciẽdum quòd huiusmodi vagationem monachorũ prohibuerit ipse Sanctissimus Benedictus. Nam dixit, [e] *quòd vindictæ regulari subiaceat is, qui præsumpserit claustra monasterij egredi, vel quocũque ire, vel quippiã quamuis paruum sine Abbatis iussione facere.* & alibi dixit idẽ Sanctus. [f] *Monasterium autem si possit fieri, ita debet construi, ut omnia necessaria sint: id est aqua, molendinũ, hortus, pistrinum, vel artes diuersæ in*

[a] 1. Thi. c. 2

[b] c. secundũ instituta. extra, Ne cler. vel mon. & ibi per Doctores.

[c] c. Relatũ. ext. Ne cler. vel mon. & ibi p Doct.

[d] Clem. 1. de sta. mon. & ibi p Doctores.

[e] In regulæ cap. 67.

[f] In regulæ cap. 66.

ſe in monaſterio exerceantur : vt non ſit neceſſitas monachis uagari foras, quia omnino non expedit animabus eorum. Reuerendi Patres regiminis noſtræ Congregationis Caſſinenſis idipſum prohibuerunt his præciſis verbis, nam primo dixerit: *a Caueant autem ſuperiores, ne permittãt monachos vagari per ciuitates.* & rurſus dixerunt: *b Prohibemus autem fratribus noſtris negotia, & lites con*
29 *ſanguineorũ, affinium, aliorumq; ſecularium amplecti, & præſertim, ne ad tribuna ia quæuis accedãt, niſi ex vrgentiſſima cauſa à prælato cognoſcenda.* & iterum dixerunt: *c Ordinamus, quòd temporalia monaſteriorum noſtrorũ negotia per ſeculares, aut commiſſos potius quàm per monachos tractentur, præſertim in emendis rebus, quæ quotidiano vſui ſunt neceſſariæ.* Ex his ergo omnib. patuit peſſimum eſſe monachos eſſe cuſtales, vel cauſidicos, niſi pro ſeipſo, vel monaſterio ſuo, vel (ſi neceſſitas immineat) pro perſonis coiunctis, aut miſerabilibus, Abbate nihilominus hoc ipſis regularibus imperante. d

a In declaratorio regulę ſuper cap. 6. num. 7.

b In declaratorio regulę ſuper ca. 67. num. 13.

c In declaratorio regulę ſuper ca. 31. in Diuiſione, nu. 3.

d c. 1. 2. & 3. extra, de poſtulãdo. vbi communiter per Doctores.

De ſexta Clauſtralium abuſione: ſcilicet de vitio proprietatis, ſeu proprij peculij detentione contra votum paupertatis ab ipſis emiſſum. §. VI.

QVàm peſtiferũ in regularib. ſit vitus ex vitio proprietatis procedens contra propriũ & peculiare eorum votum, quàm faciliimè cognoſcemus (Deo optimo maximo duce) ſi accuratiſſimè inquiremus, primò cuius ſpeciei ſcelus ſit ipſum proprietatis vitium: & quidem ipſum fore reducendum ſub peccato capitali auaritiæ, & contra præceptum Dominicum de non furando: quod quàm facillimè animaduertemus ponderantes ipſam furti legitimam definitionem: quem enim fugiat, ignoro furti hanc legitimam definitionem: inquantum ipſum furtum comprehendit rapinam, latrocinium, prædam, & huiuſmo-
30 di. Definiemus tamen furtum tali pacto. *Furtum eſt contrectatio rei alienæ mobilis & corporalis fraudulosa inuito domino, lucri faciendi gratia ſiue ipſius rei, ſiue poſſeſſionis.* e Diximus primo, *Contrectatio*, quia ſine ea nõ eſſet furtum, etiam ſi voluntas furandi affuerit quoad homines, f ſecus quoad Deum, g & ratio eſt, quoniam huiuſmodi concupiſcentia ſpeciali præcepto diuino reperitur prohibita, nẽpe per Verba illa. Non concupiſces rem proximi tui. Secundò dicitur. *Rei alienæ*: quia in re propria non potetit eſſe furtum propriè ſumptũ, niſi in ea alius habeter aliquod ius puta, quia res illa fuerat ſibi impignorata, aut commodata, vel quid ſimile. h & ſi non negemus peccatum furti cõmitti quoad Deum etiam in re propria, quæ tamen creditur aliena, & non committetur in re aliena, ſi probabiliter credatur propria. i Tertiò dictum fuit. *Mobilis, & corporalis,* quia in immobilibus, vt eſt ager, & in incorporalibus, vt ſunt actiones & ſeruitutes, non committitur furtum: k & ratio potentiſſima eſt (quia talia nequeunt attrectari. Quarto. *Fraudulosa*, quia ſine animo furandi nõ eſt furtum: vt contingit in eo, qui alienum ſibi retinuit, putans eſſe ſuum vel putauit poſſe accipere ab eo, qui habebat ibi ius, licet huiuſmodi alienum poſſidentes, ſi poſtmodum ad eo-

e ex l. 1. ff. Furti. & ibi per Doct.

f Vbi ſupra, §. 1. & ibi per Doct.

g c. Vulgaris, c. ſi propterea, de Pœnit. diſt. 1. & in c. fin. 14. q. vlt. & ibi p Doct.

h l. cũ ẽs pignori, & in l. ſi is, qui rẽ. la prima, ff. furti. & ibi p Doct. & S. Th. in 2. 2. quæſt. 71.

i Inſt. Vi bo nor. rapt. §. qu a tamẽ.

k l. Verũ. la prima ff furti.

F rum

rum notitiam deuenerit se non esse legitimos possessores dictorum bonorum, ad talium restitutionē teneantur. Quintò. *Inuito Domino*, quia si quis crediderit Dominum permissurum, & subesset iusta causa credendi, non tenebitur restituere: secus si non subesset. a & in dubio præsumitur Dominus inuitus, b sed summoperè erit notandum, q dicetur Dominus inuitus, etiamsi videat rem auferri, & non contradicat scilicet ex timore, vel verecundia. c Nam aliàs non contradicendo cum posset, videbitur ipsum consentire. d cum is qui tacet, et si non fateatur, tamen nec negare videtur: quoniam scienti & consentienti non fit iniuria neque dolus. Quapropter meritò Albiganensis episcopus fuit priuatus suo episcopatu pro eo quòd in sua præsentia permiserat quendam sibi subditum per iudicem subijci ferro candenti, & postea suspendi. e Sexto. *lucrifaciendi gratia*, quoniam si quis alienam ancillam rapuerit, non causa lucri, sed libidinis, furtum non committet. f Septimo & vltimo dicitur in furti definitione, *Ipsius rei, vel vsus, siue possessionis.* quia non solum committitur furtum, qui rei dominium vult lucrari, verùm etiam qui vult in ipsa re lucrari vsum, & possessionem. g His ergo necessario præmissis, vt ad veram intelligentiam afferendorum pertingere potuissemus. Sciendum ergo quòd proprietarius dicendus erit fur & latro bonorum, quæ de iure monasterio fuerant acquisita mediante persona ipsius proprietarij, quando professio eius fuisset valida, vt paulò post latius dicetur; & de tali sermo habebitur per se: & si per accidens ad maiorem dilucidationem huius materiæ loquendum erit etiam de bonis Nouitiorum: cùm quàm facillimè possit moueri lis antè Visitatores à monasterio, in quo dictus nouitius professionem regularem emisisset contra monasterium, in quo prius fuerat ingressus & donassent ipsi nouitij aliqua sua bona & postea ipsum egredientes non reuocata donatione iam facta sibi, ingressi sint aliud monasterium, & ibi professionem emiserunt solemniter non reuocata expressè dicta donatione: & eorum, qui emiserunt professionem de iure nullam.

a l si is, qui rē. ff. de fur. & ibi p Docto.

b l qui vas, §. Vetare, ff. furti. & ibi per Doct.

c l. pen. ff. furti. & ibi per Doct.

d Arg. in c. Error. & tribus capitulis sequent. dist. 83. c. Is qui tacet & c. Scienti, & consentienti, de reg. iuris, in sexto.

e c. Ex litteris, de excess. Prælat.

f l. Verùm la secunda, aliàs incip. l. Certū, ff. furti & ibi per Doct.

g l q iinuēta, ff. furti.

Procedam tamen breuiter Deo fauente. Memoriæ igitur commendanda erunt subsequentia. Sciant
31 ergo Reuerēdi Visitatores, primo q si quis Nouitius ante professionem omnia bona sua donasset expresè alicui monasterio, ad quod se contulerat, & post talem donationem deposito habitu nouitiali egressus tale monasteriū, & aliud ingressus, in quo postea emisit professionem: in dubio videtur dicendum ipsum illa donasse dicto priori monasterio ratione suæ personæ, quia non est verisimile, quòd spoliasset se omnib. bonis suis indè transeundo: ideoque recedendo reuocat: & ratio potissima est, quia videtur illa donasse dicto priori monasterio causa mortis mundanæ: Vnde tali morte non sequuta per professionem reuocari poterit, sicut & donatio causa mortis vulgaribus iuribus: & ratio est, quoniam aut ipse Nouitius ante suam professionem factam in secundo monasterio expressè reuocauit dictam primam donationem factam priori monasterio, & dicta bona postea donauit ipsi secūdo monasterio. Aut expressè non reuocauit & tunc dicen-

cendum erit, quòd secundum monasterium ipso iure succedit tamquam hæres dicti professi, & sicut ipse non se priuauit potestate reuocandi talem donationem per ipsius egressum à dicto primo monasterio: sic videatur ipsam donationem fuisse conditionalem scilicet, si ibi fuisset ciuiliter mortuus per professionem: sic posset agere secundum monasterium iure hæreditario, & per reuocationem tacitam factam per eiusdem egressum à dicto priori monasterio: ita & per donationem etiam tacitam factam secundo monasterio, cùm adsit eadem ratio in vtroque, & per consequens idem ius. Sed si donasset solùm aliqua & non omnia bona sua priori monasterio, tunc non videtur in dubio donasse causa ingressus, nec recuperabit. Et ratio est secundum Innocentium. a cùm beneficium ingredientis religionem non vacet, nisi post annum probationis, aut aliàs de consensu ipsius cõstet. Nam ipsa bona (vti diximus) non transeũt ad monasterium, sed permanẽt penes nouitium, ex quo non est professus. b Quapropter peroptima distinctio erit, quòd aut huiusmodi monasterium ingrediens dedisset aliqua in puncto ingressus, aut postea ex interuallo: si ergo donasset in puncto ingressus, videretur donasse ratione ingressus: sed si ex interuallo, aut aliis coniecturis præsumi poterit, quòd non causa ingressus donauerit: quia (tunc cùm fuerit perfecta donatio, non reuocabitur: & hæc omnia erunt intelligenda in foro causarum: quoniam in foro poli, vbi sciri posset probabiliter, quòd donauerit solum causa ingressus, & non aliter semper recuperabit. c & hæc vtrique procedunt de iure communi antiquo, non autem de iure communi moderno cum in sacro Concilio Tridentino, d hæc ad verbũ habeantur, videlicet. *Nulla quoque renunciatio, aut obligatio antea facta etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscumque causæ piæ valeat, nisi cum licentia episcopi, siue eius vicarii fiat intra duos menses proximos antè professionem: ac non aliàs intelligatur effectum suum sortiri, nisi sequuta professione: aliter uerò facta etiã si cum huius fauoris expressa renunciatione etiam iurata sit irrita, & nullius effectus.* ex quibus quàm facillimè deprehendetur dictam donationem factam dicto primo monasterio in foro fori habendam fore pro nulla & nullius virtutis. Quapropter bona illa transibunt ipso iure ad secundum monasterium: in quo professus

32 fuit solemniter. Secundò sciant ipsi Visitatores quòd ad professum (cuius professio aliqua de causa fuerat de iure nulla) bona, quæ tacitè transierant ad dictum monasterium, in quo huiusmodi professio nulla emissa fuerat, redeunt: quia accessorium semper sequitur suum principale. e etiam si dictus professus nulliter expresè illa contulisset dicto monasterio, credendo tamẽ dictam professionem esse validam: nam etiam in tali casu ipse reuocat talem donationem: cum videatur non fuisse adimpletam conditionem implicitam dictæ donationis scilicet factæ causa mortis ciuilis. Et ratio est, quoniã si quis instituisset hęredẽ aliquem, quem credebat esse filiũ suum: auferentur demũ illi bona, si constiterit eum non esse filiũ suum. f Tertiò animaduertant Visitatores, quòd ad professum, cuius professio fuit de iure nulla, non redeunt bona illa,

a Innocentius in c. Beneficium de regul. iur. in sexto.

b elicitur ex c. Beneficiũ de regu. iur. in sexto, & ibi per Doct. & Panorm. in c. Quod à te, extra de cler. coniug.

c Syluest. in ver. religio. quarto, §. de cimo quęritur.

d in Conc. Trid. sess. 25. cap. 16.

e c. Accessoriũ, de reg. iur. in sexto, & ibi per Doct.

f l. si pater. C. de hered. instit. & ibi per Doct. & Syluestrum in ver. Religio 4. §. Decimò quæritur. ver. si verò fecit professionem.

illa, quæ ratione dictæ professionis fuerant acquisita monasterio, in quo illã emiserat nulliter: si dũ illã emitteret procerto sciebat suam professionem fore deiure nullam; & ratio est patentissima. Nã tunc videretur illa bona in omnem casum donasse, cùm in re sua quisq; sit moderator & rector, & renuntiare quisque posset iuri suo, iurib. vulgaribus: & apertissimè elicitur ex supra hucusque recensitis. *a* Quartò sciant Reuerendi Visitato

33 res quòd bona professi legitimè, & secũdum iura translata ad monasterium, in quo professioné emiserat virtute suæ professionis quoad vsumfructum solúmodo transibũt ad aliud monasteriũ, in quo dictus professus fuisset deputatus ad peragendam pœnitentiam propter peccatum suum, ne dictum monasterium grauetur iniustè in expensis, faciendis dicto professo ita ad ipsum translato in victu & vestitu & alijs necessarijs, & si post peractam pœnitentiam fuisset denuo assignatus monasterio suæ professionis, & post mortem ipsius naturalem dictus vsusfructus remeabit ad dictum primum monasterium; & sic consolidabitur cum proprietate. *b* & idem iudicium erit de monacho seu regulari professo expulso à monasterio suæ professionis, & si licitè trãseat ad alia monasteria: & ratio est quoniã huiusmodi expulsio siue absolutio ab obedientia prælati dicti monasterij est magis ad pœnam, quam ad premium: ac per consequens, reperitur in vtroque identitas rationis. *c* Quintò. Reuerẽdos Visitatores non fugiat exoptio, quòd bona professi proprio vitio fugientis à monasterio suæ professionis, iam ipsi monasterio acquisita quomodolibet; ipse professus numquam recuperabit: imò quocumque ille se contulerit, poterit eũ Abbas seu prælatus eius cum omnibus bonis ab ipso acquisitis post fugam vendicare: ac per consequens indè fit, qđ quicquid acquirit monachus etiam fugitiuus acquirat monasterio suę pfessionis, quãtumcumque illa acquisiuisset in partibus remotis à monasterio. *d* quod & apertiùs videtur confirmasse fęl. recor. Pium quintum in bulla extentionis priuilegiorũ ordinis mendicantium pro congregatione nostra Cassinensi in anno 1568. in §. Prohibemus quoque his precisis verbis videlicet. '*Prohibemus quoq; iisdem ordinarijs, ne aliquomodo se intromittant in bonis dictorũ fratrum extra claustra suorum monasteriorum pro tempore degentium, siue decedentium: & quamuis in habitu, siue absque habitu moriantur, volumus quòd eorum bona mobilia & immobilia ad ordinẽ, quem professi sunt, pertineant disponenda iuxta cõstitutiones, seu ordinationes præfatorum ordinũ: neq; illa ordinarij prædicti occupare præsumãt: imò huiusmodi; & ad habitum religionis reuertentium bona oĩa monasterijs ipsis (cùm ea, q̃ acquirit monachus, de iure monasterio acquirantur) pertinere etiã de*

34 *cernimus.* Sextò, sciãt ipsi Reuerẽdi Visitatores qđ bona professi, qui legitimè se cessit à monasterio suæ professionis: ut puta si se transtulisset ad aliud monasterium, vel prælaturam debitis medijs, quæ per emissionem suæ professionis iam transierant ad dictum monasterium, non recuperabit, sed erunt monasterij suę professionis, *e* & ratio patentissima istius decisionis est, quoniam secundum *f* Bart. Frater minor auctoritate

a Arg. in dicta l. Pater. & ibi p Doctores, & Syluestrum vbi supra in vet. si vero sciebat.

b ca. De lapsis 16. q. 6. vbi p Doct. & glos. in ver sed res eorum, & in l. 1. § Qui mortis, ff. Ad Tertul. & ibi per Doctores, & Syl. vbi supra in ver. si aũt professio tenuit.

c Arg. in dicto c. De lapsis, et dicto § Qui mortis, & ibi per Doct. & precipuè p Panor. in c. in pſentia, in fine ext. de Probat. & Syl. vbi supra.

d per tex. apertissimũ in c. Abbates. 18. q. 2. & ibi p Doctores.

e per tex. apertissimũ in c. statutũ 18. q. 1. & ibi communiter p Doctores. & p Syl. vb. supra, in ver. ego autem dico. & per Archid. ibidem.

f Bart. in tract. minoritarũ lib. 4.

Papæ

Papæ transiens ad episcopatum, vel aliam religionem, quæ habere potest in communi, non recuperat bona sua iã alteri quæsita; sine dicamus, quòd hæc sit restitutio in integrum primum statum separatum. a Sed si bona paterna non fuissent alteri quæsita: puta, quia adueniente tali translatione, legitima dicti professi, adhuc viuerent ipsius parẽtes, quibus debebat succedere; nam tunc illis succedet ipse & non monasteriũ suæ psessionis; si illi regulares, ad quos transijt, sint capaces hæreditatis, quia per talem translationem restituetur ad omnia. b Septimò, quàm facillimè ex supra recensitis poterunt intelligere Reuerẽdi Visitatores, quòd Professus quisque in religione approbata tenens apud se, vel alium, peculium aliquod sine permissione & voluntate Abbatis seu prælati sui; meritò dicendus erit fur & latro, quãuis illud sibi obuenisset aliundè, & non ex redditibus monasterij: & ratio patẽtissima est, quoniam de iure dicenda erunt acquisita, & incorporata monasterio suæ professionis, vt docuit sacrum Concilium Tridentinum. c ergo nisi quàm primùm restituerit dictum peculium monasterio, vel reuelauerit suo prælato cum proposito disponendi de ipso ad beneplacitum ipsius, cuius administratio debetur, tanquam dispensator bonorum monasterij, erit semper in peccato mortali, ac per consequẽs in statu damnationis tãquam detentor iniustus bonorum monasterij; cùm non multum intersit (auctore Innocentio III. Papa) quoad periculum animæ iniustè detinere, vel inuadere alienum. d figuram pœnæ infligendæ proprietarijs videtur fuisse id, quod contigit Ananiæ & Saphiræ, qui nõ omnia, quæ possidebant obtulerunt ad pedes apostolorum, fingentes omnia detulisse, ex cuius fraude diuino iudicio morte repentinã interierunt corã ipsis apostolis & populo. e Ad memoriam reuocent doctrinã Sanctissimi Patriarchæ Benedicti. & insuper Octauò, ipsi Reuerendi Visitatores audiant quid docuerint summi pontifices de hoc vitio proprietatis, omnino radicitus euellẽdo de cordibus regularium. Nonne Gregorius Papa scribens Ianuario Carolitano episcopo vsus fuit his præcisis verbis? videlicet: f *Quia ingredientibus monasterium conuerten di gratia, vlterius nulla sit testandi licentia, sed vt res eorum eiusdem monasterij sint aperta legis diffinitione decretum est.* et rursus idem Gregorius Papa scribẽs Cypriano diacono hæc pręcisa verba protulit, videlicet, g *Perlatum ad nos Petronillam nomine, de prouincia Lucania progenitã per exhortationẽ Agnelli episcopi fuisse conuersam, resque suas omnes, quas habere potuit, licèt sibi iure potuissent competere, tamen easdem monasterio, in quod ingressa est, etiam spiritualiter donationis titulo contulisse. Econtra Paulus primus heremita in testamento colobium suum Athanasio Alexandrino episcopo reliquit: tunicam verò beato Antonio, sed aliud est de his, qui in monasterium ingressi se & sua tradiderunt: aliud de his, qui solitarium vitam ducentes se nulli Ecclesiæ tradere possunt: illi semel tradita nulli tradere possunt; isti nulli oblata, liberi testari valent.* Idipsum reperitur cautum iure ciuili canonizato verò; His verbis videlicet. h *Si qua mulier, aut vir monasticam vitam elege-*

Marginal numbers: 35 (beside "tate Abbatis seu prælati sui"), 36 (beside "(auctore Innocentio III. Papa)"), 37 (beside "rius Papa scribens Ianuario").

Marginal notes:

a l. 2. & l. Tutor. C. de sent. pass.

b l. 1. C. de senten. pass. & in l. 1. §. Qui mortis. ff. Ad Tertul. & ibi Doct.

c in sess. 25. cap. 2.

d c. sæpe cõtingit. ext. de Restitu. spoliat. et ibi per Doct.

e Actuũ c. 5. Sãctissimus Benedictus in reg. sua cap. 57.

f c. Qui ingredientibus 19. q. 3. & ibi p Doct.

g c. Perlatũ est. 19. q. 3. & ibi p Doctores.

h c. si qua. 16. q. 3.

elegerit; etiam intrauerit monasterium liberis non extantibus, monasterio, quod ingreditur, res eius competere iubemus, (& in fine) *Nūc autem cùm monachus factus esset, hoc ipso res suas oēs obtulisse uideatur, si priùs testatus non sit.* Idipsum nos docuit sacrum Concilium Lateranense his præcisis verbis,
38 videlicet. a *Qui peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro iniuncta administratione permissum: à communione remoueatur altaris: & qui in extremis cum peculio inuentus fuerit: & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam: quod etiam de vniuersis religiosis præcipimus obseruari. Abbas autem, qui ista diligenter non cauerit, officij sui iacturam nouerit se incursurum.* & Clemens Papa III. loquens. b de quodam canonico regulari, qui in articulo mortis agēs, licèt à Priore suo cōmonitus, proprium, quod contra regulam latenter habuerat, noluit resignare, & sic diem clauserit extremū, & fuit inter alios fratres traditus sepulturæ, quod audiens ipse Papa taliter respondit dicens: *Inquisitioni tuæ taliter respondemus: quòd ille canonicus nō tantùm fuit christiana sepultura priuandus: uerùm etiam si sine maximo scandalo potuit fieri, de ipsa proijci dignus est ecclesia. Hoc autem cùm fortè contigerit in similibus est agendum.* Idipsū docuit Innocentius III. c cuius verba supra in probationem §. quinti retulimus. Videatur ibi. Idipsum docuit sanctus Augustinus dicēs. d *Nō dicatis nos aliquid habere proprium, sed sint uobis omnia communia. Quicumque autem intantùm progressus fuerit malum, ut occultè literas, uel quodlibet munus accipiat: si hoc ultrò confitetur, parcatur illi, & oretur pro eo: si autē deprehenditur, atque conuincitur secundum arbitrium presbyteri, uel Præpositi grauius emendetur. Cùm huius nostræ Congregationis fratres non solùm facultatibus, sed uoluntatibus proprijs in ipsa ordinis susceptione renūtiauerint: & semper promissam obediētiam penitùs aliorū potestati, et imperijs in Christo, & pro Christo subdiderint: certum est eos nihil habere, possidere, dare, uel accipere sine superioris licentia debere: quòd si propinquus, uel amicus, uel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre uoluerit: primò quidem priori insinuetur, et sic suscipiatur, si ipse mandauerit: de quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod priori placuerit.* Audiuimus quid sēserit Diuus Augustinus de peculij retentione; audiamus modò quid nos docuerit de eadē materia loquens Innocentius III. e *Prohibemus quoque districtè in virtute obedientiæ sub attestatione diuini iudicij: ne quis monachorum proprium aliquo modo possideat: sed si quis aliquid habeat proprij totū incontinenti resignet. Si verò post hoc proprietatem aliquam fuerit deprehensus habere, regulari modo prædicto de monasterio expellatur, nec recipiatur vlteriùs, nisi pœniteat secundum monasticam disciplinam. Quòd si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte ipsa, cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilinio subterretur: secundum quòd Beatus Gregorius narrat in Dialogo se fecisse. Vnde si alicui quicquam specialiter fuerit destinatum, non præsumat illud accipere, sed Abbati, vel Priori, vel Cellerario assignetur. Nec æstimet Abbas, quòd super habenda proprietate possit cum aliquo*

mona-

a c.2. extra, de statu monach. & ibi communiter per Doctores.

b cap. super quodā. extra, de statu monach. & ibi per Doctores.

c c. Quanto deuotio. extra, de offi. ordin. & ibi per Doct.

d c. Non dicatis 12. q. 1. & ibi p Docto & in specie p Card. à Turrecre. & per Præpositum.

e c. Cùm ad monasteriū. §. 1. & §. fin. ext. de statu monach. & ibi cōmuniter per Doctores.

monacho dispensare: quia abdicatio proprietatis, sicut & custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali: ut contra eam nec summus Pontifex possit indulgere licentiam. Hæc præcisa verba protulit Innocentius III. quæ velim imprimantur cordibus regulariũ: qui memores esse debent quomodo hanc pœnam prædixerit Salamon dicens: *Est* [a] *& alia infirmitas pessima, quam vidi sub Sole; Diuitię conseruatæ in malũ domini sui: pereunt enim in afflictione pessima.* Eò magis quòd nouissimè de hoc loquens sacrum Concilium Tridentinum [b] his præcisis verbis vtitur. *Nemini igitur regularium tam uirorum, quàm mulierum liceat bona immobilia, uel mobilia cuiuscũque qualitatis fuerint, etiam quouis modo ab eis acquisita, tanquam propria, aut etiã nomine conuentus possidere, uel tenere: sed statim ea superiori tradantur, conuentuiq; incorporẽtur. Nec deinceps liceat superiori bona stabilia alicui regulari concedere, etiam ad usumfructum, uel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum monasteriorum, seu conuentuum ad solos officiales eorundem ad nutum superiorum amouibiles, pertineat. Quòd si quis quidquam tenere deprehensus, aut conuictus fuerit, is bienhio actiuæ & passiuæ uoce priuatus sit: atque etiam iuxta suæ regulę, & ordinis constitutiones puniatur.* Audiamus obsecro (Reuerendi Visitatores) quę nos docuerit sanctissimus Patriarcha noster Benedictus, & Reuerendi Rectores nostrę Congregationis Cassinensis in declaratorio regulæ: Nonne his præcisis verbis vsus fuit ipse sanctus legifer noster? [c] *Præcipuè hoc uitium amputetur de monasterio, ne quis præsumat aliquid dare, aut accipere sine iussione Abbatis, neque aliquid habere proprium, nullam omnino rem, neque codicem, neque tabulas, neq; graphiũ, sed nihil omnino: quibus nec corpora sua, nec uoluntates licet habere in propria potestate. Omnia uerò necessaria à patre monasterij sperare: nec quicquã liceat habere, quod Abbas nõ dederit, aut permiserit: omniaq; omnibus sint communia, ut scriptũ est; nec quisquam suum esse aliquid dicat, aut præsumat. Quod si quisquam hoc nequissimo uitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel et iterum, si non emendauerit, correctioni subiaceat.* Reuerendi Patres nostri verò de eodem loquentes his verbis vsi fuerunt. [d] *Insuper etiam strictiùs imponant, ut omnes, penes quos pecuniæ quauis causa depositæ fuerint, tã monasteriorum nostrorum, quàm aliarum quarumcumque personarum, eas sibi assignent. Inhibemus etiam ne quaslibet res inuicem emant aut uendant, contrafacientes, rebus & pecunijs illicò priuentur, comedantque intrà in refectorio in pane et aqua pro qualibet uice. Ordinamus etiam, & præcipimus, ꝗ nullus nostræ Congreg. professus, seu aliter in nostris monasterijs sub obedientia Patrum constitutus, etiam si fuerit officialis in monasterio pręter Cellerarios, audeat tenere vel expẽdere pecunias sine licentia prælati sui: sed pecuniam ad se peruenientem deferat prælato suo: quã constitutionem mandamus omnibus prælatis, & patribus nostrę Congregationis, quatenus realiter & cum effectu faciant in suis monasterijs obseruari. Huiusmodi autẽ* licen-

a Ecclesiastes c.5.

b Conciliũ Trid. in sessio. 25. c. 2. incipiẽ. Nemini.

c In regulæ suæ cap. 33.

d In declaratorio super dictum capitulũ 33. nu. 6. 8. 10.

licentiā tenendi pecunias non possint prælati monachis concedere sub pœna priuationis, si concesserint, aut in monachos delinquentes non animaduerterint. Qui quidem transgressores tanquam proprietarij pro qualitate culpæ sunt seuerissimè plectendi. & rursus de eodem loquens sanctissimus Benedictus dixit. a *Nullatenus liceat monacho, nec sibi inuicem literas, aut eulogia, uel qualibet munuscula accipere, aut dare sine præcepto Abbatis sui. Quòd si etiam à parentibus suis ei quicquàm directum fuerit, non præsumat suscipere illud, nisi priùs indicatū fuerit Abbati: quod si iusserit suscipi, in Abbatis sit potestate, cui illud iubeat dari. Et non contristetur frater, cui fortè directum fuerat, vt non detur occasio diabolo. Qui autem aliter præsumpserit, disciplinæ regulari subiaceat.* Reuerendi Patres nřę Congreg. his verbis vsi fuerunt. b *Temerariā præsumptionem monachorum nostrorum, qui cùm nihil habeant, nec habere debeant, munera accipere & dare non metuunt, Regulæ & professioni nostrę aduersantes, tāquam seminarium diaboli et mortale virus, penitùs interdicentes: quia sæpè ex huiusmodi munerū collatione & receptione inordinata oritur affectio, seu cōplacentia: Nolumus ꝙ inuicem fratres dent vllatenus munuscula iuxta regulam, neque etiam alijs quibuscumque: aut aliunde sibi directa accipiant sine prælati speciali licentia: sed nec ipsi Prælati fratribus aliorum monasteriorum munuscula mittant, nisi fortè à Patribus dictorum fratrū fuerint requisiti.* Ex his ergo omnibus hucusq; allatis quàmfacillimè elicitur quàm pessima abusio claustraliū sit proprietas, contra expressum votum eorū & tot prohibitiones: ac per consequens Reuerendi Visitatores scire poterunt, quomodo procedendum erit ipsis contra proprietarios. Nono, ipsi Reuerendi Visitatores obliuioni nō tradant, quod & si regularis subditus dispensetur à suo prælato super retentione & expeditione peculij alicuius quomodocūque sibi obuenientis, non sit dicendus proprietarius: tamen si illud expenderit in alijs rebus, quàm vtilibus vel necessarijs, peccabit mortaliter dispensans: cum abutatur potestate sibi tradita & regularis dispensatus, cùm dissipauerit dictum peculium iam legitimo iure monasterio acquisitū & incorporatum (vt verbis sacri Concilij Tridentini suprà relati vtar) eò ipso ꝙ ad ipsum regularem deuenit. Quapropter per consequens tam ipse regularis tāquàm malus minister bonorum monasterij, quàm eius prælatus insolidum tāquàm cooperator in furto circa bona monasterij perpetrato tenebunt ad restitutionem faciendā dicto monasterio pro dicto damno illi iniustè illato. cùm contrectauerint bona monacho acquisita legitimè inuito monasterio vero dño: quod quàm facillimè elicitur ex suprà recensitis auctoritatibus, cùm idipsum in specie locuerint Cardinalis à Turrecremata, & Præpositus, & alij Doctores. c Memores sint & decimò RR. Visitatores, ꝙ ex hucusq; allatis in præsenti §. 6. luce meridiana clariùs patuit, nōnullos ex prælatis modernis grauissimè peccare permittendo regularibus sibi subditis indiscriminatim tenere apud se pecunias, & ad libitum eas expendere, non animaduertentes se indè, & illos

a In regulæ cap. 54.

b In declar. regulæ sup cap. 54. nu. 1. & 2.

c in d. cap. Non dicatis. 12. q. 1. & alij in cap. cùm ad monasteriū, extra de statu monach.

inuolui laqueis diaboli, ac vinculo peccati mortalis: tum quia permittunt eos publicè violare paupertatis votum ab illis solemniter emissum dissipando dicta bona iuxta decisionem sacri Concilij Tridentini: [a] iam paulò antè ad verbum recensitam, quæ ex tali receptionè iam erant incorporata dicto monasterio, cùm etiam ipsismet regularibus amplissima via paretur ad incumbendum ludis inhonestis, crapulis, comessationibus: ac multipliciter per consequens violandi castitatis votum; non sine certa pernicie salutis ipsorum regularium: & scandalo cęterorum regularium Deum timentium, & laicorum, ad quorum notitiam deueniet huiusmodi fractio voti ipsorum: & cum maxima iactura bonorum monasterijs acquisitorum & acquirendorum eleemosynis piorum laicorum, qui ab illis elargiendis indè retrahuntur: nè videantur & ipsi subministrare fomitem peccandi ipsis scelestis religiosis. Quæ quidem mala (nulli dubium esse poterit) respiciunt pręcipuè prælatorum miseram animam, expauentium potius murmurationes horum scęlestorum subditorum, quam remorsum propriæ conscientiæ: Contra quos, cum multa fuerint allata in præsentis capituli, §. primo, eadem non repetentur: sed solùm & breuiter dicemus, quòd rememorentur ipsi Reuerendi prælati, quòd facilitas veniæ dat incentiuum malorum: & qui causam damni dat, damnũ dedisse videtur. [b] Vndecimo & vltimo, ipsi Reuerendi Visitatores poterunt mediam viam incedentes docere Prælatos, quomodo possint compati humanæ fragilitati, & insimul occurrere omnibus scandalis, & laqueis diaboli paratis ipsis regularibus: dicant ergo prælatus cuiusque monasterij modestè, occasione suborta, quando regularibus sibi subditis aliqua pecuniæ quantitas delata fuerit ab amicis aut consanguineis, vel ex propria industria, vel artificio: illi deferant ipsam proprio prælato, enarrentque quomodo ad se peruenerit: & si Pręlato visum fuerit (habito respectu ad qualitatem regularis petentis concedi retentionem talis peculij apud se) huiusmodi facultatem tribuere, dicat ei, quòd omnino illud expendet in re sibi necessaria, vel vtili: vt puta, in emendis libris, vestibus non superfluis, & alijs huiusmodi: vel in itinere arripiendo forsan gratia honestæ recreationis; tunc ipse prælatus erit tutus in conscientia, & ipsemet regularis, si solum ad talem effectũ expenderit dictum peculium: sed si in alijs rebus voluptuosis consumpserit, erit omnino restitutioni faciendę monasterio obnoxius, tãquam dissipator bonorum monasterij, vt sæpius per supra allata probauimus, cum comprobetur furtum commisisse: & sciant indè quod ad talium restitutionem quoque tenebũtur, qui scienter acquisierint quocumque titulo ab ipsis, vt latissimè docuimus in nostro tract. de Vsuris: cùm in tali casu ipsi carebant iurisdictione super re taliter dissipata, quæ verè erat (eo ipso) monasterio suæ professionis incorporata: sed si expendisset in re sibi necessaria, vel vtili (loquendo de necessitate & vtilitate congrua statui regulariũ) tũnc qui ab ipsis aliquod recepissent, non erunt illius rei restitutioni obnoxij, præcedente supradicto consensu suorum prælatorum

[a] sess. 25. c. 2. incip. Nemini.

[b] c. fin. extra de iniurijs, & dam. dat. & ibi p Doctor.

torū. & Ratio potissima est, quoniam tunc nihil fit contra prohibitionem statutorum summorum Pontificum vel regularium. Cùm in hoc videatur huiusmodi regularem fuisse talis peculij creatum legitimum dispensatorem in rebus sibi vtilibus, vel necessarijs, de quibus prælatus eius iuxta tenorem regulę tenetur prouidere, prout ex formalibus verbis ipsius Sanctissimi Benedicti supra relatis patuit. His tamen non obstantibus, poterunt ipsi Reuerendi Visitatores hortari ipsos prælatos ad obuiandū omnibus scandalis in suis subditis (forsan futuris ex humana fragilitate) ad constituendum communem thesaurarium iuxta pręceptum Clementis VIII. per speciale eius rescriptum, apud quem reponantur pecuniæ redditum monasteriorum, & ipsi præcipiant huiusmodi pecunias, vndecumque ad sibi subditos deueniētes (postquam sibi fuerint præsentatę) reponi, & indè non remoueri, nisi ipso consulto, & consentiente expendi in re necessaria, vel vtili illi regulari, qui illam reposuit, virtute mandati in scriptis facti à dicto prælato. Et hæc dicta sufficiāt pro decisione materię propositę in pręsenti, §. sexto. ex quibus luce meridiana clarius fuit probatum regularem proprietarium esse furem, ac per consequens esse in statu damnationis, cùm perseueret in transgressione diuini præcepti de non furando.

De septima claustralium abusione, nempe de Delatione preciosarum uestium. §. *VII.*

QVAM obscęnum, & alienum à vita monastica esse, regulares velle vestibus indui preciosis ad instar muliercularū, & laicorum curialium, & omni-
40 no mundialibus delitijs se tradentium; quis non animaduertit? Cùm potius reminiscendo se ingressos religionem ad explendam pœnitentiam propriorum peccatorum deberent vestigia Niniuitarum a sequi, & se induere saccis & cilicijs ad placandam diuinam iram prouocatam cōtra eos propter sua peccata; nec non imitari sanctos patres nostros, de quibus loquens Apostolus dixit. b *Alij uerò ludibria & uerbera experti, insuper & uincula & carceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occasione gladij mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis; egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus, in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cauernis terræ: & hi omnes testimonio fidei probato inuenti sunt in Christo Iesu Domino nostro.* quam ergo fidem ostendet se habere is, qui post assumptum mortificationis habitum exoptat assimilari mulierculis repræsentandis virorum oculis? Cum ergo ingressi Claustrum sint ad pęnitētiam peragendam: quomodo ergo post emissam professionem (per quam mortuos se mundo finxerunt) modò, tanquam canes regredientes ad esum proprij vomitus, velle non erubescunt preciosis vestibus indui? cùm re ipsa dicere deberent cum Apostolo. c *Mortui sumus, & vita nostra abscondita est cum Christo in Deo.* & alibi rursus. d *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo.* Nōne peccantes

a Ionæ c. 3.
b Heb. c. 11.
c Colos. c. 3.
d Galat. c. 6.

cantes primos nostros parentes in paradiso terrestri, & ex ipso expulsos ad peragendam pœnitentiam trāsgressionis diuini precepti Deus optimus maximus vestiuit tunicis pelliceis, a in quib. vtique nulla sensualiras reperiri poterat: sed solùm remedium, quo corpora eorum defenderentur à frigore & alijs incomodis incursis ꝓpter eorum peccatum? quod animaduertens Apostolus & volens nos monere de tali errore dixit. b *Nihil intulimus in mundum, haud dubium, quòd nec auferre quid possumus: Habentes autem alimenta, et quib. tegamur, his contenti simus.* memores esse debent ipsi regulares, quòd Iob dixerit. c *Nudus egressus sum de vtero matris meę, & nudus reuertar illuc.* & Salomon. d dixit. *Generauit filium, qui in summa egestate erit: sicut egressus est nudus de vtero matris suæ, sic reuertetur, & nihil auferet secum de labore suo.* Quapropter huiusmodi regulares ad memoriam reducere sępissimè deberent, quod rursus Salomon docuit dicens. e orando Deum. *Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar: Vanitatem, & verba mendacij longe fac à me, mēdicitatem, & diuitias ne dederis mihi; tribue tantùm victui meo necessaria, ne forte satiatus alliciar ad negandum, & dicam quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen Dei mei.* Quomodo ergo, qui proprijs renuntiantes, & inchoantes pro viribus sequi vestigia Domini nostri Iesu Christi, apostolorum, & tot sanctorum monachorū, quærent luxum in vestibus? nonne reminisci debent quomodo fuit laudatus à domino Iesu Christo Sāctus Ioānes Baptista de rusticitate vestiū, dum de ipso loquens dicebat. f *Quid existis in desertum videre, hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt?* ac si apertè dominus nos docere inde voluerit, eos qui monasticā ac solitariam profitentur vitā, vt sunt regulares, non deceat mollib. seu pretiosis vestib. vestiri, sed viliorib. & lugubrioribus; vt facto proprio, & non verbo solo doceant laicos se ingressos desertum monasterij ad peragendam pęnitentiā pro peccatis proprijs & benefactorum suorum: aliàs meritò comprobarētur mendaces & tonsuris mentiri seculo. Quod malū à nobis effugare exoptans Patriatcha Benedictus noster Sanctissimus, postquā recensuisset quibus vestib. monachum suum vestiendum fore, statim subintulit hæc præcisa verba. g *De quarum rerum omnium colore, aut grossitudine non causentur monachi, sed quales inueniri possunt in prouincia, qua habitant, aut quod viliùs comparari possit.* Cuius Sāctissimi monitis Clemēs V. Papa motus his præcisis verbis de hac materia vsus fuit dicens: h *Statuimus vt superior vestis ipsorum habitui proxima, nigri, bruni, aut albi coloris existat iuxta morē apud eos seruari solitum in regione, qua degunt, nec inqualitate panni regularis excedatur modestia: nec quæratur quod pretiosius & subtilius, sed quod vtilius valeat inueniri. Siquis autem pręmissorum temerarius extiterit uiolator, regulari subiaceat disciplinæ.* qui Clemēs quintus in eadem clem. §. fin. confirmauit, quæ statuerat Innocentius III. in c. Cùm ad monasteriū in princ. ext. de statu mon. prohibēdo monachis delationem camisiarum lineatum. i

a Gen. c. 3.

b 1. Timot. cap. 6.

c Iob cap. 1.

d Ecclesiastes. cap. 5.

e Prou. c. 30

f Mat. c. 11.

g In regulæ cap. 55.

h Clem. ne in agro. §. statuim⁹. de statu monach. & ibi per Doctores, & rursus ibidem in §. si quis autē, & ibi per Doct.

i d. Clem. §. fin. iuncto. c. Cùm ad monasteriū, in principio, ext. de statu monach.

De octaua claustralium abusione pro eo quòd nolunt nesci cibis delicatioribus, & potare pretiosa uina. §. VIII.

BEatissimus Patriarcha noster Benedictus animaduertens q̃ pessimus abusus sit, quòd claustrales, qui mortui mundo esse debẽt, 41 & carnem propriam ieiunijs, & flagellis subdere spiritui, indulgentes illecebris gulę in refectione proprij corporis accuratè inquirunt exquisitos modos comedendi cibos delicatiores, & potandi pretiosa vina, ex quibus possent ipsi regulares incurrere morbos pestiferos corporis & animæ: Ipse Sanctissimus Patriarcha nos monere studuit dicens. *a Sufficere credimus ad refectionem quotidianam tam sextæ quàm Nonæ omnibus mensis cocta duo pulmentaria propter diuersorum infirmitates &c.* ex quibus apertissimè elicitur ipsum sanctissimum non permittere monachũ vesci delicatis cibis: Idipsum elicitur de potu. Nam de potu monachorũ loquens, *b Hortatur* monachos vt nõ bibant vsque ad satietatẽ, sed parciùs, quia vinum apostatare facit etiam sapiẽtes; *c* & hortatur, quòd vbi ipsum non reperiretur, tunc erit benedicendus Deus ab his, qui ibi habitant. Ex his ergo quàm facillimè comprobatur non esse claustralium delectari cibis & potibus exquisitis: cùm præcipuè regularis memor esse debeat maledictionis Adæ *d* Dicente ei Deo. *In labore vultus tui uesceris pane, donec reuertaris ad terram, de qua sumptus es.* ac si apertè dixisset Deus ei: postquam meruisti priuari delitijs paradisi terrestris, in quo te collocaueram, propter peccatum inobedientiæ, & grauari hac inflicta pœnitentia: vt tandiu viues in amaritudine de labore manuum tuarum, donec expleta pęnitentia ad me reuertaris per mortem: & interim vesceris pane, & non dixit, delicatis cibis & potibus: cùm talibus alimentatus non dicetur pęnitentiam agere, sed delicijs affluere, quod ponderans Ecclesiasticus dixit, *e* quòd *initium uitæ hominis fuit panis & aqua, & uestimentum, & domus protegens turpitudinem.* ex cuius sentẽtia quàm facillimè elicitur, quòd etsi nostra tempestate vtamur vino in potum: nihilominus illo vti non sit necessarium: cùm quàmplurimi serui Dei, et alij in potum vtantur aqua simplici: non negabimus tamẽ primum vineæ plantatorem fuisse Noe post aquas diluuij. *f* Quapropter nos regulares nõ decebit exquisita vina perquirere, & illa potare ad saturitatem: etsi modico vino vti ad medellam & corroborationẽ stomachi languidi expediat, prout monuit Apostolus ad Timotheũ dicens. *g Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere propter stomachum tuũ, & frequentes tuas infirmitates.* & antè illum nos docuerat Ecclesiasticus dicens. *h Aequa vita hominibus, vinum in sobrietate, si bibas illud moderatè, eris sobrius: quæ vita est ei, qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors. Vinum in iocunditatem creatum est, & non in ebrietatem ab initio. Exultatio animę & cordis vinum moderatè potatum: sanitas est animæ & corporis sobrius potus.* Ex quibus patet, quòd si Adam & alij vsque ad Noe forsan non biberint vinum (cum hoc non scribatur in sacra historia) à Noe homines incœperunt vti vino ad potum. Audiuimus ergo quod

a In regulę cap. 39.
b In regulæ cap 40.
c Eccl. c. 15.
d Gen. c. 3.
e Eccl. c. 19.
f Gen. c. 9.
g 1. Timot. cap. 5.
h Ecclesiastici c. 31.

quod liceat nobis vti modico vino ad contuendam bonam valetudinem, sed non ad saturitatem; Audiamus modò, quæ mala produxerit hominibus potatio vini delicati ad saturitatem indulgendo potius gulæ illecebris, quàm consulendo necessitati debilis nostræ naturæ. Nam potatio vini huiusmodi indiscreta sæpissimè ad horam priuat hominem lumine rationis ac eius vsu, donec vinum sit digestum, & sic huiusmodi potatio efficit nos in aliquo similes brutis. Nam scriptum reperitur. a *Cepitque Noe vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibensque vinum inebriatus est, & nudatus iacuit in tabernaculo suo.* & iterum, b quod *Loth propter potationem vini, quod ei porrexerāt duæ eius filiæ, cùm esset inebriatus iacuit cum illis, & ipse conceperūt ex proprio patre.* Nonne Deus præcepit Aaron, vt abstineret à vino & filijs eius dicens. c *Vinum et omne, quod inebriare potest nō bibetis tu & filij tui quando intrabitis tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia præceptum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum, & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus sum ad eos per manum Moysis.* & rursus. d *Loquutus est Dominus ad Moysen dicens, loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, siue mulier, cùm fecerint votum vt sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino & omni, quod inebriare potest, abstinebunt: Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bibent: Vuas recētes, siccasq; non comedent cunctis diebus, quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea esse potest ab vua passa vsque ad acinum non comedent.* & rursus Deus volens nos docere quanti mali esse possit potatio vini, e enarratur quod *fuerit quidam vir de Saraa et stirpe Dan nomine Mamuè habens vxorem sterilē: cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam, sterilis es & absque liberis, sed concipies & paries filium: caue ergo ne bibas vinum, ac siceram, nec immundū quicquam comedas, quia cōcipies, & paries filium; cuius non tanget caput nouacula: erit enim Nazareus Dei ab infantia sua, & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorū.* & paulò post ibidē subditur: *Tu es, qui locutus es mulieri, & ille respondit ego sum: cui Mamuè, quando (inquit) sermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer, aut à quo se obseruare debebit? Dixitque Angelus Domini ad Mamuè, ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ abstineat se: et quicquid ex vinea nascitur nō comedat: Vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo, & quod præcepi, impleat, atque custodiat.* et rursus scriptum est, quòd f *Judith vacans ieiunijs et obsecrationibus pro liberatione populi sui digna fuit exaudiri à Deo, & occidere grauatū ebrietate vini in proprio eius cubiculo Holofernem, & postea libera & incolumis egredi ex domo Holoferni, & ingredi suam ciuitatem cum capite ipsius Holoferni: & sic liberare populū suum.* Nonne Salomon sapientissimus de hoc monere nos voluit, quādo dixit: g *Qui diligit epulas, in egestate erit: & qui amat vinum & pinguia, non ditabitur?* & rursus. h *Luxuriosa res vinum, et tumultuosa ebrie-*

a Gen. c. 9.
b Gen. c. 19.
c Leuit. c. 10
d Num. c. 6.
e Iudic. c. 13
f Judith ca. 12. & 13.
g Prou. c. 21
h Prou. c. 20

ſa ebrietas, quicumque his dele-
a Prou.c.23 ctatur, non erit ſapiens. & iterũ: a
Cui væ? cuius patri væ? Cui fo-
ueæ? Cui ſine cauſa vulnera? Cui
ſuffuſio oculorum? Nonne his, qui
commorantur in vino? & ſtudens
calicibus epotandis? Ne intuea-
ris vinum quando flaueſcit, cùm
ſplenduerit in vitro color eius, in-
greditur blandè, ſed in nouiſſimo
mordebit vt coluber, & ſicut re-
gulus venena diffundet. Oculi tui
videbunt extranea, & cor tuum
loquetur peruerſa, & eris ſicut
dormiens in medio mari: & quaſi
ſopitus gubernator amiſſo clauo:
verberauerunt me, ſed non dolui:
traxerunt me, & ego non ſenſi:
quando euigilabo, & vina repe-
riam. & iterum ipſemet Salomon
b Eccleſiaſtes c.2. dixit. b Dixi ergo in corde meo,
uadam & affluã diuitijs, et fruar
bonis, & uidi quòd hoc quoque eſ-
ſet uanitas: Riſum reputaui erro-
rem, & gaudio dixi, quid fruſtra
deciperis? Cogitaui in corde meo
abſtrahere à uino carnem meam,
ut animum meum transferrem ad
ſapientiam, deuitaremque ſtulti-
tiã: donec uiderem quid eſſet utile
filijs hominum: quo facto opus eſt
ſub Sole numero dierum uitæ ſuæ.
Eccleſiaſticus verò de eodem lo-
c Eccleſiaſtici c.19. quens dixit. c Operarius ebrioſus
non locupletabitur, & qui ſpernit
modica, paulatim decidet. Vinum
et mulieres apoſtatare facit ſapien
d Eccleſiaſtici c.31. tes. & rurſus idẽ dixit. d Ne com-
primaris in conuiuio, uino. Dili-
gẽtes in uino noli prouocare, mul-
tos enim exterminauit uinum:
Ignis probat ferrum durũ, ſic ui-
num corda ſuperborum arguet in
ebrietate potatum. Vinum multũ
potatum irritationem, & iram, &
ruinas multas facit. Amaritudo
animæ uinum multum potatum,
ebrietatis animoſitas, imprudẽ-
tis offenſio, minorans uirtutem, &
faciens uulnera. In conuiuio uini
non arguas proximum, & non de-
ſpicias eum in iocunditate illius,
uerba improperij non dicas illi, &
non premas illum in repetendo.
& alibi ſcriptum eſt: e Væ qui con e Eſa.5.
ſurgitis mane ad ebrietatem ſe-
ctandam, & potandum vſque ad
ueſperam, ut uino æſtuetis. Cytha-
ra, & lyra, & tympanum, & ti-
bia, & uinum in conuiuijs ueſtris:
& opus domini non reſpicitis, nec
opera manuum eius conſideratis.
& rurſus. f Sacerdos & prophetæ f Eſa.c.28.
neſcierunt præ ebrietate, abſorti
ſunt à vino, errauerunt in ebrie-
tate, neſcierunt uidentem, ignora-
uerunt iudicium. Omnes enim
menſæ repletæ ſunt uomitu, ſor-
diumque: ita ut non eſſet ultra lo-
cus. & iterum ſcriptum eſt. g For- g Oſeæ c.4.
nicatio & uinum, et ebrietas au-
ferunt cor. & rurſum. h Expergi- h Ioel.c.1.
ſcimini ebrij, et flete, & ululate
omnes, qui bibitis uinum in dul-
cedine: quoniam perijt ab ore ue-
ſtro. & rurſus. i Iuſtus comedit et i Prou.c.13.
replet animam ſuam, uenter au-
tem impiorum inſaturabilis. Au-
diamus, quæſo, Apoſtolus quid
ſenſerit de potatoribus vini. x No x Ephe.c.5.
lite inebriari uino, in quo eſt lu-
xuria, ſed implemini Spiritu ſan-
cto, loquentes uobiſmetipſis in pſal
mis, hymnis, & canticis ſpiritua-
libus: cantantes & pſallentes in
corde ueſtro, Domino gratias agen
tes ſemper pro omnibus in nomi-
ne Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deo
& patri. & alibi idẽ Apoſtolus. l l 1.Cor.c.9.
Caſtigo corpus meum, et in ſerui-
tutem redigo, ne quomodo cùm a-
lijs prædicauerim, ipſe reprobus
efficiar. Quapropter aliàs dixit: m m Roman. cap.12.
Obſecro itaque uos fratres per mi-
ſerationes Dei, ut exhibeatis cor-
pora ueſtra hoſtiam uiuentẽ, ſan-
ctam

stiam Deo placentem, rationabile obsequium uestrum: et nolite conformari huic seculo: sed reformamini in nouitate sensus uestri; ut probetis quæ sit uoluntas Dei bona, et bene placens, et perfecta. ac si apertè Apostolus sanctissimus dixisset, vt nos præcipuè regulares, qui mortui mũdo esse debemus, abstineamus à delitijs carnis, & offeramus Deo corpora nostra hostiam viuentem, adhibendo discretionis virtutẽ in ipsa maceranda: mediam incedẽtes viam, non laxando habenas concupiscentijs ipsius, sed solummodo ei ministrando necessaria naturæ, cùm illa paucis contenteturme & iumentũ nostrum præ nimia abstinentia & onere languescat, sed nec delitijs affluens insordescat superbiendo, & recalcitrando contra spiritũ, cui tanquam nobiliori deseruire tenetur: & volens alibi idẽ Apost. nobis reddere rationẽ suæ doctrinæ sanctissimæ dixit: *a Non est enim regnum Dei esca et potus, sed iustitia, pax, et gaudium in Spiritu sancto. Noli propter escam destruere opus Dei.* & rursus: *b Escæ uentri, et uenter escis: Deus autem et hunc, et has destruet: Nescitis quòd corpora uestra membra sunt Christi?* & quidem videtur hæc specialiter contra nos regulares dicta, cùm simus egressi ab Ægypto huius mundi, & adhuc desideramus ollas carnium Ægypti: quod aduertens Apostolus Paulus inuehens contra nos dixit. *c Nox præcessit, dies autem appropinquauit: abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honestè ambulemus, non in Comessationibus & ebrietatibus, nõ in cubilibus & impudicitijs, non in contentione, & emulatione; sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis curas ne feceritis ad concupiscentias.* & quid mirum si Apostolus nos moneat fugere carnis concupiscentias, si idipsum prius docuerit Dominus Iesus Christus dicens. *d Attendite autem uobis, nè quando grauentur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in uos repentina dies illa; tamquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ: Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare antè filium hominis.* Ex his hucusque allatis animaduertere poterũt Reuerendi Visitatores, quàm pessima sit hęc abusio Claustralium: Quapropter in sermone habendo post visitationem, poterunt aliquas ex sententijs supra allatis & ipsi referre in confusionem regularium volentium vesci cibis et potibus lautioribus, ac si essent principes delicatissimi, & immemores mortis eorum ciuilis huic seculo: cum potius deberent operibus docere laicos, se esse crucifissos mundo & mundum eis: vt dicere verè possint cum Apostolo. *e Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est: & ego mundo.* Quapropter merito Sanctissimus Patriarcha Benedictus in regula, c.... prohibuit monachis suis vesci carnibus, nisi infirmitas illos ad illas edendas compulisset, quod & confirmauit postea Innocentius III. Papa & Clemens V. Papa. *f*

a Roman. cap. 14.

b 1. Corint. cap. 6.

c Rom. c. 13.

d Luc. c. 21.

e Galat. c. 6.

f c. Cùm ad monasteriũ. §. in refecto rio, ex. de sta tu mo. & in Clem. 1. §. fin. eod. tit.

De

De nona Claustralium abusione, nempè de Violatione silentij, & præcipuè in Choro, dormitorio et refectorio. §. VIIII.

MEmores sint etiā Reuerendi Visitatores regularium quòd & si quisq; nollet molestari à consocio, præcipuè quando vacare exoptat orationi vel studio non desunt regulares girouagi, otiosi alios molestantes & preciosissimū tempus nobis indultum ad agendam pœnitentiam à Deo optimo maximo in hac valle lachrymarum, frustra in vaniloquijs ipsum in graue detrimentum salutis eorum conterere non erubescent. Et quidem deberent ad memoriam reuocare hoc ipsum voluisse nobis annuere Sanctissimum Apostolum, quando dixit. a *Ecce nunc tempus accceptabile, ecce nunc dies salutis: nemini dantes ullam offensionem.* & rursum. b *Dum tempus habemus operemur bonum erga omnes, maximè autem erga domesticos fidei.* & rursum. c *Videte itaque quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus quoniam dies mali sunt.* Audiant Reuerendi Visitatores, quid sentiendum sit de loquacitate regulariū non sine scandalo vacantium orationi, & studio, Salomon enim nos vitare hoc malum docere studuit dicens. d *De fructu oris uiri replebitur uenter eius, et genimina labiorum eius saturabunt eum: Mors et uita in manibus linguę: qui diligunt eam, comedent fructus eius.* & rursus. e *Qui custodit os suum et linguam suam, custodit ab angustijs animam suam.* quod malum effugere desiderabat Ecclesiasticus quando dicebat. f *Quis dabit ori meo custodiam, et super labia mea signaculum certum, ut non cadam in ipsis et lingua mea perdat me?* & rursus. g *Beatus, qui in lingua sua non est lapsus.* & iterum. h *Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. Aurum tuum & argentum tuum consla, et uerbis facito stateram, & frenos ori tuo rectos, & attende ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantiū tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.* & paulo ante ipsemet ecclesiasticus ibidem dixerat. i *sæpi aures tuas spinis, & linguā nequam noli audire, & ori tuo facito ostia, et seras aurib. tuis.* & Dauid nos docuit dicens. K *Probibe linguam tuam à malo, et labia tua ne loquantur dolum.* & rursus: l *Dixi custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam: cùm consisteret peccatum aduersum me, obmutui et humiliatus, et silui à bonis, et dolor meus renouatus est.* Audiamus, obsecro, quid nos docuerit Apostolus Iacobus, nonne infrascriptis vsus fuit verbis? m *siquis in uerbo nō offendit, hic perfectus est uir, potens freno circumducere etiam totum corpus: ecce equis in ora frena mittimus ad consentiendum nobis: et omne corpus illorum circumferimus: ecce et naues cùm tam magnę sint, et à uētis ualidis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo, quocumque impetus dirigentis uoluerit. Ita et lingua modicum membrum est, et magna iactat: ecce paruus ignis quam magnam Syluam incendit: et lingua ignis, uniuersitas iniquitatis. sic lingua constituitur in membris nostris, quę maculat totum corpus, et inflammat rotam natiuitatis no*

stra

a 2. Cor. c. 6
b Galat. c. 6.
c Ephes. c. 5
d Prou. c. 18
e Prou. c. 21
f Eccl. c. 22.
g Eccl. c. 25
h Eccl. c. 28.
i Ecclesiast. cap. 28.
K Psal. 33.
l Psal. 38.
m Iac. ca. 3.

ſtræ inflammatam à gehenna. qui Sanctus Iacobus de eadem materia loquẽs a dixit. *ſiquis putat ſe religioſum eſſe inter uos, et non refrænans linguam ſuam, ſed ſeducens cor ſuum, huius uana eſt religio.* Quibus oraculis inſtructus Sanctiſſimus Patriarcha noſter Benedictus dixit. b *quòd perfectis diſcipulis propter grauitatem taciturnitatis rara loquendi concedatur licentia. Quia ſcriptum eſt.* c *In multiloquio nõ effugies peccatum, et alibi mors et uita in manibus linguæ. Nam loqui et docere magiſtrum condecet: tacere et audire diſcipulo conuenit: & ideo ſi qua requirenda ſunt à Priore, cum omni humilitate & ſubiectione reuerentiæ requirãtur: ſcurrilitates verò, vel verba ocioſa, & riſum mouentia, æterna clauſura, in omnib. locis damnamus, & ad tale eloquium diſcipulum aperire os non permittimus.* Vbi Reuerendi Patres noſtri d præcipiunt obſeruari dictam conſtitutionem Sanctiſſimi Benedicti: & rurſus Beatiſs. Be-
42 nedictus ſtatuit e ſeruandum ſilentium, & præcipuè poſt completoriũ: & quòd ſiquis huius ſtatuti præuaricator inuentus fuerit, grauiori vindictæ ſubiaceat: niſi propter aliquam neceſſitatem ſuperuenientem. Qui ſanctiſſimus ſilentium tenẽdum in choro etiam poſt decantatas horas canonicas, nequis impediatur ſecretius orare volens, ſtatuit. f Reuerendi Patres noſtræ Congregationis præceperunt quoque continuũ ſilentium fore ſeruandũ à monachis in dormitorio. g & Beatiſsimus Benedictus ſilentium ſeruandum fore in refectorio præcepit h & Reuerendi Patres noſtri i adhærentes iuri communi ſtatuerunt ſemper ſilentium fore ſeruandum in choro,

a Iac. cap. 1.
b In regulæ cap. 6.
c Prou. c. 10
d In declaratorio regulę ſuper ca. 6.
e in c. 42. regulæ.
f in c. 52. regulæ.
g Indeclar. regulæ cap. 22. nu. 11.
h ita regulæ cap. 38.
i Indeclaratorio regulę ſuper ca. 52. nu. 5. & 6.

in dormitorio, in refectorio, in quadam parte clauſtri circa capitulum, & ad ignem communem. Idipſum ſtatuit Innocentius III. Papa dicens k ſeruandum fore ſilentium in oratorio, refectorio, & dormitorio: & quidem maxima cum ratione, eo quod in his locis præcipuè monachi alias impedirentur ab aliquo guſtu ſpirituali, qui percipi aſſolet orando in choro ante Sanctiſsimum Sacramentum, & dum pſallitur. In dormitorio dum vacatur orationi, vel ſtudio: & in refectorio dum auditur lectio ſpiritualis. Reuerendi ergo Viſitatores arguant & puniant violatores huiuſmodi ſanctiſsimi ſilentij. Ex hic igitur allatis comprehenditur quàm acerrimè veniant puniendi diſſolutiones facientes in choro.

De Decima clauſtralium abuſione, ſcilicet, de eorum contentione tam in capitulo, quam extra cum ſuo Prælato, vel altero ſuperiore. §. *X.*

Sanctiſſimus Patriarcha Benedictus huic abuſioni clauſtraliũ obuiare deſiderans quid ſtatuerit, debet non fugere Reuerendos Viſitatores: nam dixit in ſua Sanctiſſima regula in nõnullis locis & primò loquens l de diſcipulorum obedientia probat monachum ad obediendũ ſuo ſuperiori teneri allatis ibi auctoritatib. ſacræ ſcriptu-
43 ræ, & eſſe inſimul graue ſcelus cõtendere cum ſuo ſuperiore: & rurſus dum agit, an teneatur exequi quando id, quod ſibi mandatur, videretur impoſſibile opere perficere. m Idipſum docuit: quod iterum repetijt, n ſubdens hæc præciſa verba, videlicet: *ſi quis autem frater pro quauis minima cauſa*

k c. Cũ ad monaſteriũ §. in oratorio. extra de ſtatu mona.
l cap. 5. regulę.
m in c. 68. regulæ.
n in c. 71. regulæ.

ab Abbate, uel à quocumq; priore suo corripitur, quolibet modo, uel si leuiter senserit animũ prioris cuiuscũque contra se iratum, vel commotum, quamuis modicè, mox siue mora, tandiu prostratus in terra ante pedes eius iaceat satisfaciens: usque dum benedictione sanetur illa commotio. Quod si quis contēpserit facere, aut corporali uindictæ subiaceat: aut si cōtumax fuerit, de monasterio expellatur. Ex quibus formalib. verbis nři sanctissimi Patriarchę, quibus quisque poterit percipere quàm pestifera sit abusio huiusmodi. At quoniam in §. secundo latissimè probauimus inferiores teneri obedire suis superioribus, icircò eadem hic nõ repetemus, remittendo lectorem ad accuratissimè per legenda ibi allata. Et cùm meo iudicio nihil aliud supersit necessariò sciendum à Reuerendis Visitatoribus, volentibus laudabiliter & meritoriè exequi munus sibi iniunctũ: me trãsferam ad secundam partem huius praxis, in qua erit agendum de modo compilandi processum in causa criminali à Commissarijs specialiter delegatis: à principio ipsius processus vsque ad sententiam diffinitiuam promulgandam inclusiuè.

SVMMARIVM.

1 *Monachus quis dicendus sit.*
2 *Monachus quare solitariam agere uitam debeat, & uitare familiaritatem secularium.*
3 *Monachi quæ cõmunia cum alijs regularibus in formis professionis emissæ habeant.*
4 *Regulares quare tondeantur, & an possint testari.*
5 *Mulieres prohibentur ingredi septa monasteriorum regularium, et è contra homines ingredi septa monialium, et quare, et quibus pęnis.*
6 *Regularibus est prohibitum commatres sibi facere, & multa alia.*
7 *Monachis quo iure, & quare sit prohibitum extra claustrum uagari.*
8 *Monachis quare sit inhibitũ carnes comedere.*
9 *Introductio seu causa uitæ monastica quæ fuit, & quando.*

ED vt tenacius imprimantur memoriæ Reuerendorum Visitatorũ, quę latiùs superius in pręcedenti capitulo attulimus, hic per modum epilogi eadem referẽda duximus, eis tamen aliqua scitu dignissima addendo. Sciant
1 ergo Primo Reuerendi Visitatores regularium ac monachorum, quòd monachus dicitur solitarius, solus, & tristis. a Quàpropter meritò sine solitudine, & qui intra claustra non se continent, monachi non dicuntur, nec viuere vt tales dicendi erunt: cùm sint non secus, quàm pisces sine aqua, qui sine ipsa diu viuere nõ possunt. b & ideo vitare debent hominũ frequentiam, vt eorum vita nomini conueniat. c Quamobrem, monachus iure optimo diffinierur. Vir solitariã vitam regula quadã
2 sancta definitam secutus, vt Dei obsequio, & rerum diuinarũ meditationi liberiùs inseruiat. Nam & turbæ & populi consortium prudentioribus quibuscumq; vitandum est: dum nec indè quippiam commodi haurire, nec vtilitatem eis cõferre possunt. Vnum exemplum luxuriæ, aut auaritiæ mali multum facit: conuictor delicatus paulatim eneruat, & emollit: vicinus verò diues cupiditates irritat: malignus comes, quamuis candi-

a c. Placuit. 16. q. 1.

b dicto cap. Placuit.

c cap. Si cupis. 16. q. 1.

cãdido & simplici rubiginẽ suam affricuit: & idcircò comprobatur malè agere monachum delectando familiaritate secularium iuxta Senecę sententiã dicentis. a Quid tu accedere his moribus credis, in quos publicè factus est impetus? Necesse est (inquit) aut imiteris eos, aut oderis. Vnde quidã Poeta ait: Benè vixit, qui latuit. cuius sententiam sequentes Platonici Philosophi, eorum conuersatio in syluis erat: Idque affirmauit Porphyrius dicens, Sapientes diligenter olim omnia deuitabant, quæ animam corpori affligere possent, prout quamplurimi Philosophi fecerunt: vt latissimè in vitis Pattum Sanctorum habetur. Cœnobitarum ergo collegia ex diuersis solitarijs instituit sanctissimus Patriarcha noster Benedictus Nur-
3 cinus. Memores sint & secundò, quòd monachi omnes in professionis formula quædam cum alijs regularibus vota generalia emittunt; & quando religionis, cui se manciparunt, specialia. Generalia nempe illa tria sunt, scilicet, proprietatis abdicatio, castitas, & obedientia superiorum: particularia
4 alia ex regulis ordinis, siue cuiusque Cõgregationis, seu religionis extant. & quamuis in cõmuni regularib. aliquibus liceat bona habere, tamen nulli illorum propria possidere de iure poterunt. b Quàpropter, meritò inoleuit cõsuetudo antiquissima, vt quisque regularis tondeatur: vt omnia externa se repudiasse protestetur: & ideo testamentum condere prohibentur, vt poiè nihil habẽtes post professionem emissam: cùm Deo omnia vnà cum propria persona con-
5 secrarunt. c Iure etiam cautum reperitur, vt omnis occasio violandi castitatis votum radicitus euel-

a In epist. 7. lib. 1. epistolarum.

b c. 2. & 3. & in c. super quodam. c. Cùm ad monasteriũ. extrà, de statu monac. cap. Quia ingredientibus. & c. Prælatum. 19. q. 3. Authẽ. Ingressi. C. de sacrosan. eccl. & ibi p Doctor. latiùs.

c cap. si qua mulier. 19. q. 3. & Authen. si qua. de episc. & cler.

latur, ne mulieres quacumque ex causa intra monasteriorum septa se recipiant. d & hæc prohibitio per sacrum Concilium Tridentinum e fuit cõfirmata & roborata sub excommunicatione ipso facta incurrenda; cuius verò absolutionem postea reseruarunt Pius V. & Gregorius XIII. summo Pontifici. f sed neque regularibus lice-
6 bit aliquam mulierem in cõmatrem sibi facere. g Quapropter meritò fertur, quod apud Ruthenos, seu Moscouitas ex laudabili instituto monachi viuẽtes sub Archimandrita, seu Abbate, vel Prioribus, quos vocant Igumenos: si cythera, aut alio musices instrumento vtantur, grauissimè puniuntur, cùm huiusmodi sonitus alliciat ad mala quam sæpissimè. Obedientiæ verò leges omnino à regularibus seruãdæ erunt: quod si reperiantur ipsi transgressores huiusmodi eorum voti poterunt puniri, & etiam excommunicari ab Abbate, vel alio suo superiore. h Necnon & ipsi ad obseruantiam legum seu ordinationum peculiarium cuiusque religionis tenebuntur. Quapropter memores sint ipsi Reuerendi Visitatores, quod regulariter, etsi non oĩbus religiosis infrascripta sunt prohibita de iure communi, quæ tamen inferremus, vt qui aliquo priuilegio, vel cõsuetudine laudabili exempti nõ essent ab illis, sciant se ad illa obseruanda omnino teneri. Nam lineis vti camisijs multi prohibentur, vt sunt monachi S. Benedicti. i Vbi indicitur silentiũ in oratorio, dormitorio, & refectorio, & in claustro certis horis. K Animaduertant Reuerendi Visitatores quod monachi ac cæteri regulares in claustro detinendi sunt, & non permittendi extra vagari: quòd si va-

d cap. Peruenit. 18. q. 2.

e Conc. Triden. sess. 25. cap. 5.

f Pius in bulla num. 22. fol 930. de qua Nauar. in Manuali cap. 27. nu. 150. & Gregorius xiij. in bulla nu. 75. & 36. fo. 1239.

g cap. Peruenit 18. q. 2.

h c. Cùm ad monasteriũ. §. Abbas. extra, de statu mon. c. Qui culpat. 23. q. 1.

i c. Cùm ad monasteriũ. ext. de statu mona. & in Clem. 1. §. si. eod. t t.

K d. c. Cùm ad monasteriũ, & dicta Clem.

a c. Ne religiosi, ext. de regularibus.

b c. Luminoso, 18. q. 2.

c in lib. 1. Iuris orient. in Constitu. 2. Theophili. id est de expulsione monachorum.

d cap. Quidam monachi, 16. q. 1.

e per omnes canones sub tit. Ne cler. vel monac. nego. secul. immi.

f c. Placuit, & c. si cupis. 16. q. 1.

g c. Monachus, 16. q. 1.

h c. Cum ad monasterium. ext. de statu monach. & ibi p Doct. commun.

garentur, essent tanquam fugitiui requirendi & in monasterio detrudendi tanquam fugitiui: a & meritò cum dixerit Theodoretus Cęnobitarum vitam Angelorum vitæ similem esse debere, & fore, si à negotijs, & voluptatibus secularibus abstinerent: cum omnis seculi curis abnegare teneantur, ac vacare Deo ipsi omnipotéti. Qua-
7 propter ex eorum prima institutione ipsi Cęnobitę solebant seorsum ab hominibus habitare, & seorsum monasteria ædificari iussum. b quod animaduertēs Theophilus Imperator oriētis Michaelis filius edixerat, ne monachis vrbem intrare liceret, insseratq; eos omni modo ab vrbe arceri. c quod & statutum fuit in Calcedonensi Concilio reperitur. d Prohibitum insuper eis reperitur, ne se negotijs secularibus immiscerēt. e quos et Synodus Nicęna monuit, vt cōuersatio & vita eorum secūdū nominis ethymologiam ab omnibus discreparet, dicendo, quòd monachus degeret singularis, non impartiat pœnitentiam, vel sepulturam nisi confratribus, f quòd se & mundum lugeat, & quòd non putet se habere officium docentis, sed
8 lugentis. g Nec licet monachis carnibus vesci in refectorio, sed infirmis solū in infirmaria. h quod mirum videri non debebit viris prudentibus: cum & monachi vitam pœnitentialem deelegerint: & ideo multo magis abstinere tenebuntur à crapula & ebrietate: cum luxuriosa res sit vinum, & contumeliosa ebrietas: prout docuit ex Michea propheta Diuus Hieronymus dicens clericos fore pellendos à conuiuijs. Quapropter dixit Porphyrius in quarto libro de Abstinentia, Sanctimonia à mortalibus abstinens æternam continet vitam, & corpus pinguefactum animam coget esurire à fœlici vita cadentem, augetque mortale. Mandatū etiam regularibus, ne sint otiosi. Nolo denique latere Reuerendos Visita-
9 tores regularium Vitam monasticam prima institutione heremitica introductam fuisse temporibus maximè, quibus rugebat tyrannorum odiū Christianos, vt per eos Deo optimo maximo obsequia, & cultus liberius exhiberetur. Et hæc per modum epilogi dicta sint, cum superius latius eadem fuerint probata, & hæc quoad ea, quæ videbantur scitu digna à Reuerendis Visitatoribus personarū regularium fuerunt quam breuissima sermonis periodo relata.

S V M M A R I V M.

1 *Visitare Clericos seculares tanquam habentes iurisdictionem super eos qui solum possint.*
2 *Infra quod tempus Visitare teneantur Ecclesias, & clericos sibi subiectos Archiepiscopi, Episcopi, & alij prælati, appellatione Episcoporum in præsenti materia comprehenduntur omnes prælati, qui proprio iure possunt visitare, & habent iurisdictionem ordinariā.*
3 *Visitantes iure sibi delegato ab ordinarijs quę possint agere.*
4 *Archiepiscopi quando & quæ agere possint, dū visitare vellent diæcesim suffraganeorum Episcoporum suorum.*
5 *Visitatores tam iure ordinario, quam delegato quæ visitare possint, & teneantur.*
6 *Episcopi et eius delegati quare nō possint visitare Ecclesias non curatas exemptorum.*
7 *Electio facta de aliqua persona in Concilio Prouinciali semel ad visitan-*

sitandum aliquem populum nullius diæcesis à prælato ipsius ligat etiam successorem prælatum.

8 *Visitatores ordinarij clericorum quando visitabunt beneficia regularia, et quæ præcipere possint circa ea.*

9 *Episcopi sunt executores cuiuscumque piæ dispositionis, et quæ circa ea possint.*

10 *Episcopi et alij Visitatores poterunt compellere beneficiatos ad ostendendos titulos suorum beneficiorum, si illa situata essent ext. suam diæcesim.*

11 *Visitatores in principio Visitationis sermonem habere ad populum debent, et de quibus agere, et quis scopus eorum esse debebit, et quare.*

12 *Visitatores primò interrogabunt populum de vita clericorum, moribus, obsequio præstito ab ipsis in administrationibus sacramentorum sibi faciendis, et doctrina eorum.*

13 *Visitatores de quibus teneãtur docere populum uisitatum.*

14 *Visitatores clericorum regulariũ audientes à visitatis aliquid mali de Clericis, quomodo procedere debeant contra illos.*

15 *Visitatores quando teneantur procedere iudicialiter contra Visitatos, quod si non facerent, iurisdictio cognoscendi de talibus criminibus deuolueretur ad Archiepiscopum, vel alium immediatum superiorem prælatum.*

16 *In Visitatione clericorum laici erunt audiendi, et quare.*

17 *Visitationis seu inquisitionis generalis effectus inter alios est, quòd ex ipsa aperitur via ad procedendum specialiter contra huiusmodi Visitatos, et inquisitos generaliter, si reperiantur aliquo pacto infamia respersi.*

18 *Visitatores in visitando quam æquitatem adhibeant.*

19 *Visitatores dum Visitant solùm à visitatis procurationem de iure poterunt suscipere: & huiusmodi procuratio in quib. cõsistat nu. 11.*

20 *Visitatores accipientes vltra esculẽta & poculenta à Visitatis ad quæ teneantur, & quibus pœnis indè poterunt puniri.*

21 *Visitatores quæ accipere possint tuta conscientia à visitãdis, et quam pœnam incurrant aliquid indebitum suscipiẽtes: et exponitur text. in cap. exigit de Censibus in 6.*

22 *Visitatores locantes equos pro vecturis eorum, etiam si proprios non habuerint, an possint visitatos compellere ad restituendum sibi huiusmodi precium solutum.*

23 *Notarij visitatorum quæ exigere possint à visitatis.*

24 *Visitãtes Ecclesias inopes an possint suscipere esculẽta & poculẽta.*

25 *Visitatores quid faciant, si repererint Ecclesias dirutas.*

26 *Sacra Congregatio Illustrissimorum Card. super Sacr. Concil. Trid. quid statuerit super destruẽdis Ecclesiis dirutis inopibus, traditur.*

27 *Translatio vetustarum Ecclesiarum dirutarum facta ad alias Ecclesias an dicenda sit vnio facta: Beneficiumq; quando dicatur vnitum fuisse cum alio, et quid vtilitatis afferat Visitatoribus distinctionis huiusmodi notitia.*

28 *Subreptio, et obreptio an cadat solùm in factas gratias à summo pontifice, et quid statuerit sacra Congregatio de Vnionibus beneficiorum factis.*

29 *Beneficia nullius diœcesis à quib. visitanda erunt.*

30 *Episcopi, aut Visitatores ab episcopis delegati, quas Abbatias visitare non possint.*

31 *Visitatores quæ põderare teneantur cir-*

tur circa appellationes factas à visitatis circa acta actitata in visitatione.

32 *Ordinarius in visitãdo proprium populum licèt dicatur, tanquam sedis apostolicæ delegatus, posse procedere in corrigendo excessus etc. tamen hoc facit iure proprio, et non delegato, et ideo si ab eius actis appelletur ad metropolitanum et non ad Papam deuoluetur iurisdictio virtute huiusmodi appellationis. et quare. et traditur optimus intellectus Concil. Trid. in sess. 24. de reformatione ca. 10.*

33 *Appellans in criminali causa ab Episcopo, aut eius Vicario, quid facere teneatur, quid is à quo appellatur, et is ad quem appellatur, et quid notarius causæ, et an Appellatio à morum correctione sit admittenda in actu uisitationis.*

34 *Libris visitationum quæ fides sit præstanda.*

35 *Allegantem se esse exemptum à Visitatione ordinarij probare oportebit, aliàs non audietur.*

36 *Episcopis et reliquis ordinarijs an sit prefixus terminus, in quo incipiat visitare proprium populum. et notarius.*

37 *Episcopi et alij Visitatores, quæ crimina reperta in Visitatione possint punire, et ab ipsorum punitione non possint impediri per appellationem, optimè traditur.*

38 *Episcopi et alij Visitatores quando hospitalia recta à laicis possint Visitare.*

OST nonnulla recẽsita, quæ ad munus Visitatorum clericorũ regularium specialiter videbantur spectare; merito visum fuit addere & ea, quæ specialiter ad Visitatores clericorum secularium videbantur attinere. Reuerendos ergo Visitatores clericorũ secularium non fugere operę pretium duximus, quę ad eorum munus specialiter exequendum pertineant: Quapropter memoriæ tenacissimè imprimant, exoptamus quòd ipsorum erit post cęrimoniales quasdã solemnitates solitas in actu Visitationis eorũ, quæ cũ notissimę sint, hic nõ ita adamussim referentur, obseruare: Animaduerterint ergo primo, quòd non omnibus indifferenter indultum huiusmodi munus reperitur in iure, sed solũ (relictis alijs, q̃ erant de
1 iure antiquo) trib. personis, Nempe Archiepiscopo & episcopo per seipsum, vel per Vicarium generalem, vel per deputandum ab ipsis, & in eius absentia à Vicario generali. *a* Appellatione verò episcopi intelliguntur omnes
2 habentes ordinariam iurisdictionem in aliquos vt in iuribus vulgaribus. *b* Secundò sciant ipsi Visitatores, quòd quotannis Visitanda erit diœcesis, nisi tã ampla fuerit, quòd Visitatio ipsa perfici in vno anno non possit, nã tunc sufficiet ipsam Visitari infra bienniũ. *c*
3 Tertiò memores sint Visitatores missi ab Archiepiscopis, quòd ipsi non poterunt visitare, nisi ea, q̃ illi Archiepiscopi per se possent de iure, cùm non possint in alios maius ius, quàm sibi competere dignoscitur. *d* Quapropter sciant quod Archiepiscopus suã metropolitanam & diœcesim visitare poterit, sed nõ cathedralem & diœce
4 ses suorum suffraganeorum, prout antiquitus eis permissum fuerat. *e* stante Sacri Cõcilij Tridentini decisione. *f* Vbi hæc habentur ad verbum. *d Metropolitanis verò etiam post plenam visitatam propriam diœcesim, non visitentur Cathedrales Ecclesiæ, neq; diœceses suo-*

a Conc. Tridẽt. sess. 24. de refor. c. 3

b Syluest. in ver. Visitatio. & Panormit. in clem. 1. nu. 10. de off. ordin.

c Conc. Trident. vbi supra.

d ca. Is, qui in ius. & c. Nemo potest. de reg. iur. in 6.

e c. Romana. & c. Perpetuò, de cẽsib. in 6.

f Conc. Trident. vbi supra. §. à metropolitanis.

sis suorum comprouincialium, nisi causa cognita et probata in concilio prouinciali. Et hoc vtiq; propter absentiam episcopi, vel negligẽtiam, vel aliã rationabilem causam, a sicut & propter negligentiam capituli sede vacante. b Nec huic nostræ decisioni obstat super recẽsita cõstitutio dicti Sacri Concilij Trid. quoniam illa loquitur: qñ viueret episcopus. Quartò animaduertant ipsi ordinarij & eorũ
5 delegati Visitatores, qm̃ infrascripta erũt ab ipsis accuratissimè visitanda. Nẽpè primo Beneficia curata, etiam si fuerint perpetuò vnita & annexa Cathedralib. collegiatis seu alijs Ecclesijs, vel monasterijs, seu collegijs, aut pijs locis quibuscumque, prout statuit Sacrũ Concilium Tridentinũ. c & ipsis Visitatorib. imponitur ibidem, vt sollicitè procurent prouidere, ut per idoneos Vicarios etiã perpetuos, (Nisi ipsis ordinarijs pro bono Ecclesiarum regimine aliter expedire uidebitur) ab eis cum tertiæ partis fructuum aut maiori, vel minori arbitrio ipsorum ordinariorum portione, etiam super certa re assignanda, ibidem deputandos, animarum cura laudabiliter exerceatur: appellationibus, priuilegijs, exemptionis etiam cum iudicum deputatione, & illorum inhibitionib. quibuscumq; in præmissis minimè suffragantibus. Secundò visitabunt Ecclesias quascumq; quomodolibet exemptas curatas, prout statuit sacrum Concilium Tri
6 dentinum, d non autem Ecclesias exemptas nõ curatas: quapropter non poterũt de iure visitare Ecclesias Hierosolymitanorum, prout etiã censuit sacra congregatio Illustriss. Cardinalium declarat. 77. in hæc verba. Videlicet *ipsi verò equites Hierosolymitani uisitari non poterunt in suis Ecclesiis, nisi quatenus obtineant beneficia curata*. Et Pius V. in Bulla 139. quæ incipit. *Exposcit*, statuit dictas Ecclesias exemptas visitari posse solùm in his, quæ concernũt curam animarum, & administrationem Sacramentorũ. Tertiò visitabunt omnes Ecclesias seculares, quę nullius diœcesis esse dicuntur, ipsi episcopi cathedralis ecclesiæ, quæ est proximior, si id constet: alioquin ab eo, qui semel in cõcilio prouinciali à plato illius loci electus fuerit, tanquam sedis apostolicę delegatus; non obstantib. priuilegijs, consuetudinib. quibuscumq; etiã immemoralibus, prout docuit sa-
7 crum Concil Trid. e Sed notandũ quod hæc electio semel facta à prę lato loci nullius diœcesis pro uisitationibus, ligat ẽt successores prout cęnsuit supradicta sacra Cõgregatio ibidem declarat. 7. Quartò visitare poterunt monasteria cõmẽdata, Abbatias, prioratus, et p̃posituras nuncupatas, in quibus non viget obseruantia regularis prout docuit sacrum Concilium Tridẽtinum. f Quintò Visitabũt annis singulis beneficia tam curata, quam non curata, secularia & regularia qualitercumque cõmendata, & exempta tanquam sedis
8 apostolicę delegati: Curẽtq; ijdem episcopi congruentibus remedijs, etiam per sequestrationem fructuum, vt quæ renouatione indigent aut restauratione, reficiãtur, & cura animarum (si qua illis, vel eorum annexis immineat) aliaque debita obsequia rectè exerceãtur: appellationibus, quibuscumq; priuilegijs, consuetudinibus etiã immemorabili tpe præscriptis &c. & si in eis vigeret obseruantia regularis: tunc episcopi prouidere tenebũtur paternis admonitionib. vt eorum

a c. fin. 9. q. 3. vbi p Doctores, & p glo. in ver. Negligẽtes Syluest. in ver. Visitatio. §. 6. ver. Tertium.

b Parnorm. in c. 1. extra ne sede vacante.

c sess. 7. de refor. c. 7.

d sess. 7. de refor. c. 7.

e sess. 24. de refor. c. 9.

f sess. 21. de refor. ca. 8.

eorum regularium superiores iuxta eorum regularia instituta debitam viuendi rationem obseruent, & obseruari faciant: & sibi subditos in officio contineant, ac moderentur. Quòd si admoniti iuxta sex menses eos nõ visitauerint, vel correxerint: tunc ijdem Episcopi etiam vt delegati Sedis Apostolicæ eos visitare possint, & corrigere, prout ipsi superiores possent, iuxta eorum instituta: quibuscumque appellationibus, priuilegijs, & exemptionibus penitùs remotis,& non obstantibus. *a* Sextò, visitabũt ipsi epi hospitalia cõfraternitates laicorũ, eleemosinas mõtis pietatis,& pia loca omnia, collegia quæcumque etiam, quas scholas, siue quocũque alio nomine vocant: non tamen quæ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia: & dicta pia loca visitabũt, etiam si ipsorum locorũ cura ad laicos pertineat, atque eadẽ pia loca exemptionis priuilegio sint munita: ac omnia, quæ ad Dei cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos instituta sunt, ipsi ex officio suo iuxta sacrorum canonum statuta cognoscãt, & exequantur: non obstantibus quacumqne consuetudine etiã immemorabili, priuilegio, aut statuto. *b*
9 Sciantque ipsi episcopi eos esse etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegatos in casibus à iure concessis, omnium piarum dispositionũ tam in vltima volũtate quàm inter viuos executores, prout docuit Conc. Trid. vbi supra. *c* Septimò, visitabunt oratoria, in quibus celebratur de licentia episcopi, necnon & Archipresbyteratum, qui est nullius diœcesis. Nam illum visitabit vicinior episcopus, vt elicitur ex Concilio Trid. *d* quod tamen denique apertissimè docuit sacra Cõgregatio in declarat. 274. Quintò, sciãt Reuerẽdissimi Episcopi & Visitatores ab illis missi, quod poterunt visitare, corrigere, & emendare totiens, quotiens occurrerit occasio rationabilis Capitula Cathedralium, & aliarum maiorum Ecclesiarum, illorumq; personas, nõ obstantibus quibuscumque exemptionibus, consuetudinibus, sententijs, iuramentis, concordijs, quæ tantùm suos obligant auctores, non autem successores. *e* Sed in quibus casibus ipsi Episcopi vel eius delegati Visitatores soli possint procedere, docuit ipsummet sacrũ Conciliũ Trid. *f*
10 Quàpropter indè patẽtissimè elicitur supradictos posse de iure compellere clericos sibi subditos ad ostendendos titulos suorum beneficiorum, etiam quæ haberent extra eorum diœcesim: cùm officium eorum sit, an aliquis beneficiatus & iusto titulo bona Ecclesiastica possideat. *g* Sextò principaliter Visitatores memoriæ commendent, quod supra recensitis hic per nos, ponderatis ab ipsis, cùm ipsi Visitatores ad actum descendere statuerint visitandi, tenebuntur per se (quod esset laudabilius) vel per alium ad idipsum idoneum post orationem & preces emissas ad Deum, vt ipsum illuminet: suum ergo erit sermonẽ habere ad po-
11 pulũ, ipsiusq; gregem pascere pabulo verbi Dei. Cùm præcipuus scopus visitationum esse debeat, sanam orthodoxamque doctrinã, expulsis hæresibus, inducere, bonos mores tueri, prauos corrigere, populum cohortationibus,& admonitionibus ad religionẽ, pacem, innocentiamque accendere: cætera prout locus, tempus,& occasio feret ex visitãtium prudentia ad

a Conc. Tridentinũ vbi suprà.

b Conc. Triden. sess. 22. cap. 8.

c Conc. Trident. vbi suprà.

d Conc Triden. sess. 24. cap. 9.

e Conc. Trident. sess. 6. cap. 4.

f Sess. 25. de reformat. 2. cap. 6.

g Gomes. in quodlib. 9. col. 4. de annali poss. & Capuol. Aquil. decis. 374. par. 2.

a c. Romana, de cẽsib. in 6. Concilium Tridẽ. sess. 24. de reformat. c. 3. §. Visitationum.

tia ad fidelium fructum constituere. a & hoc facient si sequi vestigia Saluatoris voluerint, qui volens visitare nos oriens ex alto, adueniente illa beata temporis plenitudine, incæpit à sancta prædicatione. b cùm vix egressus à deserto (dicatur) *ex indè ipsum Dominũ Iesum cæpisse prædicare et docere.* & alibi. c *Venit Iesus in Galilæam prædicans euangelium regni Dei.* & rursus. d *Et mittens Apostolos suos tanquam Episcopos, Visitatores totius orbis terrarum, dixit.* e *Ite docete omnes gentes.* & rursus: *Ite per vniuersum mundum prædicate euangelium.* & Apostolus Paulus, scribẽs ad Timotheum, f dixit: *Prædica verbum importunè opportunè argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.* Quàpropter Conciliũ Bracharense statuisse legitur, g vt per singulas Ec-

b Matt. c. 4.

c Marci c. 1.

d Luc. c. 4. et Ioan. c. 1.

e Matt. cap. vlt. & Marci c. vlt.

f 2. Timot. cap. 4.

g c. Placuit. 10. q. 2.

12 clesias Episcopi, & per diœceses ambulãtes primùm discutiant clericos: quomodo ordinẽ baptismi teneant vel missarũ: qualiter quęque officia in Ecclesia peragant: & si rectè quidẽ inuenerint, Deo gratias agant: si autem minimè, docere debent ignaros: & hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones iubẽt: vt antè viginti dies baptismi ad purgationem exorcismi catechumini currant: in quibus viginti diebus omnino cathecumeni symbolum: quod est, Credo in Deum patrem omnipotentem, specialiter doceantur: post-

13 quam ergo hæc suos clericos docuerint Episcopi: alia die (conuocata plebe ipsius Ecclesiæ) doceant illos, vt errores fugiant idolorum, vel diuersa crimina, vt sunt Homicidium, adulterium, periuriũ, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifica: & quod nolunt sibi fieri, alteri ne faciant: & vt credant resurrectionem omnium, & diem iudicij, in quo vnusquisque secundum opera sua recepturus sit: & sic postea Episcopus de ecclesia illa proficiscatur ad aliam. Sed an & quando Visitatores exigant iuramenta à visitandis hic non dicemus, cùm de hoc dictum latissimè fuerit supra. h Septimò principaliter, animaduertant Visitatores clericorũ secularium, cùm de modo procedendi in uisitationibus regularium supra locupletissimus fuerit habitus sermo, &

14 si hic afferenda sint quoque memoriæ tradenda à Visitatoribus ipsorum regularium, quod si cõtinget eos aliquid audire contra aliquam specialem personam in hac eorum visitatione, seu inquisitione, non statim poterunt contra ipsam procedere ad inquirendum de veritate delati criminis, et sic ad ipsum postea puniendum; sed procedẽdum eis erit per subsequentem distinctionem. Nam aut crimen sic delatum est occultum, aut notorium: si ergo esset occultum, vt puta, quia deponẽs de illo dicat se solùm illud scire, & non habere contestes, vel alium solùm scire. Nam tunc non poterunt Visitatores huiusmodi delatum publicè, aut secretè punire. Imò nec permittere de huiusmodi criminib. clericos accusari: nisi audito, quòd delator poterit sufficienter probare illa, aliàs vt diximus cõtra delatos procedere non debent: ne frustra aliquem infamia aspergant contra charitatem, ex propria ignorantia & vecordia. i sed si adesset denũciator dicens se non posse probare: quoniã etsi habeat solùm duos testes, tamen illi sibi dixerunt se nolle talia in scriptis deponere, qui non sunt cogendi. K In tali casu ipsi Visita-

h In cap. 5. num. 4.

i c. 1. §. sanè, de cẽsi. in 6. Sotus in 4. sent. dist. 18. q. 4 artic. 5. col. fin. conclus. 2. dubio 1. Dias in pract. cano. crimin. cap. 6. Flor. Theol. q̃st. tract. de correct. frater. artic. 3. conclus. prima. §. Hinc pessimè. Couarru. lib. 1. c. 2. num. 6. ver. sextũ. variarum resolut. Host. in Sũma, titu. de offi. ordi. §. quid pertinet, vers. occultos peccatores, nu. 7.

K d. §. sanè. Panor. in c. 1. glos. 1. de offic. ordin. Aret. in cap. Qualiter & quãdo, el 2. col. 3. de accusatio. Marant. 6. par. tit. de Inquisit. nu. 14.

tores poterunt solùm procedere contra delatos, secretè illos vocando & monendo, vt desistant ab inceptis: sin alias iudicio Dei optimi maximi permittente possent comprehendi in huiusmodi criminibus, & à iusta eorum punitione non euadet ipsos sua pertinacia in peccando: & quòd nolint dicere intra se, quis me videbit: aliasve ipsis cùm non debeant ignorare quòd patientia Dei ad pœnitentiam eos adducat: non autem poterunt de iure illis imponere pœnitentiam publicam: cùm hoc vergeret in ipsorum dedecus & contra præceptum charitatis: & ideo mortaliter peccarent: *a* sed si huiusmodi delator posset probare huiusmodi delata crimina, vt puta, quia de aliquibus orta fuisset infamia, vel no-
15 torietas: & tunc ipsi Visitatores poterunt contra eos procedere via ordinaria ad eos puniendos, *b* in tantum Visitatores vel Episcopi ipsi pro huiusmodi delatis criminibus puniendis insurgere debent contra criminosos, quòd si hoc
16 omiserint tunc Archiepiscopi ipsi procedere possent contra tales ipsis ordinarijs irrequisitis & inuitis, si ad eos per modum grauaminis fuisset habitus recursus: nec in hoc refragatur sacrum Concilium Tridentinum. *c* In hac ergo clericorum visitatione non solum clerici erunt audiendi, verùm etiam & laici hortandi, prout elicitur ex Rubrica Pontificalis titu. de visitatione. Ex his ergo tam Visitatores ordinarij, quàm delegati, quam ipsi visitati poterunt scire quomodo eis erit procedendũ;
17 cum ex huiusmodi visitatione, seu generali inquisitione poterunt deuenire ad specialem inquisitionem contra resperios infamia, & indiciaris ex deductis in dicta Inquisitione generali, & illa stante poterunt contra tales procedere ad inquirendum de veritate criminis, & sic deinceps ad pœnam iuxta sanctiones pontificias & im-
18 peratorias infligendam. *d* Octauò principaliter memores sint Visitatores multipliciter fuisse monitos, vt celeriter se expediant à munere visitandi explendo, ne diu moram trahendo in huiusmodi visitationibus nimis grauẽt populum & clerum in sibi ministrandis cibarijs necessarijs contra expressum quamplurimorum iurium. *e* & sciant, quod si se occupauerint in alijs rebus, quam in necessariò pertinẽtibus ad munus visitandi meritoriè perficiendum: tenerentur ad restitutionem damnorum illatorum iniustè visitatis propter expensas factas sibi indebitas: cum noluerint sequi vestigia Apostoli & aliorum ministrorum ecclesiæ, de quibus sermo latissimus habetur in sacra scriptura. *f* Quapropter contra huiusmodi Visitatores inuehit Diuus Bernardus dicẽns, quòd non benè maneant membra delicata sub capite spinoso, nec est maior seruus Domino suo. *g* Quibus auctoritatibus & alijs mota sacra cõgregatio Illustrissimorum Cardinaliũ in declarat. 445. censuit in facto pro capitulo Grandi censi in hæc verba, An episcopus teneatur suam visitationem concludere intra certum determinatum tempus iuxta latitudinem suę diœcesis, & signanter visitando suam ecclesiam Cathedralem, & suos capitulares iuxta numerum clericorum, qui paruus est, & ciuitas similiter, & si teneatur, assignetur terminus: sacra ipsa Congregatio censuit nullum certum

tum

a Gemin. in dicto § fané.

b c. 1. §. Notoria, de cen sib. in sexto. Marant. vbi supra, num. 86. Felin. in c. In his, ver. Quartò limit de accu sat.

c sess. 24. de reformatio. cap. 20.

d Nauar. in cons. 10. sub tit. de offic. ordin.

e c. Inter cœtera, ver. cũ verò, 7. q. 3. c. Placuit. 10 q. 1. c. Cùm Apostolus, ver. quocirca, de censibus, Conc. Tridẽ. sess. 24. de reformatione, c. 3. ver. Quæ vt facilius.

f 1. ad Thess. c. 2. & 2. ad Thess. c. 3. 2. Cor. c. 2. Actuũ c. 20. Ioã. c. 4. & 8 Luc. c. 6.

g Ioan. c. 15.

tum tẽpus fuisse præfixum à Concilio, sed id relictum arbitrio Episcopi: quod tamen debebit esse
19 moderatum, ac discretum. Nono sciant Visitatores se posse de iure solam procurationem recipere à visitatis: quæ quidem procuratio nihil aliud est, nisi victus illius diei, quo visitant, & sunt esculenta & poculenta prout iuribus vulgatis patet, quod & innuit sacrũ Concil. Trid. a his præcisis verbis vtens, videlicet. *Quæ vt facilius feliciusque succedant, monentur prædicti omnes & singuli, ad quos Visitatio spectat: vt paterna charitate, Christianoque zelo omnes amplectantur: ideoque modesto contenti equitatu famulatuq; studeant quãm celerrimè, debita tamen cum diligentia, visitationẽ ipsam absoluere. Interimque caueant ne inutilibus sumptibus cuiquam graues, onerosivè sint, ne vè ipsi, aut quisquam suorum quicquam procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorũ ad pios vsus, præter id, quod ex relictis pijs iure debetur, aut alio quouis nomine, nec pecuniam, nec munus quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant: non obstante quacumque consuetudine, etiam immemorabili: exceptis tamen victualibus, quæ sibi aut suis frugaliter, moderatèque pro temporis tantùm necessitate, & non vltrà, erunt ministranda: sit tamen in optione eorum, qui visitantur, si malint soluere id, quod erat ab ipsis antea solui, certa pecunia taxata, consuetum, an vero prædicta victualia subministrare: saluo item iure cõuentionum antiquarum cum monasterijs, alijsque locis pijs, aut ecclesiis non parochialibus inito, quod illæsum permaneat. In ijs verò locis, seu prouincijs, ubi consuetudo est: ut nec uictualia, nec pecunia, aut quidquam aliud à Visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant: ibi id obseruetur.*
20 *Quod si quisquam, quod absit, aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumpserit, is præter dupli restitutionem, intra mensem faciendam, alijs etiam pœnis iuxta constitutionem Concilij generalis Lugdunẽsis, quæ incipit,* Exigit. b *Nec non & alijs pœnis in Synodo Prouinciali arbitrio Synodi absque vlla spe ueniæ, multetur.* hæc omnia ad verbum habẽtur in dicto sacro Concilio Tridentino loco citato, pro quorum intelligentia: sciendum quòd etsi reuera melius facerent ipsi Visitatores nihil omnino recipiendo à visitatis iuxta illud. c *Excute manum tuam ab omni munere*, & aliud. d *Munera super innocentem non accepit*, & sic passim obseruatur a pijs & timoratis prælatis iuxta doctrinam Di
21 ui Augustini. e Minuta sunt, sed congeres multa minuta, & facies ingentem aceruum. Tamen Doctores non desiunt dicentes, quòd Visitatores possint à visitatis recipere, quæ comedenda ac consumenda essent ibidem, nec alio essent asportanda. f & ratio est, quoniam nulla lex obligat cum tanto rigore, et iugum Domini est suaue, & de minimis non curat prætor. Quapropter meritò Nauar. in consil. 2. incip. Vtrum pœna statuta, in cap. Exigit, de censibus, in 6. sub titu. de censibus, lib. 3. nume. 2. sex notabilia affert in decisionem præsentis quæstionis: primum quorum est, quòd dictum capit. exigit, quatenus punit pœna dupli, potius diminuat pœnam iuris, quam inducat pœ-

a in sess. 24. de reformatione, c. 3. §. quæ vt facilius, & in c. 1. §. procurationes, de censib. in 6.

b in c. Exigit, de censibus, in 6.

c Esa. c. 33. & c. sũt nonnulli, 1. q. 1.

d Psal. 14.

e S. August. super Psal. De profundis.

f Philip. Frãcus in c. exigit, de censibus, in 6. & ibid. Ioã. Andr. Host. & Apostilla in ver. Munera. Anch. in c. 1. nu. 7. ver. 15. de censib. in 6.

nam: Nam pœna concussionis est quadruplum, tam iure canonico, vt in c. quoniam, dist. 18. quam Cæsareo, per tex. in l. sancimus. C. ad l. Iul. Repetun. transcriptum à Gratiano, in cap. Sancimus, 1. quæst. 7. & præfatum, cap. Exigit loquitur de concussionis crimine, quod committitur, quoties quis ratione officij publici capit malè aliquid, vt in l. 2. ff. de Concussionibus. Secundum, quòd dictum c. exigit inducit pœnam etiam ipso iure incurrendam, quatenus suspendit ipso iure concussorē. Tertium, quòd huiusmodi visitator concussor possit absolui à peccato, restituto tantum simplo, vt elicitur ex Clem. 2. §. 1. de Hæretic. vbi excommunicantur omnes extorquentes quomodolibet pecuniam pretextu officij Inquisitionis vsque ad satisfactionem plenā de pecunia sic extorta illis, à quibus extorserant, per quæ clarè elicitur sufficere restitutionem simpli. Quartum Visitatorem, qui intra mensem restitueret simplum, sine tantum, quantum accepit via concussionis, non incurreret suspensionem, etsi posset absolui à suspensione, si illā incurrisset: hęc omnia ex Nauarro vbi supra. De

22 cimo sciant Visitatores, quòd si dum pergunt ad visitandum non habeant proprios equos, & illos locarēt, non posset locationis precium solutum domini equorum expetere postea à visitatis: cum Innocentius Papa IIII. a præcepesit eis nihil accipere nisi expensas in uictualibus solum moderatas, & eos cauere ne ipsi, vel quisquā suorū aliquod munus, quodcumque sit, & qualitercumque offeratur, præsumerent recipere, nè videantur quæ sua sunt quęrere, & nō quæ Iesu Christi: & q. si fuerit per eosdem contra præsumptum, recipiens maledictionem incurrat: à qua nunquam (nisi duplum restituat) liberetur. addit Innocentius; Volumus enim in his fraudem quamlibet penitus euitari. Quapropter meritò Doctores dixerunt Visitatores nō posse exigere à visitatis precium vecturarum per ipsos solutum, etiam si non habuissent equos proprios b pro huiusmodi itinere arripiendo. Vndecimo sciant Visitatores, quòd etsi videatur prohibitum notarijs & alijs ex familia Visitatorum aliquid recipere à visitatis, prout ex verbis dicti §. Procurationes, & ibi per glo. in ver.

23 officij habetur expresse; tamē arguēdo ab identitate rationis possumus elicere ex sacro Concil. Trid. c quòd possint ipsi notarij aliquid moderatè recipere à visitatis pro eorum labore perpesso in scribendo, & transcribendo, & dando copiam ipsius visitationis, (prout expresse docuit Sāctus Antoninus) d si ipsi notarij non recipiant aliquid salarium de publico pro tali labore: cùm nemo teneatur proprijs expensis militare: & dictum sacrum Concilium his præcisis verbis vtatur, videlicet: *Notarij verò in ijs tantùm locis, in quibus non uiget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissorijs, aut testimonialibus, decimam tantùm vnius aurei partē accipere possint, dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo.* Arguendo ergo ab identitate rationis, patet licere eis aliquod moderatum salariū recipere, si nihil de publico recipiāt: quod & cōfirmarunt Innocentius & Hostiensis vbi supra, vt docuit Archiepiscopus Flor. vbi supra. Et hęc omnia

a in ca. 1. §. Procurationes, de censib. in sexto.

b Innoc. Archid. Philip. Franc. in dicto §. Procuratione, nu. 1. Glos. in c. si episcopus, in ver. Prouidere, de offic. ordin. in sexto. Archiepis. Flo. 3. par. tit. 20 c. 5. §. 5. Archar. in dicto c. si Episcopus, nume. 1.

c In sess. 21. de reforma. c. 1. in ver. Notarij.

d S. Archiepiscopus Florēt. in 3. par. tit. 20. cap. 5. §. 5.

nia de potestate Visitatorum reci
24 piendi expensas moderatas, locū habent solum in visitatione ecclesiarum diuitū, & quæ illas facere possunt, non aūt ecclesiarum pauperum: cùm tunc proprijs expēsis visitandæ ipsæ sint. Vt elicitur ex Concilio Gabilonensi, a vbi dr: *Tāta ergo discretio in hac re tenēda est, ut uerbi Dei prędicator (vbi proprij sumptus desunt) à fratribus accipiat, et ijdem fratres illius potentia nō grauētur: exemplo Apostoli Pauli, qui (ne quē grauaret) arte & manibus victū quærebat.* sed si visitarent beneficia tenuia: tunc possent pro rata eorum procurationē huiusmodi exigere, prout sacra Congregatio Card. super declaratione Concilij Tridentini, in declar. 526. censuit, nisi ex diuturna & longissima consuetudine aliquæ ecclesię, vel beneficia nunquā procurassent huiusmodi Visitatores: nam tunc ad nihil tenerentur, vt docuit ipsum sacrū Concilium Tridentinum. b Duodecimò, Reuerendi Visitatores repe-rientes ecclesias dirutas, etiā pertinentes ad ius patronatus laicorū, erit eis procedendum per subse-
25 quentem distinctionem: Inuestigabunt accuratissimè, an ipsæ possint reparari proprijs redditibus, aut non. si reperient ipsas posse restaurari proprijs redditibus: & tunc alloquentur beneficiatos ipsarum, illos hortando ad illas omnino restaurandas, quòd si ipsos renitentes inuenerint, eos omnino compellent: c Si verò illas inopes repererint, ita vt ex proprijs earum redditibus restaurari non possint: tunc vocatis ijs, quorum interest, in matrices, aut alias ecclesias arbitrio suo, atq; in ijsdem ecclesijs erigant altaria, vel capellas sub eisdem inuocationibus, vel in iam erecta altaria, vel capellas transferant cum omnib. emolumentis, & oneribus, priorib. ecclesijs impositis, prout statuit sacrum Cōcil. Trid. d ꝙ dummodo vbi erat ecclesia vetusta diruta, erigatur crux. Sciantq; Visitatores, ꝙ possent eas etiam profanare stante magna eiusdē ecclesiæ inopia, & forsan loci indecentia: dummodo non conuertatur locus ille in sordidos vsus, prout ibidem docuit sacrum Conciliū in fine. e Et quāuis pāssim ad vnguem supradicta non obseruentur, cùm sæpe ecclesię profanētur, & ibidem laicorum domus ædificentur: super hoc tamē sacra Congregatio Illustrissimorum Cardinalium super citato loco sacri Concilij in decla-
26 ratio. 241. censuit in hæc verba. f *Ordinarius non debet sine causa profanare capellas: & si aliquam causam profanandi habuerit, earum cœmenta potius sunt assignanda ecclesiæ, quæ est caput dictarum capellarum, quàm alteri.* At si loquamur de parochiali ecclesia inopi diruta, quæ ob eius inopiam ex proprijs redditibus restaurari non posset; tunc ipsi parochiani erunt compellendi: nec propter hoc possent vsui parochiæ renunciare. g sed si ipsi parochiani noluerint, aut non potuerint eas reparare, in tali casu sacra Congregatio supradicta in declar. 276. his verbis nos docuit, quid sit nobis faciendum, videlicet: h *Si populus nolit ecclesiam, quæ minatur ruinam, restaurare, ea debet penitùs dirui: præterea prælatus posset ex causa non solū profanare immobilia, sed et mobilia ecclesię.* Et sciendum, ꝙ huiusmodi translatio ecclesiarum vetustatum, de
27 qua supra latiùs, nō dicetur vnio facta cum alijs, sed translatio ad eas:

a c. Cauendū. 10. q. 3. Hostien. in Summa, tit. de offic. Archi. §. Quod sit eius officium, nu. 4.

b In sess. 24. de reforma. cap. 3. ver. in ijs verò locis.

c Panor. in c. 1. 2. 3. & 4. extra. de eccles. ædif.

d In sess. 21. de reforma. cap. 7.

e In sess. 21. de reforma. c. 7. §. Quòd si nimia egestate.

f Cōgregatio sacra.

g Panor. in c. 1. num. 4. extra. de Eccles. ædif.

h Sacra Cōgregatio vbi supra. Nauarr. in Cōmētarijs de spolijs clericorū. §. 19. num. 11. per totum.

eas: cùm beneficia tunc dicantur vnita cum alijs, quando incorporantur in illis, & efficiuntur vnum corpus, [a] & beneficium vnitum perdit nomen beneficij. [b] sed ista translata remanent distincta cum inuocationibus, introitibus, emolumentis, & oneribus distinctis: quapropter non poterunt dici unita, sed translata. Quapropter Visitatores animaduertant quòd id, quod præcepit sacrum Concil. Trid. [c] dicens, quòd Ordinarius tanquàm Sedis Apostolicæ delegatus examinet vniones perpetuas à quadraginta annis citra
28 factas, & si eas repererint per subreptionem, vel obreptionē fuisse obtentas, eas declarent irritas & inanes: nō loquitur de huiusmodi vnionibus & translationibus factis ab ordinarijs; cùm ij in talibus faciendis nō indiguerint auctoritate delegata, habentes ordinariam: eò magis quòd subreptio & obreptio non cadat in ordinarium, [d] sed solùm cadit in summo Pōtifice, [e] & de his sæpe mandauit sacra Congregatio reuideri, cùm assoleant mendacia proponi. [f] Cùm prouisiones factæ ab ordinario vti eruditissimo de qualitatibus beneficiorum & personarum, quibus conferenda fuissent: non poterunt oppugnari de subreptione aut obreptione. Tertiodecimò sciant Visitatores, q̄ beneficia nullius diœcesis erunt visitan
29 da à viciniori Epo, prout censuit sacra Congregatio Illustrissimorū Card. supradictorum in declarat. 183. & tā in capite, quam in membris, vt eadem Congregatio decreuit in declarat. 203. his verbis. *Collegiati nullius diœcesis visitari debent à viciniori Episcopo.* Quar-
30 todecimò sciāt Visitatores se non posse visitare Abbatias commendatas, in quibus commendatarius habet territoriū, & ibi exercet episcopalem dignitatem: & hoc dicimus etiā si Visitatores essent creati ab Episcopo diœcesis, intra cuius ambitum dictæ Abbatiæ commendatæ reperiuntur, & ita practicatur hodie vbique locorum. Quintodecimo, Visitatores Episcopi animaduertant, q̄ si quis appellauerit ab actis per se factis in
31 visitatione tanquam sedis apostolicę delegatū, non ad ipsam sedem appellabit, sed ad metropolitanū, prout merito Censuit sacra Congregatio supradicta his pręcisis verbis vtens, videlicet: [g] *Si in visitatione appellari contigerit ab Episcopo suffraganeo, etiam tanquam Sedis Apostolicæ delegato*, prout statuit sacrum Concil. Trident. debet appellari ad metropolitanum quoad deuolutiuā, nō quoad suspensiuam, prout sess. 22. de reformatione, cap. 1. ratio est, quia quæ in visitatione suffraganeus facit, iure ordinario facit, & meritò,
32 quoniā Iudex, vel Episcopus ordinarius licèt auctoritate apostolica sit effectus legatus, ea tamen quæ facit, vt ordinarius in visitando proprium populum & auctoritate ordinaria facit, quia est ordinarius. Nam ideo dixit. [h] Host. quòd quando committitur Episcopis id, quod pertinebat ad ipsum iure ordinario, id fit vt magis timeatur. [i] Decimosextò memores sint Reuerendi Visitatores, quòd statuit sacrum Concil. Trident. *Vt Episcopi et per cōsequens omnes ordinarij, vel eorum delegati, vt aptius, quem regunt populū, possint in officio, atque obedientia continere, in omnibus his, quæ ad visitationem, ac morum correctionem subditorum suorū spectāt, ius & potestatem habeant, etiam*

tan-

a Gomesius in q. 25. in regula de annali possess.

b Rebuffus pract. benef. infor. nouæ prouis. super ver. Cū annexis. versi. etiam.

c In sess. 7. de reforma. cap. 6.

d Sylu. ver. Beneficium tertio. q. 12. nu. 9. & Gomes. in q 9. de ann. poss. & quæst. 58. de trié. poss.

e c. si motu proprio. ca. Nō potest, de præben. lib. 6. Clem. fin. & ibi gl. in ver. legata. de offic. ordin.

f Panor. in Cle. 2. nu. 4. 5. & 6. de offic. ord. Capud. Aquil. decis. 406. par. 2.

g in sess. 24. de refor. c. 10. sacra cō greg. declarat. 484.

h cap. 2. de off. ordin. & ibi p Doct. & Host. in summā titu. de off. ord. §. sunt au: ē quædam.

i c. Quis ne sciat. dist. 15.

tanq̃ sedis apostolicæ delegati, ea ordinãdi, moderandi, puniendi, & exequendi iuxta canonum sanctiones, quæ illis ex prudẽtia sua pro subditorum emendatione, ac diœcesis suę vtilitate necessaria videbũtur. Nec in his, vbi de visitatione, aut morũ correctione agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, appellatio, seu quærela, etiam ad sedem apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut iudicata fuerint quoquo modo impediat aut suspendat. Hæc indicto sacro Conc. Trid. *a* & notandum, quòd id, qđ ex sacro Concil. Trid. statim retulimus, erat ante ipsum de iure antiquo, quoniam etsi in visitatione admitteretur appellatio quoad deuolutionem, nõ autem quoad suspensionem: ita sacra cõgregatio *b* in alia declaratione 447. censuit. Nec obstat, quòd sacrum concilium statuerit, quòd in uisitatione procedat Episcopus tanquã sedis apostolicę delegatus: cùm hoc dixerit, vt maiori auctoritate ille fultus possit corrigere criminosos repertos, & magis timeatur, ac inde vt maius robur habeat, quæ in uisitatione peraguntur. Quapropter consequens fit, quòd meritò sacra cõgregatio indicta declarat. 447. censuit, quòd siquis à pellauerit à decretis Visitatorum ad metropolitanum, & petierit copiam actorum indè confectorum: in tali casu obseruãda sint decreta sacri Concilij Tridentini in sess. 13. de reformatione cap. 3. & in sess. 24. de reformatione c. 20. pro cuius maiori intelligẽtia sciendũ ꝙ indicto cap. 3. hæc aduerbũ habentur, videlicet: *Reus ab Episcopo, aut eius vicario in spiritualibus generali in criminali causa appellans, coram iudice, ad quem appellauit, acta primæ instantiæ* 33 *omnino producat, & iudex, nisi illis visis, ad eius absolutionem minimè procedat. Is autem, à quo appellatũ fuerit, intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat: alioquin absque illis causa appellationis huiusmodi, prout iustitia suaserit, terminetur.* Hęc ibi & in dicto cap. 20. §. Præterea, & sequentib. §§. hæc habentur, videlicet: *Præterea siquis in casibus à iure permissis appellauerit, aut de aliquo grauamine conquestus fuerit, seu aliàs ob lapsum biennij, de quo supra, ad alium iudicem recurrerit: teneatur acta omnia coram Episcopo gesta ad iudicem appellationis expensis suis transferre: Eodem tamen Episcopo priùs admonito, vt siquid ei pro causæ instructione videbitur, possit iudici appellationis significare. Quòd appellatus compareat: cogatur tunc is quoque actorum, quæ translata sunt, expensas pro portione sua, si illis vti voluerit, subire: nisi aliter ex loci consuetudine seruetur: vt, scilicet, ad appellãtem integrè hoc onus pertineat. Porro ipsam actorum copiã teneatur notarius, congrua mercede accepta, appellanti quanto citiùs, & ad minus intra mensẽm exhibere. Qui notarius si in differẽda exhibitione fraudem fecerit: ab officij administratione arbitrio ordinarij suspendatur, & ad dupli pœnam, quanti ea lis fuerit, inter appellantem & pauperes loci distribuendam, compellatur. Index verò & ipse impedimenti huius conscius, particepsve fuerit, aliterve obstiterit, ne appellanti integrè acta intra tempus tradentur, ad eandem dupli pœnam, prout supra, teneatur: non obstantib. quoad omnia supradicta, priuilegijs, indultis, concordijs, quę suos tantùm teneant auctores, & alijs* qui-

a sess. 24. de refor. c. 10.

b sacra Congregatio in declar. 447.

quibuscumq; consuetudinibus. hęc omnia vbi supra. Quibus sic stantibus decreuit sacra cõgregatio in declarat. 332. in hæc verba, videlicet: *Ea, quæ ad visitationẽ, ac morum correctionem subditorum spectant: Non possunt per appellationem impediri, aut suspendi, prout decreuit sacrum Concil. Trident. in sess. 24. de reformatione cap. 10. §. Nec in his.* Pręcisis his verbis, videlicet: *Nec in his, vbi de visitatione, aut morum correctione agitur, exemptio, aut vlla inhibitio, appellatio, seu querela etiam ad sedem apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut iudicata fuerint, quoquo modo impediat, aut suspendat.* Hæc ibi idemque decreuisse patet Pium quartum in sua constitutione, quæ est decimaseptima: & incipit, *De salute gregis.*

34 Decimoseptimo Reuerendi Visitatore sciant quòd libris visitarionum plęna fides præstãda erit, vbi adest consuetudo probata, & extendetur ad aliũ locũ. [a] & quòd si quis prætenderit se esse exem-

35 ptum à visitatione, ipsum oportebit probare, cũ regula iuris sit in contrarium, & apertissimè supra per multa comprobata aliàs non pręsumetur cõtra ipsam. [b] & quidem Episcopũ posse visitare per

36 alios iure cautum est. [c] Nec ei terminus præfixus à iure repetitur, quin visitare poterit in qualibet parte anni vnius, & idem dicitur de visitandis, prout respondit sacra Congregatio in declarat. 445. Poterit ipse Episcopus, visitans, vel quilibet Visitator vti in actibus iudicialibus describẽdis, prout cauetur in c. Quoniam contra ext. de probat. & in declarat. 468. pro Reuerendiss. Astoniense sacra Congregatio censuit Episcopum non posse artari in visitatione, vt secum deferat notarium capituli: cùm potestas visitationis adeo sibi Episcopo sit concessa: vt capitulum nihil sibi vendicare possit, & ideo poterit secum ferre pro notario secretarium suum, vel alium notarium: prout sibi videbitur necessario conuenire. Decimo octa-

37 uò sciendum pro intelligentia eorum, quæ allata fuerũt supra, quasi immediatè dum diximus, Episcopum vel alium Visitatorẽ posse procedere & corrigere omnia delicta, quod sacra Cõgregatio, in declarat. 469. decreuit his verbis vtens, videlicet: *Secũdum dubium est, quòd Episcopus visitando non possit solus aliquod crimen corrigere, & punire: sed solùm monere, et corripere: alioquin per viã visitationis procedendo puniret solus omnia delicta: cùm tamen debeat duos capitulares assumere, iuxta cap. statuit.* ad quod respondet Episcopus, non inde hoc sequi; cùm sit notissima materia visitationis, eò quòd ea, quæ pertinent ad mores ipsi Visitatores recipiant tunc in visitationis articulo, & non inquirant de homicidijs, vel similibus criminibus, sed solùm de re, mores, & consuetudinem viuendi respiciente: vt puta, de concubinatu, de non recitantibus horas, de habitu inhonesto, & similibus. Insuper animaduertendum, quòd si omnia delicta venirent in visitatione, nullũ sequeretur inconueniens; quia fructus visitationis imponitur, qui vtrique potius est emendatio criminosi visitati, quàm punitio: [d] Quapropter supradictum decretum sacri Concilij Tridentini permittit Episcopo visitanti corrigere & emendare criminosos visitatos: sub quibus verbis omnia

a Capud Aquil. decis. 229. 1. part. et meliùs in Decis. 158. par. 2.

b Capud Aquil. decis. 361. par. 2.

c c. Decreuimus. 10. q. 1. & ibi p Doctores, & Inn. in c. 1. de Cẽsibus, in 6.

d c. Inquisitionis. extrà de accusat.

omnia vtique spectantia ad morum correctionem comprehenduntur. a Et icircò Episcopus visitans, vel alius visitator nihil non sibi competens de iure ordinario, etiam si cognosceret de omnib. criminibus, dummodo non procedat ad ordinariam à iure inflictam pœnam imponendã contra criminosos repertos, sed solùm ad eam, quæ magis emendationem eorum respiciat: licèt si ad pœnam ordinariam imponẽdam voluerit procedere, debuerit assu-

a Arg. in c. irrefragabili. §. excessus. de offic. ord.

38 mere secum duos ex capitularibus. Nouissimè verò memoriæ commendent Visitatores, quòd sacra Congregatio censuit, b quòd ordinarius non habeat auctoritatem visitandi hospitalia, neque confraternitates, quæ à laicis reguntur, nisi in casibus à iure communi permissis, etsi ordinarius possit ab eis rationem administrationis eorum exigere, nulla habita ratione iuris communis, sed seruata tantùm dispositione sess. 22. de reform. cap. 8. & 9.

b In declar. 288.

PARS SECVNDA.

In qua habetur forma & ordo seruandus in compilandis processibus in causa criminali criminaliter motis, contra Clericos regulares & seculares vsque ad diffinitiuam sententiam inclusiuè.

Expeditis, quæ necessariò afferenda videbantur, pro aliquali institutione Reuerendorum Visitatorum; merito subsequi sermo debet de modo procedendi in foro fori contra clericos seculares & regulares criminosos, & vt breuitati studeamus, supponimus quidditates, seu diffinitiones terminorum, videlicet: qui regulares clerici, & qui seculares dicantur. Quomodo appellãdi sint Prælati regularium, & huiusmodi, quæ ad compilandi processus formam, non attinent. Cum de ijs amplissimè per nos dictum fuerit in nostra praxi Canonica criminali. Quibus silentio prętermissis, ad tradendam normã iuridicè procedendi in causis clericorũ secularium & regulariũ & transferremur. & cum in primis requiratur Iurisdictio, seu facultas procedendi in quolibet delegato, alias per ipsum attentata essent ipso iure nulla vulgaribus iuribus: iccircò tràdemus ante omnia formam commissionis, seu huiusmodi delegationis faciendæ à iudice ordinario, quæ poterit esse subsequens, videlicet.

Forma commissionis, seu delegationis faciendæ ab ordinario alicui de compilando processu super quacumque accusatione, querela, denunciatione iudiciali, vel proprio motu Iudicis ordinarij propter clamorosas insinuationes sibi factas à fide dignis contra aliquem super eiusdem crimen, altero ex ijs modis ipsi ordinario delatum, & forma electionis actuarij.

SUMMARIUM.

1 *Delegationis, seu commissionis alicuius processus compilandi super aliquo crimine forma.*

2 *Delegati quando poterunt subdelegare facultatem sibi concessam sine speciali licentia delegantis.*

3 *Decreti forma electionis alicuius personæ in actuarium alicuius causæ.*

CAP. I.

1 VM ad nostrum tribunal, seu congregationis, seu capituli generalis, aut Dietæ, siue capituli prouincialis, seu ad nos Episcopũ vel Vicarium &c. vel D..... Abbatem, vel Priorem, aut Guardianum Monasterij.... Congregationis.... vel ordinis.... per talem die tali fuissent delati libelli, seu literæ subscriptæ sub tali, vel talibus nominibus, quibus D..... incusabatur, aut denũciabatur, seu contra ipsum querimonia non minima exponebatur (prout latius in ipsis continetur) *vel si ex officio vellet ordinarius procedere motus ex clamorosis insinuationibus à fide dignis sibi delatis.* tunc dicat. Cum ad nos D..... Episcopum &c. vel.... Abbatẽ, vel Priorem, Guardianum, & huiusmodi peruenisset, per clamorosas insinuationes à fide dignis delatas, quod D.... sacerdos monachus ętatis.... dignitatis.... veneno perpetrauerit homicidium illius, qui die.... fuerat mortuus repertus vel furtũ.... vel blasphemauerit coram.... vel aliud crimen fecerit. Et cum grauioribus negocijs essemus præpediti; ita, vt per nos non possemus, vt tenebamur, procedere contra huiusmodi criminosos, ne remanerent impunita scelera nostrorum monachorum, vel clericorum & huiusmodi; & insimul consulere (si qui tamen reperti legitimè fuissent criminosi) decori, & indemnitati nostræ Congregationis, aut ordinis volentes. Confisi igitur de integritate, doctrina, ac industria Reuerendi D..... Abbatis, vel dignitatis.... Monasterij... & Reuerendi P.D.... insolidum, vel diuisim, vel coniunctim (vt voluerit ordinarius) dedimus in mandatis ipsis Reuerendis Patribus, Vt quamprimum se conferrent ad Monasterium vel ecclesiã.... ad inquirendum, processum compilandum, ac denique procedendũ in tali causa, vsque ad sententiam diffinitiuam exclusiuè, vel inclusiuè, & in ipso processu compilando possint carceri mancipare, & rigoroso examine vti contra quoscumque nobis subditos, procedendo per torturam, & alia tormenta, prout iuris erit, vel de iure sibi videbitur. Quæ tamẽ tormenta adhibeantur iuxta consilium Iurisperiti (vel sine dicta clausula) Quapropter ijs præsentib. ijsdem Reuerẽdis commissarijs, tradimus omnimodã authoritatem & facultatem nobis à Sancta Sede Apostolica indultã vigore priuilegio-

uilegiorum nostræ Congregationis, vel iuxta iurisdictionem, ac potestatem nobis iure ordinario, vel delegato à Domino tali cum potestate subdelegandi competentem. Insuper tenore præsentium (quatenus opus erit) iisdem Reuerendis.... talis dignitatis... impartiti fuimus potestatem pro dicta causa expedienda inuocādi etiam brachium Ecclesiasticum, vel seculare, tribunalque erigendi in quolibet nostro monasterio, vel territorio nobis subiecto: Concedimus & petendi facultatem ab ordinarijs locorum, ibi iuridice procedendi cōtra nominatos reos nobis, non subditos, ac quoscumque alios delinquentes, & examinandi testes laicos in nostro foro, cum iuramento præuio dicto consensu. Insuper præcipimus in virtute sanctæ obediētiæ, & sub alijs pœnis nostro arbitrio imponendis omnibus, & singulis Prælatis, monachis, commissis, & oblatis nostræ Congregationis, vel ordinis, vel omnibus nostris officialibus nostræ diæcesis, vt omni mora postposita in ijs, quæ concernunt celerem, ac legitimam præsentis causæ expeditionem cum annexis, & connexis, vobis statim pareant. Datum in monasterio Die.... &c.

D... scriba Capituli.... vel Dietæ... Vel, Datum in Palatio nostro existente in ciuitate... vel Notarius R... Pręsidis, vel Generalis.

Locus sigilli.

Et in hoc seruetur consueta forma subscribendi huiusmodi commissionales literas.

Et animaduertāt Commissarij, ne deludi possint à reis, dum ostēderint huiusmodi mandatum suę iurisdictionis delegatę; nam si in dicto mandato reperiretur talis facultas à Principe, vel Republica, vel ordinario, impartita, sub verborum serie communi, id est tibi Abbati, vel Decano, &c. denotando a solum nomen dignitatis, vel nomen proprium ipsius, non addendo (confisi de tua doctrina) industria, & huiusmodi; tunc possent huiusmodi commissarij delegati subdelegare talem iurisdictionem: & idem dicetur, si diceretur, confisi de tua industria, & in subdelegatione facienda talis causæ vtraque pars consentiret, secus si non cōsentiret, & idem omnino dicendum erit de delegato ab inferiore Prælato, & non à Principe, qui non posset subdelegare: nam sine delegantis consensu non poterit alicui subdelegare negotium sibi delegatum. & si notarius, seu actuarius sibi assignatus specialiter in sua delegatione, vel per speciale decretum iudicis ordinarij, ipsi poterunt illum sibi electum nominare per speciale eorum decretum ijs verbis, vel similibus conceptum.

a c. fin. extra, de offi. deleg. & ibi per Doctores.

Cùm nobis infrascriptis delegatis Iudicibus, & creatis Cōmissarijs à Reuerendis... Vel, Reuerendissimo Episcopo... visum fuisset pro maiori expeditione causę nobis cōmissę assumere actuarium ad redigendū in scriptis omnia actitanda in pręsenti causa, & confisi plurimum de integritate D... Ipsum elegimus in nostrum actuarium, prout præsenti decreto eligimus. Datum in monasterio, vel in Palatio nostræ residentiæ Die...

D... Abbas monasterij } *Commissarij.*
D... Abbas monasterij }

De modo & forma seruanda à Commissarijs in primo actu fundationis tribunalis sui, quando ad instantiam partis processerint, vel ex denunciationibus in scriptis factis corā Capitulo Generali, vel Prouinciali, seu Dietis, vel coram ipso Generale, aut Præsidente alicuius Congregationis, vel Ordinis.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij peruenientes ad monasterium, in quo principaliter executio commissionis ipsorū erat expedienda, quid primò faciant.*

2 *Actuarius qua verborum forma vtetur in describendo in processu fuisse palàm lectas literas commissionales.*

3 *Forma procedendi contra scriptores literarum aliquarum, in quibus denunciabatur, aut accusabatur apud supremum superiorem, vel eius officiales immediatos, aliquis de aliquo crimine perpetrato.*

4 *Forma interrogandi, seu constituendi eū, cuius nomine literæ huiusmodi fuerint subscriptæ, traditur.*

5 *Commissarijs quid sit faciendum, postquam repererint scriptorem literarum alios incusantium.*

6 *Forma decreti assignantis terminum voluntario denunciatori, uel accusatori ad probanda denunciata, seu accusata.*

7 *Decreta, & citationes in causa regularium per quem erunt intimādæ tam reo, & eius Aduocato, & Procuratori, quàm testibus.*

8 *Relatio huiusmodi intimationis, in qua forma concipietur.*

9 *Forma interrogandi monachos generaliter super scriptore dictarum literarum, sub cuius nominis subscriptione reperiuntur subscriptæ.*

10 *Quid ponderare teneantur Commissarij circa depositionē testium ex officio examinatorum super recognitione dictarum literarum, & scriptoris ipsarum.*

11 *Commissarijs quid sit faciendum, si post accuratissimam inquisitionem non repererint esse plenè probatum aliquem scriptorem fuisse ipsarum literarum, sed solùm indiciatum, & per contrarias probationes indicia euacuata remansissent.*

12 *Commissarij quomodo procedere teneantur, si repererint denunciatores, non sua sponte, sed ui præcepti sui superioris denunciasse aliqua contra aliquem, & quare.*

13 *Cooperantes in malis operib. aliorum peccatorum participes erunt, & pœnarum infligendarum operantibus malum.*

14 *Prælati prudentes quid facere debeant, antequam recipiant denunciationem iudicialem contra aliquem sibi præsentatam à denunciatoribus.*

15 *Forma interrogandi Prælatos, à quibus iussum fuisse sibi denunciare aliquod maleficium superioribus, ipsi denunciatores asserant.*

16 *Forma ordinis seruandi in examinandis singulis denunciatorib. inuoluntarijs tanquam testibus, vt ex eorum depositionibus possint reperiri varij.*

17 *Forma petitionis faciendæ à denunciatore voluntario, comparente in iudicio ad producenda nomina testium indè examinandorum, vel alias scripturas ad probādum se vera denunciasse.*

18 *Commissarij quid iubere debeant actuario, recepta dicta petitione.*

19 *Instructio pro Iudice ordinario, vel delegato procedente ex officio suo, excitato ab infamia, vel clamori-*

causa non probata

moribus propter aliquod crimen perpetratum in monasterio, vel in diœcesi, vel in aliqua ciuitate con traaliquem clericum secularem.

C A P. II.

1 V M ergo Commissarij peruenerint ad monasteriũ, vel ciuitatem in qua executio mãdati si bi facti faciẽda erit; antequã ad actũ inquirendi de corpore delicti, & de delinquẽtib. ipsis processerint, denunciẽt Prælato illius monasterij, vel Ecclesiæ ipsius ciuitatis causam aduentus eorum, ostensis sibi literis commissionalibus, quibus recognitis per illum (si illas recognoscere petierit) aliàs si verbis ipsorum voluerit fidem pręstare, præcipiant quàm primum citari eos, qui in testes nominati fuerant à delatoribus: & si agitur con trà clericos regulares mandent cõgregari monachos commissos, & oblatos in capitulo ad sonum campanellæ more solito, & sic congregatis iubeant eorum actuario supra electo per eos, vt alta & intelligibili voce totam mandati commissionalis seriem legat ad hoc, vt nullus ipsorũ de iurisdictione eorum, & de ignorãtia causæ eorum aduentus postea possit rationabiliter prætẽdere, & iubeãt ipsi actuario talẽ actum describere in actis tali, vel simili forma, videlicet.

Fidem facio ego. D.... qualiter die. ... hora tali R. D.... & R. D.... Commissarij cõgregatis in capitulo Reuerendo Prælato, & monachis huius monasterij San-
2 cti ... R. talis. coram R. eius collegã aliquali sermocinatione præmissa mihi actuario iam electo de dit in mandatis, vt legerem coram omnibus literas ipsis commissionales, quorum præcepto morem gerens alta, & intelligibili voce me illas legisse præsentibus fateor, ac attestor. Eodem dice.

D. .... Actuarius

Fundato igitur tribunali si huiusmodi inquisitionis aliquis fuisset promotor, eo quòd per literas manu ipsius, vel alterius, sub nomine tamẽ suo scriptas de aliquo maleficio superioribus nunciasset quomodolibet, siue per modum
3 querelę, siue denunciationis iudicialis, tunc ipsum, vel ipsos, si plures fuissẽt scriptores, sigillarim interrogabũnt Commissarij tali forma, vel simili verborum, & tam interrogationes, quàm reponsiones ab actnario scribantur, vt latiùs infra. Die....

Cùm R. Patres Commissarij su pradicti voluissent, vt tenebãtur, exequi mandatum sibi factum à R. .... de inquirendo super contentis in quibusdam literis sibi directis contra D .... aut de super dilapidatione, seu furto rerum mo nasterij, vel delicto alio perpetrato in monasterio per D. ... in ius vocauerunt D.... ętatis .... Dignitatis ..... sub cuius nomine fuerant subscriptæ literæ prædictæ, quarum principum erat. *Molto R. ò Reuerendi .... Il Zelo del honore &c. & finita, Dal monaste rio..... Di V. P. M. R. figliuolo obedientiss. D....* A' tergo verò *Al molto R. ...* & describatur tota series verborum, quibus literę ipsæ scriptæ in principio, & fine
4 continentur. Quibus peractis ipsi Commissarij exigant iuramentũ ab eo, cuius nomine erant sub scriptæ dictæ literæ de mera & vera dicẽda veritate, & quicquid inde scit iuxta formã supradictam: et postea ipsum interrogent, vt infra, & primò.

Interrogatus, *se sà la caggione perche*

perche, sia stato chiamato in giudicio, ò, se si la può immaginare. Respondit.

Interrogatus, *se detto D..... contra il quale era scritto, è suo amico, ò inimico, & perche.* Respondit.

Interrogatus, *se ha scritto ò fatto scriuere alli R.* (ad quos directę fuerant literæ) *& da quanto tempo in quà.* Respon.

Interrog. *se si ricorda di qual materia gli scrisse.* Respon.

Interrogatus, *se nelle sue lettere diceua male di Alcuno, & di chi in particolare.* Respon.

Interrogatus, *chi lo mosse à scriuere queste cose contra detto D...* Respon.

Interrogatus, *sapete che dell'istessa cosa altri ne habbiano scritto.* Respon.

Interrogatus, (ostensis dictis literis subscriptis nomine ipsius cõstituti, & incip. & desinentibus, vt supra) *se esso deponente, hà scritto detta lettera, & risguardi bene il carattere, se lo riconosce per suo.* Respon.

Interrogatus, *se è vero quanto si contiene in dette lettere.* Respondit.

Et cum hæc omnia deposita per D... ad verbum fuissent relecta, in fidem veritatis se subscripsit manu Propria..

Io D.... hò deposto quanto di sopra, & in fede mi son sottoscritto di propria mano.

His per actis Reuerendi Commissarij assignabunt ei, qui asseruerat illas literas scripsisse terminum congruentẽ arbitrio eorum, habito respectu ad materiæ contentæ in literis probabilitatem facilem, aut difficilem, ipsum monentes, vt se accingat ad probanda
5 plenè, quę denunciauerat contra dictum D..... aliàs se fore puniendum tanquam calumniatorem procerto sciat secundum constitutiones pótificias, & Reuerendorum Pattum nostræ Congregationis, vel ordinis nostri, & statim hoc exequantur per speciale decretum, vt omnia in processu appareant infrascripta forma, videlicet.

Die....

Cùm Reuerendi Patres Commissarij librassent deposita per su-
6 pradictũ D.... ipsi (vt iuris est) assignauerunt terminũ dierũ... vel horarum.... ad producendum nomina testium, aut scripturas, vel alia monumenta, ex quibus in Iudicio in primis constare posset de corpore delicti supradicti à se delati ac deinceps de veritate dictorũ cõtra dictum. D... vt cõtra ipsum possit procedi ad ipsum deniq; puniendũ iuxta pótificias, & Reuerendorũ Patrũ Congregationis nostrę constitutiones, aliàs si defecerit in probatione ipsorum, se puniendum fore (iuxta formam iuris) non ambigat, prout præsenti decreto dictum terminum assignant dierum..... vel horarum.. Datum in monasterio. Die quo supra.

D.... Actuarius.

Et animaduettant Commissa-
7 rij, quòd tam dictum decretum, quam omnia alia erunt dicto constituto intimanda, & eius aduocatis, & testium citationes faciendæ per Actuarium, loquendo de regularibus. Cum Regulares non habeant alios ministros ad hoc destinatos, vt aliæ curiæ. Quapropter post eiusdem intimationem,
8 ipsius relatio taliter erit scribenda in actis, videlicet.

Eodem die. Ego D.... acceptaui dictum terminum, & in fidem me subscripsi manu propria.

Et

assignetur terminus probandi

Decretum ad probanda relata

Et sic seruēt Commissarij cum omnib. literarum directarum Reuerendo .... scriptoribus. Attamen siquis ex scriptoribus negaue uerit se dictas literas scripsisse, vel subscripsisse cum alijs: in quarum subscriptione reperiretur nomen eius scriptū, in tali casu ipsis Commissarijs elaborandū erit in accuratissima inuestigatione personæ scriptoris:& idem dicimus, si forsan literæ fuissent subscriptæ sub nominib. laicorum, vel nominum peregrinorum, vt bis mihi contigit de huiusmodi literarum scriptoribus inquirere mandato Reuerendorum Patrum nostrę Congregationis Cassinēsis: in tali casu sciant Cōmissarij se processuros p inquisitionem generalem interrogādo Prælatum, & omnes monachos ipsius monasterij tali forma, seu clericos ipsius Ecclesiæ secularis, videlicet.

Reuerendus P. D. .... Abbas monasterij .... in ius vocatus à Reuerēdis Commissarijs & medio eiusdem iuramento de mera, & plęna veritate dicēda, fuit interrogatus de infrascriptis, & primo.

Interrogatus, (ostensis sibi litteris, quarum principium est) *M. R. Con gran fiducia*:& finis. *Dal monasterio* .... (aut) *dalla Città di Napoli li* ... *d'Agosto* 1600. à tergo verò. *Alli molto R.* .... &c. *Venetia. In S. Giorgio maggiore. Se esso R. Padre sà chi habbia scritte tali lettere*. Respon.

Interrogatus, *se può con fondamento ragioneuole mouersi à credere, chi sia stato lo scrittore di dette lettere*. Respon.

Interrogatus, *hora per qual caggione sia mosso à credere, che D.* .... *habbia scritto le sudette lettere*. Respon.

Interrogatus, *chi era presente quando D.* .... *minacciò di vendicarsi di D.* .... *contra ilquale sono state scritte dette lettere*. Respon.

Interrogatus, *se sà che detto D. del quale esso deponente hà tal sospitio, ne habbia altre volte fatta simile opera, doue, & chi altro lo sà*. Respon.

Interrogatus, *se sà che altri credano anco, che detto D.* .... *l'habbia scritto, & come ciò sua P. R. lo sà*. Respon.

Interrogatus, de causa scientię de loco, & tempore dixit, vt supra, & postea faciat ipsum propria manu se subscribi dictæ depositioni.

His pręmissis ab Actuario subsequentia verba scribantur immeditè.

Et cum depostia per supradictum R. Patrem D. .... perlecta ad verbum fuissent per eundem, manu propria se subscripsit in fidem veritatis.

Io D. .... *Abbate hò deposto quanto di sopra, & in fede della verità mi sono sottoscritto di mia propria mano*.

His peractis ponderent Commissarij qualitates eorum, qui fuerunt vocati in testes aliquarum circunstantiarum, quibus dicti deponentes credunt literas fuisse scriptas manu D. .... & accuratissimè illos examinent, & generaliter vt supra, & in specie super dictis circunstantijs, vt nihil de prędictis remaneat indecisum, & nō
10 inquisitum, quoniam tali pacto poterunt venire in veritatis productorum cognitionem, & tali ordine deinceps interrogabunt omnes alios monachos generaliter, & postea in specie in ijs, de quibus fuerunt vocati in contestes; & non ita facilè credant indiscriminatim depositionibus testium, memo-

memores passionum, humanarumque fragilitatum, & malignitatum. Vltimus tamen examinandorum erit is, contra quem aliqua indè suborta fuissent indicia; sed si adhuc nullus rationabili indicio grauatus reperiatur, tunc solertes Commissarij accedāt ad singulas cellas monachorum, & perspiciant. scripta eorum, comparantque non solum caracteres singulos cum caracteribus dictarum literarum: verum etiā marcham seu signum cuiusque folij, seu chartæ, quoniam, vt mihi contigit, tali pacto fuit repertus quidam scriptor infamium quarundam litterarum, quæ tamen erant subscriptæ sub nomine laicorū, & fingebat sibi, scriptas fuisse in ciuitatib. longè distantib. à monasterio, in quo scriptor earū morabat', & sic debita pęna fuit punitus pro taliū literarum infamium scriptura.

His ergo peractis, & ponderatis, si tandem scriptorem earum ipsi Commissarij reperire non poterunt; vel indicia contra aliquem producta fuissent per contrarias probationes eliminata: cessent à
11 prosequutione indicij. In fine tamen actorum tali pacto exonerēt conscientias suas reddēdo famam in scriptis ei, qui in principio videbatur fuisse infamatus, ex credulitate testium productorum de scriptura dictarum literarum, vt mihi contigit, dum essem Commissarius in quadam causa; forma huiusmodi decreti erit sequēs, videlicet. Die....

Cum post diligentissimam inquisitionē, Nos infrascripti Commisarij reperissemus vanè fuisse, & sine verò fundamento D..... respersum infamia de dictarum literarum scriptura, vt apertissimè ex deductis in actis actitatis in dicta causa apparet: Iccirco ipsum iudicauimus innocentem de obiectis, prout pręsenti decreto iudicamus & absoluimus ab instantia iudicij, donec alia insurgāt contra ipsum indicia. Datum in monasterio.... Die....

D.... Abbas aut Prior. } *Cōmissarij.*
D.... Decanus.

D.... Actuarius.

12 Sciant quoque Commissarij, quòd si aliquando aliquis denunciasset Prælatis, scilicet Archiepiscopis, Episcopis, vel eorum Vicarijs, aut delegatis ab illis: Vel Reuerēdis Pręlatis regiminis alicuius Congregationis, vel suo Prælato, non sponte sua; sed iussu superioris denunciatorum ipsorum, in tali enim casu ipsi denunciatores examinandi erunt, vt testes, & non vt denunciatores, seu accusatores, super contentis in dictis literis: vtendo forma suprascripta, nec compellendi erunt ad probanda contenta in eis: sed denuò examinandi sigillatim, & secretò omni cum industria, vt appareat, an dicta prima depositio eorum in tali denuntiatione differat ab hac secunda, & sic per consequens reperiātur falsum denuntiasse. Sed hoc exequantur Commissarij postquam ipsis constiterit de dicto præcepto. quapropter in ius vocabunt superiorē dictorum scriptorum, vel denunciatorum, tali forma vtendo, Ipsum enim interrogabunt, ut infra; nam alias ipsi commissarij, hoc non animaduertentes comprobabuntur parū eos curare de propria salute, ac honore tam eorum, qui fuerunt sic denuntiati, quàm ipsorummet commissariorum. Cum inde pertinent ordinem essentialem, ac præiudicialem iudicij, ac per consequens

sequens conuincantur sitire sanguinem humanum, tanquam cocodrili, fomitem subministrando maledicis nitentibus varijs modis deturpare optimam famam Monachorum Deum timentium, ac zelantium Dei, & religionis suæ decus, sub hac lupina veste fingētes se denūtiasse zelo iustitiæ aliorum crimina, forsan nunquam cogitata à monachis nominatis in huiusmodi denūtiationibus. Animaduertant ergo antè omnia ad ea, quæ hic diximus, sin alias, veh ipsis cooperantibus dedecori bonorum Religiosorum: & sciant insuper pro hac incuria à Deo optimo maximo, omnium supremo & solertissimo iudice meritò damnandos fore tanquam cooperatores iniquorū calumniatorū. Hoc ipsum omnes Prælati ponderent, nec & ipsi insipienter efficiantur participes peccatis scelestorum subditorum; & sciant se non posse excusari (saltem quo ad Deum, & eorum superiores Iuris peritos, qui in suo regimine Deū prę oculis habent) eò quòd dicāt, quod aliàs nō reperiretur, qui eis aliena scelera denuntiaret, & sic
13 non adesset locus iustitię. Memores sint ergo, ꝙ omnes cooperatores malorum operum ęternis pęnis erunt addicendi. Cùm scriptū sit in Iure: a *Qui causam damni dat, damnum dedisse videtur.* & Apostolus dixerit, b *Dignos esse morte, non solùm iniqua agentes, verum etiam facientibus consentientes*: de quo tamen, cum in prima parte huius tract. c in quo verbum fecimus de abusione Claustraliū, §. primo, in quo specialiter actū fuit de peccato Prælatorum, non punientium delicta subditorum: ideo hic illa omittemus, cū per se pateat, non fore audiendos huiusmodi maledicos, nisi se inscripserint tacitè, vel expresè ad pœnam talionis: quod si non probassent vera fuisse obiecta crimina, acertimè puniantur ab ip-
14 sis Prēlatis. Quapropter prudentes Prælati, antequam receperint huiusmodi denuntiationes, seu querelas, benignè denunciatores ipsos moneāt, vt animaduertant, an illa plenè possint probare, sciētes (quod si plenè non probauerint) se fore puniendos eadem pęna, qua de iure fuissent puniti ij, de quibus talia nunciauerant, si probassent plena probatione eos illa perpetrasse; d quandoquidem huiusmodi denunciatores talibus monitionibus assolent retrahi in summum bonum pacis eorum, et aliorum: aliàs ipsi prælati singula delicta denuntiata indiscriminatim recipiendo, & super eis statim procedendo, nunquam quiescent, & rixas, ac odia in suo monasterio contra Dei, & sanctissimi Patriarchæ Benedicti, ac aliorum Institutorum, ac constitutionum Reuerendorum Patrum Congregationis cuiuscumque enutrient. Regrediendo modo ad rem nostram dicimus, Prēlatos, à quibus denunciatores inuoluntarij dixerint, sibi fuisse iussum talia in scriptis denūciare, fore omnino cum iuramento interrogandos, an res ita se habeat, vt exposuerant dicti denunciatores, & tali forma vtentur, videlicet:

Die......

Cum Reuerendi Commissarij audissent à D.... & à D..... &c. quòd ipsi denuntiauerint in scriptis Reuerendo Patri Pręsidi, vel Generali, aut Capitulo generali,
11 vel dietę, seu Concilio prouinciali nonnulla crimina contra D...... hoc ipsi non sua sponte, sed iussu

L Reuer.

a c fin. extra, de iniur. & dam. da.

b Rom. c 1. in fine.

c In prima part. §. primo.

d cap. 2. extra, de calū. & ibi p Doctores.

Reuer. P. D.... eius Prælati, & non propria voluntate fecerint, ac perinde se nō teneri ad illa probanda iudicialiter. Icciréò ipsis Reuerendis Commissarijs visum fuit iustitiæ consonum in ius vocare ipsum R. P. D... eorum Prælatum, & interrogare de dicto iussu, & de infrascriptis alijs. Quapropter cum dictus R. P. D... coram ipsis Reuerēdis Commissarijs vocatus, se præsentasset præuio ei exhibito iuramento de mera, & plena veritate dicenda de infrascriptis, & quicquid inde sciret, primo fuit interrogatus, videlicet.

Interrogatus, *se sua P. R. sà che alcuno suo monacho ò cōmesso habbia à se, ò ad altri denuntiato qualche peccato contra alcuno ò contra D....* Respondit.

Interrogatus, *come questo sà sua P. R.* Respon.

Interrogatus, *se hà comandato à D.... & à D.... che li denontiassero in scritto le cose notate in dette denuntie loro.* Respon.

Interrogatus, *qual fù la caggione, che ciò comandò alli sudetti.* Respon.

Interrogatus, *che ne fece V. P. R. poi di dette denuntie.* Respon.

Interrogatus, (ostensis singulis denunciationib. quarum principium est) *molto R..* & finis, *Dal monasterio... li di... Io. D...*) *se sua P. R. sa che queste siano le dette denontie, che comandò, che faceßero li detti monachi denontiatori.* Respon.

Interrogatus, *se sà che dette denontie siano state scritte di mano di detti denontiatori, & come lo sà.* Respon.

Interrogatus, *se sua P. R. crede, che sia vero quanto si contiene in dette denontie.* Respon.

Interrogatus, *perche esso come ordinario non hà proceduto ad inquirere, sopra le cose denontiategli; per poter poi, come l'obligo suo era, castigare li malfattori ritrouati, ò gli denonciatori ritrouati falsarij.* Respon.

Interrogatus de causa scientię, &c. & faciant eum subscribere forma supra sępius tradita.

His peractis animaduertant Commissarij sapientiam Danielis in examinando denunciatores inuoluntarios, vt omnino diuidantur. Quapp post examē vniuscuiusque eorum, illum egredi mona
16 sterium illud iubeant, ipsum destinando in alio, vel in aliqua monasterij possessione, donec huiusmodi denunciatores inuoluntarij deponant plano in iudicio cum iuramento, & vt nullus eorum possit alteri communicare depositionem propriam: & interrogabitur, quisque ipsorum sigillatim de qualibet circunstantia criminis delati, & non solum, prout ipse denunciauerat, verùm etiā de alijs pertinentibus tamen ad idem crimen, vt inde possint cognoscere Commissarij falsitatem, vel veritatem dictæ eorum denuntiationis.

Quibus omnibus ritè, & rectè exequutioni mandatis vocent in ius denuntiatores voluntarios: vel si ex se ipsis comparuerint, erunt sigillatim audiendi infra terminum sibi assignatum, qui comparentes poterunt vti tali, vel simili forma verborum in scriptis pręsentanda manu eorum propria, si fieri poterit commodè, videlicet.

Comparet D...... coram Reuerendis Commissarij exponens, quòd cum die........ fuisset sibi iussum à Reuerendis paternitatib. vestris, vt infra terminum dierum..... deberet comparere ad produ-

producendum, quicquid haberet in probationum suæ veridicæ de-
17 nunciationis factę coram ipsis... contra D..... de, & super eius admisso crimine, scilicet, quod ipse fecerit.... Quapropter modò comparens pręsentat articulos, & nomina, & cognomina ipsorum testium, super quibus erunt examinandi tam super corpore delicti, quã super persona delinquentis (nomina verò testiũ erunt subscripta,) producit, & præsentem scripturam ad idipsum probandum. Quapropter petit omni meliori modo, cum omni (qua decet, reuerentia) sibi subministrari iustitiam contra denunciatos procedendo ad ipsos puniẽdos, aliàs protestatur de iniustitia sibi administranda, (& omnino dicat cum Reuerentia, &c. aliàs posset puniri à Iudice, seu Commissarijs pro inreuerenti protestatione facta) & ita petit sibi, & bono communi totius congregationis, vel ordinis ipsius comparentis prouideri isto, & omni alio meliori modo &c. Nomina testium sunt, videlicet. D..... D..... D..... &c.

18 Et ipsi Commissarij præcipiãt actuario ipsam petitionem admittere si, & inquantum, & super dictam petitionem faciant describi subsequẽtia verba, videlicet, Die.. Anni... fuit præsentata præsens petitio per manum D...... & à Reuerẽdis Commissarijs fuit admissa, si, & in quantum, &c.

Et hæc omnia erant præmittenda à Commissarijs procedentibus
19 ad inquirendum (antequam incipiãt inquirere de corpore delicti) ad instantiã partis, vel propter denuntiatores voluntarios, & etiam innoluntarios, cum de vtrisque dictum fuisset; sed si ex off. Iudex ordinarius inquireret, vel cõmitteret inquisitionem: tunc incipiãt per se capere informationes priùs de corpore delicti, quàm inquirãt contra personam delinquentis modo & forma infrascripta; sed si ex off. ordinarij Iudicis, seu generalis ordinis, seu Congregationis alicuius excitato ex clamore secularium, vel euidentia facti ad aures ipsius delati ipsi Commissarij fuissent destinati ad inquirendum, tunc poterunt procedere, vt infra statim dicetur.

De forma procedendi per Commissarios quando fuerint destinati ad inquirendum super aliquo crimine ex off. propter euidentiã facti, vel clamores deductos ad aures Reuerendorum Regiminis supremi totius ordinis, seu Cõgregationis alicuius.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij destinati ad inquirendum super aliquo crimine ex off. propter euidentiam facti, vel Clamores deductos ad aures generalis, vel supremi tribunalis alicuius Episcopi, vel alicuius ordinis, seu Congregationis regulariũ, quo modo procedere debeant, et quare.*

2 *Graue esse videtur ex Domo Dei sumere probationes contra eum.*

3 *Quæ bona producat accurata, & repentina inquisitio cellarum, & officinarum monasterij in casu, de quo est sermo in præsenti cap.*

CAPVT III.

VM ergo huiusmodi Commissarij (de quib. in Rubrica) peruenerint ad monasterium, vel Ecclesiam, in qua exequi tene-

L 2 buntur

buntur proprium mandatum, antequam ad inquirendum processerint, denuntient Prelato Ecclesiæ illius, vel illius monasterij causam aduentus eorum, & præcipiant in cathedrali Ecclesia clericos si agitur contra eos, vel monachos congregari monachos in Capitulo ad sonum campanellæ, si agitur contra eos, & alta & intelligibili voce iubeant ab aliquo monachorum legi seriem verborum ipsius mandati, seu literarum huiusmodi commissionalium, vt inde nullus illorum possit ignorantiá causæ aduentus, & potestatis eorum prætendere. Et si inquirendum esset de furto perpetrato in ecclesia seculari, vel in monasterio, seu occupatione furtiua alicuius grauis rei, vel concionabuli, siue libelli famosi, vel falsitatis scripturarum, aut inhonestæ familiaritatis cum mulieribus, vel de verberibus, aut vulneribus illatis, vel similibus criminibus, quę assolent perpetrari à personis leuibus, & infamibus, facto sermone, & exposita eorum aduentus causa,
2 hortentur omnes ad deponendum, quę sciuerint cum omni Dei timore, de quibus loco suo interrogabuntur, & si nimis graue videatur ex domo rei probationes sumi contra ipsum reum, a tamen iuxta ritum curiarum ipsi Reuerendi Commissarij præcipiant sibi à clericis, &c. seu à monachis, & commissis omnibus assignari claues cellarum, & officinarum dicti monasterij, seu dictæ ecclesiæ, & domorum, & statim assumpto Prælato, vel altero, aut duobus clericis dictæ Ecclesiæ, seu duob. monachis grauibus, & notario, iam electo conferant se ad domos clericorum dictæ ecclesiæ, seu ad singulas cellas, & officinas perlustrandas, & accuratissimè perquirant si aliquod inuenerint indicium, vel instrumentum, quo potuit crimen prætensum perpetrari, & statim illud describi faciant ipsi Commissarij cum omnibus qualitatibus illius rei, & loci, vbi reperta res ipsa fuerit, & conditiones ac circunstantias omnes, vt puta, repertum fuit in domo, seu in cella D.... tale genus armorũ, talis scriptura, cuius principium est.... & finis.... talis pecuniæ quantitas, talia ferramenta, & in cella D.... tales literæ minus honestæ, quarum initium erat.... & finis... A tergo verò... & sic de singulis, & post talem b inquisitionem, & adnotationem in scriptis redactam præcipiant illis vocatis ad interesse tali inquisitioni, vt se subscribant tali actui in fidem veritatis. Quibus peractis, sciant quod dictæ res (quæ poterunt deseruire Commissarijs pro indicijs) nullo pacto erunt relinquendæ in eadem domo, seu cella, vel officina, in qua illę repertæ fuerint; sed ipsi Commissarij secum deferant, & recludant in arca tuta adhoc, vt quotiescumque opus fuerit ex illis elicere indicia contra prætensos reos, præ manibus eas habere possint, vt super ipsos possint tempore suo interrogare testes, & denique reos, apud quos illa fuerunt inuenta. Nam indè pro certo sciant Commissarij se repertur os aliquid, ex quo venient in notitiam aliqualem reorum per confrontationem caracterum, vel aliquo alio exquisito modo, prout nobis cōtigit, dum commissarij munere fungeremur in quodam arduissimo negocio, c sciant indè Reuerendi Commissarij quòd ex tali diligentia hęc bona producenda erunt. Nam primò

a l. Nimis graue, C. de Testi. Boss. in tit. de examin. reorũ, nu. 9.

b Clar. in §. Furtũ. ver. Quero nũquid, & q. 27. in princ. Conrad de offi. præto. fol. 630. nu. 14.

c In simili docuit Conrad. vbi sup. in tit. de cõtumac. fol. 759. nu. 2.

mò incutitur maximus timor tam criminosis (contra quos dirigenda
3 erit inquisitio) quàm reliquis, qui in testes vocandi erunt; cum & ipsi indè meritò suspicabuntur aliquod contra eos indicium repertum, vel forsan de facili reperiendum, & ne conuincantur rei, vel falsum deposuisse; vnde quam facillimè interrogati (loco suo) veritatem edicent, ex qua poterunt ipsi Commissarij faciliori quadã via procedere ad vlteriora. Secundo ipsi rei, & complices priuabuntur facultate abscondendi huiusmodi res, quæ possent operari indicium aliquod contra ipsarum detentores: nec de tali nostra monitione poterit hodie quis mirari, cum huiusmodi diligentiam adhibendi mos inoleuerit in vtraque curia in similibus casibus. Nã solertes iudices inchoare solent iudicium à perquisitione, nullius præmissa probatione indicij; sed statim exhibita sibi de perquirendo commissione, habito (tamen respectu ad personas, contra quas inquiritur, ad negocium, de quo inquiritur) talem perquisitionem agunt: etsi hoc non sit obseruandum passim, & in quolibet negocio friuolo, & parui momenti, vel contra personas graues, nobiles, & honestas, cum neque ipsa curia secularis tali modo perquirendi in omni negocio vtatur, nam vbi nulla fraus, aut scandalum timebitur, talis diligentia poterit omitti. Tali pacto ergo fundato tribunali, ipsi Commissarij omni cum modestia, ac grauitate ac lenitate possibili procedant ad vlteriora.

De forma procedendi, quando delictum perpetratũ est facti permanentis, & de forma exigendi iuramentum à testibus examinandis super ipso facto permanente.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij in primis de corpore delicti accuratè inquirere tenentur, & in processu quomodo de ipso constare debebit.*
2 *Delicta, quę committuntur, sunt in triplici differentia, & de prima specie ipsorum, nuncupata à Doctoribus delicta facti permanentis.*
3 *Delicta facti permanentis, quæ dicantur, & quare.*
4 *De corpore delicti quando dicatur Commissarijs constare, & quæ ponderanda, & in actis describenda erunt, vt verè constare de corpore delicti dici possit.*
5 *Forma interrogandi testes super recognitione corporis delicti, & generaliter super persona delinquentis, quæ adhuc ignoratur.*
6 *Quid faciendum sit Commissarijs, si reperiri non poterunt testes cognoscentes cadauer repertum in monasterio, aut in villa monasterij, aut in alio loco Ecclesię, vel ciuitatis, vt hic constare de corpore delicti dici possit.*
7 *Cadauer humatum quando extrahent Commissarij, & quid tunc præcipere debeãt fore in actis describendum ab actuario.*
8 *Commissarij in visitatione hostij fracti, vel incendij, vel similis facti permanentis, quam diligẽtiam adhibere teneantur, & in actis quid adnotari mandare debeant.*
9 *Forma verborum in actis describendorum in visitatione vulnerati facienda à Commissarijs, & forma*

forma depositionis eius recipiendæ super vulnerantis persona.

10 *Commissarij aduertant, quòd vulnerati, vel uerberati assoleãt duplici de causa negare se cognouisse percussorem, & quid tunc ipsis sit faciendum, annotatur.*

11 *Commissarij quando certi essent de persona vulneratoris, quid facient.*

12 *Commissarij quid facient, quando inquirunt de corpore delicti facti permanentis, cuius cognitio perfecta non est eorum professionis.*

CAP. IIII.

QVISQVIS voluerit in compilando contra aliquem clericum secularem, aut regularem, informatiuũ processum in causa sibi commissa criminali, laudabiliter apud Deũ, & homines infrascripta eius memoriẹ imprimẽda erunt. Nam
1 primò inquirendum à Commissarijs, an quid factũ sit, quod aliàs communiter Doctores corpus delicti appellant. [a] Quapropter in primis constare debebit in processu de corpore delicti modo liquido per plenas [b] probationes, vel per indicia, & coniecturas, [c] sed vt faciliori quodam modo intelligamus, quando dicatur constare de corpore delicti. Quis verò titulus inquisitionis in huiusmodi fuerit inscribẽdus in subsequẽti
2 capitulo sexto tradetur: vide ergo ibi. Sciendum quod delicta assolent dici, & esse in triplici differentia: nam aliqua dicuntur delicta facti permanentis, alia facti transeuntis; nonnulla dicuntur delicta facti dubij: ijs ergo præmissis, Vos non lateat Commissarij Reuer. non esse procedendũ ad inquirẽdum vniformiter in qualibet eorum specie, s. de corpore delicti permanentis, sicut de corpore delicti transeũtis, vel dubij.
3 Quapropter sciant Cõmissarij, quòd si ad eos quomodocumque fuerint delata delicta facti permanentis, appellata, pro eo quòd post ipsa perpetrata vestigia adhuc remaneant; qualia sunt homicidia, incendium, vulnus, stuprum in virgine, furtum cum fractura, & similia: vtique debebit primò ipsis Commissarijs constare de cadauere occisi, de loco incendij, de vulnere, & fractura per oculorum inspectionem, vt dicatur cõstare de corpore delicti. [d] Ideo ex generali consuetudine, & communi iudex, vel alter specialiter ab ipso directus debebit pro prijs oculis videre cadauer ipsius, seruando sequentem formam in exercendo huiusmodi actum inspiciendi cadauer occisi. [e] Nam annotanda erunt omnia, quæ visa repertaque fuerint. Verbi gratia, describẽdo ætatem, staturam, barbam, & alia signa specialia cadaueris, & locum, in quo fuit repertum, quo situ iacebat, particularia vulnera sigillatim cũ suis qualitatibus, & circunstantijs, & quo genere armorum ipsa vulnera illata sint, vel videantur: & an punctim, vel cęsim, bona, & res, quæ penes dictũ cadauer repertæ fuerint, & similia, [f] iuxta formam sequentem, videlicet:

Die.... mensis....

Visum & repertum fuit per me notarium suprascriptum præsentibus Reuerendis Commissarijs, & D.... & D.... in testes specialiter vocatis ad talem recognitionem faciendam, Cadauer cuiusdam clerici, vel monachi iustæ staturæ, barbæ nigrę, vel flauę, vel imberbis, ætatis annorum.... in circa,

[a] Clarus in praxi. §. fin. quæst. 4. in princ.

[b] Mascardus de prob. lib. 1. concl. 830. nu. 5.

[c] Becci. in cons. 70. nu. 11. & sequẽ. lib. 1.

[d] Clarus in praxi. q. 4.

[e] Clar. vbi suprà q̃st. 4. ver. Quando verò. ibi, statim igit.

[f] Boss. in sua praxi. tit. de delict. num. 24. Clar. vbi suprà. versi. Quando verò, per totũ.

4 circa, indutum infrascriptis vestimentis, & quòd describatur non solum omnia indumenta à capite vsque ad pedes, non tantùm exteriorū, verum etiam interiora, & omnia alia, vt sunt scripturæ, vel huiusmodi bona, quæ in ipsis vestibus, vel in domo eius, vel in cella, aut alio loco, quo iacere cadauer fuerit repertū, & omnia alia, quæ fuerant propè ipsum reperta sigillatim, & expressè per verba clarissima describenda erunt, & si literæ describantur, & ipsę eodem modo, quo diximus denotandas fore literas querelę, vel denunciationis in secundo capitulo, & ipsę describendæ erunt. & hæc bona custodiantur (vt diximus.[a]) Quibus peractis, & ipse notarius subdat: Hæc omnia vidi, & annotaui ego D..... actuarius, vt supra pro veritate præsentibus D... & D... .. His peractis Commissarij examinabunt duos, vel plures testes super recognitione facta dicti cadaueris ad hoc, vt si possibile sit de eius nomine, cognomine, &

a Supra in cap. 2. præsentis secundæ partis.

5 patria constet de ipso cadauere, & ipsi testes interrogandi erunt tali forma cum iuramento D...... ætatis ... dignitatis ... testis vocatus, & medio iuramento de dicenda mera, & plena veritate de infrascriptis, & quicquid inde scit, & fuit primò

Interrogatus, *se esso testimonio conosce D... hora morto.* Respon.

Interrogatus, *se sà, ò hà inteso che hauesse inimicitia detto D....* Respondit.

Interrogatus, *con chi, & da quanto tempo in quà.* Respon.

Interrogatus, *per qual cagione.* Respon.

Interrogatus, *chi altro sà tal inimicitia.* Respon.

Interrogatus, *se sà, ò hà inteso che siano alcune uolte state parole ingiuriose, ò minaccie, ò pugni, ò simili cose tra D... & esso D.... morto.* Respon.

Interrogatus, *in presentia di chi fu questo?* Respon.

Interrogatus, *Il R. P. Abbate, ò il Vescouo* (quoad clericos seculares) *ò D... che era all'hora superiore in monasterio, hà mai saputo tali disgusti tra detto D.... morto, & detto D....* Respon.

Interrogatus, *il sudetto Abbate ò superiore che remedio ci hà fatto?* Respon.

Interrogatus, *come sapete di tal rimedio.* Respon.

Interrogatus, *se hà ueduto, ò hà inteso, che alcuno Monacho habbia tenuto arme nel monasterio, & di che qualità.* Respon.

Interrogatus, *quanto tempo, & con licentia, ò senza del superiore.* Respon.

Interrogatus, *se sà, ò hà inteso à qual effetto tenea queste arme.* Respon.

Interrogatus, *chi altro sà, ò hà inteso, che detto D... tenesse arme in cella, et perche.* Respon.

Interrogatus de causa scientiæ, &c.

6 Quod si non possint haberi tūc testes informati: puta, quia occisus sit forensis, tunc relinquendum erit cadauer in loco, in quo repertum est bene custoditū, vel in Ecclesiā, vel ad alium locū publicū erit deferendū, vt possit cognosci à prætereūtibus, quod si cognitio prædicta haberi non possit supra dictis obseruatis, lapso aliquo temporis interuallo cadauer ipsum mandabitur sepulturæ, & dicetur, prœmissa tali diligentia seruata constare de corpore delicti; [b] sed si cognitum fuerit à principio, nihil horum fiet; sed si iam cadauer

b Clar. vbi sup. in ver. Quando vero ibi, & debet recognosci.

7 fuisset

fuisset humatum omnino extrahendum erit à sepultura, & recognoscendum foret (modo & forma qua supra) mutatis breuiter mutandis,& additis addẽdis,[a] & sciendum quòd eadem forma vti debebit notarius in describendis his,quæ reperiuntur,dum Visitator locus incendij annotando re-
8 liquias combustionis, vel porta, seu ostium fractum, aut paries fractus,mutatis tamen mutãdis)prout facti qualitas, & circunstantiæ suadebũt.[b] Aduertendo tamen, vt omnia minutatim annotẽtur, vt supra fuit dictum.

a Clar. vbi supra, q. 55. in ver. quãdo autẽ, circa mediũ, ibi, & cauti iudices.

b Clar. vbi supra q. 4. in ver. quando verò, in fine.

Forma autem visitationis vulnerati, & depositionis eius recipiendæ super vulnerantis persona erit talis, videlicet.

Visitatus fuit per me D.... Actuariũ de mandato RR. Commissariorũ, vel si ipsimet visitasśet,
9 dicat coram Reuerẽdis Commissarijs, D.... iacens in lecto in cella seu aula suæ solitæ habitationis vulneratus vnico, vel pluribus vulneribus, alterum quorum est in capite, alterum in brachio, & sic de singulis cum maxima sanguinis effusione, & hoc vulnus, vel vulnera videbãtur illata fuisse baculo, vel ense, gladio, prout illata apparebũt, & erant longitudinis ferè vnius palmi, vel(prout erant)quæ ego vidi, si verò vulneri ipsi adhibita fuissent medicamenta, ita, vt ipsius, vel ipsorum qualitas videri non poterit, tunc erit dicendum, quòd vulnus propter medicamenta apposita videre non potui, Quæ ego, &c.

Qui vulneratus delato sibi iuramento tacto pectore more religiosorum de meta, & plena veritate dicenda,& quicquid inde sciuerit, dixit vt infra,& primo fuit.

Interrogatus, *se esso D.... ferito habbia in alcun tempo hauuto nemicitia con altri?* Respõdit sic.

Interrogatus, *con chi?* Respon.

Interrogatus, *da quanto tempo in qua, & per qual caggione habbia hauuto nemicitia cõ il detto Don.....* Respon.

Interrogatus, *se voi l'hauete mai offeso ò minacciato con parole ò assaltato?* Respon.

Interrogatus, *chi sà questa vostra nemicitia con detto D.....* Respon.

Interrogatus, *come lo sà?* Resp.

Interrogatus, *ne volete giustitia di dette ferite cõtra detto D.... ò gli perdonate?* Respon.

Interrogatus, *fu solo, ò accompagnato detto D..... quando vi assaltò, & in che luogo?* Respon.

Interrogatus, *erauate armato voi, quando vi assaltò detto D... ò senza arme?* Respon.

Interrogatus, *chi era præsente quando ui minacciò, & quante uolte ui minacciò detto D.....* Respon.

Interrogatus, *chi fu presente, quando vi ferì detto D....*Respon.

Intetrogatus, *con che arme vi ferì detto D.... & come lo conoscesti?* Respon.

Interrogatus, *che hora era all'hora, quando detto D.... vi assaltò?* Respon.

Et poterunt Commissarij alias formare interrogationes iuxta responsiones ab ipso vulnerato factas super dictis generalibus interrogationibus.

10 Aduertant tamen quòd huiusmodi vulnerati duplici ex causa assolent negare se nosse vulnerantem, tum quia timent(forsan)quòd sibi inde deterius contingere possit, tum etiam quia intendunt

proprias

propias iniurias vlcisci, quod ita facile non possent, & sine proprio periculo facere, si detulissent nomina vulnerantium, vel percussorum: Iccirco à Commissarijs maxima erit diligentia adhibenda, vt delinquentis huiusmodi (etiam in viro ipso vulnerato) notitiam habeant, *a* quod si id assequi non poterunt, & videbitur sibi vulneratum prædictum nolle patefacere delinquentem, quia vindictam de per se de vulnerib. sibi illatis sumere intendit, bonum erit, vel præfatum vulneratum ad carceres conduci facere, vel si qualitas personæ, vel vulneris id non permittat; illum in aliqua speciali aula sequestrare cum custodia omnino studeant Commissarij, ita vt arripere fugam non

a Clar. vbi sup. q.5. in princ.

11 possit: *b* Sed si delinquens esset certus, vel ipsum manifestasset vulneratus, & timor subesset scandali alicuius, tunc qui vulnera inflixit, si posset apprehendi, statim esset carceri mancipandus (si esset tamen infamatus de tali vulneratione per præuiam, & breuem etiam oretenus captam informationem) ne effugiat, & denuo statim post huiusmodi carcerationē plenius capiant contra ipsum informationem, vt infra suo loco dicetur, quamuis adhuc de delicto ipsius non constasset Cōmissarijs, *c* & ita obseruari de stilo in curijs vtriusque fori Doctores asseuerāt, & quidē optima ratione nedum Commissarij corpus delicti inuestigant, delinquens ipse impunitus euadat. *d* Facilius est enim captum liberare, quam liberum capere, & carceribus mancipare, *e* vt experientia rerum docet magistra. *f* Si verò non esset timor de fuga, capta informatione, (vt infra suo loco dicetur) erit ille citandus ad personaliter comparendum, vel saltem oretenus per actuarium vocandus ante Commissarios, vt infra. Et hæc sufficiant pro aliquali institutione procedendi ad inquirendum de corpore delicti permanentis, quod per Commissarios poterit cognosci sine alterius ministerio. *g* Sed si ea, quæ in iudicium deducuntur, essent quidem de delicto permanente; sed tamen non possent iudicari per Commissarios, eò quòd non sint eorum professionis, prout exempli gratia.

b Hercul. de caut. de nō offen. ca. 3. num. 11.

c Clar. vbi sup. q.4. in ver quando verò [illegible]

d Clar. vbi supra.

e Arg. in l. si Titio, & ibi Aret. in 3. not. ff. de lega. 1. & in [illegible] quibus cau. restit. in integ.

f c. Quā sit, & c. Cupiētes, de elec. lib. 6.

12 An virgo stuprata fuerit, an vulnus mortale sit, & sic de singulis: tunc ipsi Commissarij tenebuntur vocare ad se peritos in arte tali, pro recognitione talium factorū permanentium, scilicet, obstetrices, & chirugicos, qui vulnera, pudendaque inspiciant, ac deinde iure iurādo voluntario interposito. Vel quod, & tutius erit, præuio assensu obtento à iudice, seu gubernatore ciuitatis illius in scriptis, vt possint compellere laicos ad testificandum cum iuramento de ijs, quæ necessaria videbuntur, pro expeditione suæ commissionis, alias errarent, & depositio eorum esset nulla, si ipsi Commissarij essent regulares, exigerent iuramentum per vim, cum super eos laicos desit iurisdictio: & sic seruetur semper in examine laicorum, vel aliorum sibi non subditorum, alias peruenirent de vsurpata iurisdictione. Igitur tactis sacris scripturis ipsi laici cum iuramento deponant. An adsit fractura in adolescentula, an vulnera, vel vulnus sit mortale, nec ne. *h* Et notandum quòd satis erit huiusmodi peritos super prædicta deponere de ipsorum credulitate, & iudicio, cum non teneantur

g Clar. in praxi. §. fin. q.4 ver. hęc autem, circa finem.

h Clar vbi sup. in ver. quando verò, in fine, et ver. sequēti.

præcisè de veritate talium testificari. Tamen Commissariorum erit ponderare qualitates personarum huiusmodi peritorum, & depositiones eorum, vt talem fidem illis adhibeant, quam sibi præstare videbitur. a Cum sæpe contigat eos motos precibus aliorum fratrum, & consanguineorum ipsorum reorum non deponere, quòd verè sentiunt.

a Clar. in praxi. § Homicid. ver. scias auté.

De forma procedendi in inquisitione, quando delictum est facti transeuntis, non relinquentis vestigia expressa post se, aut difficilis probationis.

S V M M A R I V M.

1 *Delicta facti transeuntis, quæ dicantur.*

2 *Quando constare dicatur de corpore delicti facti transeuntis.*

3 *Commissarijs quomodo erit procedendum ad inquirendum, quando delicta sunt facti transeuntis.*

4 *Commissarijs an semper opus sit inquirere de corpore delicti, antequam de persona delinquentis, & à quo abstinere debeant.*

5 *Commissarij poterunt inquirere contra suspectos, & procedere ad eos carcerandos, non solum in delictis facti transeuntis, verum etiam facti permanẽtis, etiam sibi prius, non constito de corpore delicti, si hoc suaserit causa rationabilis.*

C A P. V.

1 HABITVM sermonẽ de modo procedendi in inquisitione, quando delictum dicatur facti permanentis; meritò subsequetur sermo de modo procedendi in inquisitione, quando esset delictum facti transeuntis, quorum vestigia remanere non solent, puta, adulterium, percussiones, quæ fiunt manibus, pedibus, vel cum baculo sine liuore, iniuriç verbales, blasphemiæ, minç, & huiusmodi: a vel difficilis probationis, vt est furtũ sine fractione arcæ, vel ianuæ, falsitas, corruptio iudicis, testium, & aliorum officialium, & huiusmodi: vel quæ solo animo

2 perficiuntur, tunc sufficit annotari in scriptis per notarium coram testibus indicia, & coniecturas ad faciendum cõstare de corpore delicti, & hoc sine difficultate procedit, qñ aliundè super prędictis probatio haberi non possit. b In hac ergo specie delicti facti transeuntis Commissarijs erit procedendũ infrascriptò modo: nõ.n. erit necessè vti aliqua inuestigatione delicti, sed statim poterunt contra delinquentem inquirere, assumendo opportunas contra illum informationes. Attamen non iccircò, quòd nos diximus quod oportet, ꝙ priùs constet de corpore de-

3 licti, ipsis commissarijs sit prohibitum sumere informationes super delictis cuiuscunque generis, sibi quoquo modo ad notitiam deductis. c Habent enim ipsi Reuerendi Commissarij liberam facultatem, accepta querela, vel denunciatione iudiciali, testes examinandi, alíasque quascunque inuestigationes faciendi, vt delictum & de-

4 linquentes reperiantur. Abstinere solùm ipsos monemus, ne præsumant, antequam de corpore delicti iuxta superiùs tradita constiterit eis, aliquem inter reos recipere, & cõstituere, seu tanquã reum

5 examinare. d Quinimò aliquãdo non solũ in delictis facti transeũtis,

a Clar. in praxi. §. fin. quæst. 4. in ver Quando verò.

b Gand. in titu. de Præsum. & indic. indubit. col. 2. in 6. ver. aliud etiam notatu dignum. Boss. in praxi titu de delictis. nu 29 & sequent.

c Clar vbi supra ver. scias tamen & in ver. Quando verò, ibi statim igitur.

d Clar. vbi supra quęst. 5. in princ. et in quæst. 14. in ver. sed hic incidenter.

qn̄ p̄iculum ē in mora

tis, sed etiam in ijs, quæ facti sunt permanētis, licebit illis in cōtinenti habita notitia, quòd aliquod delictum perpetratum fuerit, si periculum fuerit in mora, vel aliqua subsit iusta causa (quæ animum eorum moueat contra suspectos) ad capturam deuenire, vel aliter prouidere, ne ipsi rei arripere fugam possint: quāuis tūc de delicti corpore non plenè constaret, & tali norma videmus quotidie curias Episcopales, & seculares obseruate, & quidem meritò, ne dum Cōmissarij inquirere inchoauerint de corpore delicti, deliquentes fugam arripientes delusum iudiciū & Commissorios derelinquant; faciliùs enim erit carceri mancipatū liberare, quàm liberum ad carceres deducere, (vt experientia rerum magistra semper docuit) a His ergo peractis recipiant Commissarij depositiones testium, qui interfuerunt prędictis indicijs, & coniecturis, vt de ipsis aliquo modo constet in iudicio apud acta, vt dici veriùs possit, cōstare de corpore delicti facti transeuntis, & hęc erunt memoriæ imprimenda ab ipsis Reuerendis Commissaris. b

a Clar. vbi sup. in q. 4. ver. Quando verò.

b Arg. in l. si Titius, & ibi Aret. in not. 3. ff. de legat. 1. & in l. fin. C. in quib. causis restit in integr. & in c. Quàm sit & c. Cupientes. de elect. lib. 6.

De forma procedendi ad inquirendum de corpore delicti facti nō permanentis, nec transeuntis, sed dubij, scilicet quando in aliquo facto ignoratur an interuenerit scelus, nec ne.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quomodo procedēt ad inquirendum de delictis dubijs, et quæ delicta hic dicantur dubia.*
2 *Forma interrogandi testes super dicto facto dubio.*
3 *Forma subscriptionis testium examinatorum traditur.*
4 *Si Signa veneni porrecti appareāt in cadauere, an semper quis veneno necatus dicendus erit, et quare.*
5 *Commissarij faciant annotari omnes maculas repertas in corpore eius, qui dicitur veneno interijsse.*
6 *Forma, & norma procedendi in inquirendo de tali delicto veneni dubio traditur ipsis Commissarijs.*
7 *Interrogatoria opportuna facienda à Commissarijs tā medicis quā alijs testibus examinandis super dicto facto.*
8 *Ratio redditur, quare super dicto facto dubio testes sint accuratißimè examinandi:*
9 *Commissarij quid faciēt, si post huiusmodi accuratam inquisitionem non possent de iure aliquem habere suspectum de porrectione potus, vel cibi veneno mixti.*

CAP. VI.

QVANDO facta quomodolibet ad Commissarios, vel iudices ordinarios delata essent dubia, an in
1 ipsis adfuerit, nec ne dolus, & scelus, vt puta aliquis in puteo mortuus inuentus est, & dubitatur, an casu in eo ceciderit c vel spōtè in eū se proiecerit instigante diabolo propter impatientiam & grauem infirmitatem, vel desperationem, vt sępe etiam tēpestate nostra contigisse audiuimus: vel quòd ab aliquo violenter fuerit proiectus; statim Iudices accuratissimè de veritate facti inquirere tenebuntur, & testium depositiones in scriptis recipere cum iuramento, vt ad veritatis facti cognitionem tali pacto tandem deueniri possit; Tali ergo, vel simili forma vtendo, & sigillatim testes examinando super infrascriptis.

c Clar. in praxi §. fin. q. 4. ver. Quando verò.

Die .....

2 D.... ętatis .... dignitatis ..... coram Reuerendis Commissarijs in testem vocatus, & medio eius iuramento de dicenda mera, & plena veritate, & quid quid inde sciat de infrascriptis, & fuit examinatus pro informatione curiæ.

Interrogatus, *s'esso testimonio conosce D.... qual è stato trouato morto nel pozzo quel in.....* Respondit.

Interrogatus, *da quanto tempo in qua, lo conosce*. Respon.

Interrog. *se sà che detto D.... morto haueua inimicitia cō alcuno.* Respondit.

Interrogatus, *quall'era la causa della Inimicitia fra loro*. Respondit.

Interrogatus, *quanto tempo detta inimicitia fra quelli.* Respon.

Interrogatus, *se altri hanno saputo la detta inimicitia, & la causa d'essa*. Respondit.

Interrogatus, *come sà esso testimonio che li nominati da lui sapeano detta nimicitia, & la causa d'essa*. Respon.

Interrogatus, *se sà che detto morto patisse di humori malinconici, & grauemente*. Respondit.

Interrogatus, *se sà che patisse d'altri mali graui, & qualli eranno quelli*. Respondit.

Interrogatus, *se sà che detto D.... morto si sia lamentato, che il diauolo gli apparesse & in qual forma, ò, che gli venia pensiero dammazzarsi da se*. Respondit.

Interrog. *se sà che, detto D.... morto solesse imbriacarsi, & quante volte, & come esso testimon io lo sà*. Respon.

Interrogatus, *se si lamentasse alcuna volta detto D..... morto che alcuno lominacciasse di dargli la morte, ò ferite, ò bastonate, & di qual persona in particole.* Respondit.

Interrogatus, *se sà, ò, hà inteso che detto D...... morto stesse mal volentieri in Religione ò in spetie in quel monasterio, & della Caggione, & come lo sà*. Respon.

Interrogatus, *se hà veduto alcuna volta detto D..... morto alienato ad se, stolido, & come matto andar per monasterio, ò per Chiesa, ò piazza*. Respon.

Interrogatus, *qual'atto in spetie facea questo D........ hora morto per lo quale si mostraua fuora di ceruello, & quante volte gl'hà fatti*. Respon.

Interrogatus, *in presenza di chi fece D..... morto tali atti per voi hora raccontai*. Respon.

Interrogatus, *di qual morte violenta sia morto detto D.... data d'alui stesso, ò d'altri*. Respon.

Interrogatus, *qual è la caggione che crede che detto D..... sia stato buttato d'altrui*. Respon.

Interrogatus, *di qual persona inspetie lui creda che sia stato buttano d'altri nel Pozzo detto D..., & per qual caggione, & se sà che l'habbia inteso, che ciò altri credano*. Respondit.

Interrogatus, *come voi sapete che D..... crede che il detto D.... sia stato cosi buttato nel pozzo*. Respondit.

Interrogatus de causa scientiæ de loco, & tempore dixit, vt supra, &c.

Et cūm hæc depositio per eūndem testem fuisset per lecta aduerbū in fidem veritatis propria manu se subscripsit.

Io D..... hò deposto quanto di sopra, & infede de verità mi sono sotto scritto di mai propria mano.

3 Hæc norma erit sēper seruanda in subscriptione cuiusque testis exami-

examinati ad maiorem cautelam, & ad obuiandum cauillationibus testiũ, de quibus habetur per doctores in c. Quoniam contra, de Probationibus.

His, & alijs interrogationibus congruentibus peractis, prout ex eorum responsionibus elici videbitur Commissarijs, cùm in hoc regula certa dari non possit.

4 Idem erit agendum, quãdo fuisset delatum aliquem interijsse veneno, ac præ se ferre signa veneni diceretur: cum non semper hoc contingat per causam extrinsecã, scilicet, per sumptum potum, aut cibum veneno admixtum, verum etiam per corruptionem aeris, vel humorum corruptionem, vel alia de causa ingenitũ, a ex quibus experientia rerum magistra, & medicorum consultatione posse contingere in corpore malè affecto signa veneni didicimus: vt sic pariter homines interijsse, sicut ex potu, vel cibo venenato. Et antè

a Boss. in sua praxi titu. de delict. nu. 5.

5 omnia iubeant ipsi Commissarij ab actuario annotari omnes maculas sigillatim secundum earum quantitates, qualitates, & situationes, quæ resperse reperiunt in tali cadauere coram testibus saltẽ duobus: quos postea examinabunt cum iuramento, deponentque de eis prout uiderunt iuxta formam traditam supra. b dum sermo ha-

b In cap. 4. præsentis secundæ partis.

6 beretur de modo procedendi de facto permamente, puta, homicidio. Quapropter Commissarijs Deum timentibus erit postea accuratissimè inquirendum de causa talis mortis, poteruntque cadauer etiam humatum iubere extrahi, & vocare medicos, & eos interrogare modo & forma subsequenti, vel simili, prout ex relatione sibi facta à medicis poterit elici, & ipsorum cadauerum inspectione: & exhibito iuramento, eos tali forma, vel simili interrogabantur, & eorum depositionem scribant in actis, videlicet:

7 Constitutus Excellens D.... artiũ medicinæ Doctor ætatis... & medio (stante facultate Reuerendis Cõmissarijs indulta à Domino.... Gubernatore ciuitatis) eius iuramento de meta, & plena veritate dicenda, & quicquid inde sciuerit: vel si Commissarij essent delegati ab Episcopo in sua diœcesi contra clericos; tunc non requireretur huiusmodi delegata iurisdictio, quoniam hoc possent virtute suæ commissionis: & primò fuit

Interrogatus, *se esso testimonio hà conosciuto detto D.... morto, quando era viuo, & da quanto tempo in quà.* Respon.

Interrogatus, *se conosceua la sua complessione, ò l'habbia medicato.* Respon.

Interrogatus (ostensa macula, quæ erat in gula, in brachio, in scapulis, & sic de singulis nominando loca ipsarum) *se esso testimonio può giudicare per mezo della sua arte, & esperienza, da qual cagione possino eßer state cagionate tali macchie, & risponda specialmente sopra ogn'vna di quelle.* Respon. *quella, che hò ueduto nel la gola di D.... io giudico che sia stata cagionata... & quella che è nel braccio...*

Interrogatus de causa scientiæ, de loco, & tẽpore dixit, vt supra.

His ergo peractis aduocentur testes alij, qui possent nosse melius complessionem dicti defuncti, & interrogabuntur taliter.

D.... ætatis... dignitatis... testis vocatus, & medio iuramento, vt supra, fuit primò

Interrogatus, *quanto tẽpo è, che sià*

stà in quel monasterio, ò in questa Città (quoad laicos & clericos seculares.) Respon.

Interrogatus, *se hà conosciuto D...hora morto.* Respon.

Interrogatus, *se sà se fosse huomo sano, ò infermo, & di che infirmità.* Respon.

Interrogatus, *s'era persona allegra, ò malinconica.* Respon.

Interrogatus, *come lo sà.* Respon.

Interrogatus, *se sà che D.... hora morto hauesse colera con alcuno, ò che alcuno si fosse lamentato di lui di cose graui.* Respon.

Interrogatus, *come sà che D... gli fosse poco amico, & per qual causa.* Respon.

Interrogatus, *se sà che alcuno l'habbia minacciato di vendicarse di lui.* Respon.

Interrogatus, *se sà, che il giorno innante che detto D... cascasse ammalato, mangiasse qualche cibo dannoso, & poco sano.* Respon.

Interrogatus, *se si ricorda chi lo gouernasse, dopò ch'era ammalato, & gli portasse da mangiare, & in presenza di chi.* Respon.

Interrogatus, *se sà, ò ha inteso che dopò mangiare subito, ò dopo due ò tre hore, ò vn giorno, se gli aggrauasse l'infermità, et vomitasse.* Respon.

Interrogatus, *se sà, ò ha vdito, di qual colore era quella cosa, che vomitò.* Respon.

Interrogatus, *se sà, ò ha vdito che detto D...hora morto repentinamente dopò mangiare, ò beuuto il sciroppo, ò vino, si sentisse male al cuore, ò alla bocca del stomacho, & gli venisse uomito extraordinariamente.* Respon.

Interrogatus, *se sa che detto uomito fusse stato mostrato al medico.* Respon.

Interrogatus, *chi mostrò tal vomito al medico, & in presenza di chi.* Respon.

Interrogatus, *se sà esso testimonio, ò hà inteso di qual morte sia morto detto D....* Respon.

Interrogatus, *da chi l'ha inteso, & in presenza di chi.* Respon.

Interrogatus, *che ne crede lui di tal fama sparsa.* Respon.

Interrogatus, *da qual caggione è mosso esso testimonio a creder questo.* Respon.

Interrogatus, de causa scientiæ &c. & faciant testé subscribere, vt supra, & sic examinent quotquot verisimiliter, & veridicè possent deponere de tali facto dubio proposito hic.

8 Diximus supra dictis interrogationibus fore interrogandos testes, quoniã ex circumstantijs contentis in ipsis possent duci Commissarijs ad cognitionem veritatis, a & per cõsequens cognoscere, an huiusmodi mortis causa fuerit dolosa porrectio alicuius rei veneno admixtæ, vel proprijs ipsius defuncti humoribus malè affectis. Nam his (quæ inuestiganda diximus) omissis, non possent ipsi Commissarij ad dicti dubij facti perfectam notitiam deuenire, ad quam faciendam tacitè Sanctus Ioãnes Chrysostomus super Matthæum nos hortatur, cuius sen-

9 tentia fuit meritò canonizata. b Sed si ex tam accuratissima inuestigatione, & dictis depositionibus Commissarijs scelus abesse quomodolibet constiterit, nullo pacto erit ipsis progrediendum: quoniam in tali casu processus silere deberet, ne aliquis innocens grauetur, saltem in fama, prout è contra si quæ ex dictis informationibus resultarent indicia ad vlteriora accuratissimè eis erit proceden-

a Bossius in Praxi tit. de Delictus. nume. 8.

b In c. Occidit, 23. q. vlt.

cedendum, prout hodie communiter obseruatur.

De forma vniuscuiusq; tituli inquisitionis iam generalis quàm specialis, tam ad instantiam partis, quam ex officio.

SVMMARIVM.

1 *Inquisitio quotuplex sit, quotupliciter inquisitores assoleant inquirere de criminibus.*
2 *Inquisitio fieri ad instantiam partis, quando dicatur.*
3 *Inquisitio ad instantiam partis quotupliciter contingat fieri.*
4 *Inquisitio ex officio quotupliciter contingat fieri.*
5 *Commissarij inquirere tenebuntur de corpore delicti.*
6 *Forma tituli inquisitionis generalis faciendæ ex officio traditur.*
7 *Forma tituli inquisitionis specialis ex officio faciende traditur.*
8 *Forma tituli inquisitionis specialis faciendæ ad instantiam partis assignatur.*

CAP. VII.

SVPPONENDO innumera, quæ attulimus de materia inquisitionis generalis & specialis in nostra praxi canonica criminali, breuitati studentes afferemus solum necessaria scitu pro institutione iuuenum. Sciẽdum igitur, quòd cum duplex sit inquisi-
1 tio scilicet generalis, & specialis, & dupliciter contingat iudicem descendere ad inquirendum de aliquo scelere admisso, scilicet ad instantiam partis, & ex officio: nā ad instantiam partis inquisitio-
2 nem fieri dicendum erit, quando aliquis offensus fuerit, vel aliquo pacto ex delicto perpetrato detrimentum passus fuisset in propria persona, vel in bonis proprijs, aut in personis suorum, vel bonis suorum, vel rebus suorum, vel publicis, vel per delicta, quæ accusari possunt ab omnibus. & ex hu-
3 iusmodi partis instantia aliquando iudex procedit per inquisitionem generalem vt puta, si corpus delicti appareat, promotor verò inquisitionis ignorat autorem, vel complices; ipse promotor tamen obseruat inquiri de authoribus. Aliquando verò procedit ad inquisitionem specialem ad instantiam partis, & tunc dicitur, quando scilicet promotor ipsius comparet coram iudice conquerens contra aliquam specialem personam cum notula testium examinandorum contra illum in ipso processu informatiuo. Aliquan-
4 do verò ipse iudex, non ad instantiam alterius inquirit, sed ex proprio officio suo, & hoc dupliciter contingere assolet: Nam aut ad inquirendum mouetur ex insinuatione, & fama orta contra omnes habitantes in aliqua ciuitate, vel monasterio, contra quos fuisset orta fama de dilapidatione bonorum ecclesiasticorum, vel machinatione contra principem, vel prælatum, & huiusmodi: & dicta fama contra aliquem in specie non orta fuisset; tunc tenebitur ordinarius a per se, vel per delegatos Commissarios procedere ad inquisitionem generalem formādam, exhibendo iuramentum testibus interrogandis de omnibus præter occulta, vt infra suo loco dicemus. Præmissa tamen aliquali probatione dictæ infamiæ ad hoc, vt constare possit Iudici de dicta infamia, quoniam aliàs corrueret b processus,

a c. Qualiter & quādo el 2. ext. de accusat. & ibi per Doct.
b Clar. in praxi §. fin. quest. 5. ver. sciās etiam de iure communi.

&c. Qualiter & quãdo el 2 ex de Accusat. & ibi per Doct.

sus, vt copiosissimè diximus, & probauimus in nostra praxi eodẽ titulo. Si verò fama orta sit contra speciales personas, & contra illas eadẽ forma vti debebit, descendẽdo ad locum, vbi dicatur talem deliquisse: & inquirat primò de corpore delicti modis, & formis traditis in praecedenti capitulo quarto per totum; inscribendo infrascriptum titulum, vel similem, in qualibet specie inquisitionis, vt infra. & animaduertant Commissarij, qd si ex deductis in inquisitione generali emanant indicia contra aliquas personas speciales, tũc
5 poterit legitimè inquirere contra illas personas specialiter nominatas, nullo alio nouo processu formato iuxta stylum omnium curiarum hac nostra tempestate: & merito ne delicta aliquo pacto inde puniri celeriter impediantur in graue detrimentum boni publici, quod ex punitiones celestorũ hominum insurgere contingit, experientia teste.

Forma tituli Inquisitionis generalis ex officio faciendae.

6 Haec est inquisitio, quam intendunt facere R. D.... & R. D. ... Commissarij et si inquisitor est ordinarius dicat (R. D.... & Iudex ordinarius monachorum huius monasterij S.....) vt supra specialiter destinati ad inquirendum, de & super crimine..... quod perpetratum dicitur in hoc monasterio, cuius author adhuc ignoratur. Vel si ordinarius est episcopus, & ipse vel eius Vicarius voluerit inquirere per se, vel delegatos, mutet supradicta verba mutanda: & sic dicimus de infrascriptis alijs.

Forma specialis Inquisitionis ex officio faciendae.

7 Haec est inquisitio generalis, quã intendunt &c. De & super crimine .... perpetrato in monasterio praesenti in graue dannum D..... ad cuius instantiam ipsa inquisitio fit.

Forma tituli Inquisitionis specialis ad instantiam partis.

8 Haec est inquisitio specialis, quã ad instantiam. D..... intendunt facere, &c. vt supra, super crimine.... perpetrato in praesenti monasterio in graue damnum ipsius promotoris.

De testibus pro informatione Curiae recipiendis, & de forma illos examinandi.

SVMMARIVM.

1 *Quando dicatur constare de corpore delicti ad effectum, vt aliquis inter reos constituatur, seu recipi possit, & denique puniri.*
Testes recipiuntur parte non citata, sed secretò.

2 *Quando examinantur in processu informatiuo ad hoc, vt constet de corpore delicti, & etiam per consequens de persona delinquentis pro informatione curiae.*

3 *Commissarij quare melius faciant per se examinare testes, quàm per actuarium.*

4 *Commissarij quid facere debeant, cum coram ipsis comparuerint testes examinandi pro informatione curiae. nu. 9.*

5 *Testis si falsum deponat, quos offendat.*

6 *Testiũ depositiones quomodo erũt in actis describendae.*

7 *Commissarij describi solùm iubentes, quae testes deponunt cõtra reũ, & non ea, quae in fauorem ipsius facere viderentur, quibus assimilentur.*

8 *Actuarij obtemperantes Commissarijs*

sarijs iniusta præcipientibus peccant, & an falsarij dicendi, & tanquam tales puniendi sint.

9 *Cōmissarij dēnt inducere testes ad nominandas speciales personas reorū per proprium nomē, cognomen, & ætatem, & alias eorum qualitates: sed si ipsas non cognoscerent per nomen, tunc faciant deponere per qualitates infra expressas, nec non vti verbis apertis, & communibus num. 10.*

11 *Testis deponens aliquid non addēdo rationem dicti sui, seu quomodo sciat, nihil facit, & quare.*

12 *Testes deponentes de fama, aut de auditu, quomodo interrogandi erunt, & quare ad hoc teneantur ipsi Commissarij.*

13 *Commissarij omnino studeāt examinare testes, quos deponens de auditu nominauerit, ut ueritas haberi posit, si dicti testes nominati haberi poterunt, quòd si non possent haberi, tūc quid faciant, traditur.*

14 *Ex testium depositionib. factis in informatiuo processu recensentur, quę emanant mala contra reum inibi nominatum.*

15 *In processu informatiuo omnes ad mittuntur in testes, etiam quicumque aliàs de iure in habilis, & quare.*

16 *Testium de iure inhabilium ad testificandum depositio quando erit valida ad reum condemnandum pęna ordinaria.*

17 *Testium inhabilium depositio quādo faciat indicium ad torturam contra reum.*

18 *Commissarij quos de iure possint vocare in testes, ac compellere ad deponendum contra reos; quando, & quare.*

19 *Expleto examine testium, quid faciant Commissarij, antequā iubeant testem manu propria se proprię depositioni subscribere.*

20 *Commissarij quæ omnino obseruabunt, si impediti non poterunt perficere examen tam testium, quam reorum: ita quod sit eis omnino necessarium dimidiare examen ipsorum, illudque perficere post aliquod notabile temporis spacium.*

21 *Commissarij quid faciant, si testes examinandi essent muti, aut surdi à natiuitate, vel ex accidenti, vel sint extranei, qui non perciperent interrogationes sibi per eos faciendas idiomate communi illius regionis, vbi exquiritur eorum depositio.*

CAPVT VIII.

ET si per hucusque allata per nos fuerit tradita norma procedendi ad recipiendas probationes, ac testium depositiones, monendo Commissarios, vt ipsos examinent præuio eorum iuramento de dicenda veritate, vt constare possit ipsis Commissarijs legitimè de corpore delicti: Nihilominus progrediendum erit nobis ad asserendum & alia scitu necessaria; quoniam per se patet satis non esse iudicibus constare de corpore delicti ad effectum, vt aliquis in-

1 ter reos recipiatur, seu vt reus constitui possit, & denique puniatur, nisi & contra eum particularia præcedant indicia. a Iccircò Commissariorū erit aliquos testes examinare priùs pro informatione curiæ, ex quorum depositionibus non solùm de corpore ipso delicti, verum etiam de specifica persona deliquentis sibi plenè constare possit, vel indè contra aliquem emanent indicia. b Sciendū igitur primò quòd tales testes regulariter recipi, ac examinari assolēt par te non citata, & secretò c per ipsos

a Clar. in praxi. §. fin. q. 20. in princ.

b Clar vbi supra, q. 13.

c Clar. vbi supra q 23. ver. Itē quæro. Charit. de execut. sententiæ c. fin. nu. 175.

N

sos Commissarios. (Cum hoc sit consultius) vel si illi impediti fuerint aliquo rationabili respectu: per actuarium, qui sit peritus & practicus in arte, & sit praecipuè conscientię timoratę. Diximus per
2 Commissarios esse consultiùs illos examinari: quoniam inde scire poterunt, quo quisque eorum vultu, audacia, & quo affectu deponant. Cùm ex his circumstantijs *a*
3 ipsi Commissarij poterunt cognoscere testes ipsos, an possint argui de falsitate, aut subornatione, vel de hostili animo erga nominatos reos, ab ipsis, & nihilominus animaduertant in tali ministerio se exhibere ministros iustitiæ, ac per consequens Dei optimi maximi, apud quem non est personarum
4 acceptio. Secundò antequam ipsi Commissarij examinent testes ad ferendum testimonium vocatos, debebunt blandis, ac religiosis verbis eos monere ad meram veritatem, & facti seriem, (de qua interrogabuntur) enarrandam, post posito omni amore, odio, promissionibus, ac timore; solum Dei omnipotētis timorem præ occulis habentes, qui summa veritas est. Nā falsi dicus testis tribus personis est obnoxius. Primū Deo, cuius præ-
5 sentiā contēnit. Indè iudici, quem mentiendo fallit. Postremo innocenti, quem falso testimonio lędit. Vterq; reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia, & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat. Tertiò sciendum, quòd simpliciter erunt redigendæ in scriptis testium ipsorum examinandorum depositio-
6 nes, nihil prorsus eis addendo, vel minuendo: *b* Cum inde possit maximum præiudicium generari reis in graue ipsorum Commissariorum peccatum. *c* Caueāt ergo omnino Cōmissarij sequi vestigia aliquorū iudicum, qui obliti timoris Domini sanguinem humanum tanquam Cocodrilli sitientes, & proximorum, ac totius ordinis, siue Congregationis famā parui pendentes, proprijs passionibus, vel amicorum deseruien-
7 do, dum inchoant aliquos testes examinare, ea tantúmodo actuario scribenda dictant, quæ contra ipsos inquisitos, vel aliqua, vel minima infamia respersos facere intelligunt, quæ verò illis misetis prodesse possent, nequaquam describi curant. Imò quandoque scriptis mandari prohibent, *d* & quidem hoc pessimum, & diabolicū
8 est: cùm inde diuidatur dictum testis, quod indiuisibile esse omnino debet. *e* Quapropter huiusmodi actuarij obtemperantes in hoc ipsis Commissarijs vna cum ipsis grauissimè peccant, & crimi nis falsi noxa tenebuntur. Cùm hæc sit quædam studiosa occultatio veritatis. *f* Quartò exigant Commissarij iuramentum à testibus de dicenda veritate secūdum formam supra traditam in capitulo quinto, addendo tamen *examinatus, & receptus pro informatione curiæ*, & huiusmodi verba, quibus vsi fuerint in exigendo huiusmodi iuramentum, describi faciant in actis iuxta formam dictam. Quinto Commis-
9 sarij debent præcipere testibus, vt in suis depositionibus vtantur verbis claris, & communibus, vt possint Commissarij bene percipere sensum ipsorum ita, vt exprimant tempora, & si forsan præcisa non recolant, saltem propinqua *g* illis, precisa nomina personarum, & locorum si possibile fuerit, sin secus saltem facient supradicta omnia ita dilucide circumscribe-

a Alber. de Male. in tractat. de Testib. cap. 7. nu. 72. Scap. de iure non scripto li. 3. c. 51. nu. 15.

b c. 1. ext. de crim. falsi.

c Foller. in sua praxi crimi. princ. nu. 30. & 64. Nellus à S. Geminia. in tract. de Testib. p. 1. nume. 98.

d Scapp. de iure nō scripto, libro 3. c. 51. nu. 18.

e Clar. vbi supra q. 23. in princ.

f Bal. in tracta. de testib. 2. par. nu. 24 Iason in præsumptione, num. 7. C. si cōtra ius vel vtil. publ.

g Foller. in sua praxi crimin. ver. capiant informationē, nume. 33. ver. debet etiam, Nellus in tracta. de testib. nu. 102.

scribere à testibus per signa cohęrentia, vt puta si persona describenda habet cicatricem in facie, vel coloris albi, nigri, vel medij, vel
10 est oculis capta, strabo, siue lusca, aut clauda, aut staturę breuis, aut longioris, barba nigra, aut flaua, aut sine barba, *a* studeant igitur quòd per testes designetur, seu circumscribatur persona rei potius per supradicta signa, quæ mutari non possunt, quàm per eius vestes exteriores & interiores, cum ipsę quam facillimè mutari possint, & si non negemus bonum esse etiam, & ipsius Rei vestes, & alia induméta corporis illius in actis annotari. Sexto curabũt Cõmissarij interrogare testes de Reorum nominatorum patria, cõsanguinitate, affinitate, inimicitijs, studijs, artificijs, nec non de familiaritate eorum cum alijs personis, & quorum beneuolentiæ ipsi cupidi sint. Septimò Commissarij stu debũt testes interrogare de circunstantijs infrascriptis, vtpotè, de qualitate armorum, et verborum, quibus vti assolebant tam offendentes, quàm offensi; principium rixæ, & quis fuerit eius auctor, si fuerat solus, vel associatus, & cum quo, & de alijs huiusmodi, quæ poterunt illis deseruire ad dilucidationem tam corporis delicti; quàm ad cognoscendos ipsos delinquentes. Octauò præcipuè Cõmissarij erit incumbendum, vt
11 testes in singulis suis depositionibus afferant apertas scientiæ causas, alias eorum dictum erit nullius valoris. Est enim ratio talis, & causa tanquam anima animans dictũ illius, aliàs sine illa erit quasi cadauer inutile, nihil valés operari *b* Inde euidentissimè elicitur, quòd si testis dixerit, res ita se habet, D. . . . . delinquens fuit, oportebit eum addere etiam causam dicti sui, & sic Commissarius dicet ei, quomodo hoc nosti, quòd D. . . . . hoc crimen, quod tu dixisti perpetrasse, commiserit? Quapropter in hoc cum consistat tota virtus testimonij accuratissimè à Commissarijs erit inuigilandum. Nã & huiusmodi diligentia Commissarij certiores fient de veritate, vel falsitate testium, si dictum eorum fuerit innixum proprię eorum sententię, quòd quam facillimè poterunt comprehendere, si dũ testes interrogati de causa scientiæ, ipsam reddere non valeant, sed remaneant tãquam stolidi, ex quo ipsi Commissarij poterunt colligere dictum testem ad supradicta deponenda fuisse motũ passione amoris, vel odij, aut timoris erga nominatum reum, aut offensum, & non quod reuera ita res se habeat, quòd si hoc sibi contigerit, nullam fidem adhibeant talitũ testium dictis. *c* Nonò animaduertendum erit etiam Commissarijs, quòd quando testis deponet se audisse hoc, vel de fama huius rei deponat, statim interrogandus erit à quibus, coram quibus, & quo tempore, quoniam aliàs testes deponentes de auditu, & de fama orta, nihil probarent. Nam aliter non possent iudicare ipsi Commissarij, an dicta fama orta faciat aliquod indicium contra aliquem etiam ad inquirendum de crimine, de quo quis fuisset infamatus,
12 eò qđ in iudicio constare debeat de ortu famæ à fide dignis, & grauibus, & non maleuolis, vel inimicis, aut leuibus personis, & q̃ huiusmodi fama habuerit ortum antè inquisitionem formatã contra aliquem, aut infamati capturam, alias corruet processus, vt supra latius fuit probatum, *d* licet

a Foller. vbi sup. à nu. 33. vsque ad 37.

b Bal. in l. solũ, C. de testi. & in tract. de testib. 3. par. num. 1. Nellus in tract. de testib. 2. p. nume. 117.

c in l. testib. & l. testium, ff. de testib. Boss. in titu. de opposit. cõtra testes, nu. 43. Iaco. Butriga. de testib. nu. 9. & sequenti, Alberic. de Male. eod. titu c. 2. num. 35. Sode. de reprob. testi. nu. 7. & seq. Nep. à monte baldo, eo. tit. nu. 36.

d c. Qualiter & quãdo, el 2. ext. de accus. Cephal. in consi. 250. nu 19. lib. 2. Natta in cõsil. 362. nu. 9. Foller. vbi supra in ver. dentur capitula, q̃ fasso cauit post. nu. 29. Hon. in consi. 99. nu. 27. Clar. vbi sup q. 6. in ver. Amplius etiam,

Commissarijs sufficiet, si testes huiusmodi dixerint se ita publicè audisse dici, etiam si non dixerint, quòd hoc audierint à maiore parte populi, vt probata dicatur fama, & talis est communis curiarum obseruantia, a licet melius facerent, si ita deponerent; quin imò si adderent causam, vnde populus motus sit ad ita credēdum, & vnde perceperit ille, quis eis dixit, & an ipsi testes ita credāt, prout se audisse dicunt, b & si ipsi testes nominauerint alios in testes, à quibus dicant se audisse talia de tali nominato reo: illos omnino examinare curabūt ipsi Commissarij. Sed si aliquo impedimento
13 detineātur ita, vt eos non possint examinare puta, qa mortui sunt, vel peregre profecti fuerunt à loco examinis, vel ignoratur vbi modò illi se receperint, tunc omnino in actis annotari faciant, quòd taliter nominati fuerūt requisiti per D. . . . . & reperiri non potuerint & huiusmodi, vt constet de Commissariorum diligētia, & ratio est quoniā tales testes de auditu, quando possunt haberi illi, à quibus se audisse dixerant, nec præsumptionem quidem facient, si non habeantur autores, c & quidem merito circa dicta testiū erit diligentissima indagatio facienda: cum ex eis capturæ committantur, tormenta inferantur; sententiæ etiā
14 condemnatoriæ vitam quandoque, & bona adimentes pronuncientur: & ideo cauti esse debebūt Commissarij, ne hoc non attēdentes, & obseruantes in districtissimo Dei iudicio condemnētur, negligenter exequētes munus suū. d Decimò sciant insuper ipsi Commissarij incōueniens non esse, imò summoperè oportunum, testes etiam inhabiles ad examen illud admittere; e & quidem in hac generali inquisitione pro informatione Curiæ capienda, practica cuiusque Curiæ obseruat, vt omnes personę indistinctè examinentur, quare poterūt examinare ami-
15 cos, & inimicos tā offensi, quàm eorum, qui prætendunt offendisse, consanguineos, pauperes, mulieres, pupillos, & etiam infames: prout sunt meretrices, lenones, fures, & huiusmodi malæ conditionis: & ratio est, quoniam ex eorum dictis & depositionibus, & si sint illę inhabiles ad puniendos reos, saltem ex illis elicitur materia inquirendi, & perueniendi ad cognitionem aliqualem veritatis facti, & eorum, a quibus plenius, & clarius poterunt ipsi Commissarij inquirere de facti serie, & reorum qualitate. f Benè verum est, quòd dicti testes ipso iure inhabiles non probant regulariter, nisi aliud suaserit immanitas criminis, de quo inquiritur, vel nisi essemus in casibus; in quibus veritas facti aliter haberi non possit; ac per cōsequens in criminibus occultis, & difficilis probationis, & in quibus certum est, aut verisimile alios testes non adfuisse, dum crimen de
16 quo queritur, fuisset perpetratū. sed intelligant Commissarij, quòd nec tunc possent procedere ex eorum dictis ad pęnam ordinariam a iure indictam infligendam dictis reis, licèt ex eis possent procedere ad eos puniendos extraordinaria pęna. Cùm verè non plenè probēt, & si faciant indiciū ad torturam. g Et hoc intelligendū erit solū hīc locū in alijs probationib.
17 factis ab alijs personis, non aūt ab infamibus: nā dictę pbationes ex dictis infamiū elicitę non facerēt indicium ad torturam, nisi in ipsis prius purgatæ fuissent maculę infamiæ

a Clarus in praxi. §. fin. q. 6. ver. debent, & ibi, sed hęc opinio.

b Cepha. in consil. 250. nu. 25. lib. 2. & Natta in cons. 17. nu. 7. lib. 1.

c Menoch. in cons. 98. nu 5. & 6.

d l. testium & l. in testibus. ff. de testibus.

e Foller. in praxi crim. in ver. capiant informationem, nu. 18.

f Clar. vbi supra q. 24. per totum.

g Clar. in praxi, §. fin. q. 2. ver. sciendum est.

purgatis macula

a Clarus vbi supra q. 24. ver. Itẽ inferius.

b Foller. in praxi crimi. in ver. Capiant in for. num. 18. in princ.

c Foller. vbi sup. nu. 20.

d Foller. vbi sup. nu. 18. ver. Nec mi teris.

famię per torturam, vt infra in capitulo, vndecimo, num. 5. & 6. &
cap. 19. in fine dicendum erit: in
quo trademus formulam in hac
materia procedendi. a Vndecimò
18 ponderent, & obseruent hoc Cõmissarij, quoniam in delictis occultis examinare eos oportebit cõ
sanguineos, amicos, familiares, &
affines reorum, vt quodammodo
ab eis inchoetur processus. b & ratio istius sententię est, quoniam
ipsi proculdubio sunt, vel saltem
possent esse magis conscij criminis
perpetrati, quàm extranei. Quapropter ipsi Commissarij omnino aduertant, quòd si aliquod delictum cõmittatur in aliquo monasterio, vel officina monasterij,
vel in domo laicorum, aut clericorum: tunc in primis examinabunt cum iuramento illos de monasterio, vel officiales dictę officinę, vel illos de domo laicorum, vel
clericorum, vbi dictum crimen factum fuerit. c Et idem dicitur si in
aliqua vicinia, vel villa fuisset cõmissum delictum, dictum sit. &
ratio est, quoniam pręsumitur merità ipsos scire, quid factum fuerit
in huiusmodi locis. d Duodecimò
obliuioni nunquam tradant Cõmissarij, quod tales de monasterio,
tales de officina, de domo, de vicinia poterunt in casibus enormibus (vt latius infra in cap. 11. dicemus) capi, carcerari, & torqueri,
vt indicent delinquentem, tan-
19 quã verisimiliter informati. Tertio decimò sciãt Cõmissarij, quòd
finito examine testis, hęc ab actuario describi faciant. Auditis depositionibus ipsius D..... testis ipsum licentiarunt, iniuncto sibi iuramento silentij (si sibi videbitur)
ponderata qualitate negotij, super
quo fuerat examinatus, pręcipiétque eis, vt dent cautionem de se
pręsentando, si fuerint laici, aut clerici seculares (si ita ipsis expedire
visum fuerit) ad hoc, vt loco & tẽpore suo possint ad ius reuocari
pro confrontatione, vel repetitione eorum, forsan de iure facienda
ad instantiam partis, vel fisci: vel
saltem iuratoriam cautionem suscipiant de se reprę sentando toties
quoties opus fuerit, & sibi iussum fuerit pro tali causa à Commissarijs; & si sciant legere per seipsos, suam depositionem faciant
perlegere ad uerbum, & ipsi depositioni perlectæ subscribere ꝓpria manu sub verbis postea inferẽdis hic: si verò scribere nesciant,
actuarius pro ipso subscribat sub
forma infrascripta, & tali pacto faciat cum omnibus alijs testibus.
Et vt magis atq; magis memoriæ
Commissariorũ, & pro eorum voto de exequẽdo iniuncto munere
laudabiliter, & sine cõscientię scrupulo; dictam Theoricã examinandi pro informatione curiæ deduximus in practicã, dum specialiter ageremus de vnaquaq; specie
delictorũ, scilicet facti permanentis, facti trãseuntis, & facti dubij,
cũ sigillatim subieccerimus interrogatoria congruentia pro testib.
20 examinandis in vnaquaq; dictarum specierum. Videndũ erit ibi,
scilicet in cap. 4. 5. & 6. præsentis
partis secundæ, cùm hic sufficerit
tradere vniuersalia documẽta obseruanda à Commissarijs in recipiẽdo testes pro informatione curiæ, & ibi specialia iuxta vnãquãque speciem delictorum. Quarto
decimò animaduertãt Commissarij, quòd cõtingere assolet propter
grauitatẽ criminis, ac multitudinem articulorũ, super quibus ipsi
rei, & testes necessario erũt interrogandi tam ipsi testes recipiendi
pro informatione curiæ, quàm a-
bij ad

hij ad instantiam partium, quòd spatium multarum horarum erit in ipsis interrogandis immorandum, & interim si ipsi Commissarij impediãtur propter grauiora negotia superuenientia, vel defatigationem maximam inde incursam, vel per aliam causam rationabilem, ita quòd non posset perfici examen tam ipsorum testium quàm Reorum, (cùm eadẽ sit prorsus in hoc ratio.) In tali casu in fine dictę partis examinis D... in testem vocati, vel rei supersederunt in dicto examine cũ animo quàmprimũ ad illud perficiendum regrediẽdi, & faciant, vt ipsi deponentes perlegant (si legere sciuerint) sin aliàs actuarius ipsis integram eorum depositionem ad uerbum legat. Quo facto ipse actuarius scribat hæc, vel similia verba. Et cum dicta depositio fuisset perlecta ad verbũ per ipsummet testem, aut reum, in fidem veritatis manu propria se subscripsit. *Io D... confesso hauer deposto quanto di sopra si contiene, & in fede della verità mi son sottoscritto di mia propria mano;* sed si dictus testis, vel reus ignoret scribere, actuarius ipse scribat hæc verba: signum crucis D...., testis aut Rei scribere nescientis, (vt dixit) faciant tamen, vt ille testis, aut Reus calamo in manu sua attrepto depingat crucem in fronte talis subscriptionis prope verbum illud †; signum crucis tali pacto. Et postquã expediti fuissent à supradicto impedimẽto dicti Commissarij regredientes ad perficiendum inchoatum examen D... taliter in actis describat actuarius. Eodem die, vel die.... Cùm ipsi RR. Commissarij expediti essent à supradicto impedimento, regredientes ad perficiendum examen D... in ius ipsum vocauerunt, & coram ipsis astantẽ denuò exhibito iuramento de mera & plena veritate dicenda, & quicquid indè sciuerit. primò fuit interrogatus &c. & tali examine perfecto faciat eum subscribi forma supradicta, imponentes silentium; si ita sibi videbitur, sub aliqua pęna ipso facto incurrenda. Quintodeci-
21 mò sciant ipsi Cõmissarij, quòd si testes essent muti, aut surdi à natiuitate, vel ex accidenti, vel linguam habeant amputatã, vt loqui non valeant, neq; audire, quę sibi dicant, quamuis clamoribus secum vtantur, tunc interrogare poterunt consanguineos, & familiares, & eos interrogabunt, an dicti testes necessariò examinandos sciant scribere; nã constito in actis, quod illi sciant scribere, poterunt eos interrogare in scriptis inducẽdo in principio in scriptis eos, etiã in scriptis manu ipsorum deponere super interrogatis,ᵃ sin aliàs per nutus, & signa mediantibus interpretibus ab ipsis Commissarijs deputatis, qui tamẽ sint familiares ipsorum, & sciãt ea, quę ipsi exprimere per nutus intendunt, & hoc ipsi deponãt cum iuramento, & hoc si actuarius per se non nouerit declarare.ᵇ Quod quidem fieri potest, & si hoc nonnulli negent, cùm simus in criminalibus.ᶜ Sextodecimò sciant quoque Commissarij, quod idem obseruent, si voluerint examinare testes extra- 22 neos, qui nec latinum, nec vulgarem, aut alium sermonem, quem actuarius intelligat, loqui nouerint, prout latiùs de utrisque verbum speciale faciemus in cap. penultimo pręsentis partis secundę. Quamuis ibi excplificabimus in Reis mutis, surdis, vel ignorantibus loqui secundum idioma Cõmis-

a Maschard. de probatio. lib. 3. concl. 1358. nu. 36

b Igneus in l. 3. §. Ignoscit, nu. 26. ff. ad Syll. Carth. de executione sententiæ, [redacted]

c Carth. vbi sup. nu. 27. vbi de communi testas. Farinaci° in opere suo titu. de oppos. cõtra testes, q. 61. opposit. 11. nu. 50.

missariorum & actuarij. Vide ergo omnino ibi de hac materia, cũ locus arguendi ab identitate rationis per ibi allata pateat.

De testibus cogendis, & de formę qualitate, qua vti teneantur Cõmissarij ad ipsos compellendos ad testimonium ferẽdũ in causa criminali criminaliter mota.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quid faciant, si testes in causa criminali criminaliter mota refugiant deponere.*
2 *Testificari, dicitur munus publicum, & necessarium, & quare.*
3 *Expedit Reipublicæ punire maleficos, & quare.*
4 *Commissarij quando de iure poterunt compellere testes.*
5 *Testes nolẽtes deponere, quæ sciũt, quibus modis possint compelli ad testificandum.*
6 *Citatio monachorum ad testificandum quomodo sit facienda, & in actis postea scribenda.*
7 *Forma Decreti decitando aliquem ad testificandum, qui non sit monachus habitans in eodem monasterio, vbi fuerat erectum tribunal à Commissarijs, sed habitet in alio loco.*
8 *Commissarij quomodo procedant in trãsmittẽdo huiusmodi decreto.*

CAPVT IX.

NIMADVERTERE debẽt Commissarij, quod non desunt, qui in causa criminali criminaliter mota abhorreãt testificari con-
1 tra alios, timentes indè incurrere inimicitias capitales, ac per conse-
2 quens detrimenta varia in bonis, & proprijs corporibus: iccircò pro ipsorũ instructione ad memoriã ipsorum reuocamus quòd munus testium dicitur publicum, & necessariũ, *a* & hoc non solũ in causis ciuilibus aut criminalib. ciuiliter motis, verũ & criminaliter motis: & ratio istius conclusionis est, quia interest Reipublicę maleficia
3 punire, & prouinciam expurgare malis hoĩbus, pręcipiẽte domino, ac dicente, *maleficos non sinas viuere.* *b* Quapropter merito vsu omnium curiarũ receptissimum est, vt testes ad testimonium ferendum compellantur, si id facere re-
4 cusarent, nisi tamen ij sint, quos de iure regulariter iudex compellere non posset, vt sunt Pater contra filium, & è contra; Gener contra socrum, & è contra. Priuignus aduersus uitricum, & è contra: Agnati aduersus Agnatos, affines aduersus affines: Collaterales vsque ad tertium gradum. Vxor cõtra virum, & è contra, liber contra patronos, & eorũ liberos, & è contra. & si ipsi cogẽdi erunt ad testimonium ferẽdum etiam in causa criminali, de quo hic est sermo, cõtra iam dictos, primo quando aliter veritas haberi nõ posset, *c* cũ in tali casu etiam omnes priuilegiati ad testimonium non ferendum erunt compellendi ad testificandum. & secundo erũt compellendi ij testes, quos rei subtrahũt, non obstante talium testium iuramento delató de non testificando. *d* Tertiò qui nolunt testificari timore partis aduersæ. *e* Quartò cùm agitur de fama, vel de crimine falsi, *f* nec non dum agitur de crimine coniurationis; nam in tali casu erunt coegendi etiam testes, qui iurauerunt, hoc scelus non detegere, seu non testificare de eo. Sciant & secundò Commissarij

a Glos. in Rubr. extra de Testi. & in l. si quando. vbi glos. & Bar. C. de Testib. l. 3. §. lege. ff. eod.

b Exodi. ca. 22.

c ca. Peruenit. el 2. ext. de Testibus cogen. & ibi per Doct.

d c. super eo ext. eodẽ. & ibi per Doctores.

e c. super his & c. cũ contra de Testi. cog. & ibi per Doct.

f c. fin. ext. eod. & ibi per Doct. communiter.

missarij quòd bonum est consilium Iulij Clarij dicētis in hoc proposito, quòd iudices pro viribus studeant non compellere testes, quos diximus esse regulariter non compellendos. a At vbi casus contigeret, quòd veritas aliter haberi nō posset, & delictum esset atrox, possent ad illorum examen deuenire cōsulto tamē principe. b Hoc tamen licèt quoad laicos vel clericos seculares posset contingere casus in causis autem regularium, de quib. peculiaris hic fit sermo cū o-rarò, vel nunquam huiusmodi supradicti nominati erunt examinandi: icicircò in illis hoc locū non habebit. Tertio sciant Commissarij pluribus modis compelli posse testes nolētes testificari, quę sciunt tam circa corpus delicti, & eius qualitates, q̄ circa personas reorū, & si quoad laicos, & clericos secu-
5 lares loquendo ipsi possent cogi videlicet multa, seu pęna pecuniaria indicta, captis pignoribus, aut p exilij cōminationem, aut carcerationem, aut torturam, & in subsidium à iudice Ecclesiastico sentētiā excōicationis, aut suspensionis, aut interdicti: c morē aūt monastico poterunt cōpelli per impositionem silentij, Ieiunij extraordinarij, & comestionis in terra panis, & aquæ addendo etiā, vt dū comedit retineat Zonam ad collū, vel per impositionem pęnæ degradationis, vel suspensionis à diuinis, vel carceris, addendo quòd in tali pęnitentia perseueret, donec resipiscendo deponat quicquid sciuerit de & super crimine..... de quo agitur, & licèt (quoad laicos & clericos seculares loquendo) ipsi possint de iure subijci torturæ ad eruēdā responsionē ab eis, seu depositionem, & insimul ad deponendam iniustam contumaciam,

a Clar. in praxi. §. fin. q. 24. ver. scias. tamē.

b Clar. vbi supra in fine.

c cap. 1. & capit. Peruenit. el. 2. ext. de testibus cogen.

tamen nisi rebus arduissimis non laudaremus huiusmodi pęnā torturæ monachis impositā iuxta sty-
6 lum curię monasticæ. Forma verò citationis testium existentium in eodem monasterio, in quo formatur inquisitio, alia non erit necessaria, nisi simplex vocatio in ius, vel per actuarium, vel alios monachos eiusdem monasterij, quæ citatio taliter describenda erit, scilicet, in principio examinis illius testis taliter scribatur videlicet, D.... gratis...dignitatis...testis vocatus, & medio eius iuramēto p̄stito de dicenda mera, & plena veritate de interrogandis ab ipso, & quicquid inde sciuerit. primo fuit interrogatus, &c. & si huiusmodi testis non esset in eodē monasterio: tunc per speciale decretum ipsum ad se aduocent Commissarij, cuius tenor sit hic, vel similis, videlicet.

Cum nobis Commissarijs visum fuerit p expeditione negotij sibi impositi à Reuerēdo Regimine Cōgregationis... vel Capituli generalis, vel à Reuerendo P. Prę-side per speciale eius rescriptum, necessariam esse personam D.... ac eiusdem in iudicio depositio: Icircò virtute iurisdictionis sibi delegatæ præcipiunt ipsi D..... virtute præsentis decreti, vt statim
7 recepto præsenti decreto discedēs à monasterio, à quo modo reperitur, se conferat ad monasteriū.... in quo tribunal nostrum ereximus sub pęna... Datū in mon... Die....

D... Abb. aut Prior monasterij } *Commissarij.*
D... Prior aut Dec.
D.... Actuarius.

Et studeant Commissarij in super per priuatas literas hoc ipsum
8 intimare eius prælato, vt copiā ei facultatemq; exhibeat perueniendi ad

di ad eosdē commissarios, & in actis describat tali pacto, videlicet.

Reuerendi Cōmissarij dictum Decretum inclusum in dictis literis Reuerendo D. . . . Abbati dicti monasterij direxerunt per talē, & literas responsiuas à dicto Abbate reponat ipse actuarius in actis, vt constet dictum decretum fuisse intimatum dicto testi adhoc, vt postea possit puniri si obedire renuerit tali iussioni, & non possit se excusare de ignorantia illius. Qui testis statim postquam peruenerit ad dictum monasterium, interrogabitur forma supra dicta, & talis est stylus curiarum Congregationis Cassinensis, & forsan omnium aliarum religionum. Redditur ratio quare dictū, fuerit supra quā sępissimè, quòd omnino testes interrogentur cum iuramento, etiam quòd si integrè non possit compleri examen inchoatum illicò per superueniens impedimentum ipsis Commissarijs; quod dum denuò reuocauerint testes ad ipsum examen perficiendum: denuo exhibendum erit eisdem iuramentum de dicenda veritate.

SVMMARIVM.

1 *Bono publico consulitur mediante processu legitimè compilato contra reos.*

2 *Accuratissimè discutitur quæstio illa antiquissima, & quotidiana in qua quæritur. An depositio testis deponentis sine delatione iuramenti de dicenda veritate validetur per superuenientem huiusmodi iuramenti delationem, & affertur ratio ipsius quæstionis decisionis.*

3 *Episcopo, Archiepiscopo, & Cardinali, non præstabitur sine præstatione iuramenti fides in Iudicio, & quare.*

CAPVT. X.

1 SVMMOPERE inuigilandū erit Commissarijs, ne sua vecordia, vel ignorātia faciāt processum nullū in graue detrimentum boni publici, procedentis ex iustis & validis processibus, ac pro inde ex iuridico ordine iudicij seruando in examinandis testibus, quorum depositio absoluit, vel cōdemnat reos ipsos de quacumque criminis specie agatur. Sciāt ergo primo Commissarij quòd testis deponens sine iuramento nō faciet fidem in præiudicium alterius, & hoc regulariter, nisi à partibus ipsis vtrisque remissum iuramentum fuerit. a & sciendum ꝙ in tantùm hæc sententia est vera, quod Augustinus de Anchona in libro de potestate Ecclesię, vt refert Felin. in cap. Constitutus. num. 16. extra de rescriptis, quęst. 55. art. vlt. audeat dicere, non posse summum pontificem dispensare sine consensu partium, vt depositio valida sit in præiudicium tertij sine eius cōsensu, quod & ipsemet ibi probat innumeris medijs, & ratio potissima per eundem allata est: quoniam iuramentum est de substantia validitatis testimonij de iure diuino, cuius rationem Felinus ibidem multipliciter probauit veram. An vero depositio testium facta, non præuio iuramento, sit valida in pręiudicium tertij si ipsum iuramētum subsequatur eam; maxima inter Doctores fuit altercatio. Nam de hac quæstione triplex reperitur sententia, quarum b prima fuit dicentium, quod dictum O testis

a c. Nuper. cap. tuis. ca. de testibus, c. fraternitatis. & c. quotiens. ext. de testib. cap. pen. 3. q. 9. c. fin. §. iusiurandi. 4. q. 2. & in l. iusiurandi, & in l. Solon. C. de testib. glos. & Doct. ibi cōiter. Felin. in c. cū dilecta. in prin. ver. ex prædictis. & in c. Constitutione. num. 16. ver. & ꝑ hac. ext. de rescrip. Archid. in c. vt circa. col. 4. in princ. num. 3. de elect. in 6. vbi & Gemin. & alij. Lanfran. de Oriano, in repet. c. quoniam cōtra. tit. testiū de positiones, nu. 4. de probat. Bart. & Ias. & alij in d. ctis legib. & in l. Nemo potest, ff de leg. 1. & Iason in l. admonendi. à num. 225. ff. de iureiur.

Augus. de Anchona in tract. de Potestate Ecclesiæ.

b Innoc. Panor. & communiter Canonistę in c. de testibus, ext de testib. prout ibidē dixit Felin. Bal. in c. Fraternitatis, eo. tit. Salic. in l. iusiurandi. C. de testibus.

testis non iurati in casu, quo sibi illud non fuisset à partib. remissum, esset nullius virtu tis, etiam si dictum iuramentum superuenisset, dicendo ego iuro mê vera dixisse, & ratio mouens istos est, quoniam vt depositio sit valida requiritur præcedentia iuramenti. Secunda a verò fuit dicentiũ in decisione præsentis quotidianæ quæstionis fore vtendũ nobis hac distinctione videlicet: aut dictum iuramentum superuenit ipsi depositioni, statim scilicet, finita depositione, dicendo id omne, quod dixerat, verum esse modò iuro, non diuertendo ad alia loca: aut post eius depositionẽ discessit à loco, in quo examinatus fuerat: aut postquam discesserat examinator à curia. In primo proposito casu Doctores istius opinionis dicunt iuramentum subsequens cõsolidasse depositionem dicti testis à principio non iurati: Quapropter valida esset dicti testis depositio, ac si à principio iurasset. In secũdo verò casu proposito dicunt istius testis depositionem esse nullius virtutis. Tertia Doctorum sententia procedit cum hac destinct. videlicet: aut testis post depositionem suam factam sine iuramento confirmauit ex se, nulla facta sibi requisitione ab actuario, vel à iudice, aut à parte de confirmando illam medio iuramento, statim antequam discessisset à loco examinis & ab actuario, eò quòd ad se reuersus memor fuit se in principio examinis nõ iurasse, vt tenebatur ad hoc vt debita fides adhibita fuisset depositioni suæ. Aut ipse testis iurauit postq̃ discessisset à loco examinis, & ab actuario, vel ante discessum suũ fuisset requisitus de iurãdo à parte, vel ab actuario. Nam in primo casu dictum iuramentum cõsolidabit depositionem factã nõ præuio iuramẽto: in secundo proposito casu dictum iuramentũ superueniẽs nõ cõsolidasset depositionem factam dicti testis, nõ iurati à principio; & ratio potissima est, quòd inde elici posset ipsum falsum deposuisse: cum inde retractus non fuisset ex timore non iurandi falsum, & sic violandi insiurandum sibi non delatum, & quòd postea requisitus de confirmando eius depositionem proprio iuramento, iurauit, nẽ suspicarentur circunstantes, & c. requirentes talẽ iuramenti delationem, quòd ipse testis non confirmasset suam depositionem prius factam præuio iuramento propter eius falsitatem; b & nequis dictas opiniones esse sine fundamento rationis audeat asserere, Sciẽdũ erit eis quod prima doctorum opinio fundatur in hac ratione, eò quòd communiter iura omnia requirunt, quod iuramentum præcedat depositionem testium; & inde sequitur ꝙ iuramentum erit requisitum de solemnitate extrinseca, & ante actum: ergo actus erit nullus, ipsa deficiente, prout docuerũt cõmuniter Doctores & meritò, vt inde deterreatur testis à proferendo falsum testimonium propter premium iuramentũ sibi exhibitum de dicenda mera veritate &c. Secunda verò opinio Doctorum fundatur in hac ratione: quoniam quando testis deposuit, non præuio iuramento, præsumitur ipsum deposuisse quoad primum propositum ibi casum animo statim ex se iurandi se vera deposuisse: & sic cùm simus in his quæ fiunt simul & semel, in quibus non datur priùs, & posterius, ipsum iuramentũ dicetur conualidasse depositionem præcedẽtem.

Cum

a Bal. et Calder. in d. l. iusiuran. C. de Testib. pro quib. facit tex. in l. Peteas. C. de Pactis, vbi glo. Bart. & Iason, & alij. facit et text. in l. Modestin. ff. de solut. & ibi glo. & Doct.

b Felinus in c. De Testibus, ext. de Testibus.

Cum in tali casu in proferendo depositionem præsumatur cogitasse de inferendo iuramento, & sic in mente sua iam protulit, & icciro præsumitur veritatem dixisse, propter reuerentiam iuramenti. Nõ ita poterit dici in materia secundi casus propositi (vt paulò ante diximus in referendo tertiam Doctorum sententiam). Et hęc oĩa ab ipsis Cõmissarijs tenacissimè memoriæ retinẽda erũt, quia quotidie poterit contingere vecordia examinatorum. Quapropter merito Doctores asseuerare non erubescunt fidem nullatenus fore præstandam Episcopis, vel Archiepiscopis deponẽtibus sine iuramento in iudicio in præiudicantibus alicui, vt apertissimè docuit Greg. IX. Papa. Idipsum & docuerunt dicendum Doctores de depositione preiudiciali alicui in iudicio facta à Cardinali, a & intantum est verum hoc nostrum assertum de persona Cardinalis, quòd si dixerit aliquod præindiciale alicui, summum pontificem sibi commisisse, non erit sibi credendũ, nisi & illud probauerit. b

a c. fin. ext. de iuramento calumn. glo. in c. Cũ olim. el 1. ver. Fratrũ, ext. de Priuileg. & ibi Panor. nu. 5. qui & latiùs in c. sicut. num. 5. ver. in glo. fin. ext. de sent. excommunicationis. Felinus in ca. Tuis. ext. de Testibus, & in in dicto c. sicut. in prin. ver. Itẽ nota. Alex. in consil. 18. incip. in causa. colum. 2. quem citat, & sequitur Viui. in suo tract. Cõm. opinio. ver. Testis. Iason in l. Admonẽdi. in 2. repet. nu. 189. per totum, ff. de Iureiurã. & ibidem per alios.

b Panorm. in ca. Cùm olim. el 1. nu. 5. ver. in glo. fin. ext. de Priuilegijs.

De forma monendi testem falsum testimonium proferentem, & de subijciendo eum torturæ, ac alios infames, & deputandi in carcere.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quomodo procedant contra testes deponentes cum risu, vel alia irreuerentia in iudicio, vel de directo contraria dictis plurium testium maioris auctoritatis, quàm sunt ipsi testes.*

2 *Forma decreti faciẽdi à Commissarijs contra testem, qui post monitiones sibi factas perdurauit in sua falsa depositione.*

3 *Intimationis dicti decreti forma describitur.*

4 *Actus carcerationis in processu describendus erit.*

5 *Testes reperti, seu alijs contestibus comprobati falsum deposuisse, quando torqueri possint, sed antè torturam adhibitam quæ erunt à Commissarijs inquirẽda, ac ponderanda.*

6 *Testes torqueri posse in aliquibus casibus traditur: qui & recensentur, sed & quãto tempore fuerint torquendi, relinquitur arbitrio ac prudentiæ Commissariorum, ponderata qualitate ipsorum &, negotij, de quo quæritur, et qualitate testium contrarium deponentium.*

7 *Commissarij quare non teneantur antè torturam testium eis indulgere terminum ad producendum quicquid voluerint ad probãdum de iure se non posse subijci torturæ.*

8 *Forma decreti faciẽdi a Commissarijs de torquendo testes infames.*

9 *Forma decreti faciẽdi a Commissarijs de torquendo testem uarium traditur, et nu. 11.*

10 *Testem fore torquendum quotupliciter contingit.*

11 *Forma decreti de torquendo testẽ pro eo, quod aliud dixerit in iudicio cum iuramento, quam dixerit extra iudicium.*

12 *Forma decreti de torquendo testem negantem se aliquid scire de aliquo facto, quando contrarium in iudicio constat per testes, & quę sint ponderanda à Commissarijs ante torturam talium.*

14 *Et quæ in conficiendo ipso decreto de torquendo.*

O 2 CAP.

CAP. XI.

1 QVAM sæpissimè cõtingit testes diabolica suasione falsum testimoniũ proferre non pertimescere: & aliquando deponere cum risu,& cõtemptu tribunalis aduersando dictis quàm plurimorum sine aliquo fundamento;sed sola sua pertinacia asseuerantes quædam imaginaria, non verisimilia, & prorsus impossibilia. Quod cùm Commissarij animaduertũt,omni cum benignitate possibili ipsum moneant his præcisis, vel alijs æquipollentibus eloquijs, quę omnino describẽda in actis mãdent actuario, videlicet. *Auertite fratello,et ricordateui,che hauete giurato di dir la verità, & ricordateui, che la Maestà Diuina sà il tutto, et è quì presente: onde se voi non direte la verità, & da sua diuina giustitia,et da noi sarete castigato seueramente: & ricordateui auanti a quali persone state, onde se non mutate modo di rispondere, noi come essecutori della giustitia di Dio vi faremo mutar il riso in pianto, onde risolueteui di dir la verità, & con ogni modestia possibile, & humiltà monastica.* Et si adhuc persistat in negando, & fuisset à Commissarijs reprehẽsus more monastico de tali sua pertinacia & irreuerentia ridendo exhibita tribunali, & post talem correctionem si velit deponere veritatem cum omni reuerentia,cõgrua erit admittenda eius depositio,eidem præmittendo hęc verba ab actuario; tandem ipse testis ad cor rediens petijt veniam de irreuerẽtia exhibita: & postea subinferat, & fuit denuo interrogatus de.... qui respondit... Aliquãdo verò testis pertinaciter negat se aliquid scire de.... de quo fuit vocatus in contestem ab alijs; & tunc Commissarij his verbis moneant ipsum, & illa sigillatim omnino describenda in actis iubeant ab actuario, tali pacto videlicet: Interrogatus & monitus à Reuerendis Commissarijs ipse D.... quod omnino dicat veritatem de his, de quibus interrogatus fuit, quoniam apertissimè in sua depositione deprehensus fuit bis, vel ter,scilicet quoties hoc contigit in mendacio expresso: & ꝗ saltem modò deponat veritatem anteq̃ ante ipsum consocij aduocent in eius maximũ dedecus,et fiat inter vos confrontatio: his ergo vtãtur verbis statim ab actuario describendis in actis, videlicet: D.... *fratello, homai dite la verità, poiche vi habbiamo trouato in bugia già due volte, ò tre volte &c. in questi capi il primo è.... il secondo è..... il terzo capo è.... & questo ve lo diranno sul viso i testimony, con li quali anco tu eri quando D.... fece.... quando nel tal luogo disse, &.... &c. Perche voi dunque volete negare di saperlo,ò hauerlo veduto con tanto danno dell'anima & del corpo vostro, dicendo che non hauete.... onde vi hauerete da risoluere di dir la verità à tutti i modi,come passa il fatto, altrimente si verrà alla confrontatione de i testimony, & poi contra di voi pertinace si farà quello, che comanda Dio benedetto & la Santa Chiesa nelle loro leggi.* Hac ergo vel alia simili pręmissa,& in actis descripta monitione, &. ipsomet teste ad verbum audiente fuit denuò Interrogatus, *se stà nel medesimo proposito di non volere dire la verità de quanto poco auanti*

fu interrogato, o habbia qualche raggione da dire per mostrare, che habbia detto la verità, perche sarà benignamente ascoltato, auanti che si venga all'atto della confrontatione di testimonij sopra le sudette sue falsità. Respondit.... & cum ex responsione dicti testis non fuisset eneruata suspicio dictarum falsitatum, visum fuit ipsis Commissarijs vocare illos contestes coram ipso teste pertinace, vt sic confusus saltem ad veritatem deponendam incitaretur. Et cum contestes aduenissent, & coram dicto pertinace teste ipsi Reuerendi Cõmissarij sigillatim interrogabunt cum iuramẽto, an ipse D.... & Die.... audiuisse.... dixisse.... & die.... D.... minatum fuisse D.... & si omnes eodem modo confirment coram illo teste pertinace vera esse, quæ quisque eorum deposuisset cõtra D...... ipsi Commissarij denuo monuerunt ipsum testem pertinacem, vt deposita iniqua pertinacia simpliciter dicat veritatem de ijs, de quibus fuerat interrogatus: & eius responsione perpensa si ipsis Commissarijs videbitur illum deposuisse vera, ipsum moneant ne deinceps simile quid attentare præsumat, sin alias ex nũc, prout ex tunc sciat, huiusmodi ne fas sibi non fore indulgendum; sed fore de iure iuxta qualitatem falsitatis puniendum: & hic modus erit obseruandus, si viderint ipsi Commissarij dictum testem esse imperitum, & pauidum, & aliàs virum probum, sed si cognouerint ipsum testẽ temerariũ solitum similia vel maiora crimina perpetrare, simpliciter faciant describi ab actuario omnia, quę ille deponit, aliquali monitione pręmissa, & tali receptæ depositioni faciant ipsi Commissarij illum se subscribere: quo peracto poterunt alio die ipsum vocare, & iterum examinare, vt ipsum variũ reperire possint; sed si adhuc ille perseuerauerit in sua prima depositione, aut dixerit se de tali re nihil aliud scire, nisi quę aliàs deposuit, cui per omnia se remittit, tunc dictam responsionem faciant describi ab actuario, & subscribi ab ipso teste pertinaci, quo peracto in eius confusionem, & vt sit conuictus de falso, faciant dictam confrontationem, prout superius diximus, qua facta etiam si fassus fuerit falsum deposuisse, assignent ei Commissarij terminũ ad probandum, quare non fuerit puniendus tanquam testis falsus, nec non ad producendum quicquid voluerit in sui defensionem, & vt infra dicetur, & isto interim præuio decreto ipsum ad custodiam deputent carceri; vt tempore suo falsitatis, & pertinaciæ pęnam sentiat, qui noluit pijs monitionibus acquiescere: huiusmodi forma decreti poterit esse hæc, vel ei similis.

Cum Reuerendi Commissarij post monitiones quamplures factas D.... de dicenda veritate, & post confrontationem contestium factam ipsum D.... perdurantem in sua falsitate reperissent, ipsum formali carceri manci pandum fore ad custodiam decreuerunt, prout præsenti decreto decernunt, à quo non amoueatur, nisi præuio assensu ipsorum; nec non eidem D.... assignauerunt, prout præsenti decreto assignant, terminũ dierum... ad producendum, probandum, & allegandum in sui defensionẽ quicquid producere, probare, & allegare voluerit. Dat. in monasterio.... Die..

D....

D. . . . . Abbas
D. . . . . . Abbas } *Cõmissarij.*
D. . . Actuarius.

Sciant tamen Commissarij se non teneri talibus indulgere terminum supradictũ ad producen-
5 dum &c. vt latius paulò post. quo peracto ipsum decretum intimari ipsi reo faciant per actuarium, cuius intimatio facta in scriptis statim redigatur tali pacto, & in fidem veritatis faciat ipsum reum subscribi.

Die . . . . per me D. . . . actuarium fuit intimtaum dictum decretum ipsi D. . . . qui reuerenter, & cum gratiarum actione acceptauit, & in fidẽ se subscripsit manu propria.

Io D. . . . dico essermi stato intimato il sudetto decreto, & in fede della verità mi son sottoscritto di mia propria mano.

Sed si scribere nesciat, faciat per ipsum in primi signum crucis, per actuarium scribi, vt supra signum crucis D. . . . &c.

His peractis ipsi Commissarij faciant in actis describi carceratio nis actum ab actuario tali pacto.

Fidem facio ego D. . . . qualiter
4 virtute dicti decreti D. . . . . . fuit formalibus carceribus mancipatus, & in fidem me subscripsi. Die . . . .

D. S. . . . Actuarius.

Sciẽdum insuper omnino erit, quòd non tantum testes poterunt carceri mancipari, si reperiantur
5 falsarij, imò & subijci torturæ aderuendam veritatem depositionũ ipsorum, verùm etiam ad purgandos eos ab infamia, quãdo ipsi essent infames, vel fuissent varij. Quàpropter omnino Commissarios oportebit ponderare dicta,
6 & qualitates personarũ ipsorum testium. Nam ipsi poterunt tormentis subijci varijs ex causis: puta, quia ipsi essent primo infames: secundo vel socij criminis, tertiò vel varij: vel quartò extraiudicialiter, & aliter dixisse conuincuntur: vel quinto delicto interfuisse, fuit probatum; ipsi tamen dicant neminem vidisse, aut cognouisse: sexto vel sunt verisimiliter informati, & sunt suspecti, quòd veritatẽ dicere recusant odio, vel amore: septimo vel sunt viles personæ, & vltronei se ingerunt ad testimonium ferendum: octauò vel sunt conuicti de mendacio ex dicto alterius dignioris licèt solius: vel alijs similibus causis. *a* Qualis verò tortura inferenda sit, & qui modus in ea inferenda seruandus, & an grauis, vel leuis nullo pacto poterit infallibilis regula tradi: & ictircò communiter doctores hoc totum relinquunt pio, & prudẽti inditio Commissariorum. Nihilominus, vt saltẽ aliqualis tradatur norma: dicimus ipsos Commissarios posse, vbi casus cõtigerit iuxta personarum, & factorum qualitatem arbitrium suum, vel moderari, vel extendere. *b* Hoc omnino Commissarij memoriæ commendent: quòd licèt multi doctores in aliquibus casibus teneant, quòd antequam ad torturam contra testes deueniatur, illis dandus esset terminus ad deducẽdum, &
7 probãdum quicquid voluerint, vt euitent torturam illis adhibendam. *c* Nihilominus sciant Commissarij, quòd communiter sit receptum in pratica, ut semper & quandocunque absque aliqua disputatione testes de iure torqueri poterunt cum effectu, torquendi erunt, vt euitetur timor subornationis, quæ de facili fieri possit, *d* & vt quàm facilè sit Cõmissarijs, formare

a Clar. in praxi. §. fin. q. 25. per totũ. Boss. de tortura testium. nu. 9. cum duob. sequen.

b Clar. in praxi. §. fin. q. . . torqueantur. in fine.

c Boss. in ti. de mandat. ad homicid.

d Clar. vbi sup. in vers. fin. in fine.

formare de torquẽdo aliquem ex dictis testibus decretum. Iccircò gradatim procedendo trademus illis formam decretorum, & primo tradetur.

Forma decreti de torquendo testem infamem.

Si ergo testis aliqua iuris, vel facti infamia laborauerit, tunc erit ille torquendus, vt diximus ad effectum purgandi eius infamiam, & tollendi a Reo facultatem excipiendi contra ipsum, opponendo infamiam ipsius: forma verò erit talis. Die..... Reuerendi Commissarijs sedentes &c. visis &c. stante qualitate D.... examinati, & considerata infamiæ nota; qua affectus reperitur propter decretum contra ipsum pęnale in causa criminali, contra eundem mota per R..... die.....ad tollendam ergo dictam infamiæ maculam;& vt eius dictum magis afficiat nominatum, & ad omnem alium meliorem finem,& effectũ mandauerunt ipsum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, & funi applicari, prout præsenti decreto funi applicari mandant. Datum in monasterio D.... eodem die....

D..... Abbas }
D..... Prior } *Commissarij.*
D.... Actuarius.

Forma decreti torquendi socij criminis tradetur infra in cap. vbi sermo erit habendus de confrontatione consociorum. Vide ergo ibi, cum ibi sit locus magis proprius, ne bis eadem repetamus.

Forma decreti de torquendo testem varium, seu vacillantem in sua depositione, duplex traditur; cũ huiusmodi vacillatio duplici ex capite ortum habere possit.

Reuerendi Commissarij sedentes pro tribunali &c. visis &c. ac põderata vacillatione ipsius D.... dicentis in examine facto die..... D.... aut furtum perpetrasse, & similia; & modò in præsenti exa-
9 mine negantis se illum vidisse furtum facientem, vel percutientem lapide D... & tali loco, & coram D.... modo ait se illum vidisse percutientem ense, & non in loco priùs nominato, sed in.... Ad tollẽdam ergo omnem maculam periurij (si qua inesset) ab eiusdẽ testis persona (& hoc dicatur; si primum dictũ fuisset prolatum cum iuramento) vel ad purgandam omnem maculam varietatis, si qua inesset; & ad sciendum in quo dicto ipse testis persistat; ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum mandauerunt eundem D.... testem examinatum duci ad locum torturæ, ibiq; spoliari, & funi applicari, prout pręsenti decreto mandãt funi applicari. Datum in monasterio....

D....... Abbas }
D...... Prior } *Commissarij.*
D...... Actuarius.

Et sciendum quòd huiusmodi testes varij non semper subijciuntur torturæ, vt possint Commissarij perspicere in quo ex dictis eorum persistiterint. Nam aliquando hæc vacillatio processit ex subornatione sibi facta ad variandam depositionem præcedentem, ac per consequens ad reuocandum præcedens examen ipsorum, vt puta si D..... dixisset se vidisse
10 D..... furantem, &..... & huiusmodi depositionem comitentur plures circumstantiæ veræ, vel aliqua verisimilia: ita quod si postea dixisset se non vidisse D.... sed D...., & concludentem rationem non afferat huiusmodi eius varia-

variationis, ac reuocationis. Nam huiusmodi testis nō erit torquendus ad effectum sciendi, in quo dicto persistat: sed adhoc vt ipsi Commissarij scire possint, à quo vel à quibus subornati fuerint pro dicta reuocatione dictæ primæ suæ depositionis, vel mutationis. Præsumitur enim & meritò, quòd à dicto suo priori recesserit subornatus, & in hoc in casu non erit Commissarijs vtendum præcedenti forma decreti, sed subsequenti, videlicet

Forma secunda decreti de torquendo varium.

Reuerēdis Commissarijs sedentibus pro tribunali, &c. visis &c.
11 & perpensa ad verbum depositione facta per D.... testem examinatum die..... in qua asseruit se vidisse D... furantem... consideratisque pluribus circumstantijs dictam depositionem concomitantibus, quæ verificatæ fuerant, prout in actis latius (si ita essent verificatæ ex productis in actis, (aliàs hoc nō dicat in decreto præsenti) & quæ sunt adeo verisimiles, vt arbitrio boni viri credendum sit ipsum testem in dicta prima testificatione verum protulisse & in subsequenti alio modo facta sua depositione mentitū fuisse, præsertim cum ea, quæ in sua prima depositione deposuerit vltroneus, & de plano deposuerit, & in secunda sua depositione nullam sufficientem, aut verisimilem causam alleget huiusmodi suæ variationis. Quapropter valde credibile ac verisimile est, ipsum D... testem ad dictam eius priorem depositionem reuocandam ab aliquo subornatum fuisse. Ad effectum ergo clarius id ipsum audiendi ab ipsomet D.... teste, à quo, vel à quibus sobornatus fuerit ad dictam priorem depositionem reuocandam, ac ad omnem alium meliorem finem, & effectū citra tamen præiudiciū quorumcumque iurium ipsum puniendi regimini Congregationis Cassin. vel religioni..... aut episcopo..... vel ipsorū Commissariorum competentium ex dicta variatione, quibus per præsentem torturam ipsi Commissarij præiudicare, nō intendunt, & non alias, aliter &c. de quo expresè protestati fuerūt, & protestantur ipsum D..... testem variantem in suis depositionibus mandauerunt duci ad locum torturæ, & ibi spoliari, & funi applicari, prout præsenti decreto spoliari, & funi applicari mandant. Datum in monasterio, D.....

D.... Abbas } *Cōmissarij.*
D..... Prior vel Dec.
D..... Actuarius.

Foma decreti de torquendo testem, qui aliud in iuditio dixit cum iuramento, quàm dixisse extra iudicium deprehenditur iudicialiter.

Reuerendi Commissarij sedentes pro tribunali &c. visis, & perlectis depositione D..... testis in iuditio facta, & depositionibus in eodem iudicio factis à D.... & à D.... & a D.... animaduertentes ipsum D.... testem aliud dixisse in iudicio, aliud verò extra iudicium cum iuramento coram D..... D..... & ponderatis verbis præcisis per ipsum met testem extraiudicialiter prolatis, de quibus in processu latius, ex quo apertissimè apparet ipsum informatum de veritate facti, & de notitia ipsorum delinquētium: Ad tollendam igitur omnem maculam periurij, si qua inest ab eius perso-

persona, vel ad purgandum omnem defectum varietatis, si quis inesset, & ad sciendum, in quo dicto ipse testis persistat: ac ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandauerunt ipsum D.... testem duci ad locum torturæ, ibique spoliari, & funi applicari, prout præsenti decreto torquendum mandant. Datum in monasterio.....

D.... Abbas vel Prior. } *Commissarij.*
D.... Prior vel Dec. }
D..... Actuarius.

De forma decreti de torquendo testem asserentem se nihil scire de crimine facto per D..... & tamen constat aliquo pacto contrarium.

Animaduertant Commissarij, quòd quamplures reperiuntur, qui criminis, de quo quæritur, admissioni, cui interfuerint, vel aliter benè de ipso, & eiusdem auctore norunt, tamen renuentes deponere de ipso asseuerant se
13 prorsus nihil scire de tali facto; quod cum repererint ipsi Commissarij, quòd scilicet D.... in testẽ vocatus ab ipsis super quo intertogabitur, esset verisimiliter benè informatus: quia scilicet, tempore commissi delicti constitit in actis ipsum D.... fuisse in loco delicti perpetrati, & potuisse uidere quomodo factum se se habuisset, & ipse D.... vel negat adfuisse, vel vidisse, *a* saltem per vnũ testem, qui sit dignior ipso negante. vel constat quod extraiudicaliter confessus fuerit se habere notitiam facti, & in iudicio postea intertogatus hoc ipsum negauit, *b* vel quia est proximus loco delicti commissi, vel est domesticus, *c* vel est solicitus frequentare viam, in qua commissum fuit delictum: & est aliàs persona malę opinionis, & famæ, *d* aut alia de causa possent ipsi Commissarij conijcere quod ille recuset veritatem fateri, & dictorum & indiciorum probationes in actis apparent, vt dictum fuit suprà, scilicet, quod talis testis negans scit, vel scire debet veritatem facti, *e* de quo fuerat interrogatus, & constat de delicto saltem in genere commisso. *f* Infrascripta forma decreti ad torturam contra ipsum D.... testem deuenire ipsi Commissarij poterunt, videlicet:

Reuerendi Commissarij sedentes &c. visis &c. Auditis ac perlectis depositionibus testium deponentium D..... in testem vocatum scire facti criminis seriem, & pluribus monitionibus ipsi testi factis, vt veritatem fateatur, consideratoque, quòd constiterit in iudicio aliquo pacto ipsũ fuisse presentem in loco criminis admissi tẽpore, quo fuerat perpetratum. Vnde verisimile est ipsum vidisse, quomodo dictum factum se habuerit, & qui fuerint delinquentes, aut quibus vestibus induti, quibus armis armati, cuius ætatis, cuius barbę, cuius coloris: & licèt ipse testis negare non erubescat delinquentes vidisse, ac consideratis alijs indicijs ex actis ipsis resultantibus, & contra dictum testem facientibus &c. Quapropter ipsi Reuerendi Commissarij ad effectum habendi ab ipso D.... teste examinato plenam, & integram veritatem super premissis, de quibus, (vt dictum fuit) verisimiliter apparet informatus, atque ad omnem alium meliorem finem, & effectũ mandauerũt ipsum D.... duci ad locum torturę, ibique spoliari, funique applicari, prout pre-

a Foller. in praxi crimi. in ver. Capiant infor. num. 22.

b Folle. vbi sup. nu. 18.

c Bossius de tortura testium, nu. 9. cum duob. sequen.

d Folle. vbi sup. nu. 27.

e Foller. vbi sup. nu. 24.

f Foller. vbi supra.

senti decreto torqueri mandant. Datum in monasterio... Die...

D..........*Abbas* } *Commissarij.*
D................

D..........*Actuarius*.

Et animaduertãt Commissarij, quòd si dictus testis habitaret pro-
14 pe locum, in quo crimen factum fuisset, vel solitus fuisset talem locum frequentare, in quo fuit repertum cadauer, vel furtum factũ, vel vulnera illata; ex quibus eliceretur, illũ esse facti consciũ, tũc & ipsi supra recẽsito decreto addant & dictas ponderationes dicendo; considerantes etiam, quòd dictus testis &c. vt supra. & postea decretum concludant, vt supra. Secundò, quòd ex supra dictis formis poterunt, & ipsi in similibus occurrentibus casibus, paucis immutatis, procedere ad torturam, & ad formandum decretum torturæ cõtra testes. Tertiò memores sint ipsi Commissarij, ipsos non posse de iure procedere ad torquẽdum testes ita grauiter, ac si essent rei criminis, de quo inquiritur; sed leuius arbitrio ipsorum: nã ponderare tenẽtur qualitates testium, & criminum, de quibus inquiritur. *a* Quartò sciant Commissarij, quòd licèt sit regula vulgatissima, in qua habetur, quòd nimis graue sit ex domo rei probationes sumere; *b* nihilominus ipsa regula non habet locũ in criminalibus: etenim sæpe sępius domus reorũ perquiruntur ad effectũ videndi, an aliquid reperiri possit, ex quo possit facilior probari via ad inquirendũ specialiter cõtra reos, qui ex tali inquisitione grauioribus indicijs assolent vrgeri; & aliquando conuinci. *c* Quapropter ipsi Commissarij ponderent, & obseruẽt omnino, quæ attulimus memoriæ commendanda, & obseruanda ab ipsis in capit. 3. per totum.

a Clarus in praxi. §. fin. qst. 25. vers. torqueatur, in fine.

b l. Nimis graue. C. de testib. Boss. in tit. de examin. reorum, num. 9.

c Clar. vbi suprà in §. Furtũ, vers. Quero nunq. & q. 27. in princ.

De captura Reorum, & forma mandati de capiendo, & carceri mancipando.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quid facient, postquã per diligentem inquisitionem, & testium depositionem aliqua indicia claruerint contra aliquem.*

2 *Cõmissarij quæ ponderare debent, antequàm procedant ad capturam reorum indiciatorum, non præuia eorum citatione ad informandum.*

CAP. XII.

OSTQVAM per accuratissimè factam inquisitionem, & testiũ depositionẽ ipsis Cõmissarijs claruerint aliqua indicia cõtra nominatos reos alicuius momenti, ex quibus veniat grauata fama eorum, et ipsi Cõmissarij meritò possint deuenire in suspicionem, quod auctores criminis sint
1 D.... & D.... vel vnus solus, tunc poterunt eos ad ius vocare, si ex tali citatione non adsit periculum fugę ipsorum; sed si talis fugę esset rationabilis metus, tunc cõtra eos procedent ad capturam ipsorum si haberi poterũt, & post quam fuerint carcerati, citabũtur ad informandum, id est, circundati hominum custodia euocabũtur à carceribus ad tribunal ipsorum Commissariorum, vt examinentur super repertis indicijs, sed si fugam arripuissent, vel aliàs essent absentes: tunc contra eosdem in ip-

in ipsorum contumaciam procedetur seruatis seruandis, de quo latiùs infra in cap. in contumaciā erit nobis præscribēda norma ipsis Commissarijs legitimè detinendi ad capturam indiciatorū.
2 Quapropter sciāt hodiernis temporibus in qualibet curia hoc esse arbitrariū, ponderata tamen qualitate criminis, de quo agitur, scilicet, an sit occultum, an graue, an difficilis probationis, an possit producere alia delicta; & persona an sit vilis, an solita delinquere, an aliqua infamiæ nota respersa, an fugitiua: & hoc considerandum erit circa personam rei nominati. circa verò indicia ipsa deducta in iudicium, ponderabūt ipsi Commissarij, an ipsa grauia, & vrgentia sint, an proxima, an verisimilia, an clara & huius generis, an verò è contra. Nam circa hoc vera, & vniuersalis regula dari non poterit, & ratio procedendi ad huiusmodi reorū capturam. a In huiusmodi autem captura regularium carceri mācipandorum non assolent vocari laici biruarij, ne manifestentur huiusmodi crimina sine causa; nisi non habita copia famulorum, & ipsi regulares nollent obedire mandato Prelatorum ipsos carceri deputantiū, & si regularis carcerādus, non esset in monasterio, in quo & ipsi Commissarij reperirentur, tunc possent et tenerētur prçcipere, modestis tamen literis directis prælato illius monasterij, vt dictum regularem ipse talis prælatus carceri formali mancipet, & ibi perseueret, donec ipsi aliud annuerint in scriptis, & talis est consuetudo regularium omnium.

a Clarus in praxi. §. fin. quæstio. 28. ver sciat autem, in fi.

Quid faciendum sit Commissarijs, & quę obseruanda ab ipsis erunt, captis reis.

SVMMARIVM.

1 *A Commissarijs quę librāda sint post carcerationem Rei, & antequàm ipsum constituant, seu examinent, vt postea in interrogatorijs illi faciendis possint procedere gradatim et prudēter, et quare.*
2 *Rei potius conuincuntur, et ad confessionem criminum per eos perpetratorum inducuntur prudentibus interrogatorijs Commissariorum, quàm tormentis sibi adhibitis, & quare.*
3 *Commissarij non procedāt ad reos torquendos, nisi præmisso eorum etiam duplici examine, & pluri, si sibi visum fuerit, & quare.*
4 *Tortura quare dicatur tormētum subsidiarium.*
5 *Norma infallibilis res interrogādi etsi tradi non possit ipsis Commissarijs, tamen quædam regula optima traditur.*
6 *Tria principaliter ponderanda occurrunt ipsis Cōmissarijs, vt sciant elicere ex deductis in actis interrogatoria, quibus argutè possint vti in reorum examine, quorum primum respicit personam eorundem Commissariorum.*
7 *Commissarij nō debebunt promittere impunitatem reis de plano cōfitentibus, si postea non possent, vel nollēt stare promissis, sed si possēt, & plures essent complices, vtique poterunt alicui ex cōplicibus promittere impunitatō, si detegerint complices alios, & quare.*
8 *Commissarij quid facient, antequā ad interrogandos reos insurgant, & quare tali diligentia erit eis vtendum.*
9 *Consideranda quæ erunt à Cōmissarijs*

sarijs circa personam Rei, vt inde possint eos argute interrogare, vt teneutur.

10 *Commissarij quæ ponderare tenebuntur circa rem ipsam, de qua agendum erit.*

CAP. XIII.

OSTQVAM carceribus deputarunt ipsi Commissarij nominatũ reum, quàm totius
1 poterunt, inuigilent primo perscrutari omnia inditia resultantia ex probationibus contra ipsum productis, tam ijs, quæ eliciuntur ex fama probata, quàm ex singularibus depositionibus testium, & scripturis in iuditio productis. Cùm ex illis elicere teneantur interrogatoria, quibus ipsum reum conuincere possint, aut de veritate criminis perpetrati, aut inditiorum probatorum contra ipsum. *a* Quapropter concludendum erit, ipsos Commissarios teneri maxima cum vigilantia omnia illuc vsque allata in actis contra reum rimari, ac inuestigare, nec non circà accuratissimum examen reorum; *b* quod aliàs vulgo assolet vocari constitutum, eo quod à verbo illo constitutus soleat initium sumere, *c* & memores sint Commissarij, se esse dignos non modica laude, & præmio, si benè, ordinatè, clarè, subtiliter, & accommodatè processerint ad interrogan-
2 dos ipsos reos, & mediãtibus prudentibus interrogatorijs illuc eos adducerent, vt quodammodo saltem inuiti, & inaduertenter veritatẽ criminis per eos admissi fateantur. Cùm ex talibus prudentibus interrogatorijs potius assoleant Rei deuenire ad confessionem criminum, de quibus agitur, quàm ex tormentis (experientia teste.) Cùm ipsis magis mens reorũ angustietur, quàm tormentis corporalibus, eo quòd semper ambigant, per ipsa falli à iudicibus, & in tormentis possit vti silẽtio, vel semper eadem negatiua verba repetere, & licèt non expertibus in arte hoc negotiũ facile videatur; tamẽ reuera est difficillimũ, & maximi ingenij. *d* Secundò ipsi Cõmissarij debebunt patienter reos
2 interrogare, & longa interrogatoriorum, & argumentorũ serie causam continentem, prætensumque
3 crimen examinare, ac per consequẽs taliter veritatem facti extorquere, & non statim prosiliant ad ipsum torquendum: & ratio est, quoniam sæpe contingit, quod dũ Commissarij seuerius criminẽ perpetratũ punire festinant, nullo legum temperamento adhibito iniustam pœnam infligent innoxijs; quod quidem impium, & irreparabile damnum inde reis imminet. *e* Quapropter ponderandũ erit ipsis Commissarijs torturam esse tormẽtum subsidiariũ, quod iccirco tale nomen sortitum est, quia tunc solum ad illud confugiendum esse voluerũt doctores, quando alia remedia fuissent ten-
4 tata. *f* Tertio, & si exoptaremus ipsis Commissarijs tradere veras, & infallibiles regulas interrogandi ipsos reos: Tamen cum facta crimina, & circumstantię, seu qualitates ipsorum, super quibus exa-
5 mina fieri contingant, tam varia sint, ideo norma certa ab aliquo hominum assignari nequibit. *g* His tamen non obstantibus nonnulla generalia afferemus hic ipsis Cõmissarijs, ex quibus artem quandam, & regulam interrogandi elicere ipsi per semet Deo optimo Maximo fauente possint.

Qua-

a Chart. in pract. interrog. reorũ. lib. 1. ca. 3. nu. 6.

b Char. vbi sup. nu. 13.

c Char. vbi sup. c. 1. nu. 6. & 7.

d Char. vbi sup. lib. 1. in præfatione, nu. 3.

e Blanc. in tract. de Iudic. in epistola ad studiosos legũ scolasticos.

f Char. vbi sup. q. 64. vers. debet etiam.

g l. neque leges. iuncta gl. magna. ibi. ff. de legibus.

Quapropter tria ponderanda ab
6 ipsis proponemus, primum quorum est, vt semetipsos examinent de infrascriptis. Secundum vt considerent personam Rei examinandi, à quo elicere veritatem facti desiderant. Tertium negotium ac causam ipsam, de qua agendum erit. Et vt omnia iam generaliter descripta facilius memoriæ ipsorum commissariorum imprimantur, sciant quod quoad personam ipsorum spectat; Illud in primis obseruandum ipsis erit, vt Deum timeant, animum mundum habeant, mente, & corpore in opus, quod aggrediuntur, incumbant: veritatem facti solam, (prout superius fuit dictum) perquirant: *a* ipsos commissarios tantummodo illius inquisitores esse, & ministros iustitiæ (hoc est) ipsius Dei optimi, à quo omnis emanat iustitia meminisse debebunt. *b* Deinde ipsi Commissarij ita se ad examen reorum accingere debent, vt omni passione penitus spoliati nullam apud se habeant personarum acceptionẽ, *c* sed ipsos reos siue in minoribus constitutos, siue in dignitate quãtacumque maxima, siue doctos, siue indoctos æquis oculis respiciant, ac si nullum inter eos discrimen esset. *d* Nam non debent aliqua de causa timidiores, aut audaciores se ostendere ad veritatem indagandam, sed omnes reos ità habere, ac si essent æquales dignitate, & statu, & eadem seueritas, ac grauitas sit erga omnes, *e* & si non negemus eos posse, & teneri ad procedendum vrbanius, lænioribusque verbis vtendo cum constitutis in dignitatibus, quàm cum minoribus monachis & clericis reis, sed omnino eis erit fugiendũ reorũ familiaritas, quia eorũ inde dignitas contẽptibilior appareret in graue dedecus tribuna-
7 lis. Abstinere proculdubio tenebuntur Commissarij à promissione impunitatis, nec per ipsam reos ad cõfitendum compellant, & hoc præsertim, si huiusmodi impunitatem non esset eorũ condonare reis, aut vellent (cum hoc sit quædem proditionis species, à qua Commissarij Deum timentes abstinẽt) sed vbi quamplures essent complices alicuius criminis grauis, & difficulter veritas haberi possit, tunc consulendi erunt
8 generales, seu Præsidentes religionis, vel alter ordinarius, à quibus fuerant creati Commissarij, & de eorum mandato possent polliceri impunitatẽ, si illi hoc eis indulgerent promittere posse eam; & ita quotidie à prudentibus Commissarijs practicat. Preterea ipsis Cõmissarijs opus erit scrutari accuratissimè, ac inquirere naturã, qualitates, & circũstantias delicti, ac possidere, *f* & indiciorũ ex processu compilato resultantium plenam notitiam habere, illaque memoriæ commendare, ac retinere, vt plenius, & facilius ipsis interrogandi, et arguendi suppetere possit materia. *g* Denique omnino Commissarij compilato processu informatiuo eliciant summarium indiciorum productorum contra reum, & hoc cum maxima diligentia. Nam vt diximus ex ipsis elicienda erit forma ipsum interrogandi (& non ex non productis) vna cum omnibus circunstantijs, & qualitatibus ipsorum, & non solum ipsorum, & non solum de pertinentibus ad factum ipsum, verum etiam ad tempus punctatim, in quo producta indicia concludunt contra reũ. Nam tũc omnia inde interrogatoria facienda,

a Chart. vbi supra lib. 2. cap. 1 nu. 2. & seq.

b Scapp. de iure non scrip. lib. 5. c. 122. nu. 6.

c Foller. in praxi crim. in ver. studeant se ornare, nu. 5.

d Folle. vbi sup. nu. 1.

e Chart. in pract. interrog reorũ, lib. 2. cap. 3. nu. 7. & seq.

f Chart. vbi supra cap. 2. num. 1.

g Chart. vbi sup. nu. 3.

dalum indè natum, an sit publicum, vel occultum, & huiusmodi, & an persona offensa sit grauis, vel leuis, an factum fuerit in loco profano, vel sacro, an coram Iudice, aut populo, quibus armis, & vnde illa sumpta fuerint.

De forma constituti, seu examinis reorum tam primi, quam secundi, & aliorum, si quod erit faciendum à Commissarijs.

SVMMARIVM.

1 *Forma constituti, seu examinis reorum tam primi, quàm vlterioris, & quæ in ipso describenda generaliter erunt, antequam deueniatur ad speciales interrogationes sup facto ipso, de quo quæritur, & quare.*

2 *Interrogationes à Commissarijs faciendæ Reo, antequam interrogādi erunt super facto ipso, de quo quæritur principaliter, vt occurratur astutijs ipsius.*

3 *Commissarij quomodo interrogabunt reos de facto, de quo in processu informatiuo producta fuerūt indicia contra eos.*

4 *Monitio, qua vti debebunt Commissarij erga reos negantes ea, de quibus extant indicia, & in processu etiam delata, quæ sit.*

5 *Commissarij quomodo studebunt conuincere reum negantem delictum à se perpetratum, de quo fuerat interrogatus.*

6 *Confitentem reum quomodo Commissarij interrogabunt de complicibus.*

7 *Commissarij quæ describenda in actis mandabunt, audita confessione Rei.*

8 *Reus quare examinandus sit medio eiusdem iuramento de dicenda veritate.*

9 *Commissarij ex quibus elicient interrogationes faciendas ipsis reis.*

10 *Commissarij, quando bene facerēt in primo Rei examine, non vtendo omnibus interrogationibus, quæ fieri per ipsos possent, & quare.*

11 *Qua industria vti oportebit Commissarios in impugnatione eorum, quæ, à Reis dicuntur in sua depositione.*

12 *Forma verborum, qua vti tenebuntur Commissarij in secūdo examine Rei faciendo.*

13 *Expleto secundo examine, quæ describenda in actis mandabunt Commissarij actuario.*

14 *Cōmissarij quare præcipiant Reis se subscribere ꝓprijs depositionib.*

15 *Commissarij in vltimo Rei constituto quid aduertere debeant, & quibus verborum circuitibus reos interrogare, & quare.*

16 *Commißarij quid facere debeant, si Reus responderit se velle fateri veritatem facti.*

CAP XIIII.

SERMONEM habitum de rebus præmeditandis ante interrogationem reorum meritò subsequitur sermo de forma seruanda à Commissarijs, qui meritoriè sibi iniunctum munus exe-
1 qui studebunt. Quapropter sciāt ipsi principium constituti tali pacto fore firmandum, videlicet: vt exprimatur tempus, locus examinis, nomen Commissariorum, nomen actuarij scribentis, nomen Rei, & nomen patris, patriæ, & cognomen ipsius Rei, ętas, dignitas, munus, seu artificium, & erit facienda mentio de delatione iuramenti sibi facta per commissarios, vel actuarium, & de exhibitione ipsius iuramenti facta à reo, & vt omnia magis magisque appareāt aperta, pro instructione ipsorum Cōmissariorum, & actuariorum

subij-

subijciemus formam huiusmodi principij tali pacto.

Die .... mensis .... Anni ....

Constitutus personaliter D. ... ætatis ... dignitatis ... clericus talis Ecclesiæ, vel ciuitatis, vel monachus talis monasterij coram Reuerendis Commissarijs, & me sæpius nominato actuario, delato sibi iuramento de mera, & plena veritate dicenda, & quicquid inde sciuerit, & præmissa monitione, quod confessionem proprij criminis teneatur sub pœna peccati mortalis stantibus tot indicijs contra eum in actis delatis, fuit interrogatus, tanquam principalis quo ad se, & testis quo ad alios de infrascriptis, & primo.

Interrogatus, *se sà la caggione esso deponente della sua carceratione, ò se la può imaginare in qualche modo*. Respon.

Interrogatus, *se sà la caggione perche sia hora stato chiamato auanti essi Commissarij*. Respon.

Interrogatus, *quanto tempo è, che si ritroua carcerato*. Respon.

Interrogatus, *per ordine di chi fù carcerato*. Respon.

2 Interrogatus, *se hà qualche inimico, lo nomini per nome proprio, & cognome*. Respon.

Interrogatus, *come sà che D. .. gli è nimico*. Respon.

Interrogatus, *chi era presente quando questo D. ... vi minacciò, & disse*. Respon.

Interrogatus, *se hauete mai fatto pace insieme*. Respon.

Interrogatus, *de quanto tempo in quà*. Respon.

Interrogatus, *chi sà che si sia inimicitia fra di loro*. Respon.

Interrogatus, *se crede, che per caggione di tali parole già molto tempo fà dettegli D. ... hora gli porta colera*. Respon.

Interrogatus, *se lo tenete per buon monacho, ò clerico da bene*. Respon.

Interrogatus, *perche lo tenete, per maligno, & vostro nemico*. Respon.

Interrogatus, *potete voi ciò, che hauete detto di D. .., prouarlo*. Res.

Et talem formam interrogandi reos in principio constituti curabunt seruare Commissarij, circa personam omnium, qui fuerant nominati ab ipso reo inimici, & sibi suspecti; antequam ad alias interrogationes deueniant ipsi Cōmissarij, vt inde possint occurrere obiectionibus astutis reorum; nā assolent ex interrogationibus sibi factis aliquo pacto deuenire in cognitionem testium, qui hoc cōtra eos deposuerant, & statim illos nominare inimicos, quod facere nequibunt ita facile. a

Et hoc contigit nobis in quadā causa criminali arduissima, in qua quidam testis, qui maxima deponebat cōtra reum: dum ipse reus fuisset interrogatus, vt pronunciaret sibi suspectos, vel inimicos, nō nominauerat illum: imò interrogatus si habeat ipsum D. .... pro viro conscientiæ timoratæ, ita vt non mentiretur, vel falsum aliquā do dicturus esset, dictus reus ipse fassus fuit illum non posse mentiri. Quapropter cùm opus fuisset confrontationē fieri Reus ipse obstupuit, & nominabat frustra ipsum malę conscientiæ, & falsarium. Hæc ergo memoriæ commendent ipsi Commissarij, aliàs possent falli à Reis, cùm posset contra illos obijcere, si huiusmodi interrogatio, & eorum responsio, non fieret. sufficiet ergo hęc annuisse, dictis ergo generalibus interrogatorijs præmissis paulatim deueniant.

a Natta in consil. 242. num. 8.

Com-

Commissarij ad particularia tapacto, videlicet.

Interrogatus, *se esso deponente conosce D. . . .* Respon.

Interrogatus, *da quanto tempo in quà*. Respon.

Interrogatus, *doue cominciò à conoscerlo*. Respon.

Interrogatus, *quanto tempo è, che non l'habbia veduto, ò parlato*. Respon.

3 Interrogatus, *chi era presente, quando gli parlò l'vltima volta*. Respon.

Interrogatus, *in qual luogo, et hora gli parlaste?* Respon.

Interrogatus, *di qual materia gli parlaste?* Respon.

Interrogatus, *se quando vi partiste da lui, restasti con lui in pace*. Respon.

Interrogatus, *che parole coleriche furono quelle, che tra voi passorno*. Respon.

Interrogatus, *che cosa teneuate in mano, quãdo gli parlaste?* Resp.

Interrogatus, *chi vi ha dato licentia de tenere quelle arme in monasterio, ò in vostra casa?* Resp.

Interrogatus, *quãto tempo l'hauete tenute?* Respon.

Interrogatus, *doue l'hauete ascoste?* Respon.

Interrogatus, *chi ve l'hauea data te, & in presenza di chi?* Respon.

Interrogatus, *perche vi faceste dare dette arme?* Respon.

Interrogatus, *doue tenete hora dette arme?* Respon.

Interrogatus, *auanti che partiste con dette arme che cosa gli diceste al detto D. . . . ?* Respon.

Interrogatus, *quante ferite furono quelle, & in qual luogo del suo corpo?* Respon.

Et si negaret se detulisse arma, vel illum percussisse, & in negando persistere auderet, ipsi Commissarij illum monere tenebuntur tali pacto, vel simili. Et hæc uerba omnino in actis describenda erunt ab actuario.

4 Et cum Reuerendi Commissarij audissent dicti D. . . . . constituti negationem taliter eum alloquuti fuerunt, videlicet, *fratello non è più tempo di negar l'istessa verità, della quale per detto di tãti testimonij sete tanto inditiato, & quasi conuinto*, & statim corã ipso deferri faciant eadem arma, quibus vulnerauerat D. . . . & ipso descripto per proprium nomẽ commune, vel secundum idioma patriæ, faciãt hæc describi in actis, videlicet.

Et perpendentes Reuerendi Commissarij dicti D. . . . Rei pertinaciam in negando iusserunt afferri gladiũ sanguinolentum latitudinis. . . . longitudinis . . . cum manico. . . . & sic de singulis ar-

5 mis. . . . Et ipso euaginato, & ostenso dicto D. . . Reo, ipsum denuo monuerunt, vt dando gloriã Deo supremo Iudici, saltem modò non neget veritatem facti, & talibus eum alloquentes dixerũt. *Come hora potete negare la verità ecco il cortello, ò pugnale, o scopetta*, & sic de singulis armis, *con il quale hauete ferito D. . . . Horsù ditte la uerità hora almeno*. Respon.

Interrogatus, *se si confida molto sù le braccia, perche à tutti imodi l'hauerete da confessare sù la corda*. Respon.

Et si quasi conuictus affirmauerit se reũ præsenti criminis, tunc habita tali confessione interroge-

6 tur vt j. si verisimiliter, nõ potuisset solus tot vulnera infligere, & hoc est in omni genere delicti, vt cõmunis doctorũ sententia sẽper docuit, vt infra suo loco dicetur.

Q Inter-

Interrogatus, *chi l'accompagnò quando ferì D ....* Respon.

Interrogatus, *con chi ne hauea parlato perprima di far tal effetto.* Respon.

Interrogatus, *che cosa gli rispose D ..... col quale di ciò parlato hauea.* Respon.

Interrogatus, *chi era presente quando di ciò gli ne parlò.* Resp.

Interrogatus de causa scientię &c.

Et cum dictam Confessionem audissent Cõmissarij, per eos fuit supersessum in examine, cum animo iterum,& quoties ipsis visum fuisset denuo eum interrogare;&
7 iusserunt eundem subscribi more solito dictę depositioni, & sic serua formam supra de subscribẽdo traditam. Et si Commissarijs videbitur, dictum reum amplius non examinare, tunc poterunt, vt infra suo loco dicetur, concedere ei defensiones de quibus infra.

8 Diximus quoque reum examinandum medio eiusdem iuramẽto. Nam etsi olim aliqui Doctores non minimę authoritatis tenuissent, Iudices non posse deferre iuramentum reis: Tamen vsu ipso omnium curiarum, & communiter, imò hoc ipsum ferè vniuersalis Doctorum recentiorum sententia docet posse Iudices exhibere eis iuramentum, & illos teneri deferre in causa propria iuramentum. Et si falsum dixerint periurij rei habebuntur in foro poli,& Deum habebunt vltorem, non tamen venient de tali periurio puniendi pęna ordinaria periurij in foro fori: prout communis Doctorum sententia semper docuit, quos retulimus in nostra praxi canonica criminali lib. primo cap. quinto, cõclusione quarta in fine, titu. de accusat.

9 Hęc pauca interrogatoria produximus, vt aliqualem formã traderemus: cùm re uera plura his facienda erunt, si hoc Commissarijs suggerent indicia in actis producta: nam super indicijs productis in actis sigillatim erit insistendum à Cõmissarijs. Nec vno eodemq; examine illa absoluenda, nisi leuitas causę suadeat, vel promptitudo cõfitẽdi appareat in Reo: quoniam si ipsi Commissarij viderint ipsum quasi spontè fateri delictum, & omnes eius qualitates, de quibus facta esset mentio in iudicio,& producta fuissent in processu: meo iudicio non esset ei danda copia cogitandi super statu suo: quoniam forsitan tunc eiusdem Rei peccatum obcęcauerat mentem eius, ita vt non posset cogitare finem dictæ cõfessionis, diuina iustitia sic disponente. Vnde frustra fieret per plura: cùm posset idem fieri per pauciora, & æquè benè. Aliàs ipsi Commissarij benè faciẽt, si de aliquibus in-
10 terrogent in primo examine, & leuiter, & statim ad alia se transferrent, & postea in alio examine districtiùs de ijsdem,& alijs interrogarent reos, & sic lento gradu ad factum ipsum per opportuna interrogatoria deuenire. a Et summopere studeant Cõmissarij ponderare responsiones reorum: quoniam ipsis opponere eos oporte-
11 bit, quæ falsitatem, vel impossibilitatem, vel improbabilitatẽ, seu inuerisimilitatem dictarũ responsionum coarguãt, & ideo dicant inter alia Commissarij ipsos non allegasse causam euidentem, qua possent tueri falsam eorum depositionem, & si videantur assignare causam, poterunt replicare ipsam friuolam, & nullam, & assignẽt ipsi causam nullitatis, et omnis

a Chart. in praxi interrog. Reorũ, lib. 3. cap 1. num. 10. & sequenti.

nis huiusmodi oppugnatio facta à Commissarijs,& responsio reorum facta, describenda ad verbum omnino erit in actis. Vitandum autem erit ipsis Commissarijs in interrogatorijs suis velle tacitè vti quadam suggestione; sed solùm vtantur simplici interrogatione, a & quando secundo voluerint ipsi Commissarij reũ examinare eadem forma supra praescripta vtantur, & statim infrascriptas interrogationes subinserant.

a Chart vbi supra lib. 3. q. 3. nu. 22. & 27.

12 Interrogatus, *se esso constituto si è pur disposto à confessar la verità meglio di quello fece nel dì . . . quando vn' altra volta fu esaminato.* Respon.

Interrogatus, *se gli occorre dir altro di quelle cose delle quali uoi fuste interrogato nell' altra vostra esamina fatta il dì . . . . mese . . . nell'istesso anno.* Respon.

Deinde deuenient Commissarij ad interrogandum de ipso facto, & si animaduertent ad sufficientiam interrogasse: Tunc post inscriptionẽ (in forma saepius dicta) per ipsum reum factã facient haec verba ipsi Commissarij describi ab Actuario.

Tunc Commissarij acceptatis &c. pro nunc, tarditate horę praeuenti, vel alijs impeditis negotijs, examen dimiserunt, & ipsum D. . . . constitutũ mandarunt retrudi in carceribus, vel quid simile, animo tamen continuandi, examen &c. & iniuncto ipsi constituto, vt suę depositioni subscribat, prout se subscripsit, vt infra & seruetur forma subscribẽda superius in cap. 2. num. 9. annotata.

b Alex. in consil. 143. nu. 4. & sequen. lib. 2. Ruin. cõsil. 191. nu. 1. lib. 2. & cõmunite. Canonistae. in ca. Quoniã contra. ext. de Probat.

14 Et sciant Commissarij quod expedit iubere ipsos reos subscribi, etiam si aliàs crederetur actuario, & ipsis. b ratio est quoniam tunc reus subscribens consentire videtur ijs, quae continentur in scriptura, quam subscribit, & praesumitur quod illa legerit, & de contentis in ea notitiam habuerit: & si diceretur, qd non legit, & quod si postea diceret se deceptum fuisse, deberet ipse hoc probare, et hoc idem operatur signum crucis factum per hominem illiteratum. c Ex quib. Doctorum monitionib. apparet tutiorem formam subscriptionis, quàm in capitulo 6. tradidimus, ita vt addat, postquam per me ad uerbum supradicta deposita fuerunt perlecta.

c Clar. in praxi. §. fin. q. 53. ver. Quintus est casus.

Animaduertant Commissarij, & maximè in vltimo constituto, epilogare omnia indicia contra ipsum reum, & quae alia ex eius confessiones emanauerũt, et denuo ipsum interrogare de talibus, vt confusus dicat facti seriem tali pacto, & taliter scribat actuarius. Et post quàm Reuerendi Commissarij ipsum D. . . . monuissent, vt deposita sua pertinacia, saltẽ modò confusus de plano confiteatur facti seriem *circa l'homicidio, ò furto, ò, bastonate, ò lettere false, ò infamatorie scritte, & simili; poiche i testimonij dicono questo, & questo. Et voi nel primo constituto dicesti questo, & nel secundo questo, & questo: dalli quali detti sete pur conuinto hauer fatto tal'eccesso. Horsù da laudẽ Deo, et confessa il tuo peccato humilmente, acciò possi ritrouar appresso Iddio, & suoi ministri qualche misericordia, altrimente ciò lo direte con li tormẽnti.* Respon.

Intarrogatus, *come potrete questo più negare contra tanti inditij.* Respon.

Interrogatus, *con che faccia vi chiamate Innocente, & che non sia prouato in processo cõtra uoi cosa alcuna? poiche ecco un testimo-*

nio dice questo, & eius depositio ei perlegatur sine nomine testis, & ita faciat in recensendis alijs testium dictis,& subdat, *et se sà che detti testimonij ciò non direbbono, se non fusse il uero:horsù dispo netevi à tutti i modi à dir la verità, come passò il fatto.* Respon.

Interrogatus &c. sibi dicto qđ iam appareat manifestè de pertinacia ipsius D.... constituti, qui non solùm delictum à se commissum agnoscere recusat; sed viros probos, & fide dignos, qui iuramento astricti veritatem testificati fuerunt, falsarios audeat appellare: quomodo enim modò tales illos vocat, quos sibi ad faciē adductos,& cōfrontatos,eorumq̄ue depositionem tam bene, tam clare, & animosè confirmantes vix ipse constitutus aspicere ausus fuerit pallore, & tremore correptus? Ideo fuit benignè monitus, vt ab huiusmodi pertinacia discedēs humiliter fateatur facti seriem per ordinem,& fuit sibi dictum: *Horsu D... lasciando da canto l'ostinatione,raccontate come passò il fatto della morte di D....* Respon.

Animaduertant Commissarij, quòd huiusmodi argumentationibus oportet eos vti cōtra reos pertinaces:cùm ex talium responsionib. sæpe inaduertēter ipsos nonnulla fateri contingat: super quib. inculcandę erunt alię interrogationes correspondentes eorū interrogationibus iuxta varietatem verborum,& factorum,& ideo certa alia regula dari non poterit.

Et si tandem Rei defatigati interrogationibus,vel confusi interrogationibus, tandem responderint se velle fateri veritatem: tunc totius facti seriem per ordinem enarratam à Reis ad verbum faciant describi ab actuario, & postea subscribi,vt supra.

Circa prædicta autem aduertant Commissarij,vt cùm reus delicta, super quibus interrogatur, fateri cęperit, nunquam illum sic fatentem dimittant,donec omnia fassus fuerit, quæ ab ipso super facti enarrationem requirunt,etiāsi instet hora prandij, cęnæ, dormitionis, aut quid simile, nam illud pro tunc omittendum eis erit. *a* quoniam, vt dicunt Doctores inter os & offam possent multa contingere: & data Reo dilatione, & tempore ad deliberandum, & de se maturiùs cogitandum, sępe ammittent Commissarij, quod pluribus laboribus fuerant adepti, *b* & sciant reos respōdentes interrogationibus nō esse interrumpendos:quoniam experientia docet quòd indè possent auerti à cōfessione iam simpliciter inchoata; & si cōmissariorum erit alijs interrogationibus ipsum reum aggredi,donec perfectè confiteatur suū delictum cum omnibus circunstantijs eius necessario exprimendis. *c* Sciant nouissimè Reuerendi Commissarij, quod omnia supra dicta locum obtinebunt in Reo, qui scit & poterit loqui ac intelligere interrogationes sibi factas à Commissarijs,non autem in Reo muto,vel surdo, aut ignorante lo qui iuxta idioma interrogationū sibi factarum: nam in tali casu ipsis Commissarijs aliter erit procedendum ad eos interrogandos,ac per consequens ad recipiendas eorum confessiones aut depositiones: de quo tamen vide infra in cap. penult. per totum.

a Chart. in sua praxi supra dicta li. 2. ca. 2. nu. 20.

b Chart. vbi supra.

c Chart. vbi sup. nu. 21.

Quid

Quid faciẽdum sit Commissarijs, si nollent Rei respondere factis interrogationibus, vel præcisè affirmatiuè, vel negatiuè, vt teneantur, vel allegent eos suspectos iudices.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quid facient, si eorum Rei nollent respondere interrogatorijs factis sibi negatiuè, aut affirmatiuè, vel penitus nolunt respondere.*

2 *Actuarius quæ in actis describat, quando reus nollet respondere præcisè ad interrogata.*

3 *Reo semel respondente ad interrogata, si rursum interrogatus de ijsdem nolit respondere, sed se remiserit ad iam dicta; quid facient ipsi Commissarij.*

4 *Forma & norma ad torturam procedendi contra reum nolentem respondere ad interrogata, aut affirmatiuè, vel negatiuè.*

5 *Antè torturam, quæ pro recipienda præcisa rei affirmatione, vel negatione, vel responsione danda esset, an Commissarij teneãtur concedere reis terminũ ad probandum, & allegandum se non posse torqueri pro dicta causa.*

6 *Decretum huiusmodi torturæ quibus uerbis sit concipiendum.*

7 *Tortura adhibenda reis pro extorquenda responsione affirmatiua, uel negatiua an debeat esse leuis.*

8 *Commissarij quomodo procedant contra reos nolentes respondere affirmatiuè, uel negatiuè, allegando ipsos Commissarios suspectos, & proferant causas suspicionis eorũ.*

9 *In causis regularium Commissarij allegati sibi suspecti à Reis regularibus, quare regulariter non erunt audiendi ipsi Rei.*

CAP. XV.

NON minima altercatio oriri solet inter Cõmissarios & reos; cũ non pauci Rei versuti dubitantes capi à Commissarijs in sermone nolunt responsum dare interrogationibus sibi factis, & alij
1 nolunt respondere præcisè affirmando, aut penitus negando, sed dubitatiuè dicẽdo, non recordor, forsitan non est ita, vt asseritur: nõ est credendum ita facile, & huiusmodi. Quapropter ipsi Commissarij interrogabunt more solito, quod si Rei nollent respondere præcisè, vel penitus; tunc mãdabunt actuario
2 describere, eos noluisse respondere penitus, vel affirmatiuè, vel negatiuè, vt possit contra tales vti remedijs opportunis indultis à iure, vt statim dicemus, vt sic in actis cõstet de causa, propter quã Commissarij adhibuerint huiusmodi remedia. *a* Sciant Cõmissarij se oportere dictos reos monere ad respondendum præcisè sub pena cõfessati, aut sub tortura adhibenda, & similibus comminationibus in scriptis redactis insurgere contra eos. *b* & si adhuc illi perdurauerint in non respondendo præcisè post prædictas monitiones sibi factas, & tunc ad ipsa remedia adhibenda se accingent tali interrogatione præmissa.

a Chart. in sua praxi in terrog. lib. 3. c. 1. nu. 1.

b Chart. vbi supra nu. 2. 3. & 4.

Interrogatus ipse D... Constitus, & monitus p Commissarios, vt prædictæ interrogationi præcisè respondeat pro veritate absque eo, quòd se referat ad iam dicta. Respondit. *Io mi rimetto à quello, che hò detto, & che è scritto, et non hò da dire altro.*

Interrogatus, & monitus sub pœna confessati criminis (de quo imputatus fuit, vel sub pena periurij,

iurij, aut torturæ, vel alterius pęnę, vt dicat veritatem. Respondit, *quello che ho detto è scritto*.

Interrogatus, & monitus vt se disponat ad melius, & congruentius respondendum, & recedat à sua obstinatione. Respon. *non voglio dir altro*.

Interrogatus, & denuò monitus, vt pręcisè respondeat, aliàs deuenietur ad irrogationem dictarũ pęnarum comminatarum contra ipsum, declarãdo in illas fuisse incursum? Respondit *Io non voglio dir altro*.

Et cum Reuerendi Commissarij quàm sæpissimè eundem D.... constitutum monuissent, vt deposita pertinacia responderet præcisè, vt voluerit scilicet affirmatiuè, aut negatiuè, & vidissent eundem immobilem à sua pertinacia, & nolentem respondere aliud. quæ ego actuarius scripta audiui &c. his pręmissis actuarius infra, in actis describat, videlicet.

Tunc animaduertentes Reuerẽdi Commissarij obstinationem, & inobedientiam dicti D...... constituti, pęnarumque prędictarum sibi comminatarum contemptum, reseruato sibi iure semper & quandocumque decernendi, & pronunciandi ipsũm D.... incurrisse dictas pęnas quodcumque mandatum desuper necessarium, & opportunum relaxandi, pro nunc adulteriora procedẽtes, Interrogauerunt an persisteret in sua pertinacia, &c. (Quamuis vsu ipso curiarum receptum sit hæc describẽda Commissarios demandare) Cum viderint ergo ipsi Reuerendi Commissarij dictarum pœnarum contemptum, præceperunt deuenire ad torturæ remedium, existentibus aliquibus etiã leuibus indicijs, vel diffamatione. [a] Aut si reus non allegauerit causam legitimam, quare noluerit respondere... [b] dummodo de corpore delicti constet: nec refert an fuerit interrogatus super facto substantiali, an super circumstantijs substantialibus, de quibus sit verisimile ipsum reum posse recordari, quod quidem arbitrio ipsorum Commissariorũ remitti solet: & ideo facient ipsi Commissarij secundum dictamen coscientiæ eorum præuia oratione. [c]

a Char. vbi sup. c. 2. nume. 31.

b Char. vbi sup. nu. 15.

c Char. vbi sup nu. 17.

At si reus vna vice interrogatus respondit, alia uice denuo interrogatus de eisdẽ dicit se referre ad iã dicta, nec voluerit aliud respondere: tunc relinquitur arbitrio iudicis, an vellet ipsum ad secundò respõdendum compellere, vel non. Quapropter prudẽtes Commissarij põderabunt, an ipse reus sit suspectus de perpetratione criminis, de quo quæritur, & tunc omnino ipsum compellẽt respondere, & reiterare iã dicta. [d] Et vt omnia faciliter exequi possint ipsi Commissarij, subdemus formam verborum, qua vti eos oportebit, dum voluerint torquere reos nolentes respondere, vel præcisè negando, vel affirmando ea, de quibus interrogantur: videlicet forma torquendi reum nolentem respondere præcisè erit hæc, videlicet.

d Char. vbi sup. nu. 39. & sequenti.

Interrogatus & monitus D..... constitutus, vt recedat ab huiusmodi obstinatione, & respondeat præcisè euacuando interrogatorium sibi factum, non se referendo ad iã dicta, vel omittendo eius solita verba hucusq; prolata scilicet, Non recordor, posset esse & similia, quia alias contra ipsum necesse fuerit pro dicta responsione habenda ad opportuna iuris, & facti remedia deuenire. Respondit,

dit, *quello, che hò detto è scritto; à quello mi rimetto, vel non mi ricordo, potria essere, & se mi uolete dare la corda, datemi prima le defensioni mie, & poi fate quello, che ui pare.* Et tunc Commissarij faciant hæc verba in actis describi per actuarium in responsionem dicti rei, videlicet.

5 Quibus auditis Reuerēdi Commissarij dixerunt dicto D...... Reo, quòd in huiusmodi casibus deuenitur ad torturam reorum, non pro extorquēda veritate, sed solum extorquenda responsione affirmatiua, vel negatiua eorum, de quibus fuerat interrogatus, & iccircò nullæ dantur defensiones, cum pateat, quòd per eos nulla euidens, & legitima excusatio afferri possit, luce meridiana clarius. Respondeat ergo præcisè ad interrogata, vt sic possit vitare huiusmodi torturam, & abijciat alia fatua subterfugia, & cauillationes: sciens quòd de illis nulla ratio fuerit habenda. Respondit, *uoi mi fate torto*, & aliud respōdere noluit.

Et studeant charitatis ardore ipsi Commissarij sæpius ipsum constitutum monere superioribus, vel alijs similibus verbis vtendo; post quod actuarius scribat subsequentia, videlicet: Quæ ego, &c. & licèt pluries per Reuerendos Commissarios institutū fuerit pro dicta responsione habenda, semper ipse constitutus idem responsum dedit, quæ omnia ego &c.

6 Tunc ipsi Reuerēdi Commissarij sedentes pro tribunali &c. visa pertinacia ipsius D...... constituti nolentis respondere, vel præcisè, & iuxta interrogata, pro dicta responsione, vel pro præcisa, & congrua responsione habenda super prædictis, cum aliter ab eo dictum responsum haberi non possit, mandauerunt ipsum D..... adduci ad locum tormentorum seu torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari. Qui D..... sic ad locum torturæ adductus dum spoliaretur, & ligaretur fuit per ipsos Commissarios benignis verbis adhortatus, & monitus, vt omnino vel saltem modò disponatur ad responsionem dandam interrogationi sibi factæ, vel ad præcisè, & congruenter respondendum super ijs, de quibus interrogatur, aliàs sciat pro certo statim in altum eleuandum, & sic torquendum pro dicta solum responsione extorquenda. Respondit, *Io hò detto, & quel che è detto, è detto.*

Tunc ipsi Reuerendi Commissarij cum viderent ipsum D..... constitutum adhuc in sua contumacia persistere, mandauerunt ipsum in altum elauari ad effectum prædictum solummodo.

Sciant etiam ipsi Reuerendi Commissarij, quòd tempus torturæ pro tali causa adhibendæ eorum arbitrio relinquitur; habito
7 respectu ad qualitatem causæ, de qua agitur, ad grauitatem indiciorum, cōditionē personæ torquendæ, & similia, Cùm hęc omnia eis ponderanda erunt, vt iustitia suū sortiatur effectum, absq; eò quòd aliquis indebitè grauetur, [a] sed si reus adhuc negat, se velle respondere, & allegat ipsos Cōmissarios suspectos, & de ipsis non confidere, allegando causas suspectionis, & diffidentiæ, vtique erit supersedendum in prosecutione processus, donec delegans consulatur, & mandet, vel causam per alium cognosci, vel per ipsos Cōmissarios, non obstantibus allegationibus supradictis. [b] sed vt docet quidam
8 doctor, ij Commissarij deberent omni-

a Vlpel. in cons. crim. 34.

b Bertaz. in cons. 8. nu. 59. libro 1. Coorad. de offic. prætoris. fol. 83. nu. 9.

omnino abstinere à prosecutione huiusmodi causæ pro dicta exceptione: nisi sibi mãdaretur à superiorib. suis prosecutio causę in virtute Sanctæ obedientiæ, vel sub aliqua pęna. Cum forsan causę allatæ (prout in religiosis in dies probatur,) essent friuolæ, & sine fundamẽto, aliàs sequeretur, quòd quotiescumq; committeretur aliqua causa criminalis regulari alicui perito, & zelanti Dei honorẽ, & religionis suæ, ac odio habenti vitia, & immorigeratos regulares; statim ipsi Rei indiscriminatim allegarent eos suspectos, scientes ab ipsis intrepidè & absque acceptione personarum subministrandam iustitiam, quam effugere exoptant; & tali pacto supremi superiores astricti essent, non sine maximo, & euidentissimo detrimento religionis, & dedecore totius ordinis, causas delegare regularibus imperitis, & parùm curantibus de bono regularium, cæterorũ pace, & honore, quibus consulitur dum inquieti puniuntur, iuxta formam iuris, & constitutionum particulariũ suæ religionis.

9 Quapropter ipsi Cõmissarij cõperientes Reos malitiosè allegasse eos suspectos Iudices, tunc poterunt eos audire in productione causarum suspicionis, quæ si sint graues & notorię, poterunt si voluerint, stante tali notorietate, deputare alium. a Diximus si voluerint, quoniam in causa regularium non habenda videtur regulariter talis ratio: cum non detur facultas ipsis appellandi à correctionibus prælatorum suorum. b si ergo non poterunt appellare à correctionibus Prælatorum, inde sequitur, nec posse recusare ordinarios, nec eorũ delegatos. Cùm ipsi Prælati per suos delegatos intendant inquirere, & punire iuxta disciplinam regularem ipsos Reos. Nec obstat id quod communiter dicitur, pessimum esse iudicari à Iudice suspecto, & ideo Iudex suspectus reo poterit ab ipso recusari. Non inquam hæc regula generalis obstat in causa regularium, vt docuit apertissimè Innocentius Papa III. his præcisis verbis vtens, c videlicet. *Statuimus, ut si allegauerit se Iudicem habere suspectum, coram eodẽ causam iustę suspectionis assignet, & ipse cum aduersario: uel si fortè aduersarium non habeat, cum Iudice arbitros communiter eligat: qui de suspectionis causa cognoscant, etsi nequiuerint in unam concordare sententiam, aduocent tertium: ut quod duo ex ipsis decreuerint, robur obtineat firmitatis: sciantque se ad id fideliter exequendum ex iniuncto à nobis in uirtute obediẽtiæ sub obtestatione diuini Iudicij districto precepto teneri: causa uerò suspicionis legitima corã ipsis infra competentem terminum nõ probata, sua iurisdictione Iudex utatur. At ipsa probata, legitimè de recusatoris assensu personæ idoneæ committat negotium recusatus, uel ad superiorem transmittat, ut in eo ipso procedat secundum quòd fuerit procedẽdum.* Hæc ibi & in §. fin. eiusdem. c. cum speciali hæc ad verbum habentur, videlicet. *Cæterum has duas constitutiones præmissas nolumus ad regulares extẽdi contra suas speciales obseruantias.* Hæc ibi; vbi glo. in uer. has constitutiones, his verbis vtitur, videlicet. Has constitutiones, & illam idest, infra in c. sacro. de sent. excom. & gl. in ver. regulares. dicit supra eod. tit. cap. reprehensibilis, & sup. eod. c. 3. iam supra per nos citatos, vbi expressè prohi-

a c. si quis. extra de foro compet. & ibi per Doct.

b c. ad nostram. el 1. & c. repræhẽsibilis. de appell.

c c. cum speciali. §. statuimus. extra de appellationibus.

prohibita fuit regularibus facultas appellandi, cùm pro aliquo excessu fuerint corrigendi, ijs præcisis verbis ibi in §. fin. c. reprehensibilis text. vtitur, videlicet. *Præcipuè uerò hoc in religiosis uolumus obseruari, nè religiosi, cũ pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem Prælati sui, & capituli disciplinã appellare præsumant: sed humiliter, & deuotè suscipiãt, quod pro salute sua fuerit eisdem iniunctum*. Hæc ibi, & in d. c. ad nostram, il 1. eo. tit. Alexãder Papa III. ijs pręcisis verbis vsus fuit, videlicet. *Ad nostram*, & infra. *Quia uerò remedium appellationis non ideo est inuentum, ut alicui à religionis, & ordinis obseruantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere. Mandamus quatenus, si quando quilibet subditorum tuorum ad remedium appellationis conuolauerit, non ideo minus eum iuxta tenorem mandati, quod in prædicta regula continetur, & institutionem ordinis corrigas, & castiges*. Hæc ibi. Id ipsum statuit fœlicis recordationis Eugenius Papa IV. in priuilegio nono nostrę Congregationi Cassinensi cõcesso sub anno salutis 1436. Pridie Kalend. Iulij Põtificatus vero anno sexto. & rursus idipsum statuit fęlicis recordationis Gregorius XIII. concedens Reuerendis Prælatis Congregationis nostræ Cassinensis, vt procedant in causis criminalibus, & ciuilibus, & ad punitionẽ monachorum sibi subditorum simpliciter, summarie &c. Et quod ipsi monachi non possint à correctionibus, & pęnis sibi iniunctis etiam ad sedem Apostolicam appellare, & si appellauerint, huiusmodi appellatio nõ impediat huiusmodi pœnæ inflictæ executionem, vt apertius in dicto rescripto sub Datum Romæ Anno..... Die..... Ex ijs ergo omnibus elicere possunt Commissarij, quomodo procedant in huiusmodi recusationibus factis à regularib. sibi subditis virtute commissionalium literarũ, & negocij per eos expediendi: & hoc intelligimus procedere, quando non ageretur contra regulares ad pœnam capitalem, vel ad pœnam carceris perpetui imponendam, vel similem aliam, sed ad pœnam regularem; quoniam in causa grauissima agitata contra ipsos haberet locum, quod hic diximus de ijs, qui allegarent Commissarios suspectos, & ordine supra dicto probassent suspicionem esse legitimam, sicut infra dicemus de appellatione regularium. a Videnda sunt etiam quæ supra attulimus de exhibenda copia processus ipsis regularibus Reis. b

a infra in capitulo vigesimo à nu. 11. vsque ad 14. inclusiuè.

b infra in capitulo 17.

De Depositionibus Testium, vel confessionibus complicium criminis in facie reorum legendis, & de forma illas legendi, & de confrontatione Testium cum reis tã in tormentis, quàm extra.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij animaduertẽtes reos perseuerare in sua negatiua quid facient.*

2 *Forma, qua vtentur Commissarij in testium confrontatione cũ reis ipsis, traditur.*

3 *Commissarij poterũt requisiti concedere testibus repetendis coram Reo, antequam repetantur, vt coram eisdem perlegatur propria eorum depositio.*

R Con-

4 *Confrontatio testium cum Reo quae operetur.*

5 *Testes examinati in processu informatiuo ex se non faciunt fidem, nisi repetiti fuerint parte citata.*

6 *Confrontatio testium cum Reo, an sit de substantia, & validitate processus, & quid sit loco eius, & an sit omittenda, & quando omnino seruanda.*

7 *Testis quando dicatur directo contrariari alteri testi, et quando non, exemplificatur.*

8 *Confrontatio facienda per testem non cognoscentem Reum, nisi de visu, quomodo facienda sit.*

9 *Forma interrogandi Reum, antequam testis confrontatio fiat cum ipso Reo.*

10 *Actus confrontationis testis cum Reo quomodo erit describendus in actis ab actuario.*

11 *Reus, dum coram Commissarijs interrogatur super depositis à teste, cum quo facta fuerat confrontatio, an possit admitti ad interrogandum ipsum testem, nec ne.*

12 *Testis postquam fuerit interrogatus à Reo, vt supra, an denuo erit repetendus super sua depositione.*

13 *Commissarij quam diligētiam facient, antequam eis constet de corpore delicti; si meritò habeāt aliquem suspectum de aliquo crimine, & quare.*

14 *Suspectum de scriptura literarum prohibita, quomodo interrogabūt Commissarij.*

15 *Testes quomodo examinabuntur super recognitione characterum literarum infamium, & aliarum scripturarum, vt ad cognitionem scriptoris illarum deueniri legitimè possit.*

16 *Commissarij quomodo interrogabunt Reos super recognitione literarū scriptarum, si post diligentem requisitionem, non poterunt reperire aliquam scripturam in cella, vel domo Rei suspecti.*

17 *Contra reum negantem se scire scribere, quomodo Cōmissarij procedent.*

C A P. XVI.

Vm Commissarij teneātur omni industria ex confessione Rei peruenire ad realem notitiam facti, & per consequens ad consulēdum bono publico, quod ex talium iusta punitione resultaret in dies, prout experientia, rerum magistra, docet. Idcirco
1 cum inter alia ad hunc finem optatum quàm facillimè posse Commissarios perduci ex manifestata reis depositione testium per se pateat. Ideo ipsi Commissarij si viderint Reos perseuerare audacter in sua negatiua: tūc poterunt eos alloqui tali, vel simili forma: Quomodo audes negare te non fuisse die .... in loco .... cū ... testis deposuerit cū iuramento te ibi vidisse cum armis .... te percussisse D.... vel quid simile, de quo interrogandus erit iuxta indicia in processu deducta per testiū depositiones, & illis sigillatim super quolibet indicio lectis, interrogabit eos sigillatim. Quid ergo dicis ad hęc? & eius responsio describenda erit. a vna cum omnibus gestibus corporis, & alterationibus vultus, & si q̄d aliud contigerit: Cum ex descriptis singultibus, gemitibus, alteratione vocis, defixione oculorū vel mutatione coloris, vel tremoris, & huiusmodi possent ipsi Cōmissarij argumentari, & praesumptiones elicere de innocentia, vel iniquitate eorum, & dictas repentinas

a Chart. in praxi interrog. lib. 3. c. 3. nu. 24.

nas alterationes sigillatim, prout contingunt fieri ab ipsis. Ipsi Reuerendi Cõmissarij alta voce pręcipiant actuario scribenda. puta Respondit fixos oculos in terram immobiliter tenens, & dixit vel suspirans, vel lachrimans, vel quid simile fecit, & dixit.... Nã ex huiusmodi scriptura sæpe ipsi Rei deueniunt in quandam confusionem mentis, & aliquãdo trahuntur ad confessionem, credendo se fuisse iam manifestatos à dictis testibus, & non posse amplius negare. Quo pacto si adhuc immobiles ipsi Rei permanerent in sua negatiua: tunc ipsi Commissarij descendant ad confrontationem testium tali forma vtendo, videlicet.

Commissarij sigillatim vocabũt coram ipso Reo perdurãte in sua negatiua, & præstito iuramento
2 de dicenda veritate, primò ipsum testem coram dicto Reo interrogabunt, & tali pacto faciant scribi ab Actuario. Die .... &c.

Cum Reuerendi Commissarij vidissent pertinaciam D.... constituti in negando ea, de quibus deposuerant testes contra ipsum, iusserunt eos sigillatim vocati, & sigillatim interrogari de infrascriptis, & primò uocauerunt D.... testem coram dicto D.... reo, & prçuio iuramento eidem prçstito de dicenda veritate, ipsum interrogauerunt, & primò,

An ipse D.... in testem vocatus cognoscat hunc D.... prçsentem. Respondit.

Io lo conosco, & si chiama D...

Quo peracto ipsi RR. Commissarij interrogabũt ipsum D... Reum stantem coram dicto teste tali forma vtentes, videlicet.

Ipsi Reuerendi Cõmissarij audita recognitione D.... interrogauerunt ipsum D... Reum tali pacto, videlicet.

Interrogatus versa vice præfatus D... constitutus Reus, *se conosce D... presente quì, & come si chiama.* Respondit.

Padre sì, che conosco quest'huomo quì presente, che hauete fatto uenirmi in faccia, & si chiama D...

Quo peracto, Commissarij iubebunt facta tali mutua nominũ, & personarum recognitione, tam Reum ipsum, quàm testem denuo iurare de dicenda mera, & plena ueritate, & quicquid inde sciant, et Actuarius scribat taliter. Et postquam testis cognouisset D... Reum per nomen, & cognomen ipsius, vice uersa D.... Reus ipsum testẽ eodem modo, fuit ipse D... testis interrogatus de infrascriptis, & primò

Interrogatus, *se è questo D.... delquale hà deposto il giorno...* Respondit.

Questo è quello, delquale hò parlato, e deposto il sudetto giorno.

Interrogatus, *che uegga di conoscerlo bene, & non faccia errore.* Respon.

Io non fò errore altrimente, perche lo conosco bene.

Tunc præcipiant ad verbum legi depositionem dicti testis coram facie dicti Rei. Quo peracto interrogetur ipse testis tali pacto, videlicet.

Interrogatus, *se si ricorda di hauer deposto quanto gli è stato letto, & se riconosce la sua sottoscrittione.* Respon.

Quanto io hò inteso leggere nella mia depositione, io l'ho deposto, & riconosciuto hò la sottoscrittione di detta depositione esser stata scritta di mia mano in fede della verità; sed si nesciret scribere, &

apposuisset signum † Crucis tunc dicat: *& conosco il segno della croce, che signai quando m'esaminai, non sapendo scriuere il giorno ....*

Quibus auditis Commissarij eundẽ testem interrogent tali pacto, videlicet:

Interrogatus, *se quanto è scritto in detta sua depositione, è vero.* Respon.

Padre sì quanto hò detto in essa mia depositione è verissimo. a

a Chart. in sua praxi interrog. li. 3. c. 3. nu. 28.

His accuratissimè peractis, tũc ipsi Commissarij vice versa interrogent ipsum Reum præsentem, & præcipiant describi interrogationes, & responsiones eius, tali forma vtendo, videlicet:

Et cum dicti Reuerendi Commissarij animaduertissent dictum D ... testem repetijsse, & confirmasse suam depositionem coram D .... Reo post ipsius recognitionem pro tali, de quo deposuerat, vt saltem confusus fateatur humiliter propriũ crimen cum omnibus circunstantijs, & qualitatibus suis, ipsum D .... Reum coram dicto teste interrogauerũt modo, & forma sequẽti, videlicet:

Horsù D .... hai inteso bene quello, che hà deposto D .... & hora te l'hà confermato sul viso, che cosa voi tu dire? Respon. *Io hò inteso quanto ha detto costui, & dico che non dice la verità*, & replicante ipso D ... teste, & dicente: *Io dico, che è vero quello, che hò detto.*

Et poterunt Commissarij huiusmodi replicationes describi facere in actis, post quas descriptas annotẽtur & hæc verba, videlicet:

Et cum Reuerendi Commissarij viderent vnumquemque eorum perdurare in suo dicto, mãdauerunt dictum D .... adductũ in testem remoueri à loco examinis, & vocari D .... qui & ipse testificatus fuerat contra ipsum D ... Reum: qui cum & ipse coram dictis Reuerendis Commissarijs & dicto Reo esset constitutus, vterque eorum fuit præstito iuramento,

Interrogatus, &c. & seruanda erit forma supra tradita cum omnibus testibus confrontatis ab ipsis Commissarijs.

Sciant insuper primò Cõmissarij, quòd si testis huiusmodi ad-
3 ductus petierit sibi legi eius depositionem, vt melius recordari, & affirmare illam valeat, poterit illam ipsis legi mandare. a Nisi tamen ex aliqua causa aliter faciendum consueuerit. b Sciant & secundò, quòd hæc confrontatio fieri assoleat ad effugiendam re-
4 petitionem testium, eorumq; dicta, ac depositiones conualidandas; c & ratio potissima est, quoniam cum alias testes huiusmodi fuerint pro informatione curiæ examinati tantum parte non citata, nihil ex se probant, nullumque faciunt iudicium, nisi deinde
5 de citata parte repetantur; cuius quidem citationis, & repetitionis vicẽ obtinet ipsa confrontatio. d Quapropter quando huiusmodi testes haberi poterunt, semper potius illi cum reo confrontandi erunt, quàm in Rei absentia repetere curent; quia vltra quòd huiusmodi confrontatio magis Reũ vrgeat: e aperit etiam plurimum mentem ipsorum Commissariorum, nec non & audax inficiatio ipsius testis, & negatio Rei poterunt adducere Commissarios ad quandam credulitatem, quomodo res se habuerit. f Nisi tamen aliqua subsistet ratio; quare à dicta confrontatione abstinendum sit: vt puta, si deposuisset timidus

a Blanc. de quęst. nu. 23 Honded. in consil. 101. nu. 32. lib. 1.
b Aymo. in consil. 115. nu. 7. & seq.
c Clarus in praxi. §. fin. q. 45. versic. sed in proposito.
d Chart. in pract. interrog lib. 3. c. 1. nu. 84. & sequenti.
e Chart. vbi sup. nu. 83. & 89.
f tex. in l. 3. §. ideoq; Diuus. ff. de testib. Chart. vbi s. lib. 4. c. 1. nu. 57. vers. ibi declarat etiam Bursatus.

contra

contrà potentem, & huiusmodi; & rō est, qm̄ huiusmodi confrontatio non est necessaria regulariter, neque est de substantia processus, adeoque si illa omittatur corruat processus. Quapropter illa Commissarijs vtendum non erit, nisi in actibus, in quibus à consuetudine, & praxi recepta reperitur. a Cùm loco eius habeamus testium repetitionem, & sic remedium ordinarium: vnde ad extraordinarium, & subsidiarium recurrendum non erit. b Et si non negemus in aliquo casu huiusmodi confrontationem esse necessariam; ita vt sine ipsa non poterit rectè cōstare processus, videlicet primò, quando testes deponentes super aliquo delicto sunt inuicem

6 de directò contrarij, vt puta, si alter dicat Petrum vulnerasse Paulum Cæsim, alter verò punctim; vel si vnus dicat Petrū fuisse præsentem: Petrus verò negat affuisse. c Secundò quando aliquis testis directè contrariatur depositioni alicuius Rei: Verbi gratia,

7 Testis dicit vidisse Petrum vulnerasse Paulum: Petrus verò hoc negat; dicens non vulnerasse, d & diximus de directò contrariatur. Nam vbi de directo non contrariaretur; verbi gratia: Petrus dicit, die decima Decēbris fuisse Nepoli, & ad Neapolim peruenisse sup equū sibi à Martino accōmodatū: Martinus verò dicit nullū equum habere, vel non recordari, an commodauerit. e Certè hoc casu facienda nō est confrontatio, f quia isti sunt termini separati, quorum alter alterum non sequitur, neque priuatiuè, neque positiuè. g Tertiò quando ad Rei constituti recognitionem deuenire non possumus, nisi mediante illius inspectione, puta si dicant testes aliquem tale delictum commisisse, illumque se non nosse, nisi de facie, aut de vestimentis, aut de aliqua alia circunstantia visibili, tunc est omnino Reus ipsis testibus exhibēdus, vt inspiciatur & cognoscatur, an sit ille met, de quo deposuerunt. h Talis autem confrōtatio fiet ipso, Reo posita inter alios, puta, inter tres, quatuorue alias personas ipsi

8 Reo magis similes facie, vestimētis, ac statura: vt euitetur, quātum fieri possit, suspicio subornationis, & tali praxi vtuntur, boni Cōmissarij, i & ratio huius accuratæ diligentiæ faciendę in tali confrontatione est, quoniam ex se omnis confrontatio est odiosa, & species suggestionis. K Animaduertant insuper Commissarij, quod semp ipsa testis confrontatio facienda erit (vt diximus suprà, hanc theoricam deducendo in practicam) in præsentia tam Rei, quam aliorum, deferendū omnino ipsis erit iuramentū veritatis dicendæ, l quo per ipsum præstito, interrogandus erit, an inter alios, qui sibi fuerāt exhibiti, adsit ille, quem nominauit in suo examine, dicendo ipsum delictum commisisse, vel à quo dixerat verba.... audiuisse: et si responderit, quod sic, tunc Commissarij mandabunt illi testi, vt ipsum manibus tangat: mox in eius faciem omnia per ipsum testem adductum testificata mandabunt repeti coram ipso teste, & illa confirmari iubeant ordine, & forma supra tradita, m & hæc, q̄ pro theorica signanda diximus, deducemus in practica pro instructione Cōmissariorum, & statim hæc literis commendare iubeant ipsi Commissarij ab actuario tali forma, videlicet.

9 Reus cōstitutus quid dicturus sit, si testes fide digni ipsum D.... recco-

a Clarus in praxi crim. §. fin. q. 45. versic. sed in proposito.
b Bart. in l. edictū, ff de quęst. Aymo in cons. 287. nu. 2.
c Feder. de Senis consi. 167. Alex. in cons. 34. vol. 3. nu. 4.
d Clar. vbi supra q. 45. ver. sed in proposito.
e Oldr. cōs. 136. Bald. in c. cū venissent. nu. 3. extra de Restit. spoliat
f Moron. in quodā voto manu scripto in quadam causa Bonon. ēsi.
g Moron. in tract. de pace & tregua, quæst. 118. num. 62.
h Clar. in praxi. §. fin. q. 45. ver. sed in proposito. in fine.
i Bonacossa in tract. cōmu opinio. lib. 5. ver. Testes falsi fol. 168.
k Bursat. in consil. 201.
l Clar. vbi supra q. 45. ver. sed in proposito. in fine.
m Vide etiā Chart. ī sua pract. interrog. lib. 3. nu. 29. cum duob. seq.

recognoscent esse illum, qui die... de sero fuit in cella, &c. vel quod simile indicium, de quo deposuerant ipsi testes D....

Interrogatus cum iuramento D... Reus cōstitutus, *che direbbe, se li testimonij degni di fede re conoscessero lui esser quello, il quale nel giorno... alle hore.... di notte fù veduto entrare in cella di D..... con vn bastone, & arme &c.* & sic de singulis, de quib. deposuerāt illi testes. Resp. *se nessuno ardirà di dire tal cosa, ch'io il giorno.... sia stato, &c. dirà la buggia, & nessuno con verità mi potrà riconoscere per tale: perch'io non ci son stato.*

Quibus auditis debent ipsi Cōmissarij demandare actuario, vt describat omnia infrascripta, videlicet.

10 His auditis Reuerendi Commissarij sedentes, &c. ad conuincēdum ipsum D... Reum constitutum de mendacio, & ad disponendum D... ad ueritatem fatendā, ac ad omnem alium meliorem finem & effectum mandauerunt per D.... accersiri testes alios facie, & statura, & ętate ipsi D..... Reo similes, & cum eodem Reo in ordine collocari. Quib. sic vocatis, scilicet, D.... D.... D... eisq; in ordine collócatis cum reo, ipso reo tenente secundum aut tertium locum, ipsi Cōmissarij mandauerunt ad eorum faciem sigillatim testes, qui talia deposuerant contra ipsum D.... constitutum, & primo D.... qui adductus, & delato sibi iuramento veritatis dicendæ, & per ipsum recepto, fuit interrogatus per Reuerendos Cōmissarios, vt infra.

Interrogatus, *Ben D... risguardate bene frà queste quattro perso ne, se ui fosse quello, qual hauete detto nella vostra esamina hauerlo veduto nel giorno... all'hora... di notte... entrar in cella, ò in casa di D.... con le tali arme, &c.* & sic de singulis gradatim: prout deposuisset. Respondit, *Padre sì, che fra questi quattro è colui, del quale hò parlato nella mia esamina il giorno....*

Et sibi dictū à Reuerendis Cōmissarijs, *mostrate à dito, qual è colui, del quale nella altra vostra esamina, voi parlaste?* Respondit, mouendo se de loco ad locum, & manibus proprijs tangendo D... qui aliàs primus erat in ordine supradicto, & dixit Reueren. Padri, *questo che hò toccato con la mano, è quel huomo, che viddi intrare quella sera in casa, ò in cella di D.... con le sudette arme,* & sic de singulis.

Tunc Commissarij interrogabunt ipsum D.., indicatum manu præuio iuramento de dicenda veritate, vt supra latiùs tali forma vtentes, videlicet: *D..... fratello, ecco che D.... te l'hà pur detto in faccia, come potrai negarlo?* Resp. *Reuerendi Padri, costui dice la bugia, io non sò quel che egli dica: Io non fui in detta casa, ò cella, nè hò tenuto arme,* &c.

His auditis Reuerendi Commissarij mandauerunt mihi actuario, vt legerē integram depositionem dicti D.... testis ad claram Rei, & ipsius testis intelligētiam, qua perlecta, & in scriptis annotatis omnibus responsionibus, & replicationibus amborum, vt superius docuimus, complebitur huiusmodi confrontatio forma sępius supra repetita.

Insuper sciendum erit ipsis Cōmissarijs pro perfecta instructione presentis materiæ, quòd inter Doctores duplex altercatio, non minima

minima agitata reperitur: quarũ prima est, an testis confrontatus possit in ipsa cõfrontatione a reo, cum quo cõfrontatur, ad libitum
11 interrogari: secunda est: An postquam fuerit tali modo interrogatus, possit, aut teneatur postea repeti ad instantiam ipsius Rei super suis interrogatorijs & breuibus studẽdo multa dicenda complecti. Circa primam propositam quæstionem dicimus, quòd Reus poterit ipsum testem ad eius faciẽ confrontatum arbitrio suo interrogare: & ratio potissima est, quoniam cõfrontatio nihil aliud operatur essentiale, quã supplere de-
12 fectum citationis, vt diximus supra in capitulo præsenti; sed si testis interrogari non possit, nõ hoc operaretur. a Circa vero secundã quæstionẽ propositam tali distinctione erit nobis vtendum: Nam aut testis ipse in confrontatione fuit sufficienter interrogatus, ita, & taliter, vt resultet idẽ effectus, qui resultaret ex repetitione facta citata parte; & tunc repeti nõ debebit super interrogatorijs Rei: b aut non fuit sufficienter interrogatus, & debebit repeti super interrogatorijs per Reum datis; si ille instat, quòd repetatur, aliàs nullã fidẽ faceret eius depositio. c quod procedit etiam si publicatus esset processus: vbi tamen Rei dolus absit, d & hæc omnia erunt summopere memoriæ commendãda à Commissarijs Deum timẽtibus, cum vsu ipso practicarum vtriusque fori fuerint recepta: & meritò ponderatis ijs, quæ attulimus supra. e

Deniq; memores sint ipsi Cõmissarij, quòd in capitulo tertio inter alia, quæ diximus, est, quòd & si regulariter nimis graue videatur inchoari iudicium à domo Rei, nihilominus in quã plurimis casibus ibi allatis ipsorum erit inquirere in domo reorum, ante-
13 quam constet sibi de veritate delicti contra aliquem in specie. Cũ indè poterunt elicere inditia facientia contra suspectos de crimine perpetrato, etsi in principio vere non constet de eius auctore. Nam diximus ibi, quòd scripturæ, arma, & alia, quibus possent ipsi deuenire ad aliqualẽ notitiam criminosi in domo, seu in cellis, vel officinis monasterij, vel ipsius Rei, in actis describenda erunt sigillatim, annotãdo in cuius cella, vel officina, aut domo fuissent reperta cum omnib. specificis eorum qualitatibus, quę postea reseruanda cautissimè erũt per aliquem ad id idoneum specialiter deputandum: & hoc non sine causa ita accuratè monuimus Commissarios, quoniam tempore opportuno ipsa essent omnino demonstranda, tam testibus examinandis ex officio super recognitione ipsorum, vt dicant, si sciant apud quem talia viderint: quã ipsismet inquisitis ad ipsos conuincendos, nõ solùm de corpore delicti, verum etiam de auctore delicti; nam sæpe talia oblata recognoscẽda ipsis à Commissarijs, assolent ipsos suspectos mouere ad exprimẽdum aliquod signum extrinsecũ in voce, vel facie, vel oculis, aut in toto corpore: ex cuius ponderatione quasi cõuincuntur de perpetrato crimine à prudentibus Commissarijs: & exemplificabimus in primis ad interrogandum ipsum Reum de scriptura literarum infamium, admodum libelli famosi, vel literarum lasciuarum, & continentium quid simile prohibitum. Tunc præstito iuramento, (vt sæpius diximus,) & præ-

a Bart. in auth. qui semel. col. fi. nu. 3. C. de probat. Clarus in praxi. §. fin q. 45. ver. sed in proposito. Hõded. in cons. 31. nu. 26. lib. 1.
b Honded. cõs. sup. nu. 29. lib. 1.
c Honded. vbi sup. nu. 26 & 28.
d Maranta. de ord. iudiciario. §. 6. nume. 7. memb. de interrog. n. 19. & Honded. vbi supra nu. 26.
e Bursat. cõsil. 311. nu. 4. & seq. lib. 2. & Honded. vbi supra. nu. 28.

præmissa depositione testiū cum iuramēto super recognitione characterum, & eorum cōfrontatione, & signorum, seu marchæ paginæ, seu folij ipsius, cum alijs scripturis repertis manu Rei ipsius, cum subscriptione ipsius, & si ex talium testium familiarium Reorum elicitur inditium contra ipsos Reos, statim ipsi Commissarij tali forma verborum, vel similiū vtēdo se accingent ad ipsum Reū interrogandum super dictis infamibus literis, videlicet.

14 Cùm Reuerendi Commissarij voluissent de iure procedere cōtra D.... suspectum de scriptura literarum supra recensitarū in ius ipsum vocantes, præuio iuramento &c. ipsum interrogauerunt de infrascriptis, & primo.

Interrogatus, an si videret aliquam scripturam sua manu confectam, illam recognosceret. Resp. *Padre sì che la riconoscerò.*

Et statim iubeant Commissarij exhiberi dictas literas, & ab Actuario hanc exhibitionem scribi in actis forma subsequenti, videlicet.

Quo audito ipsi Reuerēdi Cōmissarij coram me Actuario exhibuerunt quasdam literas, sub Datum .... die ... Incipiente *molto ven. Padre saprà &c.* cū subscriptione *di V. P. m. V.* aut *di V. S. Affettionatissimo &c. D....* & cum inscriptione à tergo, *al m. V. Padre D.... &c. Alla Magnifica Signora Madama Polissena.* Et si huiusmodi literæ fuissent repertæ in cella seu domo eiusdem cōstituti exprimatur in actis, aliàs exprimatur, vbi fuissent repertæ, apud quem, & coram quo, & in cella ipsius Rei, vel apud D.... quibus per ipsum D.... constitutum benè recognitis, sed nō lectis intus, tunc Commissarij interrogauerunt ipsum dicēdo D.... *queste lettere à voi mostrate, & da voi vedute, sono state scritte di vostra mano? Resp. Padre sì che sono di mia mano propria scritte.*

Deinde ipsi Reuerendi Cōmissarij, parum explicātes literas prædictas coram ipso D.... constituto ita, vt sola subscriptio ipsarū videri possit, & nō tenor earum, & illis sic parum explicatis exhibitis ipsi D..... fuit ipse interrogatus, *se la sottoscritione di detta letera, è scritta di sua mano.* Resp. *Io hò visto questa sottoscrittione, & dico che è di mia mano, ò almeno se gli assimiglia.*

His peractis Commissarij plenè ipsas literas explicantes dicto D.... constituto tradiderunt recognoscendas, & ipsum interrogauerunt dicentes: *D.... ecco che vi habbiamo aperta la detta lettera, hora leggetela, & dite se l'hauete scritta di vostra mano.* Resp. *Io hò veduto la detta letera, la qual comincia ... & finisse ... & vi dico che è scritta tutta di mia mano.*

Hac confessione recepta, ipsis Commissarijs erit procedendum ad ulteriora, & ad perficiēdū processum, prout iuris erit, præstitis defensionibus, vt infra suo loco dicetur. Attamen si ipse reus negaret se scripsisse huiusmodi literas, tunc accurati Commissarij poterunt altero ex his modis procedere ad inuestigandum de veritate, & conuincendum ipsum Reum. Nam aut Reus scit scribere, aut non: si scit scribere, tunc perquirāt scripturas alias repertas in sua domo, aut cella, vel alibi, quæ fuerāt cōmuniter existimatæ manu sua scriptæ, & aduocent testes fide dignos, & sibi familiares, vel eos, ad quos eius literę aliàs peruenissent, & se

& se moto ipso D. . . . Reo cõstituto; præstito iuraméto de dicenda veritate &c. interrogabunt sigillatim ipsos tali forma verborum, vel simili . . . Die . . . . .

D. . . . ætatis . . . dignitatis . . .
15 vocatus in ius à Reuerendis Cõmissarijs, & in testem ad infrascripta medio eiusdẽ iuraméto præstito de dicẽda plena, & mera veritate, et q̃cquid inde sciat: fuit primo:

Interrogatus, *se conosce D. . . . & da quanto tempo in qua.* Resp.

Interrogatus, *se sa esso testimonio che detto D. . . . sappia scriuere.* Respon.

Interrogatus, *come sà che detto D. . . . sappia scriuere.* Respon.

Interrogatus, *se ha riceuuto, ò ueduto mai alcuna sua lettera diretta ad esso testimonio, ò ad altre persone.* Respon.

Interrogatus, *se il charattere di detto D. . . . s'auicina alla lettera cancellaresca corsiua, ò formata, ò tonda, ò mercantile.* Resp.

Interrogatus, *se vi fosse mostrata vna lettera, potresti voi giudicare, se fosse stata scritta di mano di detto D. . . . ò d'alcuno suo amico, ò parente, ò d'altra persona.* Resp.

Et ostensis dictis literis, non explicatis ipsi Commissarij ostensaque solum supraſcriptione dixerunt, *Ecco quà la soprascritta di questa lettera, qual dice al molto . . . . . riguardate bene ogni carattere scritto in essa, & andateui ricordando, se simili caratteri habbiate veduto scritti, & da quali persone.* Quibus per testem bene recognitis. Respon. *à me pare che siano questi caratteri scritti di mano di D. . . . .*

Interrogatus, *Perche cosi giudica esso testimonio.* Respondit. *Perche à me più volte esso D. . . . ha scritto, & formaua cosi li caratteri della scritta lettera, ma meglio la riconoscerò nella sua sottoscrittione, & nel suo solito modo di dettare le lettere.*

Quibus auditis Cõmissarij explicantes dictas literas, & taliter explicatas tradentes ipsi D. . . . in testem vocato, dixerunt ei, *Horsù considerate bene il charattere, & modo della sottoscrittione di detta lettera, & la frase, & modo di scriuere contenuto in essa, & dopò considerate le sudette cose, mettendoui Dio auanti gli occhi, dite sinceramente quello, che ne giudicate.* Respon.

Tunc ipsi Commissarij si habeãt alias scripturas repertas in domo, vel cella dicti D. . . . . Rei, vel alibi, dicant ipsi testi. *Ecco quest' altra scrittura, che vi pare l'habbia scritta, dite la uerità.* Respond. *Io sò che questa scrittura, la qual comincia cosi . . . & è signata con lo segno, seu marca nella carta . . . . è stata scritta di mano di D. . . .*

Interrogat. *come lo sapete voi?* Resp. *perche detto D. . . . me l'hà detto in occasione di dispute, &c.*

Intertogatus, & denuo ostensis dictis literis prius eidem testi ostensis, & traditis ad ipsas recognoscẽdas, fuit à Reuerẽdis Commissarijs ipse D. . . . . testis monitus, vt comparare omnino veller characteres contentos in dictis literis, & illos contentos in dicta scriptura paulò ante recognita, *& che dica la uerità di quello, che sente, & se può giudicare, chi l'habbia scritta detta lettera.* Respon. *se ben teneua per fermo che D. . . . . hauesse scritto detta lettera, sì per hauer considerato il suo carattere, come il tenor di quella, hora hauendomi mostrato le PP. VV. m. RR. la sudetta scrittura, Io giuro che à mio giudicio altra*

S perso-

persona non scriße detta lettera che D.....

Hac testificatione recepta, & completa secundum formam consuetam supra sæpius traditam,& subscripta ab ipso teste, aduocabunt Commissarij & alios testes, & in eorum testificationibus recipiendis vtantur eadem forma, vel simili verborum,quam seruari diximus in supradicto teste examinando,& hęc obseruabunt Commissarij, si reperiretur aliqua scriptura scripta manu eiusdem Rei, sed si non reperiretur, tunc ipsi Commissarij facient, vt infra.

Animaduertant Commissarij quòd in accurata requisitione in cella,vel domo,vel officina Rei,si non reperiretur aliqua scriptura, (& si hoc videatur impossibile in
16 Reis religiosis scribere sciẽtibus) tunc interrogationibus sequẽtib. aggredientur ipsos Reos, sic eas describendo, videlicet.

Die.... D.... constitutus, & medio iuramento, &c. tanquam principalis quoad se,& testis quoad alios,& primo fuit

Interrogatus, *se egli sappia scriuere*. Respon. *Padre si*.

Tunc præcipiant ei accipere calamum, & aliquam integram orationem manu propria in eodem processu scribere: quod & fecit, & animaduertant Commissarij, quod faciant scribere aliquam orationem conformem alicui orationi, seu periodo existenti in literis, de quarum scriptore inquiritur, vt ex identitate dictionum scriptarum per Reum in processu possit elici idẽtitas characteris existentis in dictis literis,diuerso tamẽ tenore vtendo tã per peritos in arte scribẽdi, *a* quã per ipsosmet Commissarios,cũ ita etiam de stylo obseruetur omnium criminalistarũ.

a Chart. in sua pract. interrog. in n. excusat. fol. 109.& 150.

Quod si Reus negauerit se scire scribere, & tunc Commissarij studebunt ipso Reo amoto exa-
17 minare testes sibi familiares, taliter interrogando, vt sic conuinci possit de mendacio.

Die.... D.... Etatis.... dignitatis.... testis vocatus,& medio eius iuramento de dicẽda plena, & mera veritate &c. fuit interrogatus, vt infra.

Interrogatus, *se conosce D....* Resp. *Padre si*.

Interrogatus, *da quanto tempo in quà, & doue*. Respon.

Interrogatus,*se sà esso testimonio,che detto D.... sappia scriuere lettera cãcellaresca, corsiua*. Respondit, *Io non sò che sappia fare tal carattere, ma sò che sà scriuere*.

Interrogatus,*come sà che D.... sappia scriuere?* Respon.

Et depositionem curent Commissarij subscribi more solito. Et sciant Cõmissarij, quòd si possent ipsum conuincere de mendacio, examinando testes, qui deponerent alias ipsum vidisse scribere, vel quid simile, prout melius fieri poterit,tunc non leue indicium contra ipsum elicient, *b* quo possent cõtra ipsum deuenire ad torturam, vt in simili dicemus infra in cap.....

b Clarus §. fin. in q. 21. ver. Mendacium. Natta in consil. 449. nu. 7. vol. 3. & infra in capitulo finali, num. ...

De Publicatione processus, & defensionibus Reis dandis: & de modo procedendi in eis, quando agitur contra regulares,de quibus fuit sermo.

SVMMARIVM.

1 *Procedendi norma contra laicos, & clericos seculares in causa criminali, quæ sit, & an ipsa ad vnguem*

quem seruanda sit in causis criminalibus, motis contra regulares, & quare.

2 Copia Capitulorum, & dictorum testiū an Reis regularibus sit danda, dum conceduntur eis defensiones, & quare.

3 Commissarij in causis regularium quomodo facultatē in perlustrandis processibus compilatis contra ipsos regulares concedent eorum procuratoribus, & aduocatis, nume. 25. & 44.

4 Regularibus Reis quare regulariter non tradatur copia depositionum testium cum eorum nominibus, & cognominibus.

5 Commissarij in grauissima causa criminali regularium quare tenebuntur saltem concedere aduocatis, & procuratoribus Reorum, vt perlegant totum processum informatiuum modo iam dicto.

6 Rei, in quibus casibus subijci possint torturæ ante sibi præstitas defensiones, & an hoc habeat locum in regularibus.

7 Commissarij in progressu compilandi processus informatiui reperientes Reum incidiße in excommunicationem maiorem, quid facient.

8 Absolutionis ab excommunicatione incursa à Reo, forma, & decretum quomodo sit concipiendū.

9 Decreti forma de indulgēdo Reis terminum ad se defendendum, & probandum quicquid in sui tutelam producendum fore putant.

10 Quis fungetur vice berruarij in curia regularium in citandis Reis, testibus, aduocatis, & in quolibet alio actu legitimo iudiciali faciendo, & quomodo in actis referat se citasse supradictos.

11 Commissarij quid consulere debeant Reis volentibus imprudenter renunciare defensionibus sibi concessis.

12 Defensionum acceptatio, vel renunciatio per Reum facta quomodo describenda in processu erit ab actuario.

13 Commissarij quomodo tenebuntur Reis regularibus assignare aduocatum, & procuratorem, vt incumbant defensioni ipsorum.

14 Decreti forma pro indulgendis dictis aduocato & procuratore ipsis regularibus Reis.

15 Decretum supradictum, quomodo, & quibus intimandum erit, & eius intimatio quomodo describenda in actis fuerit ab actuario.

16 Commissarij quid ponderare debeant circa valorem terminorum contentorū in decreto indultarum defensionum.

17 Commissarij poterunt prorogare terminum concessum ad defensiones faciendas.

18 Commissarij an teneantur tradere copiam processus, nondum legitimati, & quomodo processus legitimetur, & quare non teneantur illam tradere non legitimato processu.

19 Commissarij quid facient si Reus dixerit se nolle habere testes pro rite, & legitimè examinatis, & repetitis.

20 Testes examinati in processu informatiuo, si instante Reo, quod repetantur, repetiti non fuerint, an probent contra ipsum Reum.

21 Decretum pro indulgendis defensionibus, quare contineat verba illa, videlicet: saluis exceptionibus, & repetitione.

22 Decretum supradictum quare contineat verba hæc, sine præiudicio vlterioris processus & examinis.

23 Copia indiciorum, vel processus informatiui quando non erit statim danda Reis, peroptima monitio, & ratio redditur.

stes

stes examinatos, in processu informatiuo; pro legitimè examinatis, & repetitis, &c.

CAP. XVII.

T si in processibus contra seculares clericos formatis, postquam Iudices compleuerint exa-
1 mem testium pro informatione curiæ receptorũ, alijsque indicijs, præsumptionibus, & coniecturis ad fisci intentionem fundandam deductis, Reisque semel, & pluries constitutis, & examinatis, processuque benè constructo, soleant ipsi Rei poni ad largam, & ipsis assignatur terminus ad faciendum eorum defensiones, & decernitur dari copia processus, vt super indicijs prædictis defensiones Reorum tam in facto, quàm in iure deduci possint, eorumque aduocati; & procuratores audiantur, vt si possibile sit indicia prædicta ciuiliter purgata remaneant, *a* quod videtur elici ex pontificia lege: cũ ibi præcipiatur, non solũ Reo examinato; verumẽt eidem, dum erit faciẽda contra ipsum spãlis inquisitio pp depositionẽ testium, qui deposuissent in inqũisitione generali fore exponenda illa capitula, de quibus fuerit inquirendum cõtra ipsum, vt facultatem habeat defendendi seipsum: & non solũ dicta, sed etiam nomina ipsa te-
2 stium sunt ei, vt quid, & à quo sit dictum appareat, necnon exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ, ne per suppressionẽ nominum infamandi, per exceptionum verò exclusionem, deponendi falsum audacia præbeat. *b* Etsi hoc concessum sit in causis laicorũ, & clericorũ seculariũ, de quibus ibi sermo hĩ; nihilominus in causis clericorũ regularium, in quibus expediendis erit procedẽdum summariè, simpliciter, & de plano, absque strepitu, & figura iudicij; non erit idem prorsus iudicium faciẽdum. *c* Nam & si altercatio olim fuerit de hoc inter Doctores: Cũm Panormitanus (alioquin eruditissimus canonista rum) grauissimis adductus rationibus, non fore tradendam copiã huiusmodi docuerit. *d* Hostiensis verò asserit Testium dicta fore manifestanda, non autem ipsorum nomina, dicendo ipsa pertinere ad subtilitatem iuris, quę non erit obseruãda cõtra regulares personas, & quidẽ hoc videtur elici ex tex. ipso dicti c. qualiter, & quando, el 2. in fi. vbi hęc habentur, videlicet, *Hunc tamen ordinem contra regulares personas non credimus vsquequaque obseruandum, quæ cùm causa requirit, faciliùs, & liberiùs à suis possunt administrationibus amoueri.* hęc ibi, sed illæ duæ ipsorum Doctorum sententię poterũt insimul cõcordari. Nam ibidem Hostiẽsis subdidit, quod causæ (habita ratione eorũ) nomina manifestari poterunt: & rursus idem Panormitanus dicit in d. c. qualiter & qñ, el 2. quòd in causa crim. & grauissima dari poterũt ipsa nomina: Thomas *e* tamen Triuisanus in sua praxi de modo, & ordine procedendi criminaliter inter Regulares in cap. 15. de defensionibus reorum: mediam graditur viam his præcisis verbis vtens post nonnulla, videlicet: Dico igitur, quod non datur copia; sed ipso Reo præsente, & intelligente publicatur ipse processus, et eidem intelligenti legitur ad effectum, vt summariè pariter Reus defensiones suas facere, & allegare possit, etiam ante rigoro-

sum

a Marsil. in pract. § post quàm, nu. 5. Follerius in pract. crim. ver. & facta litis cõtestatione, nu. 10. Conrad. de off. Prætor. tit. de negat. crim. nu. 6. fol. 498.

b c. Qualiter & quando, el 2. §. debet. extra, de accusa. & ibi g Doct.

c c. Qualiter & quando, el 2. §. fi. extra, de accusat.

d Panor. in c. olim, & in c. Qualiter, & quando, el 2. extra, de accusat.

e Thomas Triuisan. in praxi crim. cõtra regul. cap. 15.

sum examen. & quidem huius doctoris sententia esset admittenda in causis criminalibus motis contra regulares, vbi non venirent ipsi regulares puniendi pœna mortis naturalis, vel similis. Nam cùm & ipsi regulares Rei, vt in plurimum in iudicio ignorent se tueri, nescientes ponderare virtutem indiciorum resultantium ex depositione testium, & licèt forsan essent eruditi in forensibus causis, tam proptia passio, quàm breuitas temporis, in quo sibi leguntur huiusmodi indicia, nõ fineret eos ponderare dicta testiũ, vt decet, ad hoc, vt fas sit postea eis contra illa opponendo, se iustè & legitimè tueri: sed nec integra processus copia eis deneganda, vel concedenda videtur à Commissarijs, quando in eorum religione hoc vsu non fuisset receptũ. Cum inde videatur detrimentum generari decori religionis, si per manus Doctorum, aduocatorum,
3 procuratorum, & scribarum, huiusmodi processus essent deferendi. Quapropter dum nos essemus constituti Commissarij in arduissima causa criminali, & ex deductis in processu informatiuo aliq Rei essent adeò indiciati, quòd omnino contra eos esset nobis deueniendum ad examẽ rigorosum, scilicet ad torturam, antequam ad indulgendas eis defensiones necessario omni iure concedendas descenderemus, consuluimus nostræ Congregationis Præsidem, (qui in alijs religionibus nuncupatur generalis) an possemus in dando ipsis defensiones concedere aduocatum Doctorem, & procuratorem laicos, qui respõdit fore eis illos concedendos, quibus facultatem inde indulsimus in nostra aula hospicij, in qua habitabamus, vt perlustrarent ipsi ad uerbũ totum processum informatiuũ iam formatum, & completum, tribuimusq; etiam paginã, calamum, & atramentum, & tempus (corã tamen nobis, ne aliquid mali contingeret in causa sic ardua) et facultatem eliciendi ex ipso, quicquid sibi eliciendum fore uideretur expediens ad formandos articulos nobis postea præsentandos, super quibus voluissẽt examinari testes in defensionem Reorum, & pro eneruatione indiciorum ibi iam allatorum, & probatorum: & sic occurrimus multis expẽsis faciendis pro copia ipsius processus, & alijs opprobrijs futuris indè, & non fuit denegata copia defensionis, nec inde introduximus nouũ
4 ritum in nostra Congregatione, cùm aliàs nunquam fuerat alicui concessa huiusmodi copia, sed solùm copia indiciorũ per modum epilogi sine nominibus, & cognominibus testium: & quidem non sine causa: cùm indè euitantur odia intestina & bella ciuilia, quæ possent in dies succrescere inter regulares: & ipse reus quidem ex dicta copia indiciorum regulariter posset vtique deuenire in cognitionem testium: & cum ipsi testes quàm sæpissimè insimul cum ipso Reo habitauerint in eodem monasterio, quàm facillimè poterunt conijcere nomina deponentium talia indicia. Attamen, vt
5 diximus in grauissima causa, vbi agebatur de vita hominis, nos supradicta forma procedẽdi vsi fuimus: quod quidem Deo optimo maximo fauẽte dictus modus cõcedendi defensiones in tali causa perplacuit ferè omnib. Reuerendis nostris Prælatis, ad quos ille deuenit, & non paucis Doctoribus secularibus. Quapropter in simili

simili causa Commissarios dicta forma vti obsecro: quia aliàs si Rei suas defensiones commodè facere non permitterentur, & per consequens eorum aduocati non possent eorum articulos fundare, & interrogatoria ipsis Commissarijs præsentare pro reorum defensione, & ex tali causa sola supponerentur Rei torturę iniustę: & de hoc conquererentur apud supremos iudices, aut Sedem Apostolicam, & ita fuisset iudicatum: grauiter se de iure puniẽdos fore pro certo sciant. Nam quomodo ipsi Commissarij poterunt vnquam tuta conscientia in causa criminali grauissima ad actum torturæ deuenire, cum ipse sit subsidiarius, *a* qui non nisi legitimis indicijs præcedẽtibus inferri de iure poterit, *b* & quidem de iure communi pęna Capitali plectendi erunt, qui inquisitos iniustè torquerint, *c* & ideo nec ipsi Cõmissarij debẽt de facili deuenire ad torturã reorũ, *d* & præsertim nõ plene indultis ipsis reis defensionibus, q̃ nõ solũ lege naturali, diuina, ciuili, & canonica nobis permissæ sunt, sed & bestijs quoque & animalib. brutis cõpetunt, *d* & in[illegible]um hoc est

6 verũ, quòd etiã, si inde timor subornationis immineret, essent defensiones indulgendę antè torturam, cum termino ad illa producta indicia purganda, & ita vsu ipso hęc praxis, vt diximus, recepta fuit, & laudata à prudentibus, & licèt nõ negemus in magna curia Vicarię Neapolitanæ, & in curia gubernatoris Romę esse consuetum, quod ex præeminẽtia sibi indulta à prorege, & à Papa in duobus casibus Rei subijciantur torturę, non præcedentibus defensionibus indultis Reis, scilicet, primo contra notorios insignesque latrones, deprobbatoresque stratarum, incendiarios, & alios similia enormia, & notoria crimina perpetrantes, concurrẽte tamen infamia, & leuitate vitæ talium. Et secundò in aliquib. alijs grauissimis delictis, præsertim vbi celeritate opus esset ob complices, aut ad exemplum, vel alijs iustis de causis, præcedente tamen facultate à supremis gubernatoribus concessa iudicibus, vt possint in tali casu tunc concurrente vti tali præeminẽtia. Hoc tamen non habet locum in regularibus multis de causis, quas hic recensere, & longum, & infructiferum esset: cùm illas quisque prudens possit ex se cogitare: cùm huiusmodi infames non ad sint, & vt docuerunt Doctores *e* mitiùs agendum erit in tortura clericorum, quam ageretur in tortura laicorum.

Animaduertant insuper ipsi Commissarij, quòd si ex depositionibus testium, vel confessione ip-

7 sius Rei comperissent ipsos incurrisse in sentẽtiam excõmunicationis statim ipsos absoluere studeãt quoad actum tantum standi in iudicio, & ipsum prosequendi, & præsentandi quicquid habuerit in sui fauorem: quoniam aliàs non possent audiri, non præuia tali absolutione; quòd si audirentur vtique acta indè secuta essent nulla iurib. vulgaribus: forma verò huiusmodi absolutionis erit subsequens, quæ omnino erit in actis describenda, vt constet ibi de ipsa.

Cum Reuerendi Commissarij

8 comperissent D.... Reum ex cõfessione ipsius facta in iudicio coram ipsis, vt in folio ... fuisse incursum in excommunicationem maiorem latam à Reuerendo.... pro eo quod præceperat sub pęna excommunicationis latę sentẽtię, tale

a [illegible] Conrad. de off. prætor. titu. de nega. crim. nu.6.

b Alex. cõs. 65. vol. 1. Rolan. cõs. 12. nu. 31. & sequent. lib 3.

c Marsil. cõsil. 8. nu. 28. Rolan. cõs. 12. nu. 66. & sequent. vol. 3.

d Boss. in pract. crim. titu. de Iudi[illegible]

e Diaz in sua praxi. c. de Tortura.

tale quid non faciendum, vel faciendum, ipsum D. . . . . . absolue rit à dicta excommunicatione, ad effectum solum astādi in iudicio, & se tuendi omni meliori modo, &c. Cùm ipse non posset probari se fuisse absolutum ab illa.

Datum . . . . . Die . . . . .

D . . . . Abbas } *Commissarij.*
D . . . . Prior

D . . . . Actuarius.

Expleto, vt diximus, processu informatiuo, ab ipsis Cōmissarijs erunt offerendæ defensiones ipsis Reis, & terminus congruus ad illas commodè peragendas: forma verò huius decreti talis erit.

Reuerendis Commissarijs visum fuit indulgere D. . . . Reo terminum dierum . . . . ad producendum quæcumque monumenta, ac probationes, quibus sibi videatur se innocentē probare in delato crimine contra ipsum, & ad elidenda indicia in processu con-
9 tra ipsum metallata, & copiam repertorū sibi dari, habitis tamen ab eo priùs testibus pro ritè, & rectè receptis, & legitimè examinatis: saluis exceptionibus, & repetitione, &c. & sine preiudicio vlterioris processus, & examinis omni meliori modo, &c. Prout Presenti decreto huiusmodi supradictum terminum dierum....indulserunt, & dictam copiam repertorum. Datum in monasterio . . . . . Die. . .

D. . . . . . Abbas } *Commissarij.*
D. . . . . . Prior

D . . . . . . Actuarius.

10 Et cum in curia regularium desint berruarij, prout supra diximus, actuarius ipse poterit notificare omnia decreta, & postea referre in actis huiusmodi intimationem, cùm subscriptione manus ipsius Rei, ne postea auderet dicere hoc sibi non innotuisse, vtetur erga infrascripta forma.

Et cùm per me D. . . . . actuarium fuisset supradictum decretum intimatum dicto D. . . Reo, & ipse coram me ad verbum illud legisset, acceptauit dictum terminum & defensiones indultas, & in fidem manu sua se subscripsit.

Die . . . . .

Ego D. . . . acceptaui defensiones, & terminū ad illas peragendas, & in fidem manu propria me subscripsi.

11 Animaduertant Commissarij etiam, quoniam non pauci simpli ces statim renuntiant oblatis defensionibus, quòd cùm audierint ipsi Commissarij, si essent in causa lenis momenti, poterunt ipsam renuntiationem acceptare, & demādent illam scribi subtus supra dictam relationem tali forma.

Et cum per me D. . . . . actuarium fuisset supradictum decretum intimatum D. . . . Reo, & ipse coram me ad verbum illud legisset, gratias agens dixit se renuntiare omnibus sibi competentib. defensionibus, & se rēmitti pietati Cōmissariorum, vel huiusmodi, et in fidem manu propria ipse D. . . . se subscripsit Die . . . .

Ego D. . . . renuntiatio defensionibus mihi oblatis, & in fidem me subscripsi manu propria.

Sed si causa esset criminalis, & arduissima, nō ita facilè assensum prebeāt ipsi Cōmissarij huiusmo
8 di renūciationi defensionū, cū hoc sepe procedat ex ignorantia, & imprudentia Rei credētis nihil fuisse in processu probatū contra se. Quapropter etsi nō negemus vni cuique licere renunciare iuri sibi competenti; ac per consequens ipsis Reis; consulimus tamē Commissa-

missarios, vt hortentur ipsos regulares reos ad bene cogitādū, quid faciant, ne postea frustra doleāt se renunciasse defensionibus tot iuribus sibi competentibus, eo magis quòd nō semper in rei id veritate reperitur in processu productū, prout quis præsumit. Sciat ergo hæc verba coram se ex charitate
12 prolata; faciat modò ipse quidquid voluerit, etsi acceptauerit defensiones, faciat talem acceptationē annotari iuxta formā supra positā.

Sciant etiam Cōmissarij, quòd si causa esset arduissima, & Reo pœna grauissima esset imponéda,
13 nisi se purgauerit de inditijs productis in actis contra ipsum omnino præuia supradicta facultate tenebuntur vnà cum decreto indultæ confessionis indulgere ipsi Reo aduocatū, & procuratorē, & tūc vtebūtur tali forma, videlicet.

Reuerendi Commissarij volentes de iure procedere in causa tā graui, prout de iure debent, fuit per eosdem prouisum, & decretū
14 dari supra dicto D.... prætenso Reo copiam repertorum: habitis tamen ab eo testibus pro rite, & rectè acceptis, & legitimè examinatis: saluis exceptionibus, & repetitione &c. ac sine præiudicio vlterioris processus, & examinis omni meliori modo &c. prout in actis, terminumque dierum... ad producendum quicquid sibi placuerit in sui defensionem; & ad elidéda inditia in actis producta. Nec non fuit sibi oblatus, & assignatus in aduocatum D.... vtriusque iuris Doctor, & in procuratorem D..... prout præsenti decreto dictus terminus dierum.... & dictus D.... in aduocatum, & dictus D..... in Procuratorem assignantur. Datum in monasterio..... die.......

D....... Abbas
D....... Prior } Commissarij.

D....... Actuarius.

Quodquidem decretum intimetur dicto Reo, forma vt supra, & referat, vt supra, & manu actuarij faciant assignari dicto Reo reperta cōtra ipsum, vt se tueri possit tali forma, videlicet.

Die.... cum supradicta reper-
15 ta totius processus informatiui contra D.... compilati fuissent mandato Reuerendorum Commissariorū, per me D.... actuarium assignata ipsi D..... prætenso Reo: ipse illa acceptauit gratias agens, & in fidem veritatis se subscripsit manu propria.

Io D..... Hò riceuuto quanto di sopra, in fede mi sono sottoscritto di propria mano.

16 Animaduertant Commissarij, & memoriæ commendent infra scripta pro vera intelligentia ferè omnium verborum contentorū, in forma decreti traditi in indulgendis Reo defensionibus sibi de iure competentibus. Sciant er-
17 go primò, quòd terminus dierū sibi assignatus poterit toties, quoties expedire Commissarijs videbitur, prorogari.a Et secundò, habitis prius testibus &c. vt inde cesset omnis suspicio fraudis, scilicet antequàm repetantur testes, illi à
18 toto discedant, vel dicere cogantur, aut inducantur cōtrarium, & sic repeti, & perdurare in primo eorum dicto minus valeant, iuraque curiæ seu iustitiæ propterea destruātur, b & ratio proxima istius decisionis est, quoniam non tenetur de iure iudex tradere copiam processus, nisi is prius compilatus, & legitimatus fuerit, & sic, testes pro curiæ informatione clā, & secretò examinati absque cita-

a Alex. in l. 2 num. 5. ff. de re iudic. Clar. in prax. crim. §. fin. q. 48. ver. quarto.

b Foller. in pract. crim. in vers. detur copia capitulorum. num. 5.

tione partis; parte deinde citata fuerint repetiti, vel ad faciem Rei confrontati, *a* secundum formam confrontationis testium supra recensitam. Sciant tertio Commissarij, quod & si processus nõ fuisset legitimatus, non esset danda copia &c. Reo: nisi ipse vel eius procurator expressè in actis declarauerint, se habere testes in processu informatiuo, seu pro curiæ informatione compilato examinatos pro ritè, & rectè examinatis, quoniam aliàs sine tali expressa Rei, aut eius legitimi procuratoris declaratione, non sufficerent dicti decreti verba, idẽ præcipientis: nec tacitus quasi ipsius Rei consensus, vel procuratoris sui, copiam prędictam cum dicto decreto acceptantis; & ita seruatur in practica: quàpropter in tantũ hæc (de quibus monuimus Commissarios) sunt vera; vt etiam si Reus institisset pro huiusmodi copijs cum oblatione de habendo testes pro ritè & rectè receptis, nõ propterea dicendi essent iam pro talibus habiti, nisi expressè inscriptis protestẽtur se habere eos pro ritè, & rectè receptis. *b* Et ratio est, quoniam causa reorum est fauorabilis ita, vt nonnulli Doctores dixerint ad hoc propositum, quòd etiã facta dicta declaratione poterit Reus re integra, scilicet, antequam copiam recepisset, pęnitere, & consensum prædictũ reuocare: *c* & ideo Commissarij expressè prohibeant actuario assignare dictã copiam dicto Reo, vel eius procuratori legitimo, non præuia dicta declaratione in scriptis facta ab altero eorum. Cùm aliter processus non diceretur legitimatus, nisi testib. in dicto processu informatiuo semel examinatis de nouo citata parte repetitis, vel confrontatis. *d* sed si Reus dixerit se nolle habere testes pro exa minatis ritè, & rectè: tunc ipsi Cõmissarij citari, seu moneri faciant Reum forma infrascripta ad videndum repeti testes, & ad danda eis interrogatoria, si voluerint, aliàs solùm ad videndum illos repeti, & citantur testes, qui compa-
19 rentes repetentur, etiam super interrogatorijs à Reo exhibitis, qui testes si non repetantur instante Reo, super datis interrogatorijs; nullam profectò fidem depositio eorum faceret cõtra ipsum reũ. *e*
Hęc tamen obseruanda erunt in
20 causa criminali ardua mota contra clericum secularem, vel contra regulares, non aliàs contra regularem. Quartò dictum fuit in dicto
21 decreto, *saluis exceptionibus & repetitione.* Vt ipse Reus declarãs se velle habere testes pro ritè repetitis, & examinatis, valeat cõtra illorum personas, & dicta opponere, quicquid Reus ipse voluerit super suis interrogatorijs: quatenus opus sit facere eos repeti: aliàs enim si dicta reseruatio non fieret, non esset licitum postea contra huiusmodi personas, & dicta aliquid opponere. *f* Quintò dictum fuit in decreto, *sine præiuditia vlterioris processus, & examinis.* vt semper, & quandocumque sit Commissarijs reseruatum ius alios testes examinandi, & alia iura ad curiæ fauorem facientia deducendi: & licèt non desint Doctores dicentes, hanc vltimã clausulam sine præiuditio &c. esse su-
22 perfluam: quia etiam illa non apposita, potest Iudex post publicatum processum alios testes de nouo recipere ex officio. *g* Nihilominus ipsi Commissarij omnino in suis decretis similibus semper illam clausulam apponant: & ratio

a Chart. in pract. lib. 3. c. 3. nu 56. vsq; ad 67.

b Gabr. in consi. 177. num. 17. & seq. lib. 1.

c Honded. consi. 101. nu. 33. lib. 1.

d Chart. in praxi. lib. 3. c. 3. nu. 63.

e Honded. vbi sup. nu. 28.

f Chart. in praxi. interrog. lib. 3. ca. 3. nu. 70. & seq.

g Natta in consi. 259. lib. 2. Clar. in pract. §. fi. q. 61. vers. sed quaero.

tio est, quoniam inde ostenditur animus iudicis propēsus ad alias probationes admittendas. a Cùm & illam clarissimi Iudices in similibus decretis apponere consueue
23 rint. Sciant insuper Commissarij, quòd si plures reperti fuerint Rei, quorum aliqui sunt carceri mancipati, & alij non; nunquam huiusmodi copia depositionum, aut indiciorum danda esset Reis carceratis: nisi prius alijs Reis absentibus in eorũ contumacia (seruatis seruandis) condemnatis, b & ratio potissima est; quoniam si talis copia daretur Reo præsenti: ipsi Rei contumaces docerentur de contentis cõtra eos in processu, c & vbi post contumacium condemnationẽ Reo præsenti copia tradenda esset, tunc erunt in dicta copia describenda nomina contumacium per literam N. d

Animaduertant insuper Commissarij, quòd dicta clausula inser-
24 ta in supra recensito decreto defensionum, videlicet. *habitis prius testibus &c.* non erit inferenda, si danda esset copia Reo iam confesso crimen: & ratio est, quoniam subsequens Rei confessio satis superque processum ipsum legitimauit. ita vt non sit opus alia testium repetitione, vel confrontatione: sed poterunt contra talem deuenire ad sententiã condemnatoriam. e

Nolo fugiat Commissarios causę, in qua agitur de pœna capitali, vel quasi, quoniam assignati Aduocatus, & Procurator pro defendendo Reo non solent esse contenti sola notula repertorum, sed assolent petere facultatem recipiendi copiam totius processus informatiui, vt inde elicere possint, quę videntur posse per depositionem testiũ, aut scripturas
25 indicia, ex deductis ibi eneruare. Cùm reuera ex talium accurata ad uerbum perlustratione elicere possent aliquas contradictiones in testium depositionibus, vel aliqua non verisimilia, vel testes in dictis suis non cõcludentes: Icircò ad petitionem eorundẽ poterunt facultatem concedere illis in propria audientiæ aula processum lustrandi ad uotum, & curent, vt appareat in actis huiusmodi facultas sibi concessa, præmissa in scriptis eorum petitione, quæ erit talis, videlicet.

Coram admodum Reuerendis Commissarijs comparent D.... & D.... Aduocatus, & procurator D.... in carceribus constituti, precantes, vt terminum dierum .... eorũ principali indultũ prorogare dignentur, cùm fuerit breuis, nec non & concedere copiã totius processus, vel saltẽ facultatẽ illum ad verbum perlustrãdi in aula audientiæ eorum coram ipsis Reuerendis Commissarijs, vt
26 inde fas sit eis dicere ea, quæ ad defensionem dicti Rei facere videantur, nec non se accingere ad formandos articulos probatorios, vt indicia, quę viderentur exorta contra eorum principalem, elidi possint; & inde innocẽtia eius eluscescat, quod in gratiã singularem recipient: & isto, & omni alio meliori modo sibi prouideri instant.

Actuarius super petitionẽ scribat hæc verba, videlicet: Præsenta
27 ta fuit per ipsos Dominos aduocatum, & Procuratorem die .... & postea Commissarij decretum tale faciant.

Perpensa rationabili petitione Dominorum aduocati, & procuratoris D.... prętensi Rei, ipsam admittentes Reuerendi Commis-
28 sarij, si, & in quantum, prǽceperunt proro-

a Clar. vbi sup. q. 93. in fin.

b Boss. in praxi, de cõmuni attestans in tit. de sent. nu. 85. Clarus vbi sup. q. 49. ver. sed pone.

c Boss. & Clarus vbi sup.

d Clar. vbi sup.

e Clar. vbi supra q. 64. ver. fin autẽ, & q. 65. in princ.

prorogari terminum iam concessum, concedentes alios dies ..... ad producenda, quæ in defensionem Rei sibi videbuntur, nec non dari facultatem commodè perlustrandi ipsum processum, prout præsenti decreto concedunt dictum terminum dierum .... & copiam perlegendi ipsum processum, vt fuerat petitum. Datum in monasterio .... die .... mensis .... Anni ....

D..... *Abbas*
D..... *Prior* } *Commissarij.*
D..... *Actuarius.*

Animaduertant Commissarij, quod quando aduocatus, & Procurator Rei præsentauerint articulos probatorios, mandent actuario insuper præsentatis articulis scribi talis forma.

29 Præsentati fuerunt præsentes articuli per Dominos .... & .... Aduocatũ, & Procuratorem Die.. mensis .... Anni ....

His peractis formetur tale decretum, videlicet.

30 Cùm Dominus .... & dominus Aduocatus, & Procurator D.. Rei prætensi comparuissent coram Reuerendis Commissarijs, precantes ipsos articulos probatorios admitti, & super illos examinari testes ibidem nominatos pro defensione eorum principalis. Visum fuit ipsis Reuerendis Commissarijs ipsos admittere si, & inquantum, prout præsenti decreto admittunt. Datum in monasterio .... D.... mensis .... Anni ....

D..... *Abbas*
D..... *Prior* } *Commissarij.*
D..... *Actuarius.*

Receptis articulis probatorijs studeant primo ipsi Commissarij accuratissimè perlegere illos, et si reppererint aliquem illorum specimẽ præseferre potius libelli famosi, quã honestę defensionis, illos in totum, aut in partẽ, è medio aliorum articulorum auferant, vt sibi in domino videbitur. Idipsum faciendum diximus de propositis

31 articulis impertinentibus, & nihil ad rem propositã facientibus, cũ hoc sibi non solũ facere liceat, verùm etiam intribus vulgaribus

32 adhoc teneantur, & ratio est potissima: quoniam aliàs viderentur cooperatores scandalorum, quę inde prodire consueuerunt. Secundò animaduertant ipsi Commissarij, quòd sæpe contingit incuria aduocatorum, & procuratorum,

33 & ignorantia ipsorum Reorum, vt in præsentatis articulis nominẽtur in testes ij, quos aliàs reprobauerãt in eodem met iudicio, vel in alio, immemores, quòd in iure cautum testem a illum reprobari non posse, quem quis antè, vel post in eadem, vel alia causa in sui fauorem in testem nominauerit, cum taliter nominando in sui fauorẽ, approbasse tacitè eum comprobetur; vt nobis contigit in qua

34 dã arduissima causa. Tertiò sciant quoq; Commissarij Reos inserere aliquãdo in articulis, quæ resultarent in maximum præiudicium alterius, & in paruũ adiutorium ipsorum, dum talia proferunt probanda in excipiendo contra testes in processu informatiuo examinatos: Nam in tali casu si publicè cõstet talia in aliquo articulo contenta esse falsa, non debebunt tales articulos admittere reddendo (si sibi videbitur) ibi instante articuli rationẽ illius reprobationis, vel oretenus ipsi Reo, aut eius procuratori reddendo huiusmodi rationẽ (inquiens) ad placandũ animum forsan turbatum producentiũ tales

a l. si quis in testem. C. de Testib. & ibi communiter per Doctores.

les articulos, quos forsan fugiebat contenta in eis esse falsa, & ideo crediderunt inde sibi irrogatam iniustè iniuriam fuisse. Quartò sciant ipsi Commissarij, quòd si te-
35 stes examinandi in defensionem reorum, non reperirentur in eodem monasterio, sed in alio, tunc poterunt eos citare ad se præsentádos in dicto monasterio audientię infra terminum competentem (habito respectu ad distantiã illius monasterij, in quo tunc illi habitabũt, à monasterio, in quo ipsi Commissarij habitant) per literas priuatas, subscriptas tamen manu amborum Commissariorum; sed si ipsi essent multi, & expedire sibi videbitur ad eosdem se conferre; & quod esset hoc consultiùs multis de causis; tunc postquam peruenissent ad dictũ monasterium, in examine primo vocati in testem subsequentia verba, vel similia scribi faciant ab Actuario, videlicet:

Die.... mensis ... Anno ... Cum Reuerendi Commissarij voluissēt de iure procedere in causa agitata contra D.... & examinare testes nominatos in sui fauorem, à dicto D.... præsente Reo, necnon consulere indemnitati ipsius Rei, & monasterij .... à quo opus erat dictos testes illius expensis aduocare ad monasteriũ... in quo ipsi tunc reperiebantur. Iccircò se conferētes ad dictũ monasterium vocauerunt infrascriptos testes sigillatim examinandos super prę-insertis articulis, seu capitulis, habentes hic infra pro expressis omnia contenta in illis, breuitati studentes ipsi RR. Commissarij legerunt intelligibili voce vnumquodque ipsorum capitulorũ ipsis testibus sigillatim, tamen præcipiendo ijsdem, & præuio iuramento de dicenda vera, & plena veritate super interrogãdis super illis, & quicquid inde scirent. Vocatus ergo fuit D... ætatis... dignitatis, & præuio dicto iuramento per ipsum præstito, fuit primò

Interrogatus, &c. seruetur forma supra sæpe repetita, & finito examine vniuscuiusq; testis iuxta formam supra relatam ad ulteriora ipsi Commissarij procedant, vt infra statim dicetur.

Quintò moniti sint ipsi Commissarij, quòd aliquando testes ita
36 temerarij sunt, q; post eorũ depositionem requisiti, vt illi se subscribant manu propria (vt moris est omnium curiarum) ipsi audeant insipiēter respondere se nolle subscribere, & si asseuerēt se vera deposuisse, nescientes huius contumaciæ causam assignare; sed solũ dicunt sibi ita placere, vel videri; tunc vt omnia legitimè procedãt, & consulatur decori tribunalis, & insimul compatiatur ignorantiæ talium testium; ipsorum Commissariorum erit post monitiones blandasque adhortationes, vti tenebuntur minis de ipsis puniendis pro tali eorum insulsa temeritate, quòd si nec ipsis præmissis voluerint se subscribere propriæ depositioni; sed si adhuc pertinaciter responderint se nolle subscribere, nihilq; opponentes; sed solũ asseuerauerint, se alia velle deponere, quæ scribenda fore, ipse velit ibidem (vt nobis in quadam causa ardua contigit,) tunc ipsi Commissarij aduocare studeant Prælatũ dicti monachi testis, aut aliã grauem personam in testimoniũ correctionis paternæ ipsi testi factæ à Commissarijs, & coram illo dicant denuo ipsi testi, vt iam deposita pertinacia se subscribat propię suę depositioni, & quòd enarret,

ret, quæ vellet ibi fore describenda. Nam si ad rem pertinuerint, et ad cōtenta in articulo, super quo ad instātiam Rei fuerat in testem vocatus, demandabūt ipsa statim scribi: sin autem incompetētia rei (de qua agitur) nolunt, vt ibi scribantur, vt ordo iudiciarius seruetur: Cùm possit postea die sequenti in iudicio cōparere producturus, quæ sibi uidebitur, & tūc dictum eius acceptabitur, & habebitur de ipso ea ratio, quæ de iure habēda erit: & si adhuc ille testis, nec se subscribere vellet, nec enarrare, quæ scribenda in actis vellet, tunc ne eorum tribunal vilescat, & alij exemplo talium indè punitorum pertimescant talia attentare; sed potius studeant humiliter obtemperare iustis mandatis ipsorum. Ipsi Commissarij contra talem pertinacem tale decretum fulminent.

Die .... mensis ... Anno ... Cùm Reuerendi Commissarij sepissimè admonuissent D ... supradictum in testem vocatum, vt vellet propriç supradictç eius depositioni manu propria se subscribere, prout reliqui testes fecerant, semperq; ipse testis respondisset, se nolle subscribere, nisi prius describerentur ibidē omnia dictanda per ipsum D .... qua temeritate audita, & perpendentes, hoc cadere in maximum dedecus non tantum ipsorum Commissariorū, verum etiam totius Congregationis suç, compatientes tamen dicti testis vecordiæ, accersiri fecerunt Reuer. Patrē D ... Abbatem dicti monasterij, & denuò coram ipso monuerunt ipsum D .... vt iam cessaret ab incepta pertinacia, & se subscribat, aliàs perseuerans in ea deputabitur carceribus, nec non quod enarret, quæ exoptat in

37 actis describenda. Nā si ipsa erūt attinentia ad materiam articuli, super quo ad instantiam D .... prætensi Rei fuerat in testem vocatus & iam examinatus, illico Reuerendi Cōmissarij ibidem fore describenda mandabunt, sin alias die sequenti hora audientiæ comparere deberet audiendus libentissimè, & cum ipse D .... persisteret in suā contumacia, ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt dictum D .... formali carceri mancipari, & ibi perseuerare donec ad cor rediēs se subscribat, & dignum se reddat misericordia, prout præsenti decreto carceribus formalibus detineri vsque ad dictum tempus mandant. Datum in monasterio die .... mensis .. Anni ....

D .... Abbas
D ..... Prior } *Commissarij.*

D. .... Actuarius.

Quod decretum ipsi Commissarij mandent intimari per actuarium, & in actis referri quicquid exequutū fuerit, scilicet quod fuerit carceri mancipatus, tali forma
38 vtendo, videlicet: Ego D ..... Actuarius fidem facio dictum decretum fuisse intimatum per me dicto D ...... & fuisse pro supradicta causa ipsum D .... cum effectu carceri formali mancipatum die .... D .... Actuarius. vel si se humilians testis petat veniam offerens se subscribere more solito, & hoc ipsum in actis referat vtendo hac, vel simili forma verborum, videlicet.

Die .... mensis .... Anni ... Cum per me D .... Actuarium fuisset supradictum decretum intimatum dicto D .... in testē vocato, statim ipse genibusflexis misericordiam sibi exhiberi à Reueren-

rendis Commissarijs suppliciter expostulauit, & remitti sibi pœnã carceris, se offerens promptissimũ ad perficiendam quamcũque aliã pœnitentiam sibi pro dicta pertinacia iniungendam. Quibus auditis Reuerẽdi Commissarij iusserunt tradendum fore calamum dicto D.... ad se subscribendũ dictæ suæ depositioni, & sic ibi dictus D.... se subscripsit. forma subscriptionis est, quæ supra annotata sæpius fuit.

Sed animaduertant nihilominus Cõmissarij dictum testem fore aliqua alia pœna puniendum, & non permittendum ab omni pœnitentia immunem effici, vt
39 cæteris metus, & reuerentia erga tribunal incutiatur; poterũt vero tale vel simile decretum edere.

Visa supradicta subscriptione D.... & humili eius deprecatione audita, vt secum misericorditer ageretur, ipsi Reuerẽdi Commissarij cõpatientes eiusdem D.... infirmitati remiserunt ei pœnam carceris, & iniunxerunt D..... coram D.... vt die sequẽti comederet in terra in pane, & aqua in refectorio communi monachorũ Zonam, seu corigiam habens in collo, prout præsenti decreto remittunt dicto D.... dictam pœnam carceris, & iniungunt dictã comestionem in terra in refectorio cum Zona ad collum. Datum in monasterio.... Die.... mensis... Anni....

D.... Abbas
D..... Prior } *Commissarij.*
D..... Actuarius.

Memores sint Cõmissarij quòd expedito examine testium productorum ad instantiam & defen-
40 sionem Rei regredi ad monasterium vbi reperitur carceratus Reus, ad quod cum peruenerint certiores reddere studeant tam Reum, quam eius aduocatum, & procuratorem de perfecto examine hac forma vtendo, videlicet.

Post quàm Reuerendi Commissarij, expedito examine testium nominatorum, & productorum in fauorem D..... prætensi Rei, se contulissent ad ciuitatem... & monasterium.... in quo tribunal erexerant, certiores facere studuerunt dictũ D.... & eius Dominos aduocatum, & procuratorem de dicto perfecto examine, prout præsenti decreto ipsos certiores reddi mãdant per me D.... Actuarium. Datum in monasterio.... Die.... &c.

D.... Abbas
D..... Prior } *Commissarij.*
D..... Actuarius.

Die... &c. Cum per me D..... Actuarium fuissent certiorati de dicto perfecto examine tã D.... prætensus Reus, quam Domini Aduocatus, & Procurator ipsius. Ipsi Domini gratias egerunt, et in fidem veritatis me subscripsi.

Ego D.... Actuarius.

Tunc comparẽtes Aduocatus, & Procurator possent tali forma petitionis vti, vel simili, videlicet.
41 Comparent magnificus Dominus..... vtriusque iuris Doctor, & magnificus D..... Procurator D..... prætensi Rei coram Reuerendis Commissarijs, & intellecto quod fuerint examinati testes nominati super capitulis, seu articulis per eosdem productis ad defensionem dicti inquisiti, petũt ab ipsis Reuerendis Commissarijs, vt iuxta ritum, & Priuilegia iam allegata Congregationis Cassinensis, siue ordinis... velint sibi copiam dictorum testium examina-

minatorum exhiberi cum termino dierum octo, vt ipsi consulere possint, an aliud sit eis agendum pro cópleta defensione dicti D.... Inquisiti, alias protestantur, &c.

Aduertat actuarius describere super petitionem ipsam diem præ-
42 sentationis, dicendo: Præsentata fuit presés petitio à Dominis Aduocato, & Procuratore D..... Die.... Et hac petitione perlecta à Commissarijs poterunt ede re infrascriptum decretum, videlicet.

Audita iusta, ac rationabili petitione dictorum Dominorũ Aduocati & Procuratoris dicti D..... prætensi Rei: ipsi Reuerendi Cómissarij mandauerunt sibi assignari reperta dictarum depositio
43 num dictorum testium, & indulgeri octo dierum terminum iuxta eorum petitionem, prout præsenti decreto assignari dicta reperta mandant, & dictum terminum indulgent. Datum in monasterio ..... Die ..... mensis..... Anno.....

D.... Abbas } *Commissarij.*
D..... Prior }

D.. ... Actuarius.

Et vt omnia in actis actitata compareant, hæc verba post dictum Decretum scribat actuarius, videlicet.

Die .... Cum per me D..... Actuarium fuissent assignata dicta reperta depositionum dictorum testium Dominis Aduocato, & Procuratori D. ... prætẽsi Rei, ipsi gratias agendo illa receperũt, & in fidem me subscripsi.... D.... Actuarius.

Memores sint quoq; ipsi Commissarij, quod in capitulo præsenti, num. 25. cum sermo haberetur de tradenda copia processus informatiui in causa capitali agitata contra regularem, & omnino
44 instarent aduocati pro sibi concedenda totius processus copia, non contenti copia repertorum; Diximus posse concedere facultatem perlustrandi totũ processum in propria eorum aula coram ipsis, vt inde ipsi aduocati elicere possint ea, quibus aduersari voluerint pro defensione Rei. Id ipsum dicimus de facultate sibi cócedenda perlustrandi omnes depositiones testium examinatorum ad defensam Rei, & hoc nó obliuiscantur Commissarij obseruare, vt sic propriæ saluti, & reorũ consulãt.

Transacto ergo dicto indulto termino, & si aduocatus, aut procurator dixerint se non habere aliud producendum in fauorem rei, etiã si oretenus hoc dixerint, vel infra talem terminum non comparuerint: tũc tale decretum promulgent.

Die.... Cum elapsus fuisset dictus indultus terminus aduocato, & procuratori D.... Rei prætensi ad sibi consulendum, an vellet in iudicio aliud proferre in fauorem
45 sui principalis, aduertissent Reuerendi Cómissarij, nihil aliud productũ fuisse pro parte dicti D.... volentes legitimè ad ulteriora procedere in ipsa causa, decreuerunt ipsi Commissarij exhibere totum processum hucusque formatum in causa supradicta Excellentissimo Domino..... Vtriusque iuris Doctori in eorum consultorem electum oretenus, & nunc in scriptis: eumq; coram me D.... Actuario rogantes, vt quantò citius ac omnibus in ipso processu contentis perpensis, votum seu cósilium suum in scriptis illis tradere dignaretur, quod & dictus
46 Dominus corã me actuario promisit.

misit. Quapropter cum effectu iussu dictorum Commissariorũ per me ipsi Domino..., V. I. D. fuit facta consignatio dicti processus die, quo supra, & in fidem veritatis me manu propria subscripsi.

D. . . Actuarius manu propria.

Restitutio dicti processus facta ipsis Commissarijs à Iurisconsulto fiat tali forma: Die.... accessit ad ipsos Reuerendos Commissarios coram me D.... . Actuario præfatus D....consultor electus, & ipsis restituit ipsum processum cum eius voto manu eiusdem scripto, & subscripto, eiusque solito sigillo munito, post summarium totius processus per eundem elucubratum, & dispositum, ac denique illis dimissum: postquam cum ipso Domino consultore nõ semel colloquium habuerint ipsi Commissarij super meritis productorum in actis iam formatis, tandem mihi actuario insferunt ipsi Reuerendi Commissarij tenorem voti illius in actis registrare, & per præfatum cõsultorem manu propria ipsius subscribi, me actuario præsente, & in fidem veritatis me manu propria subscripsi.

D... Actuarius manu propria.

Forma verò voti, seu decreti consultoris poterit esse ista, vel similis, mutatis mutandis iuxta qualitatem delicti, & indiciorum contra Reum in processu informatiuo productorum.

Quibus supradictis ita se habentibus, & super indè habita matura consideratione, nec non & colloquio cum ipsis Reuerendis Commissarijs: Tandem mihi infrascripto visum fuit ipsum carce-
47 ratum, nempe D... tanquã non leuiter suspectum de crimine illati homicidij, vel vulneris inflicti, vel similis grauis iniuriæ, & huiusmodi, de quo quis fuerat inquisitus: cùm moderatę rationis temperaměto rei necessitas exigit torquendũ esse spatio...cũ tribus ictibus, seu squassis funis, vel alio additamento iustis de causis, factis ei opportunis interrogationibus respicientibus substantialia ipsius processus, & ea, quę magis vrgent, quas interrogationes in tormentis dicto D.... faciendas, si placuerit, & quatenus opus fuerit in scriptis decernemus, & vbi nihil emergat, dimittatur pro nunc quoad homicidium, seu vulnus illatum &c. & salua & excepta pœna ipsi imponenda ad arbitrium Reuerendorum Patrum pro furtiua occupatione, & aliarum rerũ ipsius D.... cum de talium perpetratione iam deposuerit in processu folio... Quod si confitebitur, cõfessio deferatur ad superiores, ad quos spectat, antequam ad sententiam diffinitiuam procedatur. Post quod votum ipse consultor se subscribens suo voto hac forma, vel simili vti poterit.

Et ita, vt suprà proximè scriptum est, censui ego D.... Consultor electus, & in fidem requisitus à Reuerendis Commissarijs manu propria subscripsi. Die... mensis... Anni...

Post cuius subscriptionem immediatè subscribant Commissarij tali forma: & sic nos Commissarij supradicti inhærentes suprascripto voto decreuimus præfatum D.... torquendum esse modo, & ordine, de quibus in ipso voto. Datum in monasterio... Die... mensis. ... Anni...

D..... Abbas } *Commissarij.*
D..... Prior
D...... Actuarius.

V Et

Et omnino Commissarij regulares multis de causis studeant inducere cum effectu consultorem ipsorum, vt intersit torturæ adhibendæ ipsi Reo: necnon & aliquã
48 aliam personam grauem, & in dignitate constitutam eiusdẽ Congregationis, vel ordinis, vt sint p̃sentes ijs, quę fiunt, dum Reus torquetur, vt sic amoueatur omnis fomes, & occasio malignis calumniandi ipsos Cõmissarios, adscribentibus ipsis vel crudelitatem, vel remissionem, seu ignauiam, vel animum effeminatum. necnon procurẽt cum effectu, quòd ipsi actui torturæ, & indè confessioni extortæ, vel denegationi coram ipsis factis dictus consultor, dicta persona grauis, & Actuarius in fidem veritatis propria manu se subscribentes hac forma verborũ vtantur, vel simili, mutatis tamen mutandis nominibus, & dignitatibus eorundem, videlicet:

Io D.... Priore affermo esser stato presente, quando D.... fù ligato alla corda, & là stando fù interrogato da' Reuerendi Commissarij, & lui rispose come è scritta nel processo, & in fede della verità mi son quì sottoscritto di propria mano.

Et hęc omnia obseruãda erunt, quotiescumque Rei petentes sibi
49 indulgeri copiam processus informatiui expresè declarauerint se habere testes examinatos in processu informatiuo pro informatione curiæ pro repetitis & legitimè examinatis, vt latius suprà diximus in cap. præsenti: sed si protestantur Rei illos se nolle habere pro repetitis, & legitimè examinatis, tũc ipsi Reuerendi Commissarij tenebuntur ipso Reo citato dictos testes repetere, formã seruando, vt ĩ. latissimè dicemus.

A quibus tortura erit inchoanda, quando plures Rei essent torquendi, & de remedijs, quibus ipsi torquendi assolcant vti in tortura existentes, vt nullum sentiant dolorem.

SVMMARIVM.

1 *Tortura à quo sit inchoanda, quando plures essent torquendi propter producta in eodem processu.*
2 *Commissarij quæ ponderabunt circa maleficia, quibus passim rei torquendi se muniunt.*
3 *Commissarij quomodo cognoscent reos ante torturam se munisse maleficijs, ne sentirent dolorem aliquem, dum torquentur.*
4 *Cõmissarij quomodo procurabunt, maleficia ne habeant locum in ipsis torquendis.*

CAP. XVIII.

NIMADVERTANT omnino Commissarij, quòd si plures fuerint Rei torquendi, Cõmissarios oportebit seruare talem or-
1 dinem. Nam ab illo semper erit incipiendum, à quo melius, clarius, & facilius, ipsi possent veritatem, & seriem criminis cõmissi audire vna cum omnib. circumstantijs, & qualitatibus. a Vt puta prius à fœmina postea à masculo: licet hoc aliquando fallat, b & quo ad masculos prius à timidiore, iuniore, & debiliore quàm è contra, & prius à suspectis, quales sunt homines malæ vitæ, opinionis, & famæ habentes malum, & turpe nomen: siue malam physionomiam: quive ca-
2 dauer occisi, vel aliud crimen, de quo agitur, repererunt. c His

a Bal. de priuil. in tract. de quæst. & tormen. nu. 7. Cõrad. de offi. pertor. tit. de nega. crim. nu. 40. fol. 251.
b Bald. & Scapp. in loco supra cit.. Clar. in prax. §. fin. q. 64. ver. quæro si plures.
c Carrer in sua pract. in c. incip. habitis inditus fol. 88. in prin. Conrad. vbi supra nu. 4.

ergo

ergo pōderatis, & obseruatis sciāt etiam Commissarij, quòd in dies experientia ipsa nos docuit, quòd dum carcerati sibi sunt conscij, timentes ne torturæ subiecti veritatem perpetrati criminis fateri inuiti cogantur, plura, & diuersa procurant maleficia, quę vulgò remedia contra torturam appellāt; vt tormentorum cruciatus nō sentiant; quibus maleficijs, Diabolo forsan (Deo permittente) operante, inania non esse experientia nos docuit, *a* prout sepissimè contigisse audiuimus. Quapropter ipsis Commissarijs inuigilandum erit, vt pro viribus huiusmodi maleficijs eneruandis occurrant. *b* Sciant ipsi ergo huiusmodi maleficia, vt plurimum, constare ex verbis & notis descriptis, siue caracteribus incognitis communiter, & designatis in aliqua charta la papiri, siue mēbrana, siue in ea quam vocant virginem, quas quidem chartulas aliquando deferūt in aliqua parte corporis secreta, vel in vestimentis. *c* Iccircò cùm ipsi Cōmissarij aduerterint Reos
3 tormenta paruipendere, vel in eis dormire, aut eius corpus intumescere, vel spumam ex ore profluere, siue aliqua alia signa ipsi viderint, vnde conuincere poterunt illos se maleficijs aduersus tormen-
4 ta prædicta se communisse. Poterunt, vel tormēti genus mutare, *d* vel ipsum Reum alteri carceri mācipari iubere, expressè prohibendo, ne quid ex alio carcere secum deferat, *e* vel vestimenta omnia, ipsam etiam subuculam eundem exuere, aliaque diuersa superinduere. *f* Omnes etiā personæ partes, etiam os, foramen narium, & aurium, siue rupterium, vel incisio in corpore Rei adfuerit, diligenter perquiri faciant. *g* Itē capillos capitis, & pilos in toto corpore abradi facere: *h* quā quidem abradationem capillorum solùm esse potentissimum remediū criminalista eruditissimus expertus est. Propterea huiusmodi carceratis non erit permittendum de foris aliquid comedendum afferri, vel bibendum. *i* Cùm ad illos aliquando transmittātur cibaria superstitiosa. Sciant insuper quod aliquando contingit ipsos torquēdos nihil superstitiosum habere in sua persona; sed solùm memoriæ commendasse nonnulla verba superstitiosa, quæ student dum torturæ alligantur submissa voce recitare, quod cum aduerterint ipsi Commissarij, debebunt ipsum varijs sermonibus aggredi, vt ipsum talia recitantem interrumpāt, vel alijs clamoribus non permittere illum talia recensere.

a Pau. Ghirland. in tracta. de qō. & tortura. q. 4. nu. 13. & seq. Chart. in pract. interrog. in li. 4. c. 1. num. 210. & seq.
b Char. vbi sup. n. 219.
c Char. ubi up. nu. 217.
d Franeisc. Casarel. per scarp. intra cta. de iure nō scrip. li. 5. cap. 120. nu. 5.
e Char. vbi sup. n. 222. versi. tertiò mutare.
f Char. vbi sup. versic. quartò.
g Char. vbi sup.
h Scapp de iure nō scri pt. lib. 5. ca. 120. nu. 6.
i Char. vbi sup. ver. sexto.

De repetitione testium, & forma illos repetendi.

S V M M A R I V M.

1 *Commissarij quid facient, si Rei ante receptā copiam processus noluerint declarare se habere testes iam examinatos in processu informatiuo pro legitimè examinatis, & repetitis, imò institerint fore repetendos testes.*
2 *Repetendi testes forma peroptima traditur.*
3 *Actuarius quæ scribere in actis debeat in repetitione testium, & quomodo super ipsa testes interrogabuntur.*
4 *Commissarij quid facient audita testiū confirmatione depositionum suarum.*
5 *Quæ obseruanda sunt à Commissarijs in repetitione testium.*
6 *Testis infamis etiam tortus in informa-*

 forma-

formatiuo processu, vt legitimaretur eius dictum in eius repetitione, erit denuo torquēdus, & quare.

7 *Quæcumque actitata fuerunt, & quicquid pro valore ipsorum factum fuisset ante litis contestationem habitam cum Reo, scilicet, ante eius interrogationem iudicialē sunt nulla quoad præiudicium Rei: nam ex illis non poterit condemnari.*

CAPVT XIX.

VM communis Doctorum sententia sit, quòd testes examinati in processu informatiuo, absente parte, non faciant fidem ad damnandum Reum, nisi fuerint repetiti citato Reo, vel à Reo inscriptis fuerit declaratum, se illos habere pro ritè, & rectè, ac legitimè examinatis, prout supra allatis a apertissimè emicuit; merito hic vidēdum occurrit de ipsa repetitionis forma. Sciant ergo Cōmissarij, quòd si Rei noluerint declarare se habere testes pro repetitis, & ritè, ac rectè examinatis, tunc citabuntur ipsi Rei ad videndum repeti testes, & ad dandum interrogatoria, super quibus ipsi Rei vellent eos interrogandos fore: qua citatione præmissa si Rei comparebunt, vel eorum Aduocatus & Procurator, & dabunt interrogatoria super ipsis, dicti testes erunt interrogandi super illa interrogatoria: sed si illa non dederint, elapso termino ad illa exhibenda à Commissarijs præfixo, vocabuntur testes examinati in processu informatiuo coram Cōmissarijs, & Actuario, & sigillatim vnicuique ipsorum delato iuramento veritatis dicendæ secundū formam sępius suprà positam, interrogabuntur prius iuxta interrogatoria per ipsum Reum data, ac postea super examine aliàs per eosdem testes facto, & vbi testis illud confirmauerit, iam perfecta est repetitio: forma verò illos repetendi erit.

a sup. in ca. 17. nu. 18.

1 (margin)

Die .... mensis.... anni.... Examinatus fuit D... per Reuerendos Commissarios corā me D.... Actuario electo, testis alias pro curiæ informatione examinatus die.... mensis.... anni..... qui denique delato sibi iuramento veritatis dicendæ &c. Iurauit, & fuit prius iuxta interrogatoria data pro parte D..... Rei interrogatus: & primò iuxta primum interrogatorium. Respon. & describetur, vulgariter eius respōsio per actuarium, prout per dictum testem dictabitur, & sic fiet iuxta alia interrogatoria, videlicet.

2 (margin)

Iuxta secūdum interrogatoriū, Respon. &c. & absoluto examine super interrogatorijs exhibitis à Reo, statim actuarius scribet hæc verba, videlicet.

Tunc dictus D..... testis fuit per ipsos Reuerendos Commissarios interrogatus, An ea, quæ aliàs deposuit in præsenti causa in alio examine per ipsum facto sub die... mensis.... anni... in loco....coram Reuerendi D..... Cōmissarijs fuerint, & sint vera, illaque pro veritate dixerit, & deposuerit. Respon. *Padre si, che quello ch'io dissi nel mio essamine fatto gli giorni passati, che non mi ricordo il giorno* (si verò diem pręcisum non recordaretur) *ma fu del mese di... auanti le VV.PP. Reuerende, è vero che lo dissi per la verità.*

3 (margin)

Et lęcto per me D.... Actuarium de mandato Commissariorum ad claram ipsius D.... testis intelli-

intelligētiam dicto eius examine, & per ipsum benè audito, & intellecto, prout ipse testis asseruit: fuit per eosdem Commissarios.

Interrogatus, *quelle cose tutte, che in nostra presenza hauete inteso leggere, sono quelle cose istesse, che nell' altro sopradetto vostro esamine haueuate deposto, nell'istesso modo, che al presente l'hauete inteso, & sono state scritte.* Respon. *Padre sì, che quello, che hora mi hauete letto, è il mio esamine, & quanto si contiene in esso è stato detto, & deposto da me nel modo, c'hò sentito leggerlo adesso.*

Interrogatus, *se à detto testimonio vogli aggiungere qualche cosa, ò mancarne di quanto hauea detto in detto esamine, ò reuocar detta depositione in tutto, ò in parte, ouero vorrà quelle tutte confirmare, et ratificare per esser così la verità in tutto, et per tutto.* Respon. *Io non voglio aggiungere nè sminuire cosa alcuna al detto mio esamine, nè quello reuocare in parte alcuna, anzi lo voglio approuare, et verificare per vero: si come per tale l'approuo, et uerifico in tutto, et per tutto.*

Tūc ipsi Reuerendi Commissarij, his auditis sedentes &c. Acceptatis &c. examen dimiserunt, & ipsum D.... testem licentiauerunt
4 iniuncto priùs illi, vt se propria manu subscribat dictæ suæ depositioni, prout se subscripsit vt infra, videlicet.

Io D... confermo quanto di sopra di propria mano.

Et eandem formam seruent ipsi Commissarij in qualibet aliorum testium repetitione facienda.

5 Postremo circa repetionem testiū animaduertāt Commissarij, quod huiusmodi repetitio fieri debet cū omnib. illis qualitatibus, quæ requiterētur, vbi testes repetēdi nunquam fuissent examinati, vt diximus supra, cùm de confrontationibus testium tractaretur. *a* Quapropter si essent testes repetendi, quorum dictis non esset habēda fides, nisi cum tortura: puta, quia esset sociùs criminis, & huiusmodi, nam cùm non sufficeret, quod tūc fuisset examinatus in tormentis, & de nouo iurasset, *b* sed opus ēt esset, vt denuo post iuramentū
6 poneretur in tormētis, & perseuraret in illo dicto. Namq; de illa tortura, & quicquid fuit agitatum antè litis contestationem, non habetur in cōsideratione quoad prę- iudicium ipsius Rei comparentis. *c* quod memoriæ Commissariorum erit omnino imprimen-
7 dum. Cùm hoc pauci iudices soleāt aduertere in maximum detrimentum iustitiæ, & ordinis iudiciarij, ac per consequens propriæ eorum salutis. Sed sciēdum quoque, quòd talibus personis inhabilibus dicta secunda tortura non erit inferenda, nisi prior depositio facta in tormentis fuisset per eos ratificata modo, & forma supradicta extra tormēta, vt in simili diximus supra, *d* & hęc tortura esse debebit, nō multū grauis, sed leuis, vt oēs Doctores tradunt: *e* quod nonnulli ignari, & iniqui iudices non obseruant, in caput, eorum.

a in cap. 16. nu. 5. 6. & 7.

b vt latiùs supra in ca. 11. nu. 6. & in ca. 8. nu. 16. 17. & 18.

c Clar. in pract. § fin. q. 45. versi. Cæterū. ibi & aduerte.

d in ca. 11. vbi supra. & in ca. 8. vbi supra.

e Boss. in pract. tit. de mandat. ad homic. nu. 31.

De modo, & forma procedendi contra reos ad quæstionem, seu torturam quā aliàs rigorosum examen appellant passim Doctores, cum formis decernendi ipsam torturam adhibendam.

SVMMARIVM.

1 *Commissarijs quando liceat torqueri reos.*

2 Com-

28 Reo

28 *Reo perseuerante adhuc in negatiua, quomodo procedēt ad ulteriora Commissarij, & Reus quoties poterit torqueri.*

CAP. XX.

1 ONCESSIS defensionib. ipsis Reis cum competenti dierum termino, ipsi Commissarij statim ipso termino elapso, cum assignatione copiæ in casib. supra recensitis, *a* vel si factis p Reos defensionibus adhuc indicia, quæ cōtra ipsū ex processus desup fabricato resultāt, ciuiliter purgata, nisi talia essent indicia, quæ iudicantis animum ad sententiam condemnatoriam ferendam valeant impellere, & cōstet priùs de corpore delicti, *b* poterunt ipsi Commissarij pro ueritate capiēda ad tormenta contra ipsum Reum deuenire. *c*

2 Animaduertant primo ergo ipsi cōmissarij, q. licet plura diuersaque fuerint tormentorum genera ad ueritatem ab ore Rei eruendam excogitata, puta, ligatio manuum in manicis ferreis, cōbustio pedū vnctis pedib. lardo porcino ad ignem coniunctis, alligatio brachiorum post terga, & eleuatio in funem facta, quod vsitatissimum est. *d* ipsi tamen Commissarij uti debebunt tormentis solitis in religione sua. *e* Sed si ibi varia soleant

3 adhiberi tormenta: ipsi tunc vtebuntur his, quæ sibi magis expedire uidebitur ad eruendam ueritatem à Reo, & sint modestiora. *f* Secundo memores sint ipsi Commissarij se esse Christianos, & religiosos, ac ideo moderatos fore, et misericordes erga reos, quantum æquitas eis suggeret, in inferendis tormentis, *g* ipsosque reos tortos, vel innocentiæ, vel supplicij incolumes fore seruādos. *h* Tertio sciāt torturam dici, & esse quoddā remedium subsidiarium, tuncque

4 ad illam confugiendū esse, quando aliter habere veritatem eis non liceat: *i* Nam neq; indistinctè in omnibus delictorum generibus illam adhibendam fore, sed tantummodo in his, pro quibus veniret corporalis pęna de iure infli

5 genda. *K* Quartò non obliuiscantur Commissarij, quòd ipsa tortura de iure inferri non poterit, nisi legitimis præcedentib. contra Reum indicijs legitimè probatis, & sufficientibus, vt neminem iniustè torqueri cōtingat, à quo pluribus de causis Commissarijs abstinēdum erit. *l* Quapropter pręmissa

6 nia oratione ad Deum opt. max. fusa pro impetrando lumine rectè iudicandi de indicijs adductis in processu, erunt ipsa indicia accuratissimè ponderanda, an ipsa sint ad torturam sufficiētia iuxta formam iuris, licèt non negegemus, hoc esse summopere repositum in arbitrio iudicis Deum timentis, & inteper iti, decernere scilicet, quando indicia ad torquendos Reos sint sufficientia: huiusmodi tamen arbitrium esse non debet à iuris tramite alienum. *m* Sed ęquitati conforme. *n* Quintò erūt ipsa indicia librāda ac discutiēda, an esset luce clariora in sua specie certa, nō dubia, nō ęquiuoca, concludenter probata in genere suo, & ad delictum, de quo quęritur inferentia, probabilia, verisimilia, & à iure approbata. *o* & cōcludēter probata *p* in genere suo, ita vt sola pene superesse rei torquendi confessionem de se videatur. *q* Commissarij enim debent esse quodāmodo certi, antequam torturæ supponant illum tale delictū commisisse *r* ac de indiciorum

a Clar. in pract. crim. §. fin. q. 49. ver. Quæro quod. in fi. initij.
b Fran. Personal. in tract. de Indit. & tortura nu. 11.
c Scapp. de Iure, non scrip. Lib. 5. cap. 109. nu. 20.
d Cōrad. de off. prætor. in tit. de negat. crimin. nu. 43. fol. 515.
e Clarus in pract. §. fin. q. 64. versic. Itē debet. & ver. sequēti.
f Chart. in pract. interroga. lib. 4. c. 1. num. 8.
g Gomes. varia r. resol. tomo 3. c. 13. num. 5.

h l. Quæstionis. ff de q̄stion. & ibi Doct.
i Clarus vbi sup. ver. debet etiam.
K Clarus vbi sup. ver. pterea debet.
l Boss. in practi. titu. de tortura, nume. 31. Clarus vbi sup. ver. primò, & ver. dixi etiam.
m Clar. vbi supra versi. Dixi. versi. nō sufficit. & ver. Dixi quoque.
n Bursa. cōs. 201. post nu. 42. vol. 2. Casa in practi. crim. titu. de Tormen. ca. 6.
o Scapp. de iure nō scri pi. lib. 5. cap. 97. nu. 11. & 12. Boss de Iudic. nu. 17.
p Mascar. concl. 462. nu. 18. & 19. q Aym. cōs. 6. nu. 12.
r Scapp. vbi supra. c. 97. nu. 11. & 13.

num

a Bal. in cõ-sil. 78. lib. 4. Simon. de Prçt. consil. 15. num. 18.

b Becci. in cons. 85. nume. 2. Simõ de Prçt. con sil. 15. nu. 18.

c Mod. Roma. de indic. & tortura, q. 37. nu. 34.

d Chart. in praxi interroga. lib. 4. c. 8. nu. 18.

e Clarus vbi supra.

f Chart. vbi supra lib. 4. c. 1. nu. 59. & seq.

rum verisimilitudine per probationes, non autẽ per diuinationes sibi constare facere. *a* Aduertant
7 ẽt ne plura insimul coniungantur indicia ad vnum perfectum indicium constituendum, si illa diuersa essent, nec ad eundem spectent rei finem. *b* Et si non negemus, quòd quandoque indicia licèt remota insimul cõiuncta sufficiant ad aliquem torquẽdum, si vnum aliud coadiuuerit, ac tenderit ad eũdem rei finem. *c* Sexto Cõmissarij sciant quòd antequam ad tor
8 quendos Reos descendat, erit ab ipsis Reus interrogationibus, & admonitionibus suadendus ad fatendam veritatem super his, de quibus extant contra ipsum indicia in processu, *d* quodam, tamen diuerso modo, & ratione tunc vtendum erit ipsis: quapropter statim, & incontinenti interrogabũt ipsos reos de facto, de quo agitur, non per tot circuitus verborum, vt fieri expedit, & consueuit dum examinantur in primo eorũ examine nõ rigoroso. *e* Et si Reus adhuc in sua pertinacia perstiterit: tunc in vnum recollecta, & quasi per modum epilogi repetãt indicia varijs in locis processus existẽtia, & vrgentia cõtra Reum quasi illa attingendo hortabuntur Reũ ad confessionem facti. Cùm iam sit quasi de illis conuictus, & negare non possit, sed si adhuc persistat in sua negatione, comminentur illi torturam ante decre-
9 tum de torquendo. *f* Sed ipso in pertinacia perdurãte deuenire debebunt ad torturam ei adhibendã interposito priùs decreto de ipsũ torquẽdo forma infra statim tradenda. Septimò & vltimò memoriç cõmendare non desinant Cõmissarij introductũ esse stylũ hodie in curijs, vt euitetur impedimentum torturæ, quòd Commissarij volẽtes de iure torquere reos interponunt ipsum decretum de torquendo eos ita secretè, vt statim vnico contextu post illud promulgatum ad torturam deueniatur, ne det occasio Reo appellandi. *g* Ideoque solent practici Commissarij præuijs dictis monitionibus, & Comminationibus de torquendo pronunciare, decernere, & mandare Reum adhuc negantem duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi appli-
10 cari; sed adhuc melius facerent, si antequam ipsi Commissarij eos moneant, iubeant ipsum Reum duci ad locum torturæ, & ibi ipsum quasi vnico contextu verborum moneant, decernantque torqueri, & spoliari, & funi applicari. Cum tali repentino tremore ipsi Rei assoleant ita terreri, vt quodã modo ignorent, quid sibi contigerit, & sic non recordantur appellare à decreto torturç, *h* & ra-
11 tio istius doctrinç est, quoniã post quã reus torturç applicatus fuit, vel alijs tormẽtis, si tunc appellaret: eius appellatio recipienda nõ esset, prout regulariter recipi deberet, si Iudex pronunciasset palã Reum esse torquendum, vel extare indicia contra illum ad torturam sufficientia. *i* Equidem licèt tam de iure communi, *k* quã ex priuilegio fçlicis recordat. Eugenij IIII. & Gregorij XIII. conces-
12 so Congregationi Cassinensi non possint monachi Congregationis Cassinen. appellare à correctione, & pœnitentijs sibi iniunctis, aut iniungendis; in tantum quòd ipsis appellationibus, non obstantibus puniri poterunt à suis prçlatis etsi relinquatur eis aditus conquerendi cõtra suos Prçlatos, forte eos iniustè punientes, perfecta

tamen

g Clarus in praxi. §. fin. q. 64. versi. sed quid agendum.

h Clarus vbi supra.

i Clar. vbi supra, & Charta. in pract. interrog. lib. 4. c. 1. nu. 69. & sequen.

k c. Reprehẽsibilis. & cap. Ad nostram, el 1. extra, de appell.

tamen iniuncta penitentia, seu pęna sibi inflicta. Nihilominus quãdo sumus in causa criminali ardua, in qua agitur de vita monachi, aut de pœna triremium, vel carceris perpetui, & huiusmodi: tunc procul dubio Commissarijs non prodesset supradicta decisio Pontificia, quæ non habet locum in casu, de quo modo loquimur; vt ex contextu verborum ibi contentorũ apertissimè elicitur. Nam ibi dicitur non impedire Prælatos appellationem factam sibi à subditis à correctione, vtique secundum regulam, quin ipsa non obstante poterunt illos punire; & quia hoc patet ad sensum, cum in fine dicti a c. qualiter & quando, el 2. agatur de causa non ardua. Cum ibi dicatur, *qui facilius poterunt à suis administrationibus remoueri*, & in cap. 3. & cap. reprehensibilis, extra de appellationibus, sermo habeatur de punitione secundum disciplinam regularem Prælati sui, & capituli: & notorium est, quòd in regula non continetur pęna mortis, aut triremium, vel carceris perpetui, quæ pęna aliàs mors ciuilis appellatur.

a c. qualiter, & quando, el 2. in fine. extra de accusat.

13 & ideo memores esse Commissarios volo, quod tortura dicitur mali irremediabile ratione effectus, qui indè emanare posset, scilicet confessionis delicti, ac per consequens congruæ pœnæ inflictio, & ideo cauti sint ipsi Commissarij, vt ad verbum obseruẽt ea, de quibus eos monuimus, nè detur regularibus Reis aditus appellandi

14 à decreto torturæ. Nam si huiusmodi cautelam nõ obseruassent, & ipsi Rei antequam funi torturę fuissent applicati, appellassent ab ipsa tortura ad summum Pontificem, non auderemus nos aliud asserere, nisi quod in tali casu non esset procedendum ad vlteriora, nisi cõsulto summo Pontifice, vel alio superiore ipsorum Commissariorum, ad quos tales Rei appellassent: & hæc est nostra sententia, cui neminem ex prudentibus Iureconsultis contradicturum fore per se patet, sed se illi subscripturum non ignoro.

Forma procedendi in actu practico Reum torquendi talis est.

Præmissas moniriones factas Commissarijs de modo procedendi ad torquendum Reum, & de obseruãdis ab illis, in quibus processimus per modum cuiusdam theoricę elicitę à doctissimis viris;

15 meritò subsequetur quędam praxis, quã seruare debeant ipsi Commissarij, dũ actu decreuerint iuxta scita sanctionum vtriusque censuræ Reos torquere ad eruendam eorum confessionẽ, & incipiendo à tormento funis (tãquam magis vsitato modo torquendi, & regina tormentorũ appellata) iuxta instructionem superius ipsis Commissarijs traditam, postquã verò adductus Reus fuerit ad locum vbi est parata ipsa tortura, seu tormẽtum funis tali, forma verborum Cõmissarij ipsũ alloquantur. Post quam nõnulla infra scripta verba prænotata fuissent, vt infra statim.

Die.... mensis.... Anni....

Constitutus D.... & ex carceribus extractus, & adductus coram nobis D.... & D.... Commissarijs, & magnifico D...... vtriusque iuris Doctore, & consultore electo existentibus in mo-

16 nasterio.... Ciuitatis.... in loco vulgo, nuncupato.... vbi extabant omnia ad torquendum benè dispofita, fuit ei dictum per alterum ex Commissarijs.

X D....

D.... con tuttoche dalle cose, che habbiamo nel processo formato da noi, secondo la commissione hauuta dalli Reuerendi Padri del regimento della Congregatione ò religione nostra per l'occasione del pretenso delitto, ferite, ò furto, & sic de singulis criminibus, de quibus actitatum fuisset, *in persona del P.... ò nella robba di D.... Noi siamo assai ben chiariti della vostra colpa: tuttauia siamo venuti in resolutione di volerne sapere la verità di vostra propria boccha intorno al fatto delitto, ò ferite &c. si come vi esortiamo à dirla liberamente, potendoui per questa via aprir la strada à qualche misericordia, altrimēte si passerà più oltre, come vi può dar ad intendere il tormento, che vi stà præparato, et farete sforzato à dirla con maggior vostra cōfusione però risolueteui, & dite quanto vi piace.*

His præmissis describātur omnia & singula verba, quæ ipse reus protulit, & etiam lachrymas,

17 & suspiria in respōsione[a] supra dicti interrogatorij, & etiam verba impertinentia, si quæ protulerit. verbi gratia.

a Clarus in pract. §. fin. q. 21. ver. retenta. Char. lib. 4. c. 1. nu. 49. & 82.

Qui D..... Respon. *hò detto la verità: & di quanto son stato ricercato, io dico di nouo, che non ne sò niente, onde altro non dirò mai.*

Tunc dictū ei fuit: *già che uoi restate nella uostra ostinatione, & che non uolete de plano (come meglio sarebbe) dar conto di quanto vi si è ricercato, & hora ui si replica eccitandoui à tutti questi particolai, la causa, che ui mosse à commetter tal delitto, ò bastonar, ò ferire, ò robbar*, & sic de singulis deductis in processu. *contra D.....*

Respon. *Io non sò niente di tal cosa, etc.* et describātur omnia verba prolata ab ipso. Et sic Cōmissarij procedant in interrogationibus alijs semper tamen fundatis, & excerptis ex capitib. indiciorū deductorum ex processu formato contra reum: & exempli gratia nonnullę subnectentur interrogationes.

Tunc fuit dicto D.... dictum, *già, che noi restate nella uostra ostinatiane, & che non uolete de plano (come sarebbe meglio) dar conto di quanto si è ricercato, & hora ui si replica, eccitādoui à tutti questi particolai, qual fu la cagione, che ui mosse à commetter tal delitto nella persona, ò robba del P.D...*

Respond. *Io non ne sò niente*, & vt diximus eodem modo erit interrogandus, de specialibus indicijs exortis contra ipsum reum, & sigillatim, & si noluerit illa fateri, tunc Cōmissarij his verbis vtantur, & describi faciant in actis, videlicet.

18 Et tunc iussimus ipsum D..... expoliari, & funi alligari, quod dum adimpleretur fuit eidem D..... dictum. *Auertite, che questo tormento, che vi si dà, non vi può seruire per rispetto del spolio, seu rubbamento delle cose di D..... che già nella vostra essamina de plano hauete confessato*, & idem dicat de alio crimine sine tortura à Reo acceptato, *perche quanto à questo vi si darà quel castigo, che merita l'eccesso come à Reo confessato, & cosi vi si protesta.* [b] Qui nihil respondit, sed si respondisset, essent omnino omnia verba describenda post talem protestationem, nihil illis addendo, vel minuendo, cum eiusdem rei verba singula sint accuratè ponderanda ab ipsis Commissarijs.

b Clar. vbi supra q. 64. ver. veritatis, Scapp. de iure non scrip. lib. 5. cap. 111. in princ.

Tunc

Tunc denique iussum fuit ipsum D..... expoliatum, & funi alligatum eleuari in altum, & sic eleuatus fuit interrogatus. *Qual fu la cagione, che vi indusse à cometere tal delitto nella persona di D.*, .. Qui respondit, *Io non ne sò cosa alcuna, ò Dio aiutami, ohime, io son innocente*, & sic describantur omnia eius verba tunc prolata, & deinceps sigillatim interrogetur (vti diximus) su-

19 per capitibus indiciorum extantium contra ipsum reum: & iste interim suspensus perdurabit, & postea ipse tortus post aliqualem interrogationem sibi factam, & eiusdem responsionem torqueri poterit ictibus funis, ipsum eleuari iubendo, & statim ipsum violenter dimitti, & sic dari squassum, seu ictum funis (ita communiter dictum) & hoc repeti bis, vel amplius iuxta tamen qualitatem indiciorum in actis probatorum. Cùm hoc remittatur arbitrio iudicum peritorum, qui hoc arbitrium elicient tum ex robustitate reorum, tum ex deductis indicijs in actis, eò quòd circa hoc nō potest dari regula certa, vel documentum inuiolabile, cùm variæ sint indiciorum qualitates, & reorum complexiones. [a] Et quoniam aliquando videbitur Commissarijs, & consultori iterum die sequenti, vel alia torqueri eundem reum, & tunc mandent actuario post responsiones, exclamationes, & inuocationes factas in tortura à reis

20 descriptas vti supra docuimus, in frascripta ad uerbū in actis describi ab actuario in fine actus torturæ. Et fuit per Reuerendos Commissarios, & excellentē consultorē iussum dictū D.... deponi de tortura, & fuit sic supersessum in tortura cum animo iterum, & pluries ipsum D.... torquēdi, quatenus opus fuerit, & ipsis Reuerendis Commissarijs, et ipsi Domino cōsultori videbitur) & fuit iussum iterum ipsum carceri mācipari. [b] & animaduertant Commissarij quod si de iure ipsis, & consultori eorum videretur iterum eūdem reū postero die torqueri leuiùs, vel grauiùs, vel solū eleuari iuxta qualitatem indiciorum purgandorū.

21 Ad quam torturæ repetitionem antequam perducantur, infrascripta erunt ponderanda, videlicet, primo, vt sit causa iusta illam denuo inferendi. [c] videlicet criminis prætensi immanitas, conditio Rei, grauitas, vel leuitas torturæ præcedentis, & indiciorū contra reum militantium natura optimè perpensa, [d] & si de iure videatur illam repeti posse propter indicia noua primis vrgētiora super-

22 uenientia. [e] nihilominus practica rerum magistra obseruat, vt arbitrio iudicis tortura repetatur, & quidem hæc decisio vera est, quando prima tortura leuis fuisset, cōsideratis in tali casu considerandis, vel si repetatur, vt pandantur socij, vel mandatores &c. vel alia delicta, vel aliæ causæ adsint. [f] Tortura ergo repeti poterit vsque ad tertiam vicē, & qualibet vice poterit reus ter quassari, idest tribus ictib. funis cōcuti, [g] sed sciāt Commissarij neminem fore torquendū post cibū sumptum; sed post multas horas à cibo sūpto, ita vt merito credatur illū digessisse cibū prægustatum: Die... mensis.... Anni..

D.... Abbas } *Commissarij.*
D..... Prior }

D. .... Actuarius.

Forma decreti repetitionis torturæ.

Viso per nos Cōmissarios vna

[a] Chart. in pract. interrog. lib. 4. c. 1. nu. 105

[b] Clarus in pract. §. fin. quæst. 64. ver. vlt: mo videndum & q d significet clausula, quatenus op' sit, & c. v. de p Char. vbi supra c. 1. nu. 116 & sequent.

[c] Scapp. de iure nō scripi. lib. 5. ca. 108. nu. 14 & 15. Clar. q. 64. versi. vlt.

[d] Clar. vbi sup. ver. debet igitur

[e] Carrer. in pract. crim c. circa sextum, nu. 1 fo. 93. Clar. vbi supra.

[f] Carrer. vbi sup. et Clar. vbi supra in ver. succedue.

[g] Chart. in pract. interrog. lib. 4. c. 1. num. 8 131. & seq.

eum supra dicto Domino consultore rigoroso examine habito hesterno die à D. . . . . in tormentis, vt supra, eoque maturè considerato, nec non perlectis præcedentibus examinib. de plano eiusdem
23 D.... &c. Decreuimus ipsum denuo conduci in locum tormentorum, rursusque admoneri ad fatendum veritatem, facta sibi comminatoria de illum subijciendo torturæ, prout præsenti decreto prædicta de causa adduci ipsum D. . . . in dictum locum, & torqueri mandamus. Datum in monasterio. . . . Die quo supra.

D. . . . Abbas } *Commissarij.*
D. . . . . Prior }
D. . . . . Actuarius.

Forma describendi secundã torturã adhibitã. Eodẽ diede manc.

Et cùm à Reuerendis Commissarijs iussum fuisset adduci D. . . ad dictum locum tormentorum, & ipse D. . . constitutus esset coram ipsis Reuerendis Commissarijs & dicto Domino consultore, & Procuratore D.... ipsi RR. patres his præcisis verbis D. . . . con stitutum alloquuti fuerũt. *Perche da quello, che hieri si trattò cõ voi in questo luogo, è dalle vostre risposte sopra li particolari che ui fu*
24 *rono cercati, noi nõ restiamo satisfatti, & tuttauia ci pare che andate occultando la nostra colpa, della quale però ne habbiamo molti inditij, & argomenti, perciò ui habbiamo di nouo fatto condurre in questo luogo, acciò sappiate, che oltra l'esperientia si fece hieri di uoi con il tormento della corda, se ne aggiungerà questa mattina, & ui si replicheranno li tormenti, quali ui pareranno molto più acerbi delli primi, quando non ui risoluerete di dir meglio la uerità, alla quale ui aspettiamo.*

Qui Respon. & describantur singula eius verba.
25 Tunc fuit eidem D.... ab eisdem Commissarijs dictum. *Poiche ue ne state pure nelli primi termini della negatiua, & che non uolete dirci quella uerità, che andiamo cercando, ui diciamo noi esser bene chiariti, che il fatto* (& enarretur factũ prætensum) *passa cosi,* & proferat indicia contra ipsũ insurgẽtia ex deductis in actis, & postmodũ addat & hæc verba, videlicet. *Però risolueteui una uolta di dir la uerità liberamente, et sinceramente, come passò il fatto della morte, ò ferita,* & sic de singulis: *altrimente sarete di nouo spogliato, et ligato alla corda, et ui si darà tormento.*

Qui Respondit .... & eius respõsio ad verbum describatur, & si viderint Commissarij dictũ D. . . reum persistentem in sua negatiua, tunc iubeant hæc describi.

Et cùm videremus nil vltra ab eo haberi posse: iussimus ipsum D. . . . expoliari vestibus suis, & in fune torturę ligari, qui ligatus co-
26 ram Reuerendis Commissarijs & consultore his præcisis verbis vsus fuit ipse D. . . Reus videlicet. *Dio sà che sono innocente, & son stato assassinato, etc.* & præcisè describantur singula eius verba.

Quo ligato, & conducto ad locum torturæ, ex quo inchoantur extolli in altum, ipse torquendus, fuit iterum sibi dictum; *uolete dir altro.* Qui respõdit, & describantur singula eius verba præcisa, gestus, lachrimationes, & huiusmodi alij gestus ipsius corporis
27 Tunc iussum fuit ipsum D.... altius eleuari, & interrogatus opportunis interrogationib⁹. Ipse D.. semper clamabat &c. redigant in scriptis oĩa eius præcisa verba, & post

post hæc quã ipsis visum fuerit deponi à tortura eundem, præcipiat ipsum deponi à tortura leniter, & in actis talia verba describi mandent ipsi Commissarij, videlicet. Et cum videretur Reuerendis Commissarijs ipsum D. . . . multum pati, & perseuerare in sua externa negatiua fuit iussum ab ipsis Commissarijs, & D . . . . . consultore de iure de tortura fore deponendum, & sic paulatim deponi, ipso Don . . . . semper dicente . . . . & in actis describantur omnia eiusdẽ præcisa verba. Qđ si adhuc reus sustinuerit torturam nihil fatendo, & inde remanserint purgata omnia indicia cõtra ipsum *a* laborantia, non enim vltra tertiam vicem in tortura esset
28 procedendum, cùm Commissarij in torquendo Reum non debeant procedere in infinitum; absolui reus debebit cũ clausula tanq̃ nõ repertus culpabilis, nec de iure punibilis, ex hactenus deductis vel etiã quoad clericos seculares relaxari cũ cautione de se præsentando toties quoties &c. *b* Et si nõ negandũ sit, quod vsu hodie sit receptum quod huiusmodi Rei, vbi contra eos indicia vrgentissima vi guissent, condemnabunt ad pęnã extraordinariam. Et hęc omnia ob seruabũt accuratissimè Commissarij si Rei nullo pacto fuissent cõfessi, sed si confiterentur crimina, de quibus fuerant inquisiti, tunc aliud iudicium erit faciendum, vt in seq. cap. copiosius erit sermo.

a Clarus in pract. §. fin. q. 64. versi. illata Reo.

b Clarus in pract. §. fin. quæstio. 64. versi. Illata Reo tortura, & ver. & in hoc proposito.

Commissarijs quid faciendũ sit, si Reus in tormentis defecerit.

SVMMARIVM.

1 *Reuerendi Commissarij quid iubebunt describi ab Actuario in actis, quãdo, dum Rei torquentur, in ipsa tortura deficiunt.*

2 *Quomodo cognoscent Commissarij Reos in tortura deficere.*

3 *Reuerendi Commissarij quid facient, vt detegere possint astutias reorum deficientium.*

4 *Reuerendi Commissarij studeant interesse torturæ Reorum, donec deponantur.*

5 *Depositio reorum deficientium in tortura quomodo describetur.*

6 *Describenda in actis erunt remedia exhibita reis deficientibus in tortura, vt reuiuiscant.*

7 *Reuerendi Commissarij quãdo poterunt rursus torquere, vel cessare à tortura dictorum reorum deficientium.*

CAP. XXI.

VM prudentis sit præcauere futura, & quam sæpissimè contingat, quòd rei, dum torquentur, assoleant in ipsis tormentis deficere. Quapropter cùm in superioribus actum per nos fuerit de forma seruãda in torquendo reũ; meritò hic agendum erit de modo procedendi per Reuerendos Commissarios, quando ipsi Rei,
1 dum torquẽtur, deficerent. Sciant ergo primo ipsi Reuerendi Commissarij, quòd si ipsi rei deficerẽt, tunc iubebunt actuario, vt in processu describat tam modum deficiendi, quàm demandatæ depositionis de tormentis, aspersionis aquæ vel aceti in faciem Rei torti, qui defecit, & omnium aliorum remediorum adhibitorũ ipsi reo, nec non omnium motuum eiusdem torti. *c* Secũdo ipsi Commissarij sicut non debebunt contemnere, sed potius describendos fore mandare motus, qui fiunt per ipsos

c Clarus vbi suprà q. 64. versi. Iudex autem.

sos reos, dum pendent in tormentis, cùm ex ipsis poterunt coniecturare, quod huiusmodi tormen
2 ta ferre non valeat, & quod in eis illi deficiunt: vt puta, si spumas ex ore emittant, si pallescant nimis, si in sudorem nimium vertantur, si loqui non possent, & similia. Ita vice versa ipsi Commissarij nō debebunt esse nimis creduli, & timidi, si prędicta signa viderint ad hoc, vt statim mandent de tormētis deponi. Cùm sępissimè hęc procedant ex astutia reorum talia fingentium, vt ipsis visis deponantur à tormentis vlteriùs inferendis. Quapropter in tali casu ipsi Commissarij poterūt, & debebunt huiusmodi reos vehementius, & crebrius vrgere ad respondendum :
3 quassari faciendo ipsam torturæ funem, eius nares, vel sulfure, vel charta, vel petijs linneijs, aut alijs similibus accensis suffumicari, vt dignoscere possint, an reuera reus tortus defecerit, an verò defecisse se dissimulet. Quod & faciendum est, vbi reus dormit, vel dormire fingat. His enim artibus pluries maliciosorum reorum artes deteguntur, & eliduntur, prout experientia ipsa sæpe docuit, & euentus comprobatus in dies nos edocet: & ideo prudentes esse debent Commissarij ne incidant in aliquem extremorum. Nam si sibi nimis creduli essent decipientur, aut dū nimis duri extiterint, reos tortos neci tradēt. a Quapropter ipsos Reuerendos Commissarios & tertiò monemus, vt semper, dū reus est in tormentis, pręsentes illi adsint, nec illius curam alteri cō-
4 mittant: Quoniam si quid mali acciderit nequaquam excusabuntur ex eo, quòd præsentes nō fuerint, à pęna saltem extraordinaria pro modo culpę. b & omnino tenebuntur in stricto Dei omnipotentis iudicio, corā quo omnium factorum nostrorum nobis ratio erit reddenda: forma autem describendi in processu huiusmodi actum est infrascripta, videlicet:

Et cùm dictus D. . . constitutus videretur in tormentis defice-
5 re, ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt ipsum leuiter, de tortura deponi, & super sede lignea, vel bancho, accommodari. Qui sic depositus, & super dicta sede lignea accommodatus, cùm licèt pluries interrogatus, commotus, & quassatus responsum non daret, nec ad animū rediret, imò semimortui imaginē præ se ferret: Ipsi Reuerēdi Commissarij mandauerunt in eius faciem aquam frigidā guttatim inspergi, vel eius frontem, & tempora, & nares, & guttur, aceto rosaceo madefieri, vel nares ipsius sulfure, aut petijs lineis accensis suffumigari, & alia remedia adhiberi: (expressè nomi
6 nando illa). Quibus peractis præfatus constitutus D. . . . in se rediens, fuit per Reuerendos Commissarios interrogatus.

Tunc si ipsis Commissarijs videbitur, & quartò ex aliqua causa in tortura vlterius procedēdo, si falsa subessent signa, & causæ, mandabunt ipsum reum denuo in tortura eleuari hoc modo, videlicet.

7 Tunc Reuerendi Commissarij, cùm viderint dictum cōstitutum nullo modo grauari; sed ipsum cō menticias causas, & signa ad torturam euitandam excogitasse, & confinxisse, mandauerunt eūdem in funem denuo eleuari. Et quintò, animaduertant Commissarij, quòd possent etiam ad maiorem cautelam accersire facere aliquem medicum, per quem dictum tortum videre faciant, & si ille refer-

ret,

a Bossius in sua praxi, titu. de tortura, num. 35. Clar. in practi. §. fin. q. 64. versi. Iudex autem.

b Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. casu 340. nu. 13. versi. In dubio.

ter, non esse periculum, & posse procedi ad ulteriorem torturam, ad illā animosè progredi ipsi Cōmissarij poterunt, hoc modo describi faciendo dictum actum repetendi ipsam torturam, videlicet.

Tunc ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt vocari excellentem Dominum .... medicinæ Doctorem ad effectum inspici faciendum dictum D. ... reū, nunquid verè aliquo accidente laboret, quo minus ulterius torqueri valeat: Qui medicus vocatus delato sibi iuramento de veritate dicenda, præuio consensu gubernatoris illius ciuitatis, (quando non esset subditus iurisdictioni Commissariorum) & quicquid inde sciuerit, & cum ei præsentari fecerēt reum tortum, fuit eidem dictum, *che uolesse bene risguardare per tutto il corpo di D. ... reo, et resoluere, se a detto reo, senza pericolo della uita, si potesse di nuouo dar la tortura*, & per ipsum medicum bene viso, & recognito dicto reo, eiusque pulsibus, fronte, & pectore manu pertentatis, ad opportunas Reuerendorū Commissariorum interrogationes respondeat. Respon. *che senza pericolo di uita si harebbe potuto dargli la tortura un'altra uolta*.

Tunc ipsi Commissarij visis, & auditis prædictis, mandarunt ipsum constitutum denuo in funem eleuari, vel disligari (si dixisset medicus quòd sine euidenti periculo vitæ non posset aliàs torqueri) & ad locū suum reponi, & alia prout annotauimus supra facienda post torturam reorum.

De ratificatione confessionis factę à Reo in tormentis, & quomodo Commissarij procedant ad illam recipiendam.

SVMMARIVM.

1 *Reo confitente crimen (de quo contra ipsum inquisitum fuerat) quid faciant ipsi Commissarij pro recipienda ab ipso ratificatione dictæ Confessionis, vt occurrant astutijs aliorum detentorum in carcere, qui assolent eos auertere à dictis confessionibus.*

2 *Ratificatio dictæ confessionis factæ à Reo, quando poterit recipi à Commissarijs, & quomodo.*

3 *Commissarij ratificationem factā à Reo intendētes recipere, qua forma verborum vti debebunt.*

4 *Ratificatione confessionis a Reo facta, quid facient Commissarij.*

5 *Terminus aliquorum dierum omnino a Commissarijs indulgendus erit reo (etiam ipso non postulante) ac per consequens eius procuratori, & aduocato vnà cum copia saltem perlegendi illius confessionem, & ratificationem, vt possint aliquo modo aduersus eam se tueri, & quare.*

6 *Elapso dicto termino Reus, & Procurator, ac aduocatus eius erunt citandi ad concludendum in causa: & ad maiorem cautelam poterit eis concedi alius terminus.*

7 *Forma decreti citationis ad concludendum in causa, & relationis factæ citationis, tradditur.*

8 *Confessiones Reorum timore tormentorum factæ, etiam millies ratificatæ, erunt omnino uerificandæ vnà cum suis circumstātijs adhoc, vt ex ipsis Commissarij de iure deuenire possint ad puniendum Reū.*

9 *Confessiones Reorum quasi de plano*

no factæ extra tormenta, etiã si timore tormentorum, non indigent aliqua ratificatione.

10 *Rei iam confeßi quando de nouo sint torquendi, & quibus verbis ante huiusmodi torturam sint interrogandi; & an antè talem torturam sit interponendum decretũ de ipso torquendo.*

11 *Commissarijs quæ ponderãda erunt ante torturam Rei confeßi, & quæ in actis describi mãdabũt.*

12 *Confessum reum funi torturæ alligatum, quibus uerbis alloquentur Commissarij & eleuatus postea reus de quibus interrogãdus erit.*

13 *Reo perseuerante in negatiua super alijs delictis, & alijs complicibus, & postea deposito à tortura, quid facient Commissarij.*

14 *Reo cõfitente alios complices, vel alia delicta, quid facient Commissarij.*

15 *Comparentes coram Commissarijs aduocatos, & Procuratores reorũ, & allegantes in voce, & scriptis in fauorem reorum; Commissarij ipsi benignè suscipere debent, & accuratè perlegere præsentatas allegationes, & postea processui illas inserere post dictam citationẽ ad concludendum in causa.*

CAP. XXII.

HABITVM sermonem de Reorum tortura, & de modo procedẽdi in ipsa adhibenda, & post ipsam quando Rei semper perstitissent in negatiua; meritò subsequitur sermo de modo seruãdo à Commissarijs in procedendo contra reos iam confessos. Sciant ergo

1 Commissarij quod si Reus fassus fuisset crimen, de quo inquisitus fuerat, dicta cõfessio extra locum tormentorum ratificanda erit ab ipsomet reo confesso: quoniã aliàs ipsa confessio ipsi reo non præiudicaret. a Verum quia pluries cõtingit, vt qui in tormentis confessi fuerint, aliorum carceratorũ hortatu impulsi, quãdo etiam minis, & verberib. moti confessionẽ iam factã reuocare conẽtur. Iccircò habita huiusmodi confessione, interim donec tempus ratificandi adueniat, poterunt ipsum Reũ mandare reponi in aliquo alio loco separato; si cõmoditas carceris suppetat: b & si subsit timor ne metu penæ sibi infligendæ sibi mortem Consiscat, vel aliquid mali sibi ipsi moliatur, poterunt, & tenebuntur omnia instrumenta, quæ huiusmodi prauum conatum adiuuare valerent, à suo carcere iubere auferri, & personaliter ipsi Commissarij deberent ad carcerem descendere, vt hoc ipsum melius exequeretur, vel fidelem personã ibi

2 constituere, vt à tãto malo impedire reum posset, vel quid simile iuxta causarum, & personarum qualitem. Ratificatio verò confessionis iam factæ accipi solet die sequenti, & quamuis confessio emanasset antecedẽti sero; poterit illa nihilominus sequenti mane apud acta recipi, sic obseruatur de stylo curiarum, licèt nonnulli affirmauerint certum horarũ numerum ipsam ratificationem præcedere debere. c Habita igitur à Reo confessione: Ipsum die sequenti in aliquem locum à tormentorum loco separatum, si possibile sit, educi inbebunt: deinde ea, quæ fassus fuerat, vt saltem in substantia repetat ipse Reus, studebunt procurare Commissarij, & dicto Reo suam propriam confessionem de verbo ad verbum clara, & alta voce per actuarium scribentem legi man-

a Clarus in pract. §. fin. quæst. 64. ver. Cęterũ si Reus.

b Clar. vbi supra versi. Certum si Re°. Scapp. de iure non scrip. lib. 5. c. 101. in fine.

c Clar. vbi supra versi. & circa. Charr. vbi sup. li. 4. c. 1. nu. 140. cũ plurib. seq.

mandabunt, ac denique infrascriptis interrogatorijs vtantur, videlicet: *D. . . . . uoi hauete inteso bene quello che hieri confessasti di propria bocca hauer fatto circa tal delitto secondo il modo, che è stato scritta la uostra confessione, & hora l'hà letta D. . . Actuario in uostra presenza con uoce intelligibile.* Respondit. *Padri Reuerendi io hò cōfessato di hauer fatto tutto quello, che è stato scritto nella confessione mia hieri in uostra presenza, qual hora l'hà letta il detto Padre D. . . .* actuario.

Interrogatus *Volete uoi D. . . . approuare & ratificare esser così la uerità del fatto, come hieri conconfessasti, & hora l'hauete inteso legere in presenza vostra.* Respondit. *Io non voglio dir bugia, & per questo approuo, & ratifico esser vero, quanto confessai hieri, & hoggi in vostra presenza m'è stato riletto.*

Interrogatus *se à quanto disse hieri vorrà aggiungere, ò sminuire cosa alcuna.* Respondit. *Hauendo detto hieri la verità, come passa il fatto, hora non hò da giungere, ò sminuire cosa alcuna di quanto dissi hieri, et hoggi m'è stato riletto.* [a]

a Marsil. in sua pract. crimin. §. Quoniam, num. 1. fol. 67. Chart. in pract. interrog. li. 4. c. 1. nu. 145. cum seq.

Interrogatus & simul monitus tali forma verborum. *D. . . . fratello vorrei che pēsaste bene al fatto uostro, poiche si tratta della uostra uita, & honore, per tanto dite solo la uerità del fatto senza mescolarci bugia,* [b] *ne per timore de tormenti lasciar di reprouar quello, che hieri dicesti: sapendo uoi, che non fusse uero.* Respondit. *Io hò detto la uerità simplicemente, come passò il fatto, hora mi rimetto alla prudenza, & clemenza de V. V. P. P. m. Reuerende, pregandole che me habbiano cōpassione.*

b Marsil. vbi supra.

Interrogatus, *Dunque ratificate uoi hora quanto hieri dicesti, dicendo quello esser uerissimo in tutto, & per tutto, come fù da uoi confessato, & dal scriuano scritto, & hora hauete inteso leggerui sù la faccia?* Respondit. *Padri si, ch'io ratifico quanto dissi hieri, & hora mi hà letto il scriuano, & dico di nouo esser uerissimo.*

4 Hac ratificatione audita Commissarij ad maiorem cautelam iubeant reo se manu propria subscribere dictæ ratificationi more solito, & tale decretum edant, videlicet.

Reuerendi Cōmissarij sedentes pro tribunali, &c. Acceptatis &c. examen D. . . Rei dimiserunt, & mandauerunt sibi, & eius aduocato, & procuratori exhiberi copiā, vel facultatem perlustrandi contenta in confessione, & cōstituto, & ratificatione facta à dicto Reo, si illam voluerint infra terminum dierū. . . . & ad faciendas suas defensiones omni meliori modo etc. prout præsenti decreto dictam copiam infra dictum terminum assignari illis mandant. Datum in monasterio . . . Die . . . &c.

D. . . . . . Abbas } *Commissarij.*
D. . . . . Prior }

D. . . . . . Actuarius.

5 Et cùm per me Actuariū fuisset intimatum dictum decretum dicto D . . . . Reo, & eius aduocato, & procuratori, ipsi gratias egerunt, & in fidem veritatis me subscripsi. die. . . mensis. . . anni. . .

D. . . . . Actuarius.

Et sciant Commissarij, quòd iste terminus dierū. . . . licèt possit assignari breuior, [c] tamē dandus erit omnino aliquis terminus ad dicendum cōtra dictā suam confessio-

c Clarus in sua pract. §. fin. q. 10. 64. versi. sin autem.

fessionem; & ratio est, quoniam poterit Reus contra propriã confessionem multa deducere, & probare, a imò poterit etiam illam reuocare, probando erroneam esse, & esset absoluẽdus facta tali probatione. b Animaduertant insuper Cõmissarij, quòd licèt Reus confessus terminum prædictum non peteret dari sibi, dandus ei omnino erit ab ipsis in dicto ter-
6 mino si Reus, vel eius aduocati petierint dictam copiã, per Actuarium assignetur, & elapso dicto termino de nouo citetur reus ad concludendum in causa, & alius terminus ad maiorem cautelam ipsis assignetur ad producenda, quæ sibi videbitur in defensionẽ ipsius Rei confessi, vel nõ confessi, subsequenti forma, videlicet.

a Clar. vbi supra, quęst. 55. per totum.

b Clar. vbi supra, quęst. 51. ver. sed pone.

Cùm Reuerendis Commissarijs visum fuisset de iure fore concludendum in causa præsenti, & illam expedire, vt omnia ritè, &
7 rectè procederent, mandauerunt dictam cõclusionem & acta actitata in tortura, & post illam tam dicto D.... Reo, quàm Dominis .... Aduocato & procuratori eius concedentes ijsdem Dominis facultatem perlustrandi ipsa acta actitata ad hoc, vt in excusationẽ, vel defensionem dicti D.... Rei possint in scriptis, & in voce, & in fauorem ipsius allegare infra terminum dierum .... quicquid sibi placuerit, prout præsenti decreto dictum terminum, & facultatem dicto D.... Reo, & eisdem Dominis Aduocato, & Procuratori cõcedunt. Datum &c. Die.... Anni....

D.... Abbas
D.... Prior } *Commissarij.*
D.... Actuarius.

Hoc decretum erit intimandũ tam Reo ipsi, quàm aduocato, & Procuratori eius per actuarium, & relatio intimationis taliter in actis describenda erit, videlicet:

Cum per me infrascriptum Actuarium fuisset intimatum suprascriptum decretum citationis tam ipsi D.... quàm Dominis Aduocato, & Procuratori eius, & eisdem exhibita ipsa acta actitata in tortura eiusdem D.... Rei, & post ipsam, in fidem veritatis manu propria me subscripsi. Die.... mensis.... anni....

D.... .... Actuarius.

Cõmissarij memoriæ commendent primò, quòd omnes cõfessiones reorum, etiam si essent
8 millies ratificatæ: semper tamẽ essent verificandæ cũ omnibus suis circumstantijs, prout peritissimi iudices Deũ timentes obseruant. c & secundò, quod id, quod s. diximus de ratificationibus, quę in tormẽtis, vel metu tormentorum factæ fuissent, et non de confessionibus,
9 quas ipsi Rei quasi de plano fecissent, nullo scilicet, tormentorum terrore eis illato: quoniam huiusmodi confessiones nulla ratificatione indigent. d Tertiò memores sint Commissarij, quòd reorũ recepta ratificatione assolet ipsi Rei torqueri, vt alia delicta fateantur si non omnia, de quibus fuerant indiciati, fuissent confessi, necnõ vt fateantur complices, fautores, & receptatores, vel alia de cau-
10 sa. Nam in tali casu non erit interponendum decretum supradictum statim post ratificationem acceptam; sed vlterius erunt interrogandi ipsi Rei hoc, vel simili modo, videlicet:

c Marsil. in pract. crim. §. quoniã, num. 1. Marant. in specul. §. 6. actu. 14. nume. 15.

d Chart. in pract. fol. 9. num. 9.

D.... supradictus interrogatus modo pro vlteriori veritate, vt dicat, *quali furono gli complici, & fau-*

& fautori, che l'aiutorno à fare quelli delitti, de' quali hà confessato nel dì .... & ratificato hoggi.... Respondit, *Jo quando feci.... non hebbi compagno alcuno*, aut dicat, *mi aiutò D..... & D... & D....*, & statim subdant Commissarij, & omnia describantur in actis.

Et Reuerẽdis Commissarijs dicentibus dicto D.... Reo, *non è cosa verisimile, che voi, et doi compagni da voi nominati soli facesti questo.... poiche a far questo vi bisognaua adoperar più aiuto per questi rispetti.... primo perche.... poi perche....* & sic de singulis. Respond. *Jo non hò hauuto altri in aiuto, ò complici delli delitti, che hò confessato.*

11 His audutis Commissarij si in actis constitit plures nominatos à dicto Reo confesso, aut non esse verisimile, quod plures non fuerint propter deducta in processu de ipso facto. Tunc recolectis omnibus causis, quibus mouentur ad credendum Commissarij plures fuisse complices in perpetrato delicto iam confesso, & ratificato à D..... Reo in decernendo illi torturam tali forma vtantur, videlicet.

Reuerendi Commissarij uisis, & ponderatis productis in actis contra D..... Reum confessum, & depositionibus testium dicentium D.... Reum fuisse associatum à pluribus, quàm sint nominati ab ipso in sua depositione, cõsiderata qualitate criminis perpetrati & iam confessati, quòd omnino quisque prudens iudicabit commitri non potuisse solùm à tribus; & veritas circa alios cõplices difficillimè aliter haberi posset, quàm ab ipso D.... Reo confesso; attenta etiam persona ipsius D..... Rei: & postquam ab ipso D..... Reo prædictorum verisimilium veritas haberi nõ possit; ipsi Reuerendi Commissarij mandauerunt ipsum D.... constitutum adduci ad locum torturæ; ibique expoliari, ligari, & funi applicari, & hoc sine præiudicio quorumcumque iurium Curiæ quomodocumq;, & qualitercumque competentium, de quibus ipse D.... quomodocumque esset conuictus, vel confessus, super quibus modo aliquo ipsi Reuerendi Commissarij non intendunt ipsum torquere, quinimò explicitè protestantur ipsum super illis se non torquere, & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore, & esse ipsi Reuerendi Commissarij dixerunt, & intenderunt, & quod pro repetita semper habeatur supradicta protestatio; sed tantum ipsum D.... torqueri facere intendunt pro vlteriori veritate habenda super alijs criminibus per ipsum verisimiliter commissis, & contra ipsum Reum in iudicio deductis, & super complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, nõ aliàs, nec alio modo; de quo solẽniter, & expresè protestati fuerunt, & protestantur ipsi Reuerendi Commissarij, prout præsenti decreto ipsum, D...... Reum adduci ad locum torturæ, ibique expoliari, ligari, & funi applicari sine supradicto præiudicio mandant. Datum &c.

D...... Abbas } *Commissarij.*
D....... Prior
D........ Actuarius.

His peractis studeãt Cõmissarij, vt aliàs eos monuimus a supra, vbi traditur forma reos torquendi, dictum decretum de torquendo,

a in capitulo vigesimo præsentis 2. par. num. 9. & 10.

do, non promulgate, sed iam in actis descripto ipso mandent ad locum tormentorum ipsum Reũ adduci, & præmissa breui monitione de dicenda veritate super alijs delictis ipsius, non confessis, de quibus in processu est indiciatus, & de complicibus, non nominatis ab ipso: & vidẽtes Reuerendi Commissarij ipsum D..... pertinacem, statim mandent spoliari eum, & appplicari funi torturæ, nè possit cogitare de appellatione interponenda à tortura sibi comminata (vt latius vbi supra diximus, & probauimus.) His benè obseruatis faciant in actis subsequentia verba describi ab actuario videlicet.

Et cùm fuisset D.... spoliatus, ligatus, & funi applicatus iussu Reuerendorum Commissariorũ, ipsi Reuerendi Cõmissarij ipsum D..... constitutum denuo beni-
12 gnè monuerunt hortãtes ad completam veritatem dicẽdam super dictis delictis verisimiliter à se cõmissis, & nondum confessis, & super fautoribus & auxiliatoribus. Qui D...... Respondit, *Io hò detto quello, che io doueuo dire, & non vi posso dir altro: hora fate quello che vi pare, ma mi fate torto.*

Tunc ipsi Reuerendi Cõmissarij repetita protestatione, de qua supra in dicto decreto de ipsum torquendo, illique firmiter inhærentes mãdauerunt ipsum D.... in altum eleuari, qui sic eleuatus cępit dicere. *Hoime Santa Maria da Loreto aiutatemi, ohimè mi fate torto,* & deinde tacuit, & monitus per Reuerendos Commissarios, *io dirli hormai lasciate da canto questa vostra pertinacia, & dicete la verità, che da voi si ricerca sopra gl'altri vostri delitti verisimilmente commessi, & confessate li nomi di coloro, che furno complici, & fautori vostri in commetter tal delitto già da voi confessato?* Respondit. *Io non hò fatto altri delitti, et non hò hauuto compagno, nè niuno mi hà aiutato.*

Deinde dixit ex se. *Io nõ hò fatto male alcuno, nè quello, che io confessai l'altro giorno, io dissi la buggia.*

Et Reuerendis Cõmissarijs dicentibus. *voi non sete hora interrogato di quello, che già hauete confessato, cioè che hauete fatto...* Respon. &c.

Finito dicto rigoroso examine, & reo supra supradictis sufficiẽter torto arbitrio Commissariorum, poterunt eundem Reum deponi leniter, & hæc mandent describi in actis, videlicet.

Tunc Reuerendi Commissarij acceptatis, &c. cùm aliud à dicto D...... haberi non posset, mandauerũt ipsum leniter de tortura deponi, postquam mansisset in ea suspensus sine aliqua quassa-
13 tione per spatium.... & dissolui, brachia reaptari, & reuestiri, & ad eosdem carceres duci cum termino dierum..... ad dicendum, producendum, & probandum quicquid voluerit in sui defensionẽ: prout aliàs tradidimus supra.

Vltimo loco sciant Commissarij ipsi, quòd si dictus Reus confessus fuerit, & alios fuisse compli-
14 ces ipsos nominando, nec non & alia delicta à se perpetrata, de quibus indiciatus erat: tunc, & talem confessionem, ac nominationem die sequenti oportebit eum ratificare modo, & forma supra à nobis recensita in præsenti capitulo.

Memores sint Cõmissarij procedere contra nominatos in confessio-

fessione, & ratificatione facta à Reis modo, & forma tradita de procedendo contra ipsos Reos.

His ergo omnibus hucusque recensitis, benè ac legitimè obseruatis Deo opt. max. duce, si comparuerint aduocatus, & procurator reorum allegantes in voce, vel in scriptis in fauorem illorũ, erunt ipsi benignissimè audiendi, & allegationes ipsorum ad verbum perlegendę, & de contentis in ipsis habenda eis erit illa ratio, quæ de iure habenda foret, & ipsę allegationes inserantur in ipso processu post dictam citationem ad concludēdum in causa, & postea citentur tam Reus, quàm eius aduocatus, & procurator ad audiendam sententiam diffinitiuam, quæ si aliqua rationabili de causa non poterit promulgari in eodē monasterio, vbi reus est carceratus: tunc cōcipiatur decretum ipsius citationis vt infra; sed si promulgāda esset in eodem monasterio, tunc idem decretum deseruiet ad dendo (præsenti monasterio) & postea actuarius ipsum decretum illis intimet, & postea hoc ipsũ in scriptis statim referat in infrascripta forma, prout dicemus & docebimus paulò post, scilicet post tractatũ de purgatione canonica.

De purgatione Canonica aliquando Reis iniungenda, & de forma ipsa recipienda à Commissarijs.

SVMMARIVM.

1 *A Commissarijs quæ ponderanda erunt, antequam indicent Reis purgationem canonicam.*

2 *In quibus casibus, & causis purgatio canonica à Commissarijs fuerit indicenda ipsis Reis.*

3 *Decreti forma traditur de indicenda purgatione canonica Reo.*

4 *Purgatio canonica oblata à Reis, quando sit recipienda necessariò à Commissarijs.*

5 *Purgatio canonica coram quibus, & vbi facienda erit.*

6 *Purgandus per canonicam purgationem, cum quot, & qualibus personis erit.*

7 *Forma iuramenti seruanda à compurgatoribus, dum intendunt infamatum suo testimonio purgare, nec non forma iuramenti ipsorum infamatorum traditur.*

8 *Purgationis canonicę effectus quis, & quotuplex sit.*

9 *Commissarij procedentes ad sententiam solùm ex præsumptionibus, tenentur temperare sententiam ferendam contra talem.*

CAP. XXIII.

NIMADVERTANT denique Commissarij, quod aliquādo post accuratissimam inquisitionem factam pro reperiendo criminoso, ex deductis in actis resultat solùm infamia contra aliquam personam: & si ex officio motus fuerit iudex ordinarius ad delegandum ipsis huiusmodi causæ cognitionem, non ad instantiam partis alicuius, tunc cùm non possit de iure dici plenè constare de delicto cōtra aliquem, sed solum de infamia, & persona infamata alias esset grauis, & non infamis, nec solita delinquere, tunc nō possent Cōmissarij cōtra eum ad torturam procedere: cum sæpe ortum habeant huiusmodi famę ab hominibus malignis, & si postea huiusmodi fama peruenerit ad aures proborum virorum; qua-

pro-

propter, & ipsi Commissarij in causis regularium, & clericorum secularium non omittent ritum ipsius Ecclesiæ obseruare contra huiusmodi infamatos, vt saltem talis infamia ex dictis testium resultans purgetur depositionibus aliorũ testium (qui alias appellãtur compurgatores) deponentium cum iuramento, se non credere dictum infamatum commisisse ea, de quibus infamatus reperitur, vt infra latius dicetur. Quapropter ipsis Commissarijs Deum timentibus erit ponderare qualitatem deponentium de fama, & ipsius infamati, & omni cura venari ex interrogatorijs ipsorum causam ortus ipsius infamiæ, vt tuta conscientia possint decernere, an fuerit talis infamatus torquendus, vel ei indicenda purgatio canonica. His ponderatis si decreuerint ipsi infamato indicere purgationẽ canonicã, erunt à Commissarijs afferenda inferius statim ad vnguem obseruãda, sed vt faciliùs memoriæ illa commendentur, procedemus gradatim tradendo omnia cognoscenda ab ipsis, volentibus procedere ad indicendam purgationem canonicam, piè institutam à sanctis põtificibus, et hucusque religiosè obseruatam in curijs Ecclesiasticis. Sed vt gradatim procedamus, hæc sex erunt à nobis examinanda. Quorum primum est: Quando fuerit indicenda purgatio canonica. Secundũ, an sit semper recipienda à Cõmissarijs, si sibi ab infamato offeratur. Tertium, coram quibus purgatio fieri debeat. Quartum, cum quot, & qualibus debeat infamatus se purgare. Quintũ, quæ forma iuramenti exhibẽdi à compurgatoribus sit seruanda. Sextũ, effectus huius purgationis quis sit. Et huiusmodi quæstiunculę singillatim examinãdę erunt breuissimo stylo solito cum altiori, & pleniori, de eadẽ materia scripsimus in peculiari titulo de purgatione canonica in nostra practica criminali canonica.

Purgatio Canonica quãdo indicenda erit. §. 1.

Commissarij sciant, quod non in omni casu, & causa erit purgatio canonica indicenda, sed solũ in infrascriptis. Primo ei, qui laborat infamia publica de aliquo crimine apud bonos, & graues uiros, si ortum non habuerit à maleuolis, 2 & detractoribus; & non fuerit accusatus de tali crimine ab aliquo, nec ex deductis in processu cõtra ipsum potuerit conuinci de tali crimine, licèt remanserit adhuc infamatus, a & ratio istius decisionis est, quoniam sola huiusmodi infamia quę ex probabili pręsumptione orta est, inducet purgationem, etiam nulla præcedente alicuius denunciatione. b non autem probationem delicti, & necessario requirit quod huiusmodi infamia ortũ habuerit ex probabilibus coniecturis, aliàs nõ esset necessario alicui infamato à Commissarijs indicẽda purgatio canonica. c Secũdo canonica purgatio indicenda erit, quãdo in inquisitione facta de crimine contra aliquem ex depositione testiũ dicti criminis semiplena probatio resultasset, nec non suspitio contra ipsum. d Indicenda quoq; erit purgatio & tertio à Cõmissarijs ei, qui fuerat accusatus de aliquo crimine, quod tamen in iudicio nõ fuerat plenè probatũ, & ex deductis in processu ille remaneret adhuc vehementer suspectus de tali crimine tam suo præla-

a c. penult. §. fin. ext. de Purgat. cano & ibi cõmu. per Docto. & glos. & in c. omnib., §. ipse ergo, 2. q. 5 & ibi p Docto.

b c. Presbyter. 15. q. 5. & ibi p Docto. & in c. Cũ P. extra de Purgat. cano. & ibi per Doct.

c c. Cum in iuuẽtute, de purg. cano.

d c. inter sollicitudines, §. attendentes, de purga. cano. & ibi p Doct.

prælato, quàm alijs monachis, & clericis secularibus, aut nimis honestis. *a* Quarto indicenda erit ei, qui in iudicio de aliquo crimine se spontè prodiderit, & deinde de illo laborat verisimili suspitione. *b* Purgationem canonicam indicere debebunt Commissarij etiam ei, contra quem vnus, vel vna denũciasset aliquod crimen, si tamen ex ipso crimine apud homines graues resultasset infamia contra taliter denunciatũ. *c* Sciant Commissarij quòd scrutatis depositionibus receptis contra aliquẽ super infamia, qua ipsum laborare peruenerat ad aures prælati ordinarij, eos delegantis, si repererint eos posse indicere de iure infamato purgationem canonicam iuxta præscriptam normam, tunc mediante infrascripto decreto ei indicere quam primum studeant.

a dicto c. Inter sollicitudines, & c. omnib., §. ipse ergo, 2. q. 5. & ibi per Doct.

b c. Si quis, §. & si, de purgat. cano. & ibi p Doct.

c c. Significasti, ext. de adult. & ibi per Doct.

Forma Decreti indicendæ purgationis Canonicæ infamato talis erit.

Cùm ex deductis in processu compilato contra D.... pro eò quòd erat infamatus de.... tam contra ipsum, quàm in sui fauorem, non potuissemus deuenire ad notitiam veritatis dicti criminis, sed solùm quòd adhuc per allata in sui fauorem dicti D.... nõ fuerit dicta infamia deleta, imò in suo robore perseuerat: quare ipsi Reuerendi Commissarij inhærentes Sacris Pontificijs constitutionibus indixerunt ipsi D.... purgationem canonicam manus sacerdotum compurgatorum infra spacium dierum.... prout præsenti decreto dictum terminum dierum.... ad dictam purgationem faciendam indulgent. Datũ in monasterio ..... die ...

D.... *Abbas* } *Commissarij*.
D.... *Prior* }

D.... *Actuarius*.

De purgatione canonica oblata à reis, recipiẽda à Commissarijs, vel non recipienda. §. II.

Sciant quoque Commissarij, quòd aliquando Rei subnixè obsecrant se admitti ad purgationẽ faciendam de obiectis contra eos criminibus, & quoniam aliquãdo, non erunt audiendi, Ideo memores sint: 4 quòd in duobus casibus non erunt Rei admittẽdi ad purgationem canonicam faciendam: sed contra eos procedendum pro ut iuris erit. Primus casus est, quã do crimen, de quo quis est infamatus, est notorium, & eius notorietas constat, uel constare poterit in processu formato, vel formando contra ipsum, & ratio est: quoniã aliàs impediretur executio iustitiæ, & daretur ei occasio producẽdi falsos testes in suos compurgatores: *d* secundus verò casus est, quando adesset assecurator offerens se ad probandum huiusmodi crimen obiectum. *e*

d c. Cum ā lectis, §. his igitur, versiculo, de purg. cano. & ibi p Doct.

e c. 2. de purgat. cano. c. De crimine, sibi, 15. q. 5. c. ex tuarũ de purgat. cano. & ca. Nos inter, eod. tit.

Coram quibus sit facienda purgatio Canonica. §. III.

Memores sint Cõmissarij, quòd huiusmodi indicenda purgatio canonica facienda erit ab ipsis reis 5 infamatis in publico coram populo, si essent infamati apud populum, sed si essent infamati apud clerum, & huiusmodi purgatio esset indicenda, vt fiat coram clero, & vtroq; casu coram ipsismet Cõmissarijs. Diximus fore faciendam ipsam purgationem canonicam coram ipsis Cõmissarijs: quoniam alias facta esset reiteranda, Cùm coram ipsis Commissarijs fuerit facienda de iure. *f*

f c. De crimine, 15. q. 5. & c. omnibus, § ipse ergo, 2. q. 5. c. Inter, §. attendētes, de purgat. cano. & ibi p Doct.

Cum

Cum quot, et qualibus infamatus, cui indicta fuit purgatio canonica per Commissarios, debeat se purgare. §. IIII.

Commissarij aduertant quòd
6 Compurgatores esse debent eiusdem ordinis,& dignitatis, cuius *a* est infamatus ipse, cui purgatio canonica indicenda esset, si haberi commodè possent, sed si huiusmodi essent inimici ipsius infamati: tunc essent accersiendi uiri minoris dignitatis, aut ordinis, & etiam laici, si aliter fieri non posset, imò etiam mulieres religiosę, & honestæ ad purgandum ipsum infamatum. Nam etiam per has poterit, quis purgari in defectum aliorum, *b* dummodo huiusmodi omnes compurgatores sint uiri Catholici vitę probatæ, & cognoscentes eum, quem eorum testimonio intendunt purgare: etiam si temporis spatium adsit, in quo cum tali infamato familiaritas habita fuerit ab eis. *c* De numero verò compurgatorum statur arbitrio ipsorum Commissariorum habito respectu ad qualitatē infamati criminis (de quo quis est infamatus) & testium deponentium de infamia ipsa, & personarum, quæ ex tali infamia fuerūt scādalizati. *d*

Forma iuramēti deferendi tam compurgatoribus quàm infamatis ipsis, quæ sit. §. V.

Commissarij præcipiant iurare infamato priùs coram ipsis compurgatoribus, qui infamatus purgandus præuio iuramento de dicenda veritate, his vel similib. verbis, vti debebit. Ego D..... Iuro per Deum viuum, me non fecisse.... nec illud fieri mandasse alicui, nec fieri consuluisse, nec illud perpetranti fauí, aut authoritatem dedi de... faciendo *e* & potero addere, nec suo nomine factum, forsan ratum habui. *f* com purgatores vero iurare tenentur, quod ipsi credunt dictum D.... infamatum vera iurasse. *g*

Purgationis canonicæ effectus quis sit.

Commissarios volumus non fugiat effectus istius purgationis Canonicæ: Quapropter sciant illos esse mirabiles. Nā si quis suam
8 purgationem ritè perfecerit, Commissarij sine aliqua mora relaxabunt suspensionem (si illa præcessisset, & absoluent eum ab infamia criminis, de quo fuerat infamatus, & enuntiare tenebuntur ipsum boni testimonij uirum, *h* si verò in huiusmodi indicta purgatione ipse infamatus defecerit, & tunc erit distinguendum: nā si fuisset accusatus de tali crimine, tunc veniet puniendus tanquam cōuictus, *i* si verò pręcessisset inquisitio, vel denunciatio; tunc ipsi Commissarij poterunt arbitrari pœnam imponendam consideratis omnibus circunstantijs, meritò ponderandis. *x* Idem dicitur si ex officio Prælatus propter infamiam auditam commiserit de ipsa inquiri contra infamatum. Nam indicta purgatione à Commissarijs, si defecisset in ea ipse infamatus, puniendus erit pęna extraordinaria arbitrio Commissariorum, si fulminandi sententiam authoritatem obtinuissent ab ordinario Prælato, *l* sciant insuper Commissarij quòd in quolibet crimine procedentes contra Reū solùm ex pręsumptionib. tenebuntur sententiam temperare, & sic non totam penam imponere. *m* Vltimo loco aduertant Commissarij, quòd si infamatus defecisset in.

a dicto. cap. de crimine. & dicto ca. omnibus.

b c. si legitimi. 2. q. 5. & dicto c. omnibus, in fine.

c c. significasti. ext. de Adult. c. inter §. Attendentes. & c. Cùm dilectus. & cap. Cum P. de Purg. cano.

d c. Presbyter. 2. q. 4. c. omnibus in fin. 2. q. 5. c. In iuuentute. & c. Inter. ext. de Purg. cano. & glo. in c. Cū P. extra de Accusat. & c. significasti. eod. titu. & ib. cōmuniter per Doct.

e Arg. in c. siquis vidua dist. 50. ca. Quotiens, ext. de Purgat. cano. & ibi per Doctores.

f Arg. in c. Cùm ad sedem, extra de Restit. spol. & in c. Quotiēs extra de Purg. cano. & ibi per Doct.

g c. Quotiēs & c. de Testib. ext. de Purg. cano.

h c. ex Tuarum, de Purgat. can.

i Arg. in c. de hoc, & c. insinuatū, extra de Simonia.

x Goffr. Hostien. & Panor. in c. Accedens. ext. de Accus.

l c. significasti, extra de Adult. & ibi Doct.

m Arg. in c. Afferte, extra. de Præsumpt. & ibi per Doct.

9 in purgatione canonica veniet puniendus (vt dictum fuit) & sententiam cócipient secúdum formam paulo post traddendam mutatis mutandis, & eodem modo dicimus, si propter exhibitam perfectam purgationem canonicam reus, (qui fuerat infamatus) venisset de iure absoluendus mutatis mutandis: vide ergo ibi.

De forma decreti citationis Rei ad audiendam diffinitiuam sententiam, & de forma ipsius sententiæ.

SVMMARIVM.

1 *Cōmissarij qua forma verborum vti debebunt in citando Reo ad audiendā sententiam diffinitiuam super causam promulgandam.*

2 *Relatio citationis factæ quomodo concipiatur.*

3 *Commissarijs suadetur, vt in causa criminali grauissima non pronuncient ex se sententiam non præuia confabulatione, & voto consultoris in vtroque iure periti, & optimi criminalistæ.*

4 *Titulus sententiæ quomodo describatur.*

5 *Forma sententiæ diffinitiuæ describendæ, & promulgandę traditur, vna cum alia solemnitate requisita in eius promulgatione.*

CAPVT XXIIII.

Ponderatis deductis pro parte D..... Rei in sui defensam, & omnibus alijs in processu compilando productis, ac
1 probatis, visum fuit ipsis Reuerēdis Commissarijs mādare, vt citetur D..... & D....., aduocatus, & procurator ipsius ad audiendam sententiam promulgandam in monasterio..... Pro Die..... mensis.... Anni.... prout presenti decreto citantur. Datum in monasterio.

D..... Abbas
D..... Prior } *Commissarij.*
D...... Actuarius.

Relatio intimationis dictæ citationis. Die.....

Cùm per me D.... actuarium infrascriptum fuisset intimatum suprascriptum decretum citationis D..... Reo, & D..... Ad-
2 uocato, & Procuratori ipsius, in fidem manu propria me subscripsi. Die quo supra. Idem D..... actuarius manu propria.

Et cùm præmissis omnibus, de quibus latissimè in precedentibus capitulis habitus fuit sermo, aliud superesse non videatur: nisi quòd ipsi Reuerendi Cōmissarij procedant ad promulgandā sentētiam, quæ velim, ꝙ semper fieret cum
3 consilio Doctoris Deum timētis, etiam si ipsis Commissarijs fuisset indulta facultas in huiusmodi causa procedendi vsque ad diffinitiuam sententiam inclusiuè, & ipsi Commissarij essent eruditissimi Doctores, & hoc consulendo dicimus multis de causis rationi valde cōsentaneis, in scriptis tamen non exprimendis.

Titulus, et forma sententiæ promulgandæ hæc, vel similis erit.

In causa agitata contra D..... super pretenso delicto... in personam D.... & occupatione fur-
4 tiua bonorū, q̄ erant ad vsum D... Domini nostri Iesu Christi nomine repetito Deum præ oculis habentes, Nos D.... & D.... Congregationis Cassinensis (vel talis ordinis.) Commissarij & iudices specialiter delegati, prout in actis. Per hanc nostram diffinitiuā sententiam

Z tentiam

forma ...

tentiam, quam de iuris periti & consultoris nostri Excellentissimi Domini... vtriusque iuris Doctoris habitantis in ciuitate..... prout in actis, consilio fecimus in his scriptis, & pro tribunali sedentes. Visis actitatis in causa, & causis coram nobis vertentibus, vti iudicibus delegatis à Reuerendo Regimine Capituli Generalis Congregationis Cassinensis in prima, & vlteriori instantia contra D.... monachum monasterij..... Congregationis Cassinensis, & officium inquisitionis specialis excitatum à dicto Reuerendo regimine dictæ Congregationis contra eundẽ propter denunciationes in scriptis factas à nonnullis monachis, vt latiùs in actis, & in dicto Reuerẽdo Capitulo præsentatas ipsi Reuerendo regimini à D.... monacho, & ex infamia, & indicijs productis de prætenso delicto in personam D.... vel furtiua occupatione bonorũ, q̃ fuerant ad vsum D.... perpetratis in mense.... anni.... contra dictum D.... lite igitur contestata coram nobis, per ipsos, receptisq; ex utraq; parte probationib. oblatis, ac in iudicio productis. His ergo omnibus accuratissimè perpensis, & ad plenũ cognitis causæ meritis, & equa iusticiæ lance discussis, & deliberatione insuper prehabita, partibus ipsis citatis ad audiendam sententiã pro hodierno die præsente (vel si abfuerit) dicatur, quãuis absentibus D.... dicimus, pronunciamus, decernimus, & declaramus D... supradictum absoluendũ fore ab obiecto sibi delicto..... tanq̃ innocentem, & ab instantia iudicij, & quo ad hoc restituẽdum fore pristino eiusdem statui, donec alia cõtra ipsum indicia insurrexerint. Pro tamẽ furtiua occupatione dictorum bonorũ facta, & cõfessa ab ipsomet D.... sic carcerib. mancipietur: perseueret in pœnam tanti sceleris, & saltẽ bis in hebdomada ieiunet pane, & aqua solummodo contentus, donec aliter visum fuerit Reuerendo Regimini, vel Capitulo generali Congreg. nostræ Cassinen. vel ordinis nostri, &c. cuius prudentissimo arbitrio propriam hanc sententiam remittimus.

Et ita dicimus, sententiamus, pronunciamus, decernimus, declaramus, absoluimus, & condemnamus, singula singulis congruè referendo. Præmisso omni meliori quouis modo, via, iure, & causa, quibus validius, & efficacius fieri potest.

Pronunciamus, et condemnamus, et absoluimus, ut supra lata lecta, et publicata in monasterio.... Die.... mensis.... etc.

Ita pronũciamus, absoluimus, & condemnamus Nos D.... & D.... Commissarij & iudices specialiter in præsenti causa delegati.

Locus sigilli.

D.... Abbas } *Commissarij.*
D.... Prior }

Eadem die Reuerẽdi Commissarij supradicti pronunciaerũt, prout in cedula tenoris supradicti, quam post vocalem eiusdẽ pronunciationem dederunt in mandatis mihi D.... actuario, vel notario, specialiter ab eisdẽ Commissaris electo, vt ea redigerem in vnum, vel plura, prout in dies contigerit, & conficerem instrumenta: præsentibus D.... D.... & D.... ad præmissa specialiter adhibitis, & rogatis, & in fidem veritatis manu propria me subscripsi.

Idem D...... qui supra manu propria.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Reuerendis Commissarijs quid sit agendum; quando Reus (contra quem est compilatus processus) citatus ad informandum, non compareat, ita vt possit capi, & carceri mancipari.*
2 *Indicia, quæ in processu informatiuo fuerunt allata, quando operabuntur, ut is, contra quem illa diriguntur, possit citari ad informandum.*
3 *Reus, contra quem fuerunt in iudicio deducta indicia debilia, quomodo citabitur, ac procedetur contra ipsum.*
4 *Capitaliter banditi, et condemnati quare impunè quoad laicas leges poterunt occidi.*
5 *Executio illegitima monitorij, & citationis, quid operabitur, an necessariò erunt intimandi hi actus personæ, vel sufficiat si fieret domi.*
6 *Ante expeditionem monitorij, & citationis constare debebit de corpore delicti, et quare, & quæ erunt exprimenda in ipso monitorio, & citatione.*
7 *Monitorij forma secundum stylum Romanæ curiæ traditur.*
8 *Intimato monitorio, vel saltem in habitatione ipsius Rei, vel in valuis curiæ: quoties Commissarij facient Reum citare, & de formis huiusmodi citationum.*
9 *Citationis Rei supradicti ad audiendum se incidisse in pœnas in monitorio positas, forma traditur.*
10 *Tenor banni ferendi contra citatum Reum, & contumacem, & insimul relatio promulgationis eiusdem banni.*
11 *Citationis Rei ad audiendam sententiam diffinitiuam tenor, ac forma traditur, et an huiusmodi citatio necessaria sit, necne.*

CAP. XXV.

ABITVM sermonem de his, quæ scitu dignissima fuerant à Reue-
1 rendis Cõmissarijs Clericorũ regularium & secularium in processibus formandis contra ipsos, quando comparuissent: meritò superest subsequi, vt aliqua disferamus de modo procedẽdi contra eosdem contumaces. Quapropter Primò ad ipsorũ Commissariorum memoriam reuocare studebimus, quòd formato processu contra aliquem ex ipsis Reis, si capi ille non poterit, tunc Commissarij ponderabunt, an legitimè fuerint indicia collecta ex deductis in tali informatiuo processu contra ipsum, nec ne, quòd si reperierint fuisse legitimè probata ipsa indicia, in tali casu formabũt monitorium, seu (vt communiter dicitur) citationem ad informandum, & se excusandum à delictis contra ipsum in iudiciũ deductis iuxta formã inferius afferendam, nec non dirigent eidem copiam eiusdem monasterij: & si infra terminum sibi assignatum ibi, ille sic citatus non comparuerit, tunc seruatis seruãdis infrascriptis contra eundem ad sententiam condemnatoriã deuenire de iure poterunt: a sed sciendum, quòd non
2 sine mysterio diximus *legitima indicia*, quoniam non quælibet indicia sufficere debent ad transmittendum alicui huiusmodi monitorium, sed solùm illa, quæ legitima erunt: b legitima verò indicia illa dicentur, non solùm quæ sufficerent ad torturam, verumetiam ea, quæ non essent adeò grauia, legitima tamen, & à iure approbata, c sed qualia hæc sint relin-

a Clarus in practica, §. fin. quæstio. 31. in princ.

b Chart. de execut. sent. cap. fin. nu. 59. & 139.

c Chart. vbi sup. nu. 139.

relinquendum erit arbitrio Iudicis; a licet, voluerint nonnulli sufficere vehementem opinionem contra aliquem ex probabilibus argumentis resultatem: b & ideò si indicia essent de sui natura debilia, erunt aliquo modo per accuratam inquisitionem adiuuanda. Vnde solet prius citari Reus ad informandum curiam sub aliqua pœna pecuniaria, quando agi-
3 tur contra clericos seculares; sed si ageretur contra regulares, tunc sub alia pœna, puta suspensionis, depositionis à dignitate (in qua fortè reperiuntur) vel executionis ordinis, & huiusmodi pœnarum regularium: & si ipse Reus non comparuerit: tunc erit huiusmodi pœna indicta executioni mandanda: præcipiendo actuario, vt omnia denotet in processu, antequam ad transmissionē monitorij procederetur, & ratio est, quoniam tunc Reo sic citato non comparente dicetur constare de eius fuga ante inquisitionem prędictam, quę fuga iunctis alijs pręexistentibus indicijs sufficit postea ad transmittendum inquisitionem prędictam. c & hæc est optima practica, qua doctissimi viri vtuntur, quoniam in tali materia cuncta sunt diligentissimè tractanda, & consideranda, d cùm plerumque agatur de vita hominis, qua nihil tēporale est carius, e vel de dignitate, quæ vitæ comparatur, f vel demū de fortunis, seu bonis temporalibus, quę sunt secūdus sanguis hominis: g ad hoc accedit quod tales sic capitaliter condemnati vigore constitutionū summorum pontificum impunè
4 occidi poterunt. h Quare inde fit quòd si quis innocens damnatus interficeretur, auctores talis damnationis innocentis, quomodo eximentur à peccato cooperationis mortis ipsorum. Secundò animaduertant Commissarij, quod si huiusmodi monitorij illegitima
5 executio fieret; tunc processus, sententiam, & omnia actitata, & actitāda essent ipso iure nulla. i quòd & repetitum in citationibus volumus Commissarios non fugere: cum quisque minimus defectus in ipsis redderet oēs actus nullos, k attamen non requiritur necessariò, vt ipsum monitorium personaliter ipsi reo intimetur, ad hoc vt possit tanquam contumax condemnari, cùm sufficiat eiusdem intimatio facta domi, dimissa copia ipsius monitorij, & talis est stylus, & consuetudo omnium curiarum. l In domo, inquam, in qua ipse Reus inhabitare consueuerat, illucusque, nisi alia esset cuiusque curiæ consuetudo. Et tertiò sciendum, quòd
6 ante monitorium expeditum, obseruanda hæc erunt, nempè primò constare in iudicio de corpore delicti debebit, quoniam aliàs omne quod fieret, esset nullum, & inualidum, & in ipso monitorio exprimendum erit. Secundo nomen iudicis inquirentis, & nomē inquisiti. Tertiò terminus, qui datur ad cōparendum. Quartò pœna, sub qua inquisitus citatur. Quintò, tota facti series cum annotatione temporum, & locorum, m nisi sint delicta, quæ habeant tractum successiuum, & aliarum circunstantiarum, prout ex processu informatiuo resultat. n Sextò modus exequendi. Septimo comminatio procedendi ad vlteriora, si Reus non comparuisset. Octauo tempus, & locus, in quo formatur. Nono subscriptio ipsius iudicis: o & decimo cum tale monitorium fuerit exe-

quutum

a Conrad. in sua pract. titu. de Inquisit. num. 33.
b Clar. vbi supra, q. 20. ver. Ad formandū. ibi, Nihilominus.
c Clar. vbi supra, versi. Ad formandum, in fi.
d Rolan. in cons. 51. nu. 1. lib. 1.
e Vasq. controuers. Ill. lib. 1. c. 18. nu. 9.
f Barba. consil. 71. col. 4. vol. 2.
g Iason in l. Ne quicquam, §. vbi decretū, nume 2. in fi. ff. de off. procons. Panor mi. in c. Abbas. extra, de his, quæ vi met. cau. fiunt.
h c. 1. de homic. in 6. & Sixtus Papa V. post alios in Const. 5. contra Homicidas.
i Clarus in pract. §. fin. quæst. 31. in princ.
K Clar. vbi sup. ver. 1. & sequenti.
l Clarus vbi supra, ver. dictum est. & ver. sequēti.
m Nisi sint delicta, quæ habeant tractū successiuum. Deci. in cons. 17. num. 72. & seq. lib. 1.
n Chart. de execut. sententię, in præfat. nu. 115. & in c. fin. num. 149.
o Clar. vbi sup quęst. 1. per totum. Folle. in sua pract. in verbo, Vel eos verbaliter citari faciat. per totum.

quutũ, fiet relatio executionis prę dictæ per nuncium apud acta curię. *a* Vndecimo expectabitur, q̃ transeat tempus assignatum ad eo comparendum. Duodecimo, quo lapso formabuntur & aliæ citationes ad docendum ipsum citatum paruisse supradicto monitorio pęnali cõtra ipsum formato, exequuto, et in actis reproducto. Decimo tertio, nec non ad dicendum contra ipsum monitorium, si habuerit, q̃ opponat. & Decimoquarto citabitur ipse reus ad sententiam: & talis est stylus Romanæ curiæ. Decimoquinto, his peractis reus non comparẽs in banno ponitur: ac deinceps Decimosexto fit ei intimatio quòd in bãno positus fuerit, nisi infra terminum dierum.... comparuerit. *b* Et Decimoseptimo si ipse adhuc in contumacia perstiterit, citabitur ad sententiam (si Commissarijs placuerit) cum adhoc non teneantur.

a Foller. vbi sup. in ver. Fiat relatio nuncij.

b Foller. vbi sup. ver. banniant.

Forma verò monitorij secundum stylum Romanę curię, et citationem, quibus deuenietur ad sententiam condemnatoriam, fulminandam contra reum non comparentem.

7 Antonius Lambert. Episcopus Tiburtinus, seu Ioannes de Aragonia Vicarius Generalis Reuerendissimi Episcopi .... *c* Tibi, Domino Francisco de Vbaldis Perusino, vel de tali loco, ex aduerso principali authoritate nostri officij; nec non ad instantiã Reuerendi D. ... procuratoris fiscalis tenore præsentium præcipimus, & expresse mandamus, quatenus infra tres Dies proximos futuros, *d* ab executione præsentium cõputandos: cuius Primus dies p̃ primo. Secũdus, pro secũdo. Tertius, pro tertio, & peremptorio termino tibi assignatur, *e* sub pęna confessatorum criminũ, & delictorum, de quibus imputaris, & degradationis, vel suspensionis, &c. & bonorum omnium quorũcumq; vbiq; locorũ existentium confiscationis, nec nõ priuationis beneficiorum Ecclesiasticorum (si quæ habet ipse clericus secularis, sed si esset regularis sub pęna priuationis dignitatis, si quam habet, & priuationis vocis actiuæ, & passiuæ, vel aliarum pœnarum, quæ infligi assolent in eius religione) debeas coram nobis, seu D. ... nostro Vicario, vel delegato Cõmissario *f* personaliter per te ipsum comparuisse, *g* & te præsentasse ad te ipsum excusandum, exculpandum, & defendendum ab infrascriptis criminibus, & excessibus per te cõmissis, & patratis, *h* & signanter super eo, quòd cum aliàs de anno.... mense ..... & hic inseratur tota ad verbum facti criminosi (quod factum prætenditur series) cum omnibus circunstantijs suis, locis, temporibus, & alijs qualitatibus, seu accidẽtib. alicuius mom̃eti.) *i* His ergo peractis, in fugam te dedisti, pœnas propterea in dictis legibus pœnalibus, ac canonibus summorumque pontificum atq; conciliorum decretis impositas, & inflictas temerè, & damnabiliter incurrendo, Rebufq; alijs, &c. Alioquin, &c. *k* volumus autem præsens nostrum monitorium tibi personaliter, si persona tua commode haberi poterit (& si necessariò non requiratur, quod prius constet de facta perquisitione dictæ personæ citandæ) *l* sin autem domi tuæ solitæ habitationis, *m* quatenus illã habeas in hac ciuitate, & ad valuas curię nostræ: alias ad valuas dictæ curiæ dimissis illius copijs affixis præsentari, & in-

c Ecce nomen, & officiũ iudicis, Clar. in pra cti. §. fin. q. 31. ver. per D. N. Prat.

d c. olim, & c. fin. ext. de rescript. Vitalinus, in tract. de malef. in Rub. de citatione num. 22. & 25. & nu. 14.

e Foller. in sua pract. crimi. eps verò aliter citari faciat, nu. 5. 22. & 40. Vitalinus vbi sup. nu. 11.

f Vt sciat vbi comparere teneatur, Foller. vbi sup. nu. 4. Clar. vbi supra.

g Foller. vbi sup. nu. 8.

h Clar. vbi supra q. 21. ver. quæro modo.

i Clar. vbi supra q. 31. ver. quod de anno.

k Foller. in dict. ver. eos & c. nu. 3. Vitalinus vbi sup. num. 3.

l Foller. vbi sup. nu. 28. Clar. vbi supra, q. 31. ver. sed nũquid.

m Charon de execu. sent. c. fin. num. 184.

& intimari (si tamen dicta citatio secundum stylum curię fuisset intimanda) *a* illudque monitorium sic exequutum ita te arctare & afficere, ac si personaliter, & magis legitimè exequutum foret, certificantes nihilominus te, quòd si in dicto termino, non comparueris: Nos, siue officiales nostri seruatis quatuor terminis, in similibus seruari solitis iuxta stylũ curiæ nostræ, ad declarationem incursus pęnarum prædictarum, illarumq; legitimam executionem contra te procedemus siue procedetur, cõtumacia, & absentia tua, ac alijs in contrarium forsan facientibus, non obstãtibus quibuscumque: *b* & si hæc comminatio, non sit necessaria. In quorũ, &c. Datum in Palatio, aut monasterio nostræ solitæ residentiæ, & in ciuitate..... Die.... mensis..... anni.... D.... D.... Cõmissarij, aut talis Episcopus, seu Vicarius Generalis....

a Clar. vbi supra q. 31. ver. dictum est.

b Vitalinus in tract. de malef. in rubri. de citat. nu. 3.

Locus sigilli.

D..... Actuarius, vel talis Actuarius, seu notarius.

Formato igitur tali pacto monitorio, illoque exequuto, & in actis reproductis modo, & forma supradicta cum fide in scriptis redacta per cursorem, seu mandatariũ in calce, seu à tergo eiusdem monitorij annotata (cum relatio nuncij, seu beruarij sit de substantia citationis, quæ in actis ad verbum describenda erit) *c*
8 lapsoque dicto termino trium dierum in dicto monitorio assignato, qui incipit currere à die exequutionis exclusiuè, *d* citatur deinde Reus infrascriptis modis, videlicet: Reuerendissimo Episcopo... vel Reuerẽdiss. Vicario Generali.... vel Reuererendis D.... & D.... Cõmissarijs imperantibus citetur D.... ex aduerso principalis ad docendũ se paruisse monitorio pęnali contra eundem formato, exequuto, & in actis legitimè reproducto, ac ad dicendum contra primum pro prima dilatione ad primum diem instante fisco, &c.

c Foller. in sua pract. in ver. fiat relatio nuncij.

d Vitalinus vbi sup. nume. 27.

D..... Notarius.

Facta verò relatione comparens ipse fiscalis accusabit contumaciam citati, & non comparentis, & instabit mandari, citari, secundo pro secunda, & sic describatur in actis huiusmodi fiscalis cõparitio, & instantia, videlicet.

Facta relatione comparuit substitutus fiscalis, aut procurator fiscalis, & accusauit contumaciam D.... non comparentis, & instituit citati secundò pro secunda.

Forma verò citationis secundæ.

Die.... mensis.... Anni.... Citetur D.... ad docendum &c. vt supra secundò pro secunda dilatione ad primam diem, &c. dicto instante fisco.

D..... Notarius.

Facta relatione comparuit, & tertio fiscalis, & obtinuit dictum D.... citari tertio.

Die.... mensis.... Anni.... Citetur, D..... ad docendum, &c. tertio pro tertia dilatione ad primam diem instante fisco.

D..... Notarius.

Facta relatione fiscalis obtinuit quartò citari dictum D..... pro quarta, & super abundanti.

Die.... mensis.... Anni.... Citetur D.... ad dicendum, & quartum pro quarta, & super abundanti dilatione ad primam diem, instante fisco.

D..... Notarius.

Facta

9 Facta relatione fiscalis obtinuit citari dictum D. . . . . . ad sententiam.

Die . . . . . . mensis . . . . . . Anni . . . . .

Citetur D. . . . ex adverso principalis ad videndum deferri iuramentum in supplementum plenæ probationis, quatenus opus sit, ad concludendum concludique, videndum, & audiẽdum sententiam diffinitiuam, & loco sententiæ ad videndum declarari se incidere in pœnas in monitorio cõtra eũ formato exequuto, & in actis legitimè reproducto contentis, & pro præmissorũ exequutione mãdatum, quodcumque desuper necessarium & opportunum decerni, & relaxari ad primam diem instante fisco.

D. . . . . Notarius.

Facta relatione comparet fiscalis, accusatque contumaciam D. . . . . . & obtinuit declarari, vt supra, & Iudex feret sententiam declaratoriam incursus pœnarum prædictarum, cuius sententiæ formam elicient Commissarij ex forma sententiæ productæ superius mutatis paucis mutandis, vide ibi latius.

sup. in ca. 4. nu. 3. His peractis ipsi Commissarij debebunt procedere ad bannitionem dicti contumacis tali forma verborum vtendo, videlicet.

Tenor Banni.

D'ordine del Reuerendissimo Signore etc. . . . Vescouo, ò Vicario etc. si deduce a notitia di tutti, qualmente hauendo D. . . . habitante etc. del presente anno. . . nel mese . . . . commesso un . . . in casa, ò in persona di . . . . & inseratur tota facti seu pretensi criminis series, *come appare per gl'atti, etc. et essendosi perciò reso contumace, non curandosi comparire secondo le citationi fattegli, però si mette in bando, in pena della galera, ò altra pena etc. si prohibisce, che nessuno debba ricettarlo, ne dargli consiglio, aiuto, ne fauore. sotto le medesme pene, et in subsidio della scomunica ipso fatto da incorrersi da lui, dandogli ad esso D. . . . et à sudetti, giorni. . . per lo primo monitorio, et giorni . . . . per lo secondo, et giorni. . . per lo terzo, et insieme se gl'assegna l'istesso termine all'istesso D. . . . . à cõparire a difendersi dal detto bãdo, altrimente etc.* In quorum &c. Datum &c. die . . . . . mensis . . . . . anni. . .

D. . . . . Notarius.

Dicta die . . .

Exequutum dictum bannum, per D. . . . Publicum præconem curiæ Episcopalis, vt retulit.

De mãdato &c. intimetur D. . . . qualiter fuit in banno positus, & eidem terminus assignatus dierum . . . . ad comparendum, & se tuendum &c. in quorum &c. datum &c.

Dicta die . . . . .

Intimatum domi eiusdem D. . . . cum dimissione intimationis in forma per D. . . . publicum mandatarium Curiç Episcopalis, prout retulit mihi Actuario, seu Notario causç.

Die . . . . .

Commissio citationis ad sententiã.

De mãdato &c. citetur. &c. D. . . . Reus, quatenus infra dies. . . . corã Reuerendiss. Vicario &c. Vel Cõ-
11 missarijs compareat ad audiendã sententiã super inquisitione contra eum formata tenoris, prout in illa, & postea quandocunque singulis dieb. & horis, &c. Ideo &c. aliàs &c. in quorum &c. datum &c. executa &c.

Et sciẽdum quod ad maiorem cau-

cautelam retulimus formam huius citationis ad sententiam: vt sciant Commissarij, vel ordinarius, quomodo formari possit. & si Doctores teneant illam post bānum promulgatum necessariam non esse,[a] nihilominus in hoc seruanda erit regionis consuetudo, & praxis. si qua est: vt non erretur.[b]

a Chart. de execut. sententiæ c. 1. nu. 430.
b Clar. in pract. §. fi. q. 44. versi. Itē quæro. Chart. vbi sup. in vers. subdit tamen.

Iudex ordinarius, vel Commissarij, quid facient capto bandito, & qua forma ad eius recognitionem procedent.

SVMMARIVM.

1 *Contra bānitos captos quando executio fiet.*
2 *In banniti capti recognitione facienda per Commissarios quæ erūt obseruanda, vt ritè omnia procedant.*
3 *Commissarij in processu informatiuo compilando errantes in nomine, cognomine &c. ipsius Rei, quid facient pro correctione erroris ipsorum.*
4 *Ex inordinatè actis non poterit aliquid ordinatè proficisci.*
5 *Commissarij quid præmittere debeant bannitorum iam carceratorum examini.*
6 *Forma constituti Rei banniti cū recognitione ipsius assignatur, & omnium interrogationum faciendarum ipsi.*
7 *Commissarij quomodo manifestabunt ipsi Reo bannito carcerato bannum, & sentētiam contra eundem promulgatam, & huiusmodi manifestatio in actis qualiter describenda erit.*
8 *Post dictam recognitionem factam, & legitimam appellatam, à Commissarijs, de quibus alijs ipse Reus constitutus erit interrogandus.*
9 *Commissarij post dictam interrogationem quid facient.*

CAP. XXVI.

VT omnia scitu dignissima breuiter tradamus pro instructione Commissariorum, hoc tātum superesse videbatur, scilicet, vt eis aliquā normam describeremus, qua obseruata meritorie exequi possent proprium munus. Nam sæpe accidere assolet, quòd positi in banno etiam condemnati capiuntur
1 à ministris Iustitiæ, & obtutibus Commissariorum, vel iudicū ordinariorum præsentantur: meritò ergo hic sermo erit habendus de modo procedendi contra huiusmodi bannitos, iam carceri mancipatos. Nam primo sciendum erit, quòd si huiusmodi banniti capti fuerint intra, vel post annū huiusmodi condemnationis, non statim erit ad executionem sententiæ contra eosdem procedēdum, nisi priùs nouo processu formato super recognitione personę illius: ad hoc vt antè executionem constet eum esse, qui in banno, & sententia descriptus est.[c] Recognitio autem huiusmodi fit in primis per propriam ipsius condemnati confessionem, quia is constituitur coram iudice sine aliqua expressione nominis, sed benè à notario, seu actuario eius sic constituti statura, effigies, barba, vesti-
2 menta, & aliæ (si quæ sunt demonstrationes) describantur in principio examinis. Secundò ipsis Cōmissarijs erit eosdem bannitos interrogare de eorum nomine sigillatim, cognomine, pronomine, parentibus, patria, exercitio, & alijs

c Chart. de execu. sent. capto bandito. c. 2. in princ.

alijs qualitatib., si quæ aliæ in processu, banno, & sententia condemnatoria: circa ipsius banniti constituti personam expresse, & specificatæ fuerint vnico, vel plurib. interrogatorijs: quod melius est: & recepta responsione postmodum ipse bannitus interrogandus erit an in loco, vnde dicit se esse oriundum, reperiatur aliquis alius eiusdem nominis, cognominis, prænominis, parētum, & qualitatum: & si dixerit quod non reperiatur alius eiusdem nominis, cognominis &c. tunc ipsi Commissarij exhibebunt sibi bannū; siue sententiam, in qua fuerat cōdemnatus; & per notarium ad claram eiusdem banniti intelligentiam legatur, & vulgarizetur. Quibus omnibus ritè peractis, interrogabitur demum ipse bannitus: An ipse sit ille met re, corpore, & substantia, qui in dicta sententia, vel banno descriptus, & nominatus est, & qui de delicto in eo contento inculpatus existit: & si dixerit quod sic: tunc perfectè & legitimè dicetur facta talis banniti & condemnati personæ recognitio. a Et hæc quidem recognitio tunc multò magis necessaria est, si quando formata fuit inquisitio, ignorabatur nomē delinquentis, & descriptus fuisset per signa, nempe, per staturam, habitationem, vestimenta, & aliàs circumstantias, vel per literam N. & processum fuisset ad condemnationem, de qua supra latius.

a Char. vbi sup. a. nu. 4. usq. ad nu. 15.

3 Tertio Commissarij animaduertant, quod si in sententia, & in processu informatiuo errassent in nomine, cognomine, patria, vel in aliqua alia demonstratione: aut si in loco, in quo condemnatus est ortus, vel domicilium contraxit, aut deliquit, reperiatur alij eiusdem nominis, & cognominis: tunc antequam ad executionem sententiæ processerint, accuratissimè inquirēt de veritate personæ Rei, & si repererint se errasse in persona carceri mancipata & pro bannita capta à ministris Iustitiæ, omnino statim corrigere tenebuntur ministrorum suorum errorem, & liberabunt illum, plenè cōstito sibi de innocentia ipsius, qui fuerat sic carceratus loco banniti carcerandi: prout docuit in simili Innocentius III. Papa b dicens, *Si circa Nouariensem Episcopum debitum inquisitionis ordinem obseruastis: discretionem vestram in domino cōmendamus, si verò qualibet occasione prater misistis, eūdem adhuc ipsum tempore opportuno volumus obseruari, ne indè nascantur iniuria, vnde iura nascuntur. Ideoque mandamus, quatenus ad conscientiæ vestræ iudicium recurrentes: si contra præscriptum ordinem tamquam homines excessistis, non pudeat vos errorem vestrum corrigere, qui positi estis, vt aliorum corrigatis errores: quoniam apud iudicem districtum, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis: Ita uidelicet, vt inueniatis occasionem aliquam congruentē: per quām nè vestra vilescat auctoritas, quanto cautius, & prudentius poteritis, supersedeatis ad præsens: Quoniam ex his, quæ in ordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi*: hæc ibi.

b in c. qualiter & qñ, el primo, & ibi per Doct. extra de accusat.

4 Quartò Commissarij sciant, quod eorum erit (vt communiter practici criminalistæ faciunt) antequam
5 ad aliquod interrogatoriū deuenerint cum tali bannito, & condēnato, assolent post descriptam à notario eius personam; (vt supra diximus) solemnem protestationem

A a

stationem in ipso constituto describendam fore à notario præcipere, dicẽdo; quod per subsequentes interrogationes faciendas, & responsiones à condemnato ipso constituto dandas, vel alium quẽcumque actum, non intendant aliquo modo præiudicare sententiæ condemnatoriç prius contra ipsum latę, & iuribus inde fisco competentibus iuxta formam infra referendam.

Forma constituti cum recognitione banniti, & condemnati.

Die.... mensis.... anni....

D..... constitutus personaliter in carceribus monasterijs..... vel Palatij Episcopatus, vel in .... coram Reuerendis D.... & D.... Commissarijs, vel Domino..... Episcopo.... &c. & me D.....
6 causæ actuario seu notario assistente D...... Procuratore fiscali (si interfit), Quidam homo staturæ.... ætatis annorum..... prout ex aspectu dignosci poterat, cum barba tonsa, vel coloris.... habens cicatricem (si habuerit, vel aliud signum) in facie, vel brachio, indutus veste..... caligis panni coloris..... pileo in capite feldri..... Qui delato sibi iuramento tali forma: vt iuraret se dicturum meram, & plenam veritatem, tanquam principalem quoad se, & testem quo ad alios, de his, de quibus ipse erit interrogandus, & quicquid indè sciret, præmissa prius per Reuerendos Commissarios protestatione, quòd non intendant per quamcumque interrogationem à se faciendam, vel per responsionem à dicto constituto dandam, aut per quemcumque alium actum desuper adhibendum, sententijs contra dictum constitutũ latis, iuribusque fisco quomodolibet competentibus præiudicijs aliquod inferre: de quo solemniter, & expresè, ac omni meliori modo protestati fuerunt, & protestantur, hancque protestationẽ, semper & quandocumque, & in quolibet actu ex nunc, prout ex tunc, repetunt, & pro repetita haberi volunt; & intendunt: Ita etiam instante dicto fiscali. Ad opportunas interrogationes ipsorũ Reuerendorũ Commissariorum ipse D.... constitutus dixit, & deposuit, vt infra videlicet.

Interrogatus, *come esso constituto si chiami, & habbia cognome, & se hà altro sopranome.* Respon.

Interrogatus, *come si chiama vostro padre, madre, sorelle, fratelli, et qual è la vostra arte?* Res.

Interrogatus, *doue sete nato, & in qual contrata, et appresso à quali persone?* Respon.

Interrogatus, *se nel suo paese vi sia alcuno, che habbia l'istesso nome che hà esso deponente.* Resp.

Interrogatus, *come, quando, et in compagnia di chi era, quando fu preso prigione, et perche, et se lo può imaginarsi.* Respon.

His generalibus interrogationibus præmissis, statim Commissarij mandent Actuario describi in actis subsequentia, videlicet.

7 Tunc Reuerendi Commissarij mandauerunt per me actuarium ad omnẽ bonum effectũ, & finẽ exhiberi, legi, & vulgari sermone exponi ipsi D..... constituto ad claram eiusdem intelligentiam quandam sententiam exilij, deportationis in insulam, confiscationis bonorum, excõicationis, vel alterius pœnę, contentæ in ipsa sententia lata contra ipsum constitutum per Reuerendum D..... Iudicem delegatum, vel per Vicarium generalem Episcopi...

pi. . . . sub die . . . mensis . . . . . anni. . . . per manum notarij . . . prout in processu contra ipsum compilato sub folio . . . Qua sibi lecta per me D . . . Notarium, & vulgari sermone exposita de verbo ad verbum, prout iacet in litera, alta & intelligibili voce, & per ipsum D . . . . constitutum benè audita, & intellecta (vt asseruit) fuit statim Interrogatus à Reuerendis Commissarijs ipse D . . . . constitutus, *s'esso cōstituto è quello istesso D . . . . figliuolo di . . . fratello di . . . . . . re*, & corpore, & substantia, *delquale espreßamente parla la sententia già letta, & quello istesso, che in essa si troua condennato per hauer fatto . . . . . & condennato alla pena di . . .* Respon.

Interrogatus, *se nella fameglia, & casata di . . . è altro che si chiami di nome . . . .* Respon. *Signor non c'è altro, che habbia il nome, che hò io.*

Tunc Reuerendi Commissarij huiusmodi recognitionem ipsius D . . . . constituti acceptauerunt, illamque fuisse, fore, & esse ritè, & legitimè factam, ac sententiam prædictam & suis loco, & tempore pronunciauerunt exequendam.

Et sciant Reuerendi Commissarij, quòd assolent nonnulli Iudices hoc decretum adhibere post acceptam respōsionem, cùm nullus alius reperitur: attamen si fiat, bonum esset, sed si non fieret, non ideo processus recognitionis corrueret.

8 Interrogatus denuo ipse D . . . constitutus, *se esso sia stato mai processato, ò citato, ò bādito, ò condennato dalla Giustitia, & doue.* Respon. *Io mai fui processato etc. ch'io habbia saputo.*

Et monitus denuo blandè à Reuerendis Commissarijs, vt benè aduertat, quia apertè Curię cōstat, quòd ipse D . . . fuerit processatus, inquisitus, & condemnatus pro supra recensitis delictis: & absque dubio plusquam verisimile est, ꝙ ipse D . . . . de prædictis notitiam habuerit, & habeat. Respon. *Io non sò niente di quanto le P. V. R. hora me interrogano, & dicono.*

Tunc Reuerendi Commissarij ad conuincendum ipsum D . . . . constitutum de mendacio, ac ad
9 omnem alium meliorem finem, & effectum; Secundo exhibuerunt eidem D . . . constituto sententiam eandem, & mandauerunt denuo illam per me D . . . . Actuarium relegi, & vulgari sermone exponi à principio vsque ad finem. Dicimus denuo præsentandam fore sententiam condemnatoriam ipsi Reo bannito. Quoniam licèt sciamus semel ipsam ostendi, & coram ipso legi sufficere: tamen hæc reiteratio ostensionis poterit ipsum Reum trahere ad maiorem trepidationem, confusionem, ac per consequens ad confessionem criminis, vel saltem ad aliqua signa exteriora, quibus ipsi Commissarij possent trahi ad credulitatē & veritatem criminis deducti in iudicium contra ipsum constitutum ac bannitum.

Quid faciendum sit, Commissarijs, si Reus de quo agitur, negauerit esse illum descriptum in banno, seu in sententia condemnatoria.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij, vel Iudices ordinarij quomodo procedent contra bannitos carceratos, negantes se esse illos, qui in banno, & sententia reperiuntur descripti.*

2 *Commissarij quid describi facient ab Actuario, postquam dictus bannitus negauerit se esse illum, de quo in dicto banno sermo habetur.*

3 *Testis adductus ad recognoscendam personam banniti, de quibus interrogabitur: & quomodo describentur huiusmodi interrogationes, & illius depositio, & Rei verba.*

4 *Commissarij quid facient, si Reus bannitus adhuc persistat in negatiua, non obstante multiplici affirmatiua assertione testiũ adductorum ad recognoscẽdum Reum.*

5 *Forma decreti indulti Reo termini ad se tuendum, & ipsius intimationis factæ Reo relationis, traditur.*

6 *Commissarij quid facient, si Reus bannitus carceri mancipatus, & habitus pro bannito legitimè, probauerit se non esse illum descriptum in banno. Et quid si ipse carceratus defecerit in probando se non esse illum positum in banno.*

7 *Commissarij quomodo procedent contra bannitum, qui pluribus nominibus vocari se fecisset, et quomodo, & de quibus interrogabunt.*

8 *Commissarij post examen dictorum bannitorum, quæ necessariò ponderabunt, & obseruabunt, & de quibus secundò eundem Reum interrogabunt.*

9 *Reo adhuc in negatiua persistente, quid facient Commissarij.*

10 *Ad exequutionem sententiæ procedent Commissarij, si Reus bannitus fassus fuerit se esse illum, de quo fit sermo in banno, licèt expressè non confiteretur se illa, de quibus fuerat inquisitus, perpetrasse, & quare. Sed quid facient Commissarij, si reus in tortura semper perseuerauerit in negatiua.*

CAP. XXVII.

1 CIANT RR. Commissarij, vel Iudices ordinarij, quòd si bannitus, & condemnatus negauerit se esse illum, de quo fit mentio in banno, & sententia cõdẽnatoria: tunc ipsis procedendum erit contra eosdẽ infrascripta forma, videlicet: Nam primò ponderandum erit eis, an adsint testes, qui illũ possint recognoscere pro tali, ac per consequens ipsum cõuincere, quòd sit ipsemet in sententia, & banno dictis, nominatus, & de crimine in eis contento inculpatus. a Nam sciant, quòd non sufficiat, si testes solùm dixerint, quòd ipse constitutus vocetur.... nisi etiam dixerint, quòd sit ille, de quo mentio fit in sententia. Animaduertant secundò Commissarij, quòd huiusmodi recognitio erit facienda tali pacto, nẽpe ponendo ipsum Reum recognoscendum inter duos, tres, aut quatuor alios homines, vt possit euitari omnis fraus & occasio falsum deponendi, quibus ponderatis, statim interrogabunt denuo ipsum Reum bannitum tali, vel simili forma verborum, & eius

a Chart. de execut. sententiæ, c. 2. num. 34.

& eius interrogatio, & responsio ita describatur.

Interrogatus & monitus D.... sub vi eiusdem iuramenti sibi in principio examinis sui exhibiti, *che vogli hoggi mai dire la verità, qual sin qui hà negata contra ogni ragione, & senza sua vtilità: auenga che non ci manchino testimonij degni di fede, dalli quali sarete reconosciuto per D..... & negheranno, che voi vi chiamiate D.... come uoi falsamente hauete proposto, anzi affermerāno di propria scientia, che uoi sete l'istesso, del quale si parla nel banno, & sententia condennatoria*. Respondit, *io ui dico, che non sō altrimente questo D..... che stà scritto in questo bando, & sententia hora lettami: nè si trouerà mai che io sia altro che D..... come hò detto, & mi uergognarei mutarmi il nome.*

Tunc Reuerendi Commissarij ad conuincendum ipsum de mendacio, & ad disponendum ipsum
2 ad ueritatem fatēdam, ac ad omnem aliū meliorem finem & effectum, mandauerunt ad locū examinis adduci tres alios, qui magis similes ętate, statura, & effigie ipsi D..... constituto reperiri poterant. Quibus adductis mandauerunt eosdem in ordine poni, & inter illos poni etiam ipsum D...., constitutum: & ad illorum faciem successiuè mandauerunt vocari D..... Qui ad faciem prædictorum adductus: & sibi iuramento
3 de veritate dicenda delato; prout tactis &c. iurauit; fuit per ipsos Reuerendos Commissarios Interrogatus de infrascriptis, & primo fuit

Interrogatus, *se esso D.... habbia conosciuto, & conoschi D....* Respon.

Interrogatus *come, & da quanto tempo in quà, l'habbia conosciuto*. Respon.

Interrogatus, *se sà, ò habbia inteso dire, che detto D...habbia fatto qualche maleficio*. Respon.

Interrog. *come sà che detto D... habbia fatto tal maleficio hora nominato da lui, & da chi altro habbia ciò inteso, & in presenza di chi, & quando*. Respondit.

Interrogatus, *se hora vedeste detto D.... lo conoscerete?* Respon.

Et Reuerēdis Commissarijs sibi dicentibus, *horsù risguarda benè tutti questi quattro qui presenti, quali hora vi si mostrano: & dite la verità, se fra questi quattro ci è D.... del quale sete stato interrogato hora, & del quale si è detto anco da voi hora che ha fatto .....* Respondit. *Reuerendi Padri, Io hò veduto benissimo questi quattro giouani, che stanno qui per fila, & vi dico che fra loro ci è quel D.... del quale adesso mi hauete dimandato, & del quale si diceua che hauea fatto ....*

Et Reuerendis Commissarijs subdentibus, vt ipse D.... adductus in testē dicat, & assignet quisnam ex dictis quatuor Clericis, secularib. aut regularibus, seu alijs, de quibus agitur, sit ille D... (de quo queritur) & illum manu sua tangat intrepidè: Ipse D.... vocatus in testem mouēs se de loco ad locum manu tangens dictū D.... Reum terciū in ordine positum respōdit; *Reuerendi Padri, ò Signori, questo qui, ch'è terzo in questa fila d'huomini in mia presenza posti, è quello D.... del quale mi hauete dimandato, & io vi hò risposto di sopra ....*

Et si dictus D.... Reus tacuerit, benè, sin aliter responderit illum errare, tūc omnia verba prolata

lata ab ipso reo, & a dicto teste in contrarium omnino describantur tali pacto, videlicet.

Signori Reuerendi, Costui non sò chi sia, non lo conosco, nè può conoscermi, ne sò quello che lui dice, perche mai mi chiamai D.... come lui dice: ma si ben mi chiamo D.... come vi hò detto di sopra, & non son stato mai nel monasterio, ò città, ò Chiesa.... come lui dice. Replicante verò dicto D... in testem vocato, & dicente. *Reuerendi Padri Commissarij, ò Signori, io vi replico che questo huomo non si chiama altrimente D.... come si fà chiamare hora, ma si ben il suo proprio & vero nome è D.... & per tale lo riconosco benissimo.*

4 Et cùm vterq; persisteret in suo dicto, dicti Reuerendi Commissarij dimiserunt dictum D....allatum in testem: & successiuè procedentes ad magis conuincendum dictum D.... Reum constitutum de mendacio; & ad magis disponendum eundem Reum ad ueritatem fatendam, & ad omnem alium meliorem finem, & effectum, mandarũt adduci D....

Qui adductus, & delato sibi iuramento veritatis dicendæ, iuxta formam superius sępe repetitam, & postquam iurasset, fuit per Reuerendos Commissarios

Interrogatus forma supra recensita in confrontatione alterius testis; & ita fiet cum omnibus vocandis in testes dictæ recognitionis supradicti banniti, contra quẽ lata fuit sententia ipso contumace persistente.

Et denique sciãt Commissarij, quod si adhuc Reus persisteret in sua negatiua, tunc Commissarij ipsi huiusmodi forma verborũ vti poterunt, videlicet: *ò D.... come è possibile, che non ti vergoni di voler negare quello, che tanti testimonij degni di fede in tua presentia hanno testificato dicendo che uoi vi chiamate D.... & quell'istesso, che è scritto nella sentenza, & hanno: onde chiaramente consta che voi sete quello istesso D.... & non sete D.... che voi falsamente diceuate chiamarni. Horsù ricordateui del timor di Dio, & fuggite di più replicar lo spergiuro.* Respondit.

Interrogatus, *qual è la cagione, che voi vogliate dire, che tanti honorati testimonij dicano il falso dicendo, che uoi ui chiamate D.... & non D....* Respon. *che sò io, per che ciò dicano costoro.*

Tunc Reuerendi Commissarij interrogantes, & monentes ipsum D...Reum, dixerunt ei: *fratello hoggi mai lascia questa tua ostinatione, & tante buggie, almeno hora, che ti vedi conuinto da tanti testimonij, & che non puoi negare chiamarti D.... & non D.... come hauete fin qui detto: auenga che se ben voi negarete questa verità già prouata, noi gia ti habbiamo per conuinto, & possiamo con gran ragione conforme alla giustìcia esseguir cõtra dite la sentenza già data.* Respondit; *se le PP. VV. Reuerende mi hanno per conuinto: io non sò che dirmi.*

Io sò che non posso esser conuinto di quel, che ne sono innocente, ma vi dimando le mie difese, perche concedendomi le PP. vostre molto Reuerende (come vuol la giustitia) vi farò toccar con mani ch'io mi chiamo D.... & non D.... come gli testimonij hanno deposto.

Tunc Reuerendi Commissarij audita defensionis indulgendę petitione ipsius D.... Rei constituti &

5 ui & acceptata tanquam iuri diuino, naturali, pontificio, & imperatorio, conformi, mandauerunt dicto D.... concedi terminum dierum.... ad producenda quæcumque sibi videantur in iudicium posse afferre, & probare in sui defensionem, prout præsenti decreto indulgent dictū terminum dierum... pro dicta causa. Datum....

Die...... mensis...... Anni......

D...... *Abbas* } *Commissarij.*
D....... *Prior*

D....... *Actuarius.*

Et dictum decretum fuit intimatum die.... mensis.... anni.... per me infrascriptum actuarium (vel D.... Berruarium curiæ episcopalis; & eius intimationem mihi actuario retulisset) in fidem veritatis manu propria me subscripsi.

D.... *Actuarius.*

Et sciant ipsi Reuerendi Commissarij, quòd si dictus Bannitus probauerit se non esse illum de quo in banno & sententia habetur sermo: cessabit iudicium contra ipsum, & incipiet contra te-
6 stes, qui falsum deposuisse indè conuincentur modo, & forma, quæ colligitur, quam facillimè ex deductis in præsenti opusculo a num tunc citandi erunt ad probandum, se esse immunes à crimine falsi, & ad obijciendum contra producta in fauorem Rei, contra quem deposuerant: aliàs omnino sciant se de falsi crimine puniendos fore. Sed si ipse Bannitus, & condemnatus adhuc perseuerabit negando se esse illum, de quo scriptum reperitur in banno, & sententia, & infra se defendendi terminum sibi indultum & eorum depositionis: ita quod adhuc remaneat in actis conuictus se esse illum, qui descriptus reperitur in dicto banno, & sententia; (nihil probauerit in sui exonerationem, & in repulsionem testium;) Tunc ipsis Commissarijs fas erit ipsam sententiam executioni demandare, nulla confessione dicti banniti expectata. a Memores sint verò Commissarij, quod si talis bannitus, & condemnatus vocaretur pluribus nominibus,
7 & sub vno condemnatus sit: sufficiet postea quod sub illo eodem nomine solum recognitus fuerit. b Attamen si talis bannitus, & condemnatis conuinci non poterit: scilicet ipsum esse illum, de quo expresè in banno, & senẽtia condẽnatoria mentio fiat; puta quia non adsunt testes, qui illum recognoscant in numero sufficientes: adest tamen saltem vnus, vel alia adsint indicia ex ipsius condemnati depositione, vel alias confessione etiam extraiudiciali: aut aliundè acquisita, quòd ille sit; c tunc ipsi Commissarij de iure dictum constitutum poterunt torquere (modo & forma sæpius repetita in supra allatis) sed anteà ipsum examinare pro ipsius confessione habenda super identitate personæ, & illius recognitione; d Et in tali casu erit meritò interrogandus accuratissimè de infrascriptis mediante eius iuramento sibi præstito sub hac forma, videlicet.

Die...... mensis...... Anni.....

Cùm Contra D....... extitissent supradicta indicia in actis deducta, quòd ipse esset ipsamet persona, de qua in banno, & sententia mentio fuit facta; & adhuc non pertimesceret perseuerare in nega-

a Moderni Romani, in titu. de inquisitione, q. 11. nu. 25

b Bonacoss. relatus in dicta q. 11. nume. 25. ver. & si pariter.

c Mod. Roma. in titu. de inquisitione, num. 25. ver. Amplia rursus.

d Chart. de execut. sententiæ, c. 2. nu. 32. & sequenti.

negatiua sua: Idcirco Reuerendis Commissarijs visum fuit ipsum denuo constituere pro dilucidiori veritate assequẽda de crimine prætenso contra ipsum. Qui D. . . . Reus astans coram ipsis præstitit iuramentum de mera veritate dicenda de infrascriptis; & quicquid inde sciret, & primo fuit

Interrogatus, *come si faccia chiamare, & che nome habbia suo padre, auo, madre, fratelli, et sorelle, & patria, et che cognome, che arte habbiano, et che facultà?* Respon.

Interrogatus, *quali siano d'esso D. . . . . amici, et quali nemici, et perche?* Respon.

Interrogatus, *se conobbe D. . . . et da quanto tempo in qua?* Respondit.

Interrogatus, *doue lo conobbe et come hebbe sua cognitione?* Respon.

Interrogatus, *se gl'era amico, ò inimico detto D. . . . et da che tẽpo in qua gli fù amico, o nemico?* Respon.

Interrogatus, *qual fù la cagione della sua amicitia, ò nemicitia fatta con detto D. . . . .* Respondit.

Interrogatus, *questa sua amicitia, ò nemicitia con detto D. . . . . era nota ad alcuna altra persona? et che gli nomini vno per uno.* Respon.

Interrogatus, *D. . . . è suo amico, ò nemico, doue hora si troua?* Respon.

Interrogatus, *se detto D. . . . hauea nemicitia cõ alcuno, et perche, et da quanto tempo in quà, et come lo sà?* Respon.

Interrogatus, *doue hora si ritroua detto D. . . . . et se è sano, ò ammalato, et di qual infirmità, et da quantò tempo in quà?* Resp.

Interrogatus, *come sà esso constituto, che detto D. . . . . è morto, ò ferito, ò è stato bastonato, et che hauesse hauuto inimicitia con detti sopra nominati?* Respon.

Interrogatus, *quãdo detto D. . . . fù ammazzato, ò percosso, et da chi, et in che parte del suo corpo, in che luogo, et presenti quali persone, et quando?* Respon.

Interrogatus, *come esso constituto sà, che detto D. . . . . habbia patito questo male?* Resp. *Io l'hò inteso.*

Interrogatus, *doue l'habbia inteso, quando, in che luogo, da chi, et in presenza di quali persone ciò habbia inteso, et quante uolte?* Respon.

Interrogatus, *con che sorte d'arme habbia inteso esser stato ammazzato, ò ferito detto D. . . . . et da chi, et in presenza di quali persone, et per qual cagione?* Resp.

Interrogatus, *se esso constituto sappia, che lui sia imputato d'hauer egli ammazzato, ò ferito, ò percosso, ò auelenato D. . . . . . et la cagione, perche se gli imputi tal maleficio, et se ciò habbia inteso?* Respon.

Interrogatus, *se esso constituto sà, che per cagione di detta imputatione egli sia stato citato, bannito, et sententiato, et da quanto tempo in quà?* Respon.

Interrogatus, *da quali persone, et in qual luogo, et in presenza di chi ciò habbia inteso?* Respondit.

Interrogatus, *che cosa esso disse, quando ciò intese?* Respon.

Interrogatus, *qual fu la cagione, che subito lui ciò intese, non andasse à presentarsi, come gli comandauano le citationi, monitioni, banni, et la sententia promulgatagli?* Respon.

Hæc

Hæc & alia interrogatoria adhibere poterunt ipsi Reuerendi Commissarij, quæ elicere poterũt
8 ex deductis in processu indicijs contra ipsum inquisitũ, nec non & ex responsionibus factis ab ipso Reo super præcedentibus interrogationibus: ex quibus apertissimam sibi facient viam ad impinguandum processum ipsum, & parandam sibi facultatem dictum Reum bannitum torquẽdi ad veritatem facti indagãdam: indicijs ergo huiusmodi elicitis, ponderatis: si de iure videbitur Reuerendis Cõmissarijs ipsum Reum fore torquendum; tunc hac forma verborum poterunt vti post prædictas interrogationes factas sibi, & in scriptis redactas, videlicet.

Interrogatus ipsemet D...... Reus constitutus, & monitus à Reuerendis Commissarijs, vt sub vinculo eiusdem iuramenti caueat saltem modò à tot prolatis mendacijs, & ab illis recedendo humiliter fateatur veram facti seriem, de qua fuerat iam interrogatus, & adhuc interrogabitur; alias sciat se contra ipsum adhibituros fore alia magis opportuna remedia maximo cum eiusdem detrimento, & dedecore, & sic fuit primo Interrogatus, an sit ipse D........ de quo fit mentio in banno, & sententia. Respondit, *fate quel che vi piace: perche io non son quello, ma mi chiamo D.... figlio di...... &c.*

His peractis Commissarij tenebuntur dicto D...... constituto, antequam deueniant ad ipsum torquendum super confrontatione, eruenda de ipsius personæ identitate, indulgere defensionem modo, & forma, quã eos obseruare diximus supra, loquẽdo de præcedentibus necessariò, antequam quis torqueatur, prout latius diximus in cap. 17. præsentis secundæ partis per totum: vide ergo ibi.

Decretum torturæ tale erit, videlicet.

Tunc Reuerendi Commissarij visa obstinatione ipsius D...... constituti, stante depositione D.....
9 & eius confrontatione facta cum ipso constituto, qui in eius facie asseruit ipsum constitutum vocari D....... & non D........ prout ipse constitutus asseruerat: attentis quamplurimis alijs vrgentibus indicijs resultãtibus contra eundem ex legitimè deductis in processu, & quòd ex allatis in defensione dicti D........ Rei constituti non fuissent euacuata indicia contra ipsum in processu deducta. Ad habendum igitur solummodo confessionem super identitate personæ ipsius constituti: & an ipse reuera sit ille D...... nominatus in dictis banno, & sententia, cum aliter ab ipso veritas haberi nõ possit, & non alias, nec aliter, vel alio modo, &c. & sine præiudicio dictæ sententiæ, & iurium fisco quomodocumque, & qualitercumque acquisitorum, & competentium: repetitis semper protestationibus, de quibus supra de verbo ad verbum: & iuxta illarum formas, & non alias, &c. mandauerunt ipsum constitutum duci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari, & sursum à terra eleuari; & iterum studuerint eum interrogare secundum dictas interrogationes ei factas in suo examine: Animaduertant etiã Reuerendi Commissarij, quod si di-

10 Ctus constitutus (de quo supra) sic applicatus funi, & eleuatus, & interrogatus de supradictis, & in specie, an sit ipsemet ille, de quo habetur in dicto banno, & sententia sermo, fateatur se ipsum esse illum; tunc licèt non fateatur se huiusmodi crimen (de quo habetur in banno, & sententia) perpetrasse *a* ad dictæ sententiæ executionem deuenire poterit; si verò in tortura perstiterit in sua negatiua, ac per consequens euacuauerit indicia insurgentia contra eundem ex deductis in processu; erit omnino relaxandus à carceribus, & liberandus, *b* præstita tamen prius sufficiēti cautione de se præsentando curiæ totiens, quotiens opus fuerit ipsum citari propter noua indicia, quæ forsan insurrexerint, & probata fuerint in iudicio contra ipsum: & talis rationabilis mos, & stylus curiarum vtriusque fori inoleuit, & ideo ipse accuratissimè erit ab omnib. Commissarijs obseruandus.

a Chart. de execut. sententiæ ca. 2. num. 26.

b Chart. vbi supra.

Quomodo facienda erit recognitio banniti, & condemnati penitus non habentis linguam, vel ipsam impeditam, vel surdi, vel loquentis externo idiomate.

SVMMARIVM.

1 *Commissarij quæ omnino obseruabunt in facienda recognitione banniti, & condemnati, quando ipse non calleret idoma, quo loquuntur Commissarij ac ipse actuarius, vel si ipsi Rei essent penitus priuati lingua, vel ipsam haberent impeditam, vel essent surdi.*

2 *Forma decreti cum eius intimatione de vocando interpretes Reorum mutorum, surdorum, vel idiomatis extranei perbreuissima, et elegantissima traditur.*

3 *Commissarij, deputatis interpretibus supradictorum Reorum, quid facient intēdentes ipsos Reos examinare.*

4 *Constituendi seu examinādi reos supradictos per interpretem forma traditur.*

5 *Forma examinandi Reum bannitum, mutum, et surdum scientem scribere, quæ sit, et examinandi eundem ignorantem scribere, quæ sit, traditur.*

6 *Interpretes depositionum Reorum, qua forma uti debebunt in subscribendo se examini ipsorum reorum.*

7 *Commissarij sciant nō esse tutum, descendere ad executionem sententiæ contra huiusmodi bannitos solum ex recognitione reorū talium, facta per relationem interpretum sine depositione aliorum testium, deponentium de cognitione dictorum Reorum.*

CAP. XXVIII.

VM quā sepissimè contingat Reos constituendos, vel positos in banno, & per diffinitiuam sententiam damnatos, esse priuos lingua voluntariè, vel per accidēs, vel eiusdem linguæ executione, vel surdos, vel à natura, vel ex accidenti ita, vt loqui, aut audire non 1 possint: vel ignorantes loqui idiomate, quo & Commissarij ac actuarius loquitur: ac per consequens eorum loquelam in ipsis interrogationibus faciendis, & illarum responsionibus recipientibus capere non valeant. Iccirco in huiusmodi casibus ipsi Commissarij studebunt omnino infrascri-

frascripta obseruare. Quorum primum est, quod accuratissimè inquirant, & ipsam inquisitionem in scriptis redigant, à fide dignis, & familiaribus, vel consanguineis, vicinis, & compatriotis dictorum Reorum: An ipsi muti, & surdi scribere sciant. Et si constiterit eos scire scribere, tunc eisdem reis cõstitutis tradant singula interrogatoria scripta ab eisdem legenda, à quibus exigant responsiones eorũ manibus scriptas subtus dicta singula interrogatoria. [a] Quod si facere recusassent, tunc etiam per torturam ipsos compellere ad scribendum, seu in scriptis respondendum studebunt, [b] prout docuimus supra in cap. quintodecimo fore reos loqui scientes compellendos per torturam ad respondendum præcisè affirmatiuè, vel negatiuè interrogationib. sibi factis, ad quem locum solertissimum lectorem remittimus. [c] sed si huiusmodi surdi, & muti scribere nescirent: tunc per signa, & nutus. [d] & in hoc casu actuarius, seu notarius debebit scribere in ipso constituto, seu examine, quod isti tales rei sint muti, vel surdi, vel quod sint sine lingua, ac per consequens debebit describere signa, & nutus, quibus Rei vtentur in respondendo dictis factis sibi interrogationibus: dicẽdo, exempli gratia, quod ipse D...... Reus constitutus respondit annuendo capite affirmatiuè, vel negatiuè capite renuendo, & sic de singulis signis alijs, quibus poterit ipse Reus exprimere suam responsionem negatiuam, vel affirmatiuam: quæ signa si actuarius intellexerit, puta, quia habet cõuersationem dicti rei constituti, illa per se poterit interpretari: si verò illa signa, vel nutus ipse actuarius nesciret interpretari, cum non habuerit familiaritatem cum dicto Reo surdo & muto, tunc adhibẽdi erunt vicini, consanguinei, amici, vel alij familiares dicti Rei, qui huiusmodi nutus, & signa dicti Rei scirent interpretari, & insimul in scriptis deputãdi erunt à Commissarijs pro interpretibus dicti Rei in principio examinis, præsente ipso examinando, [e] per spirituale decretum, tali forma utendo.

[a] Chart. in tract. de execut. sententiæ, cap. 2. num. 43.

[b] Chart. vbi sup. nu. 44. & 45.

[c] Habes supra in c. 15.

[d] Chart. vbi sup. nu. 46. & seq.

[e] Barto. in l. 1. §. eadem. ff. de verbor. obligat.

Die.... mensis.... Anni....

Cum Reuerendis Commissarijs fas nõ esset interrogare D..., mutum, vel surdum, vel lingua priuatum, vel extranei idiomatis, & ab eo responsiones accipere, vt iuris erat, ad se aduocare studuerunt D.... vel D.... & D.... &c. familiares dicti D... Rei, & reperientes ipsos posse interpretari responsiones dicti D... Rei,
2 & eidem referre interrogationes necessarias, & opportunas per ipsos Reuerendos Cõmissarios eidem Reo cõstituto faciendas, medio iuramento eis præstito de referendo realiter ac veraciter interrogationes, & responsiones subscriptas, prout presenti decreto præcipiunt ipsos conspectui ipsorum Commissariorũ se præsentare die... ac adesse examini dicti D... Rei. Datum &c.

D.... Abbas }
D.... Prior } *Commissarij.*

D.... Actuarius.

Et cum supradictum decretum fuisset intimatum dictis D... & D... pro interpretib. interrogationum faciendarum à dicto D.... Reo cõstituto muto, vel surdo, vel priuato lingua, uel extranei idiomatis, per me D.... actuarium,

vel per bettruariū mihi referētem in fidem veritatis me subscripsi.

D. . . . . . . Actuarius.

Deputatis igitur interpretibus dicti Rei surdi, muti, vel lingua
3 priuati, aut extranei idiomatis, statim ipsi Commissarij curabunt ad se aduocare dictum Reum, & eius interpretes, quos Reo astantes tali forma alloquentur, videlicet:

D. . . . & D. . . . aut Iacobo . . . & Andreæ, si laici essent, *vogliamo auisarui, che la causa, per la quale vi habbiamo fatto chiamare auanti di noi, è perche essendo D. . . . Reo muto, ò sordo, ò priuo di lingua, ò di linguaggio forastiero, tal che noi non possiamo interrogarlo, nè intendere potremo la sua risposta, nè lui intendere la nostra proposta, & perche non habbiamo prattica seco, nè sappiamo intendere quello vorrà lui significarci in risposta di quello, del che noi doueremo interrogarlo, nè intendiamo quello ci dicesse per segni, & atti: & hauendo ritrouato per detto di veraci testimonij, che voi intendete il suo linguaggio sì con voce sua espressa, come con atti, & segni esteriori: per tanto vi comandiamo, che ci habbiate à seruire per interprete, onde starete sempre presente alla sua esamina, & vogliamo, che giuriate ambidoi di hauer da interpretarli le nostre interrogationi, & poi referirci fedelmente tutto quello, che detto D. . . Reo constituto dirà in risposta di detti nostri interrogatorij, acciò sì esse interrogationi, come le sue risposte si possano scriuere in processo, per poter poi prouedere à quanto comandarà la giustitia; imperoche non conuiene à noi Commissarij interpretar tali risposte.* a *& vogliamo, che vi sottoscriuiate alla depositione, seu interpretatione, che farete di detti nostri interrogatorij, & responsioni di detto D. . . Reo constituto.* b

a Chart. in tract. de execut. sententiæ, c. 2. nu. 52. & seq.

b Chart. vbi sup. nu. 55. & 56.

Forma verò constituendi dictos Reos erit subsequens.

Die. . . . mensis. . . . & anni. . . .

Constitutus coram Reuerendis Cōmissarijs personaliter quidam adolescens monachali habitu indutus, vel clericali, aut seculari, prout res ita se habet, ipsius describendo in processu omnes alias qualitates, et conditiones expressas alias in cap. 25. c vbi agitur de forma constituti cum recognitione banniti & eodem nati. Vide ergo ibi latius, & cum linguam amputatam haberet, vel mutus, aut surdus esset, ita quod loqui, aut audire non posset, nisi per nutus & signa, quę ego Actuarius non intelligebam, vel qui cū esset Gallus, & nesciret aut Latino, aut vulgari Italico loqui, vt ego Actuarius dictam linguam non intelligerē, Reuerendi Commissarij mandauerunt vocari ad se D. . . & D. . . . consanguineos, vel familiares dicti D. . . Rei constituti, qui medio iuramento sibi exhibito à dictis Reuerēdis Commissarijs de referendo vtrique pariter veraciter propositas interrogationes, & responsiones factas à dicto Reo super interrogatorijs illi faciendis, iurauerunt prædicta obseruaturos, cum asseruissent se bene intelligere locutiones dicti Rei expressas per nutus, & signa, eo quod consueuerint sæpe colloqui secum per eadem signa, & nutus, vel ipsos D. . . . . . & D. . . . . . esse natione Gallos, vel eiusdem nationis, cuius est D. . . . ad p̄sens reus constitutus in præsenti

c Supra in c. 25. nu. 6.

senti monasterio, vel diœcesi, vel ciuitate commorantes, qui gallicam linguam ac italicam se callere dixerunt, & sic de singulis linguis. Quos D.... & D.... sic faciant rei constituti deductos, & adhibitos ijdem Reuerédi Commissarij deputauerunt interpretes mandando eis sub uinculo iuramenti superius exhibiti, vt quæ ipsi Reuerendi interrogarent dicto constituto reo nutibus, et solitis signis, vel idiomate Gallico exponerent fideliter, & quæ ipse constitutus reus suis signis, & nutibus, vel suo idiomate respódisset, referret, ipsis Reuerendis Commissarijs statim à me actuario in processu describenda: nec non & exhibuerunt iuramentum ipsimet reo de ueritate dicenda, & quicquid inde sciret super interrogatorijs sibi faciédis, præmissa tamen protestatione p nos superius relata ad verbū. a Idem D.... constitutus ad opportunas Reuerendorum Commissariorum interrogationes factas vulgarizatas, & per dictos D.... & D.... interpretes, vt supra deputatos, præsentes, & assistentes ipsi D.... reo constituto interpretatas dixit, & deposuit nutibus, & signis, vel suo sermone gallico per eosdem interpretes ipsis Reuerendis Commissarijs, & mihi actuario declarato, prout infra, videlicet: & primo.

a vide supra in capit. 26. nu. 6.

Interrogatus D.... reus per Reuerendos Commissarios latine, & inde vulgariter, si ita res se habeat (vel solum vulgariter, si solum vulgari sermone vsi fuerint ipsi Commissarij) & per dictos D... & D.... interpretes earum lingua gallica de nomine, cognomine, patria parentibus, & exercitio dicti D.... rei; qui pręuio iuramento respondit suo sermone gallico per eosdē D.... & D.... interpretes ipsis Reuerédis Commissarijs, & mihi actuario, vulgariter exposito. *Io mi chiamo D.... la mia patria, è mio padre si chiama..... la mia madre si chiama.... la mia professione, & scientia si è....*

Et hoc est obseruandum in interrogandis huiusmodi reis externi Idiomatis, sed in interrogandis reis mutis, & surdis ignorantibus scribere subsequéti forma erit Cómissarijs vtendum, videlicet.

Interrog. D... reus per Reuerendos Commissarios vulgariter, & per dictos D... & D... interpretes quibusdam signis, & nutibus de ipsius exercitio, pręuio eius iuramento. Respondit, faciendo proprijs manibus actum suendi, vel; &c..... prout dictum actum dicti D.... & D.... interpretati sic fuerunt, scilicet, *il mio mestiero, ò artifiicio, ò scientia è di....*

Quoad verò mutū, & surdum, vel priuatum lingua scribere scientem, eodem modo erit ipse interrogandus, vti diximus supra, ipsemet describens proprijs manibus suam responsionem, cum propter eiusdem linguam amputatam, vel quia mutus, & surdus erat, loqui nó posset ad infrascriptas opportunas interrogationes sibi factas à Reuerendis Cómissarijs responsdit, vt infra pręuio eius iuramento, &c. & primo.

Interrogatus, *come egli si chiama, come si chiami suo padre, fratello, madre, sorelle, parenti del suo cognome, patria, & artificio.* Respondit dictum interrogatorium prius legendo coram Reuerendis Commissarijs, & me actuario, deinde sua propria manu scribendo immediatè post ipsam interrogationem, per me actuarium in his actis descriptā. *Io mi chiamo....*

mo ..... son figlio di ..... li fratelli miei si chiamano .... &c.

Eodē ergo modo vti debebunt Commissarij in reliquis interrogatorijs dictis Reis faciendis, & post subscriptionem huiusmodi Reorum in fine eorum depositionum: & ipsi interpretes se etiam subscribere tenebuntur, tali vel simili verborum forma.

Ita vt supra per actuarium scri-
6 ptum est, Ego D.... electus interpres interfui depositioni supradictę dicti D..... & illam interpretatus fui, & in fidem veritatis manu propria me subscripsi.

Vel vulgariter, sciens tamen scribere.

Io D...., son stato presente alla depositione di D....et per esser stato eletto interprete dalli Reuerendi Commissarij, io confesso hauer interpretato la sudetta depositione, si come hà scritto l'Actuario: et in fede della verità mi son sottoscritto di propria mano. sed si ignoraret scribere ipse interpres, tunc actuarius scribat manu propria his precisis verbis vtens, ipsum compellens ad designandum signum crucis, videlicet: † signum crucis D..... interpretis electi specialiter à Reuerendis Commissarijs pro interpretādis, ac veraciter referendis dicto D.... reo interrogationibus supra factis à Reuerendis Cōmissarijs, & responsionibus ipsius rei tam ipsis Reuerendis Commissarijs, quā mihi actuario, & in fidem veritatis manu propria signum crucis impressit. Nouissime verò visum fuit monere Reuerendos Commissarios, quod ista recognitio muti, & surdi nescientis scribere, quæ fier per huiusmodi signa, & nutus, nō erit sufficiens, nec tuta ad effectum exequendi sententiam iam latam contra ipsum: a & ideo ipsi Commissarij accuratissimè studebunt omnino habere testes, qui illum recognoscant iuxta formam supra traditam. b

a Clarus de execut. sententiæ ca. 2. nu. 51.

b supra in c. 27. præsentis secundæ partis.

De tortura inferenda bannitis, & sic condēnatis pro habenda vlteriori veritate super complicibus, & alijs delictis.

SVMMARIVM.

1 *Facta recognitione bannitorū iam in carceribus detentorum, quid facient Commissarij, antequā ad executionem sententiæ latæ cōtra eosdem processerint.*

2 *Protestatio, quæ à Commissarijs facienda erit, antequam veniant ad actum interrogandi, et torquendi dictos Reos bannitos, et quare illam præmittere expediat.*

3 *Tortura inferenda dictis reis pro complicibus declarandis moderatior erit adhibenda.*

4 *Commissarij quæ animaduertant obseruare, dum torquent ipsos reos, de quibus agitur hic.*

5 *Interrogandi huiusmodi reos ante torturam, et postea in tortura existentes forma traditur.*

6 *Forma uerborum, qua uti, & annotari in processu mandare debebūt Commissarij post interrogationes factas dictis reis de complicib. suis immediatè, antequam ipsos torquere voluerint.*

7 *Commissarijs quid erit faciendum post dictorum Reorum torturam, & in ipsa interrogatione sibi factis.*

8 *Fiscalis assistens torturæ quid protestari possit, & debeat contra reum tortum.*

CAP.

CAP. XXIX.

1 Facta recognitione personæ dicti condemnati modis, & formis supra expressis, nec etiam tunc statim ad executionem sententiæ erit procedendum; solent enim vlterius tales sic condemnati interrogari super socijs, receptatoribus, fautoribus, auxiliatoribus, et alijs etiã criminibus: *a* & si negauerint deueniendum erit contra eos ad torturam, vt dictos socios &c. propalẽt, *b* & confiteantur, præuia tamen protestatione, quam inferius trademus in decreto torturæ. Et quidem hæc protestatio
2 est non solum vtilis, verum etiam necessaria: & ratio est in promptu. Nam si dictus bannitus sine tali protestatione tortus prætensum delictum contra ipsum negaret, & in negando persisteret, etiam quod ipse esset plene cõuictus, vtique de iure absoluendus esset, *c* saltem à pœna ordinaria. Hæc autem tortura, quę infertur ad effectum prædictum, non debet esse multum grauis, sed moderata. *d*
3 Et cauere primo debent Commissarij, ne in actu torturæ Reum interrogent super delicto principali; quia tunc dicta protestatio illis non suffragaretur: nam viderentur per contrarium actum ab illa recessisse. *e* Animaduertere
4 & secundo debent Commissarij, ne interrogatoria, quæ fieri assolent in tortura super complicibus &c. dictent actuario super illa verba, videlicet: Et ad opportunam interrogationem respondit; vel opportune interrogatus respondit &c. vel subdens ad opportunam interrogationem: quoniam huiusmodi dictãdi modus, quando Reus in tortura super cõplicibus &c. interrogatur, est valde periculosus. Etenim si tunc reus super ipso delicto principali, de quo est condemnatus, responderet, & talis responsio scriberetur (vt scribi debet) verbi gratia: & ad opportunam Reuerendorũ Commissariorũ interrogationem Respon. *Io non l'ho fatto questo homicidio, &c.* & Reus persisteret in tali dicto & negatione: vtique protestationi prædictæ renũciasse, atque ab illa recessisse intelligeretur. *f* Vltra quod hic modus dictandi est summopere vitandus etiam alijs ex causis supra
5 sæpe recensitis: cum magnopere cauendum sit Commissarijs, ne in suis interrogatorijs videantur velle Reis suggere, quæ dicẽda erũt. *g* Nam dicti banniti, & cõdemnati torti erunt taliter interrogandi in genere de socijs, &c. & de aliis criminibus, neminem nominando, nec aliquod aliud delictum specificando, *h* quod, & ipsi Reuerendi Commissarij obseruare debebunt: si iustorum iudicum nomẽ, & meritum assequi, & conseruare inde voluerint. Secũdo memores sint ipsi Commissarij, quod si Reus bannitus, & condemnatus (de quo est sermo) dixerit se non commisisse delictum, de quo fuerat condemnatus, quando in tortura de socijs interrogatur: forma vero ipsum bannitum ante torturam interrogandi talis erit, videlicet.

Interrogatus, D. . . . . *che racconti & nomini vno per vno li cõpagni, che hebbe quando andò à fare . . . . & quanti altri delitti hai fatto, & in cõpagnia di quali persone, & in presentia di chi.* Respon.

Et Reuerendis Commissarijs sibi dicentibus, non esse verisimi-

---

a Char. vbi sup. nu. 57.

b Char. vbi sup. nu. 59. & seq.

c Char. vbi sup. nu. 65. ver. verùm nihil.

d Chart. de execut. sententiæ c. 2. num. 70. & seq.

e Char. vbi sup.

f Char. vb sup. nu. 76. & 77.

g Char. vb sup. nu. 82 & 83.

h Char. vb sup.

le quod in perpetrandis criminibus, de quibus fuit accusatus, & contra ipsum inditia vrgentia in iudicio fuerunt probata, non habuerit complices, nisi solum nominatos: cum illa fieri non potuerint sine quamplurimis socijs, prout quisque sanæ mentis considerare poterit ex qualitate facti: eo magis quod in sententia reperiantur condemnati sub litera N. pro dictis delictis plures, quàm fuerunt nominati ab ipso. Quapropter omnino opus erit ei illos adamussim nominare, & insimul enarrare alia delicta ab ipsomet perpetrata: alias sciat contra ipsum ad opportuna iuris, & facti remedia fore descendendum. Respon.

Tunc Reuerendis Commissarijs visis, & perpensis supradictis, 6 visa supradicta sententia, & quod in ea alij . . . fuerint condemnati sub litera N. vltra ipsum D. . . . . Reum constitutum, & alios præcisè per eum nominatos, quorum tamē nomina aliter, quàm ab ipso D. . . . Reo constituto difficillime haberi possent, stante etiam qualitate delicti commissi, quod omnino quisque prudens indicabit non potuisse à solum illis nominatis perpetrari: attenta etiam qualitate personæ ipsius D. . . . constituti, qui ab annis . . . . & citra bannitus fuerat, & contumax perseuerauerat post tot monitiones, & citationes de comparendo domi sibi factas: & denique condemnatus ad . . . : Ex quibus ergo omnibus quam facillime quisque Iudex prudens persuasum omnino habebit, ipsum D. . . . . Reum constitutum, & alia scelera perpetrasse, & insimul quàm plures habuisse receptatores, auxiliatores, & fautores, cum huiusmodi delinquentes homines sine illis diu stare non possint. Pro habendis igitur nominibus complicium in . . . . factis ab ipso D. . . . Reo constituto, & alijs delictis ab eodem Reo verisimiliter commissis alijs complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, postquam prædicta aliter haberi non possint: mandauerunt ipsi Reuerendi Commissarij ipsum constitutum adduci ad locum torturæ, ibique spoliari, ligari, & funi applicari, & hoc sine præiudicio quorumcunque iurium fisco quomodocunque & qualitercumq; competentium, & acquisitorum, & ex deductis in actis, & citra præiudicium sententię condemnatoriæ supra exhibitæ, & recognitionis personæ ipsius constituti in ea contentæ, ac omnium & quarumcumque aliarum sententiarum contra dictum D. . . . Reum constitutum latarum, si quæ &c. ac rei iudicatæ, & notorietatis criminis inde resultantis, & aliorum omnium, de quibus idem cōstitutus quomodocumque esset conuictus, vel confessus: super quibus modo aliquo ipsi Reuerendi Commissarij non intendūt ipsum D. . . . torquere, quinimò explicitè protestantur ipsum super illis se non torquere, & huiusmodi protestationem in quolibet actu repetitam fore, & esse dixerunt, & intenderunt, & quod pro repetita semper habeatur: sed tantummodò ipsum torquendum fore decreuerint, & decreuerint pro vlteriori veritate habenda super dictis hominibus, complicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus, ac alijs delictis per ipsum D. . . . Reum constitutum verisimiliter commissis, & non alias, aliter, nec alio modo

Protestatio

modo, de quo solemniter, & expressè, ac omni meliori modo protestati fuerunt, & protestantur.

Quo D..... Reo constituto spoliato, ligato, & funi applicato Reuerendi Commissarij monuerunt ipsum D...... ad completam veritatem dicendam super dictis cõplicibus, fautoribus, auxiliatoribus, & alijs delictis, quæ ipse D.... verisimiliter commisit, dum bannitus vagaretur per diuersa loca vel alias, atque ad pro banda nomina aliorum in dicta sententia condemnatoria sub litera N. condemnatorum: nec expectet quod contra ipsum ad tormenta deueniatur. Respon. *Io ho detto quel che deuo dire, & non vi posso dir'altro hora, fate quel che vi pare; ma mi fate torto*.

Tunc Reuerendi Commissarij repetita protestatione (de qua supra) illique firmiter inhærendo mandauerunt ipsum D... Reum in altum eleuari.

Qui sic eleuatus cœpit dicere *ohime, ohime, S. Maria et....* & posteà tacuit. Et monitus rursus per Reuerendos Commissarios sibi dicentes, *Ecco D..... à che passo ti hà ridotto la tua ostinatione: hoggimai partendoti da quella, dì la verità sopra gli nomi, & cognomi delli tuoi fautori, complici, & recettatori, & manifesta gl'altri delitti da te commessi*. Respondit. *Io non hò fatto altri delitti, ne hò hauuto cõpagni, ne alcuno mi hà ricettato, ò dato aiuto alcuno*.

Deinde dixit ex se. *Io non hò fatto alcun male, ne meno hò fatto.... hò detto la bugia dicendo hauer...... et ciò l'hò detto per paura di tormenti*.

Et Reuerendis Commissarijs sibi dicentibus, *Deh fratello tu ti inganni, hora non ti interrogamo del fatto..... auenga che già tu istesso sopra di questo delitto sei stato condennato, & confessato lo hai: & la tua confessione non la potrai più reuocare, & per questo hora sei interrogato solamente, acciò tu ci manifesti li nomi delli tuoi complici senza special nome nominati, et de gli altri tuoi delitti, & delli fautori, & ricettatori: la onde ti hai da risoluere sopra ciò rispondere à pieno*. Respondit.

Finito examine, & Reo super
7 prædictis sufficienter arbitrio ipsorum Reuerendorum Commissariorum torto: ipsi Commissarij poterunt iubere ipsum de tortura deponi leniter, et poni ad largam: cum aliquo competenti termino ad dicendum causam, quare sententia cõtra ipsum lata executioni demandari non debeat: hoc modo, videlicet:

Tunc Reuerendi Commissarij acceptatis &c. cum aliud à dicto D... Reo constituto, & torto haberi non posset, mandauerunt illum leuiter à tortura deponi; cũ permansisset in ea suspensus sine aliqua quassatione, vel cum quassationibus, siue ictibus funis per spatium ..... dissolui, brachia reaptari, reuestiri, & ad largam poni cum termino dierum..... ad dicendũ causam; quare dicta sententia executioni cõtra ipsum demandari non debeat. Qui constitutus sic depositus dicebat: *Ohime ohime son morto* (submissa voce) *condolendosi*.

Et animaduertant Commissarij, quoniam solent substituti fisca
8 les assistentes huiusmodi torturæ Reorum scribi facere per actuarium similem protestationem, videlicet:

Præ-

Præſente Domino... ſubſtituto fiſcali, & præmiſſam recognitionem, & alias confeſſiones in parte, & partibus tantum acceptante: petenteque ad vlteriora, & reiterationem tormentorũ, vel ad grauiora torméta ad effectum prædictum tantum, & non alias aliter, nec alio modo contra dictum D... procedi: cum leuiſſimè, nec ſufficienter fuerit tortus: & demum contra eundem ad executionem prædictę ſententię deueniri, aliàs &c.

Ad laudem & gloriam Sanctiſſimę & indiuiduæ Trinitatis, Beatiſſimæ ſemperque Virginis Deiparæ Mariæ, Beatorum Angelorum & Archangelorum, Beatique Sanctiſſimi Patriarchæ noſtri Benedicti, & omnium Sanctorum, Decus Congregationis noſtræ Caſſinenſis, ſolamen ac refugium Commiſſariorum proprio munere meritoriè fungi exoptantium, tutelam Innocentium, & confuſionem Calumniatorum, & iuſtam criminoſorum inſolentium punitionem. Laus Deo.

Si verò (quod non credimus Deo Optimo Maximo auctore) in hoc opuſculo aliquid contineatur, quod ab illa ſententia abhorreat, quam Sancta Eccleſia Romana tenet, docetq;: id totum ad verbum tanquam per ignorantiam, vel negligentiam ſcriptum, reuoco, & annullo, ac reuocatum, & annullatũ eſſe cum effectu volo, atque dictę Sanctæ Romanæ Eccleſiæ iudicio prędicta omnia, & meipſum ſubijcio, ac ſubmitto: quod & his ſcriptis proteſtor, & proteſtarum ſemper eſſe intendo omni meliori modo &c.

FINIS.

VENETIIS, MDCI.

Apud Baretium Baretium.

Accusatio non sortitur effectum, nisi Reo innotescat Bald. in l. 9° n° 24 C. de ijs, qui accus. possunt.

Privatur ut Dignitas Lud. Gomes. in Tract. de lit. grat. in R° de modo, et forma impetrandi § Dignitatis personag, et off.° n° 8. Non fit R. ab causa ab Eminenti Dignitate amoveri Sy. Tex. l. post litem ff. Provincia, et Bald. in Aps. Labita 7. col. C. ne filius pro Pre, dicit antequam sit p sententiam privatus debet Gaudere publica fama de delicto, ... ipseq Princeps Cap. p°, et 20 ... verbis ... ... ullam offensionem, ut nos ... ... eorum, ... in omnes ... ... sicut ... .

Accusator non probans obligatur ad illam poenam, quam passus fuisset Reus, si probasset ipse Accusator Cap. Quiq., Can. Qui Crimen 2. q. 8. Can. Calumniator Can. Qui non probaverit 2. q. 3.

Judex, qui non punit eum, qui deficit in probatione peccat Glos. Notabilis in Cap. 9° de calumniatoribus in verbo Calfa bilis, Immo talis Judex tenetur eadem poena, quam alijs indulsit l. Ultima C. Ne ... ... Dominus in singulari 77. fol. ... in C. Qualiter el 2°. ... ... col. 7. de Accusatoribus.

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]